

รายงานการวิจัยเรื่อง
วิถีครอบครัว และชุมชนชาติพันธุ์ไทยย้อ
บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำดวน

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สนับสนุนการวิจัยโดย
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
ปี พ.ศ. 2537-2538

รายงานการวิจัย เรื่อง

วิถีครอบครัว และชุมชนชาติพันธุ์ไทยย้อ

บ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

อ.ดร. ทน ๗๐. บุศรา

๗ ๗๗.๕๐

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำดวน

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สนับสนุนการวิจัยโดย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปี พ.ศ. 2537-2538

คำนำ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี พ.ศ. 2537-2538

ลักษณะงานวิจัยเป็นเชิงคุณภาพและเป็นแบบวิจัยพื้นฐานเป็นส่วนใหญ่ มีวิจัยประยุกต์ ประสมเข้าเพียงเล็กน้อย ข้อมูลที่ได้อยู่ระหว่างปี 2537-2538 บางอย่างเพิ่งจะได้ในปี 2539 เช่น ข้อมูลสภาพตำบลท่าขอนยาง

ผลการวิจัยคงเป็นข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อบ้านท่าขอนยางในระดับหนึ่ง และคงเป็นการเพิ่มงานวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ได้อีกเรื่องหนึ่ง เพราะผลงานเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์นี้ยังมีไม่มากนัก

ขอขอบพระคุณและขอบคุณชาวบ้านท่าขอนยาง และผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงได้

สมชาย ลำดวน

มมส. มหาสารคาม

ชื่อเรื่อง : วิถีครอบครัว และชุมชนชาติพันธุ์ไทยย้อยตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย
จังหวัดมหาสารคาม

นักวิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลาดวน

แหล่งเงินทุน : คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปี : 2538

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง "วิถีครอบครัว และชุมชนชาติพันธุ์ไทยย้อย ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม" ตามความมุ่งหมายทั้ง 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป วิถีครอบครัว และการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวยุคโลกาภิวัตน์ของชุมชนชาติพันธุ์ไทยย้อย ได้พบว่า

1. ไทยย้อยบ้านท่าขอนยาง จำนวน 5 หมู่บ้านมีประชากรทั้งหมด 548 ครอบครัว รวมชาย-หญิง 2,830 คน รวมกลุ่มกันอยู่ในพื้นที่ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร ริมฝั่งแม่น้ำชีห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคามไปทางทิศเหนือประมาณ 6 กิโลเมตร มีวัดในหมู่บ้านจำนวน 3 วัด มีหอผีบรรพบุรุษอยู่ 3 หอ ชุมชนชาติพันธุ์ไทยย้อยเดิมอยู่ที่เมืองหงสา ตอนเหนือของ สปป.ลาว แล้วอพยพมาอยู่ทางใต้แถบเมืองคำม่วน คำเกิด แล้วข้ามมาอยู่ทางฝั่งขวาสมัยรัชกาลที่ 3

2. ปัจจุบันครอบครัวย้อยท่าขอนยาง มีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวเป็นส่วนมาก ความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัว ยังคงเหนียวแน่นมั่นคง สามัญ-ภรรยาไม่นิยมอย่าขาดจากกันนิยมผิวเดี่ยวเมียเดี่ยว ปัจจุบัน 4 ของชุมชนแห่งนี้จะมีตลาดสดอยู่ 2 แห่ง บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นไปตามสมัยนิยม เครื่องแต่งกายส่วนใหญ่เหมือนกับคนไทยทั่วไป

ขกเว้นในงานประเพณีพิธีกรรมมีการรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งโดยแพทย์โดยแผนปัจจุบันและ
โดยภูมิปัญญาโบราณ

๓. ในยุคโลกาภิวัตน์ประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิม ส่วนใหญ่จะถูกปล่อยปละละเลย
แต่ยังมีประเพณีเกี่ยวข้องกับห่อผี หมอธรรมปรากฏอยู่ งานบุญต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ตาฮีด 12
แต่บางอย่างก็ทำพอเป็นพิธี เช่น บุญบังไฟ ทรัพยากรธรรมชาติทางน้ำ คือน้ำในลำชี
ใช้เป็นประโยชน์ได้ทั้งการอุปโภค บริโภค ป่าไม้สาธารณะที่อยู่รอบ ๆ หมู่บ้านกำลังจะ
หมดไป โดยการจับจองของเอกชนและราชการ คนหนุ่ม-สาว ออกไปหางานทำนอกรบ้าน
และนอกประเทศ ทำให้คนเหล่านี้เป็นที่เกรงใจของผู้ใหญ่ในครอบครัว มีลักษณะเบี่ยงเบน
ความสำคัญของบุคคลให้แตกต่างไปจากอดีต

Title : Family ways of life and Thai-Yaa Ethnic community, Ban Thakhonyang Tambon Thakhonyang, Amphoe Kandaravichai, Changwat Mahasarakam.

Researcher : Somchai Lomduan.

Office : Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakam University.

Budget : Northeastern Sub-community for Research, Office of the National Culture Commission, Ministry of Education.

Year : 1995

Abstract

The Research of Family ways of life and Thai-Yaa ethnic community, Tambon Thakhonyang, Amphoe Kandaravichai, Changwat Mahasarakam. It was aimed to study general characteristics of the community, family ways of life and changes, and the family-institution and community in the globalization process.

The findings are concluded as follows.

(1) General characteristics Thai-Yaa community Ban Thakhonyang, all of 5 Mu Ban has 548 households with a population of 2830. The community settlement is clustered near the Shee-River about 6 km. from Changwat Mahasarakam. There are three temples of Buddha and three houses of ghosts. Thai-Yaa community moved from Hongsa city in the north of Laos to the South in area of Kammuan and Kamkert city. And moved to the northeast of Thailand in King Rama III's reign.

(2) At present Thai-Yaa Ban Thakhonyang have almost nuclear families, but their houses are still located near their grandfather's houses. The kinship system is also strongly evident. They like to have a single wife or husband and don't like to remarry. There are two open markets for selling foods and fruits. Their house construction has also changed over the past and modern styles have been adapted in the community. Almost their clothes are in modern styles but in ceremony they like to dress in folk styles. They have both folk medicine and modern drugs from the Tambon's health center and hospital in Changwat.

(3) In the globalization process old customs and traditions nearly had forgotten. But they still maintain custom of house-ghost and folk cure, especially monthly meritorious functions. Shee-River is the resource of water for using in family life and farms. By government organization and non government, the public forests of Ban Thakhonyang will disappear in the future. The young boys and girls had gone to work out of Ban, may be in Thailand or foreign country. They became the person whose parents must accept and believe them at all.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก.
บทคัดย่อ	ข.
สารบัญตาราง	จ.
สารบัญแผนผัง	ฉ.
สารบัญรูปภาพ	ช.
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย	2
ความสำคัญของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
บทที่ 2 สภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อบ้านท่าขอนยาง	18
สภาพภูมิศาสตร์	18
ประชากร	23
ภาษา	24
การสาธารณสุขภาคพื้นฐาน	26
✕ความเชื่อ	39
✕ประวัติความเป็นมา	43
บทที่ 3 วิถีครอบครัวชาวชาติพันธุ์ไทยย้อบ้านท่าขอนยาง	46
ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีครอบครัว	46
✕วิถีครอบครัวชาวไทยย้อบ้านท่าขอนยาง	59
โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ	60
✕วิถีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับปัจจัยสี่	62

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 4 ครอบครัวยุคใหม่กับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์	78
กระแสโลกาภิวัตน์กับประเพณีพิธีกรรม	79
กระแสโลกาภิวัตน์กับสภาพแวดล้อมชุมชน	95
การจัดสร้างระบบเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม	112
การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต	124
ความสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์	138
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	140
สรุปผลการศึกษาวิจัย	140
ข้อเสนอแนะ	146
บรรณานุกรม	148
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	150
ภาคผนวก	152

สารบัญตาราง

	หน้า
แสดงจำนวนประชากร	23
แสดงเปรียบเทียบการใช้ถ้อยคำ	25
แสดงการเจ็บป่วยของชาวบ้านท่าขนอยาง	38
แสดงความสัมพันธ์สายเครือญาติ 7 ชั่วโคตร	61
แสดงการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร	103
แสดงจำนวนสัตว์เศรษฐกิจของหมู่บ้าน	135

สารบัญแผนผัง, แผนที่

	หน้า
แผนผังหมู่บ้านท่าขอนยางโดยสังเขป	20
แผนผังถนนใหญ่หมู่บ้านท่าขอนยาง	27
แผนที่แสดงบริเวณถิ่นเดิมของไทขย้อ	45 ก.
แผนที่แสดงที่อยู่ปัจจุบันของไทขย้อ สปป.ลาว	45 ข.
แผนผังแสดงการใช้ที่ดิน	101
แผนผังแสดงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ	106 ก.
แผนผังแสดงสถานบริการสังคม	115

สารบัญภาพ

	หน้า
1. ถนนเข้าสู่หมู่บ้านท่าขอนยาง ด้านถนนถีนานนท์	18
2. ก. ลาน้ำซีมองจากฝั่งบ้านท่าขอนยาง	19
2. ข. ลาน้ำซีเส้นเขตแดนธรรมชาติ	21
2. ค. ถนนภายในหมู่บ้านท่าขอนยาง	22
3. ป้อมยามตำรวจปากทางเข้าหมู่บ้าน	28
4. สถานีอนามัยตำบลท่าขอนยาง	28
5. อุโบสถวัดเจริญผล	29
6. ซุ้มประตูวัดมหาผล	29
7. ซุ้มประตูวัดสว่างวารี	30
8. หอตาปัสสิ	30
9. หอเจ้าพ่อสำราญ	31
10. หอแม่นางสองพี่น้อง	31
11. พระครูสิริปริยัติโสภิต เจ้าอาวาสวัดสว่างวารี	63
12. การทอดแหหาปลาในลาน้ำซี	64
13. เรือหาปลาในลาน้ำซี	64
14. การกินอาหารตามธรรมชาติ	65
15. อาหารในงานบุญประเพณี	65
16. เรือนแบบโบราณใต้ถุนสูง	69
17. เรือนใต้ถุนสูงแบบใหม่	69
18. ฝาบ้านไม้แป้นและฝาไม้แฉง	70
19. ฝาบ้านคอนกรีตและตม่น้ำ กสช.	70
20. การแต่งกายของสตรีสูงอายุในงานประเพณี	71
21. การแต่งกายของชาวไร่, ชาวนา	71
22. หมอธรรมบ้านท่าขอนยาง	77
23-32. การเลี้ยงผีบรรพบุรุษ	88-92

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
33. ชีหลงเหนือ	107
34. หนองต้นบ้าน	107
35-36. พืชผักสวนครัวริมฝั่งชี	108
37. โรงเรียนบ้านท่าขอนยาง	109
38. โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม	109
39-40. โดกป่าช้า	110
41-42. ไร่นาสวนผสม	111
43-44. กิจกรรมของหมอธรรม	123
45. พิธีกรรมเผาศพที่โดกป่าช้า	126
46. เมรุเผาศพวัดสว่างวารี	126
47. ร้านขายส้มตำ-ไก่ย่าง	127
48. รถสามล้อรับขายอาหาร	127
49. ร้านขายเนื้อวัวสด	128
50. ตลาดสดสภาดำบล	128
51. ตลาดสดเชิงสะพานท่าขอนยาง	129
52. การรับจ้างตัดเสื้อผ้าสำเร็จรูป	129
53. สถานีรับ-ส่งผู้โดยสารจักรยานยนต์รับจ้าง	131
54. ร้านบริการซ่อมรถจักรยานยนต์	131
55-56. เครื่องสูบน้ำจากลำชี	133
57. คลองส่งน้ำ	134
58. สระเลี้ยงปลาในไร่สวนผสม	134
59-60. ภูมิปัญญาชาวบ้านท่าขอนยาง	137

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

โดยสามัญสำนึกทั่วไป ครอบครัวหมายถึงสังคมของมนุษย์ อันประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร ที่มีช่วงระยะเวลาหนึ่งได้อยู่ร่วมกัน และต่างมีสัมพันธ์ภาพต่อกันในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายหรือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น ๆ (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ 2535: 59)

บุคคลที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของครอบครัว คือสามี ภรรยา และบุตรนั้น มีวิถีการดำรงชีวิตผูกพันเกี่ยวข้องกันหลาย ๆ ด้านทั้งในแง่ชีววิทยา แง่กฎหมาย แง่เศรษฐกิจและแง่สังคม ในแง่ชีววิทยา บุคคลดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกันทางสายโลหิต โดยที่บุตรย่อมจะเกิดจากการผสมระหว่างเชื้ออสุจิของบิดากับไข่สุกของมารดา ในแง่กฎหมาย เมื่อชายและหญิงจดทะเบียนสมรสกันแล้วมีบุตรเกิดขึ้น บิดา-มารดา และบุตร มีหน้าที่จะพึงปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย กล่าวคือ บุตรมีสิทธิได้รับมรดกจากบิดามารดา ในแง่เศรษฐกิจ ชาย-หญิงที่ทำการสมรสแล้ว แม้จะย้ายออกไปอยู่ต่างหากจากบิดา มารดา แต่ก็ต้องรับผิดชอบส่งเสียให้หนึ่ง ๆ ได้เล่าเรียนศึกษา เป็นการแบ่งเบาภาระของบิดามารดา ในแง่สังคมกลุ่มคนที่รวมกันอยู่ในบ้านเดียวกัน ถึงไม่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย แต่ก็มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน เช่นลูกของลูกจ้างที่อยู่บ้านเดียวกัน เจ้าของบ้านเลี้ยงดูให้ความรักความเอาใจใส่ เด็กนั้นเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวในแง่สังคม (สมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย 2524:86)

สถาบันครอบครัวไทย เกี่ยวข้องและผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้นตลอด 7 ชั่วโคตร คือนับจากตัวเราขึ้นไป 3 ชั่วคนได้แก่ พ่อแม่-ปู่ย่า, ตายาย-ทวด และจากตัวเราลงมา 3 ชั่วคน เช่นกัน ได้แก่ ลูก-หลาน-เหลน เมื่อรวมตัวเราเองด้วยจึงเป็น 7 ชั่วโคตร ความผูกพันดังกล่าวแม้แต่ลัทธิคอมมิวนิสต์จะให้ความพยายามอย่างแรงกล้า ก็ไม่อาจทำลายสายใยผูกพันอันนี้ได้

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งแบ่งการปกครองออกเป็น 19 จังหวัด นับได้ว่าเป็นภาคที่มีพื้นที่กว้างขวางมากที่สุด และมีประชากรมากกว่าภาคใด ๆ ของประเทศไทย คือมี

ประมาณ 20 ล้านคนเศษ (รายงานสถิติจำนวนประชากร กรมการปกครอง:2535) ประชากรดังกล่าวประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น กวย ลัวย เขมร โข่ แสก ลาว ผู้ไท และข้อย้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว กลุ่มหนึ่งซึ่งอพยพมาจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง โดยเดิม วิชาคพจนกิจ ได้กล่าวไว้ในประวัติอีสาน สรุปความว่าข้อยมีส่วนอพยพและการแต่งกายคล้ายกับผู้ไท อพยพมาจากเมืองคำม่วน คำเกิด เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในหลาย จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ อุตรธานี สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ และมหาสารคาม (เดิม วิชาคพจนกิจ 2513:17)

บ้านท่าขอนยาง เป็นเพียงบ้านเดี่ยวของจังหวัดมหาสารคามที่ชาวข้อยได้อพยพเข้ามาอาศัยทำมาหากิน ตั้งแต่ปี 2379 จนถึงปัจจุบัน รวมเป็นระยะเวลาประมาณ 160 ปีจนในปัจจุบันมีประชากรประมาณ 600 ครอบครัว มีวัด 3 วัด มีศาลปู่ตา 3 ศาล และมีวิถีครอบครัวทั้งแบบเดิมของข้อยและแบบประสมประสานในยุคโลกาภิวัตน์ การได้ศึกษาวิถีครอบครัวของชาวข้อยที่บ้านท่าขอนยาง อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม จึงน่าจะเป็นประโยชน์ด้านการศึกษาคือ รับรู้วิถีการดำรงชีวิตพื้นฐานของชาวไทยข้อยและ วิถีการปรับตัวของสังคมข้อยในกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงและอาจเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชนที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องสนับสนุนส่งเสริม ชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนข้อยที่บ้านท่าขอนยาง แห่งนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยข้อย
2. เพื่อศึกษาวิถีครอบครัวของชุมชนชาติพันธุ์ข้อย
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวิถีครอบครัวยุคโลกาภิวัตน์ของข้อย

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยข้อย
2. ทำให้ทราบวิถีครอบครัวของชุมชนชาติพันธุ์ข้อย
3. ทำให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีครอบครัวในยุคโลกาภิวัตน์ของข้อย

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ 3 ประการคือ

1. สถานที่ทำการวิจัย คือบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
2. บุคคลากรผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย
 - 2.1 หัวหน้าครอบครัว
 - 2.2 ผู้นำชาวบ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูอาจารย์
 - 2.3 ผู้รู้ คือ พระภิกษุสามเณร มรรคทายก เฒ่าข้า หมอสูตร หมอธรรม
 - 2.4 แม่บ้าน ลูก หลาน ปู่ย่า ตายาย
3. ระยะเวลาที่ทำการศึกษาวิจัย เริ่มตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2537 ถึงเดือนกันยายน 2538 รวม 12 เดือน (หมายเหตุ : ทุนสนับสนุนการวิจัยเพิ่งได้รับเมื่อเดือนธันวาคม 2537 เป็น เหตุให้ผลการวิจัยล่าช้าไปอีกประมาณ 3 เดือน)

วิธีการดำเนินการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยจะแบ่งการดำเนินงานเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือ
 - 1.1 ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามหัวข้อดังต่อไปนี้
 - 1.1.1 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชื้อ
 - 1.1.2 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตและสถาบันครอบครัว
 - 1.1.3 เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์
 - 1.2 ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมโดยวิธีการ 2 อย่างคือ
 - 1.2.1 โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม
 - 1.2.2 โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง

ในการศึกษาภาคสนามใช้เครื่องมือดังนี้

1. แบบสังเกต
 2. แบบสัมภาษณ์
 3. สมุดบันทึก
 4. กล้องถ่ายรูป
 5. เครื่องบันทึกเสียง
2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คือ
- 2.1 วิเคราะห์สภาพทั่วไปของชุมชนไทยย้อย บ้านท่าขอนยาง
 - 2.2 วิเคราะห์วิถีครอบครัวของชุมชนไทยย้อย บ้านท่าขอนยาง
 - 2.3 วิเคราะห์การปรับตัวของวิถีครอบครัวในกระแสโลกาภิวัตน์ของชุมชนไทยย้อย บ้านท่าขอนยาง
3. ชั้นนำเสนอผลการค้นคว้า
- ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแบบพรรณนาวิเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลุ่มชาติพันธุ์ย้อย หมายถึง กลุ่มคนไทย-ลาว พวกหนึ่งซึ่งอพยพมาจากเมือง คำม่วน คำเกิด แล้วเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสานหลายจังหวัด มีจังหวัดมหาสารคามเป็นต้น

วิถีครอบครัว หมายถึง โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับผูกพันกันประมาณ 7 ชั่วโคตร คือ ทวด-ปู่ตาชาย-พ่อแม่-ตัวเรา-ลูก-หลาน-เหลน

ชุมชนไทยย้อย หมายถึง ชาวบ้านที่อยู่ในบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชาวไทยย้อยบ้านท่าขอนยาง

โลกาภิวัตน์ หมายถึง กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ในยุคดาวเทียมสื่อสารและใยแก้วนำแสง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช : 2533 : 37)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ไว้ 3 กลุ่มคือ

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อ
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสถาบันครอบครัว
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์

1. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อ

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2466: 31) ทรงกล่าวถึงกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยย้อ โดยสรุปว่า ชาวย้อแต่งกายแบบชาวลาวโดยทั่วไป ทั้งภาษาพูดคล้ายกัน จะห่างกันเพียงสำเนียงที่ผิดเพี้ยนไปบ้าง จากการบอกเล่าของพระศรีวิโรชาใกล้กับเมืองท่าอุเทน สรุปได้ว่า แต่เดิมพวกย้อเหล่านี้ อยู่ที่เมืองไชยบุรี ครั้นเสียเมืองไชยบุรีให้แก่เวียงจันทน์ จึงอพยพไปตั้งเมืองหลวงชื่อเมืองโปงกลาง ในเขตเมืองคำม่วน คำเกิด ต่อมาเมื่อเจ้าพระยาบดินเดชายกทัพไปตั้งอยู่ที่เมืองยโสธร จึงแต่งตั้งให้คนไปเกลี้ยกล่อมพวกย้อให้อพยพลงมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองท่าอุเทน เมื่อครั้งรัชกาลที่ 3

เดิม วิภาคพจนานุกรม (2513:257) ได้เขียนหนังสือประวัติศาสตร์อีสาน และกล่าวถึงชุมชนชาวไทยย้อ มีสาระว่า ชาวไทยย้อมิได้มีภูมิลำเนาเฉพาะที่บ้านท่าขอนยางเท่านั้น เพราะเมื่อคราวอพยพจากเมืองคำเกิด บางพวกเห็นพื้นที่ภูมิประเทศใดเหมาะสมแก่การประกอบอาชีพของตนก็หยุดตั้งภูมิลำเนาอยู่ ณ ที่นั้น ๆ เป็นระยะ ๆ เช่นบ้านนาช่าง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี บ้านกุดนาแดง บ้านหนามแท่ง อำเภอบ้านหัน จังหวัดสกลนคร บ้านสิม บ้านหนองแวง บ้านสา ตำบลอิฐี้อ อำเภอยางตลาดจังหวัดกาฬสินธุ์ ในท้องที่อำเภอโคกพระ หมู่บ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง บ้านกุดน้ำใส บ้านยาง บ้านลันฟ้า บ้านเหล่านากลาง บ้านโพน ตำบลคันทราราชวร เป็นต้น

เจอร์ เกอนีย์ และธีรพันธ์ ล.ทองคำ (2520:23) ได้จัดทำแผนที่ภาษาในประเทศไทย ในโครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่าง ๆ พบว่า ชาวไทยย้อมีอยู่เป็นจำนวนมากที่อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม นอกจากนี้ยังมีอยู่ที่อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอดอนจาน อำเภอนาหว้า อำเภออากาศอำนวย อำเภอกุสุมาลย์ ในจังหวัดสกลนคร อำเภอศรีสงครามและอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม อำเภอท่าบ่อจังหวัดหนองคาย อำเภอรัษฎาประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี (ปัจจุบันเป็นจังหวัดสระแก้ว) และอำเภอ

กันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทองคำ กงส์พันธ์ (2522:7) ได้กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2379 เมืองเวียงจันทน์เสียแก่กรุงเทพฯ พระคำก้อนเจ้าเมืองคำเกิดได้มาขอสวามิภักดิ์ต่อกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงรับไว้อยู่ที่พระบรมโพธิสมภาร ครั้นถึง พ.ศ. 2382 พระคำก้อนก็ได้อพยพราษฎรจากเมืองคำเกิดมาตั้งอยู่ที่เมืองท่าขอนแก่น ครั้นปี พ.ศ. 2482 พระสุวรรณภักดี (บุตรพระคำก้อน) ก็พาราษฎรประมาณ 300 คน อพยพไปทำราชการขึ้นกับเมืองท่าอุเทน

กาญจนา สารภักดี (2527:27) ได้ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชนไทยย้อบ้านโพนสิม ตำบลหัวนาคำ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ชาวบ้านยังมีความเข้าใจตนเองว่าเป็น "ย้อ" ก็ด้วยสำเนียงพูดเท่านั้นนอกจากนั้นแล้วพวกเขาก็เป็นคนไทยนั่นเอง นอกจากนี้ยังได้ทราบว่า ชาวไทยย้อบ้านโพนสิม จะมีอายุยืนถึง 100 ปี และย้อที่นี้ ได้อพยพมาจากบ้านท่าขอนแก่น อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม นั่นเอง

สุรจิตร์ จันทรสาขา (2529:3) ได้เขียนประวัติของกลุ่มชาติพันธุ์ย้อ สรุปสาระว่า ถิ่นฐานเดิมของชาวย้ออยู่ที่เมืองหงสา แขวงไชยบุรี สปป.ลาว หรืออยู่ในแคว้นล้านช้างในอดีต เดิมทีเมืองหงสาอยู่ในเขตการปกครองของไทย ต่อมาจึงได้ตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเมื่อราว พ.ศ. 2436 และได้กลับคืนมาอยู่ในความปกครองของไทยอีก ในปี พ.ศ. 2483-89 ชาวไทยย้อส่วนใหญ่อพยพมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่เมืองไชยบุรีปากน้ำสงคราม ริมฝั่งแม่น้ำโขงในสมัยรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ราวปี พ.ศ. 2351 ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 เกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ ชาวไทยย้อถูกกองทัพเจ้าอนุวงศ์กวาดต้อนไปสร้างเมืองใหม่ที่เมืองปุงเลง (แขวงคำม่วน สปป.ลาว) อยู่ระยะหนึ่งเมื่อรัชกาลที่ 3 ทรงปราบกบฏได้เรียบร้อย จึงได้โปรดเกล้าให้ชาวไทยย้อพากันมาตั้งเมืองใหม่ ณ บริเวณเมืองท่าอุเทนเมื่อราว พ.ศ. 2373 คือบริเวณที่ตั้งอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนมในปัจจุบัน

ศรีพิน ศิริวิศิษฐ์กุล (2529) ได้ศึกษาวิจัยลักษณะภาษาย้อที่ใช้พูดกันที่บ้านคลองน้ำใส อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดปราจีนบุรี สรุปความว่า ระบบเสียงสระ พยัญชนะวรรณยุกต์ระบบคำตลอดจนวิธีการเรียบเรียงคำให้เป็นประโยคของภาษาย้อนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยกลางแล้วจะมีรายละเอียดบางอย่างแตกต่างกันทั้งระบบเสียง ระบบคำ และระบบประโยค

สมิทธี สระอุบล (2531 : 50-61) ได้วิจัยวัฒนธรรมชาวไทยชื้อในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่บ้านโพนสิม อำเภอเขาสงาเขต จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ชาวไทยชื้อมีงานบุญตามประเพณีที่ร่วมกันจัดทำเป็นประจำ ได้แก่ บุญสงกรานต์ บุญข้าวฉี่ และบุญมหาชาติ (บุญผาเหวด) ส่วนบุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญกฐิน ยังจัดทำกันอยู่บ้าง ถือเป็นงานธรรมดาไม่ได้ใหญ่โตมากนัก และงานบุญที่ไม่ค่อยได้จัดทำคือ บุญบั้งไฟ บุญเลี้ยงอารักษ์หลักเมือง บุญข้าวสาก บุญคูณลานและบุญเข้ากรรม

สมศักดิ์ ศรีสันติสุขและคณะ (2532:78-85) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์ กวยและชื้อ สรุปสาระได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชื้อในเขตตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม มีสภาพชีวิตโดยทั่วๆ ไปดังนี้

1. เลือกทำเลที่ตั้งชุมชนอยู่บนโคกหรือเนินสูง รอบ ๆ หมู่บ้านจะเป็นที่นา ลำห้วยหนองน้ำและสระที่ขุดไว้ใช้ในฤดูแล้ง การตั้งบ้านเรือนจะอยู่รวมกันเป็นกระจุก การเลือกทำเลที่อยู่ของชุมชนไทยชื้อก็เพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม

2. กลุ่มชาติพันธุ์ชื้อนิยมปลูกข้าวเหนียวเป็นอาชีพหลัก และทำอาชีพเสริมด้วยการปลูกมันสำปะหลัง ปลูกสัปปะรด และเพาะเห็ดฟาง มีการแลกเปลี่ยนแรงงานเฉพาะในวงญาติพี่น้อง (เอาแรงกัน) จะมีการจ้างแรงงานทั้งจากภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวชื้อยังนิยมออกไปรับจ้างทั้งในและนอกประเทศ

3. ชุมชนชาติพันธุ์ชื้อในอดีต อาศัยระบบผู้นำอาวุโส หมอพื้นบ้านและพระภิกษุสงฆ์ผู้นำ จะปกครองดูแลลูกบ้านโดยอาศัยพระเดชเป็นหลัก ปัจจุบันผู้นำอาวุโสยังมีบทบาทอยู่ ส่วนพระสงฆ์ลดบทบาทลงไป โดยมีการรวมกลุ่มต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทแทน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชนการเกษตรกร

4. โครงสร้างครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชื้อ เป็นแบบครอบครัว มีลูกสะใภ้มาเลี้ยงแม่ช่า ในอดีตพ่อแม่ญาติพี่น้องมีบทบาทสำคัญในการจัดหาคู่ครองให้ แต่ปัจจุบันหนุ่มสาวมีโอกาสเลือกคู่ครองกันเอง

5. ในอดีต ผู้ชายชาวชื้อจะเป็นผู้รับมรดกจากพ่อแม่ ส่วนฝ่ายหญิงให้ไปอยู่กับสามี จึงไปรับมรดกร่วมกับสามี แต่ปัจจุบันทั้งชายและหญิงต่างได้รับมรดกเท่าเทียมกัน เจ้าโคตรยังมีบทบาทสำคัญ ในเรื่องการแต่งงาน การแบ่งมรดก การไกล่เกลี่ยปัญหาเมื่อสามีภรรยาผิดใจกัน

6. แต่เดิมใช้วัดเป็นที่เรียนหนังสือ ปัจจุบันมีโรงเรียนถึงระดับ ป.6 ชาวช้อยังนิยมใช้ภาษาช้อยเป็นภาษาพูดในโรงเรียน ผู้ที่เรียนต่อในระดับสูง มักจะไม่ย้อนกลับมาทำประโยชน์ให้ชุมชนเดิม

7. ในอดีต ชาวบ้านนิยมรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยอาศัยหมอพื้นบ้าน ปัจจุบันชาวช้อยานิยมรักษาพยาบาลจากแพทย์แผนปัจจุบัน และหมอพื้นบ้านก้ำกึ่งกัน การรออยู่ไฟหลังการคลอด (การอยู่กรรม) ยังนิยมกันอยู่เกือบ 100%

8. ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตด้านต่าง ๆ ของชาวไทยช้อย โดยสรุปคือ ปัจจัยด้านสาธารณสุขภาค ปัจจัยด้านนิเวศวิทยา ปัจจัยด้านชาติพันธุ์ ปัจจัยด้านสื่อสารมวลชน ปัจจัยด้านความเชื่อและประเพณี

อัจลา เทียมสระคู (2536:88-90) ได้ศึกษาวิจัยประเพณีการแต่งงานของชาวไทยช้อยบ้านแซงดาด อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ สรุปได้ว่า

1. ขั้นตอนในการมีคู่ครองของชาวไทยช้อย มี 5 ขั้นตอน คือ การเลือกคู่ครอง การทาบทาม การสู่ขอ การหมั้นและการจัดพิธีการแต่งงาน
2. ในอดีต ฝ่ายชายจะต้องผ่านการบวช (อุปสมบท) มาก่อนจึงจะแต่งงานได้ ปัจจุบันยึดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ การแต่งงานจัดที่บ้านฝ่ายหญิง แต่การสู่ขวัญจัด 2 ครั้งคือ สู่ขวัญน้อยที่บ้านฝ่ายชาย แล้วมาสู่ขวัญใหญ่ที่บ้านฝ่ายหญิง
3. การหย่าร้าง ชาวไทยช้อยเป็นสังคมผิวเดี๋ยวเมียเดี๋ยว ไม่นิยมการหย่าร้าง ถ้าเกิดปัญหาจะปรึกษาหารือกับพ่อล่อม พ่อล่อมจะอบรมสั่งสอน ชี้แนะ แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องหย่าร้าง หรือสามีฝ่ายหญิงตายไป ฝ่ายหญิงจะไม่แต่งงานใหม่ สังคมชาวช้อยจะตำหนิหญิงที่หย่าร้างจากสามี และชาวไทยช้อยไม่นิยมแต่งงานกับหญิงหม้าย
4. เสนอความคิดตามความเชื่อในการมีคู่ครองของชาวไทยช้อยจะมีในทุกขั้นตอน เริ่มจากการเลือกคู่ครอง ถึงการหย่าร้าง คือ
การเลือกคู่ครอง ถือคติว่า "จะคู่ข้างให้คูหาง จะคูนางให้คูแม่"
การทาบทาม ถือคติว่า ให้ผู้หญิงปลอดภัยไปทาบทามจะประสบผลสำเร็จ
การสู่ขอ ต้องคู่ฤกษ์ยาม แล้วให้พ่อล่อมเป็นผู้ไปสู่ขอ ให้คนอื่นไปไม่ถูกต้อง
การหมั้น จะต้องไม่นานเกิน 3 เดือน เกินกว่านั้นถือว่า ทะเลาะ จะมีมารมาขัดขวาง
การแต่งงาน

การจัดพิธีแต่งงาน มีแนวความคิด ความเชื่อที่เกี่ยวกับบุคคล เวลา สถานที่ และวัตถุ สิ่งของที่ใช้ในพิธีการอย่างละเอียดถี่ถ้วน เช่น เจ้าบ่าวเหยียบก้อนหิน (หินลับมีด) เป็นคติว่า ให้มีจิตใจหนักแน่น เขือกเข็นตุ๊กก้อนหิน ใบขอที่ใช้รองบนก้อนหิน เป็นคติว่า ให้รู้จักพูดจา สรรเสริญเยินยอ ให้เกียรติเจ้าสาว

2. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิถีครอบครัว

บุญสนอง บุญโยทยาน (2515:14) ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตในสังคมมนุษย์ว่าวิถีชีวิต หรือแนวทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย อันเป็นผลสืบเนื่อง มาจากวัฒนธรรมในระดับสากล และวัฒนธรรมย่อยในระดับท้องถิ่น มนุษย์จะต้องเรียนรู้และ ปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่ ๆ เพื่อการอยู่รอดในสังคม แล้วถ่ายทอดการเรียนรู้ ดังกล่าวให้แก่สมาชิกรุ่นต่อไป

ยงยุทธ ตริษฐ์การ (2534:213-217) ได้ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษา โรค พบว่าข้อชะล่าด้านอาหารสำหรับคนเจ็บป่วยทั่วไป ห้ามกินอาหารอื่นใดนอกจากข้าวต้มกับ เกลือหรือปลาแห้ง เฉพาะแม่ลูกอ่อนหรือสตรีหลังคลอด จะกินได้เฉพาะข้าวต้มกับเกลือเท่านั้น อาหารอย่างอื่นงดเว้นทั้งหมด แม้แต่ผักทุกชนิดก็ห้ามเด็ดขาด

นิยม บุญมี (2534) ได้เขียนเรื่องครอบครัวสัมพันธ์ สรุปสาระได้ว่า ครอบครัวถือเป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด แต่เป็นสถาบันที่มีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นทางสายโลหิต ระหว่างสมาชิก นับว่าเป็นสถาบันแรกในวิวัฒนาการของมนุษย์ เป็นสถาบันเดียวที่ให้กำเนิด และทำหน้าที่วางรากฐานอันสำคัญให้แก่สถาบันอื่น ๆ ครอบครัวได้ทำหน้าที่หลายอย่างเพื่อ สังคม เช่น กำหนดบุคคลลักษณะเฉพาะตัวให้แก่สมาชิกในครอบครัว ถ่ายทอดความรู้เรื่อง ขนบธรรมเนียมประเพณี การนับถือศาสนา การมีค่านิยมที่เหมาะสมโดยเฉพาะค่านิยมของ ครอบครัวไทยนั้น นิยม บุญมี ได้กล่าวไว้โดยสรุปเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ค่านิยมในเรื่อง ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
2. ค่านิยมเรื่องเงินตราในลักษณะว่า "มีเงินก็นับว่าเป็นน้อง มีทองก็นับว่าเป็นพี่ ชาติเงินชาติทองญาติพี่น้องไม่มี"
3. ค่านิยมด้านยกย่องคนมีอำนาจยศศักดิ์
4. ค่านิยมด้านทำบุญสุนทาน
5. ค่านิยมด้านการบริโภคอาหาร

6. ค่านิยมด้านความใหญ่โต หูหრა ฟุ่มเฟือย
7. ค่านิยมในความเป็นตัวของตัวเอง
8. ค่านิยมด้านหย่อนยานเรื่องระเบียบวินัยในลักษณะ "ทำอะไรได้ตามใจ คือไทยแท้"
9. ค่านิยมเรื่องการพนันขั้นต่อ
10. ค่านิยมเรื่องระบบอาวุโส
11. ค่านิยมด้านไสยศาสตร์ โหราศาสตร์

ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ (2535) ได้เขียนเรื่องระบบเครือญาติ และการจัดระเบียบสังคม สรุปสาระได้ว่า ครอบครัวในสังคมมนุษย์อาจแบ่งออกได้เป็นหลายประเภทตามความคิดเห็นที่แตกต่างกันของนักวิชาการ แต่โดยทั่วไปแล้วจะแบ่งครอบครัวออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ครอบครัวหน่วยกลาง หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า ครอบครัวเริ่มแรก หรือครอบครัวเดี่ยว ซึ่งมีสมาชิกประกอบด้วยพ่อแม่และลูก
2. ครอบครัวพหุสามีภรรยา เป็นครอบครัวที่สังคมอนุญาตให้สามีภรรยาหลายคนในเวลาเดียวกัน (เช่น สังคมมุสลิมอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้ 4 คน ในเวลาเดียวกัน) หรืออนุญาตให้หญิงมีสามีหลายคนในเวลาเดียวกัน (เช่นพวกชิเบต และพวกเซอร์ปาของประเทศเนปาล)
3. ครอบครัวขยาย คือครอบครัวที่อยู่ร่วมกันหลาย ๆ คู่ สามีภรรยา เช่นมี ปู่-ย่า/ พ่อ-แม่/ ลูก/ หลาน อยู่ร่วมบ้านเดียวกัน

3. เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในยุคโลกาภิวัตน์

บุญมา นครอินทร์ (2515) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางประการของชาวชนบทไทย สรุปสาระได้ว่าสังคมชนบทไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม แต่เดิมนั้นความสัมพันธ์ทั้งในด้านครอบครัวและด้านการผลิต มีการช่วยเหลือกันและกันอย่างใกล้ชิด โดยยกย่องหัวหน้าครอบครัวว่ามีความสำคัญ ปัจจุบันสภาพดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป มีปัจจัยต่าง ๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ความเจริญด้านเทคโนโลยี มีเครื่องทุ่นแรงใช้แทนแรงงานคนและสัตว์ คนจึงมีเวลาว่างพอที่จะออกไปทำงานนอกบ้าน การช่วยเหลือกันและกัน เช่นประเพณีลงแขก ก็เปลี่ยนไปเป็นการค้าแรงงาน ความสำนึกในบุญคุณ ความคิดที่จะทดแทน

บุคคลที่เคยมีอยู่ที่หายไป เพราะมีการชดเชยค่าแรงงานกันด้วยเงินตรา ไม่ใช่ด้วยน้ำใจ และ น้ำพักน้ำแรงเหมือนก่อน อีกประการหนึ่ง สถาบันครอบครัวที่เคยเป็นหลักในอดีต ไม่อาจสนอง ความต้องการสมาชิกในครอบครัวได้ เป็นเหตุให้สมาชิกในครอบครัวต้องออกหางานทำเพื่อ ช่วยตนเองทั้งในประเทศและต่างประเทศ อำนาจของพ่อที่เคยเป็นผู้นำทั้งทางเศรษฐกิจและ จิตใจ ก็ลดลง เหลือเพียงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของสมาชิกในครอบครัวเท่านั้น

คลอสเนอร์ (2515) ได้ศึกษาสภาพชีวิตของชาวบ้านหนองโคก ได้พบสภาพ การเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจของชาวบ้าน สรุปว่า ด้านเศรษฐกิจ ระบบ เศรษฐกิจแบบเงินสด (cash economy) ได้เข้าไปมีบทบาทแทนที่ระบบเศรษฐกิจแบบการ แลกเปลี่ยน (barter economy) และในด้านสังคม ระบบครอบครัวแบบขยายได้เปลี่ยนแปลง ไป คือหนุ่มสาวเมื่อแต่งงานแล้วแทนที่จะอยู่กับพ่อแม่เหมือนก่อน ก็มักจะแยกเรือนอยู่ต่างหาก การช่วยเหลือกันในหมู่บ้าน ทั้งที่เป็นชาวบ้านด้วยกันหรือวัดประจำหมู่บ้านจะเปลี่ยนไปเป็นการ จ้างแรงงาน ความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลในครอบครัว พ่อ-แม่ จะมีอำนาจในการสั่งการ น้อยลง ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะประนีประนอมมากกว่า ความสัมพันธ์กับศาสนา จำนวนผู้บวช จะน้อยลงและระยะเวลาที่บวชก็สั้นลง คือบวชไม่ถึงพรรษา แรงแรงงานที่เคยระดมแบบอาสา ก็ กลายเป็นการจ้าง ด้านการศึกษาพ่อแม่นิยมส่งเสริมให้บุตรหลานได้ศึกษาสูงขึ้น ด้านการเกษตร มีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่มากขึ้น สรุปแล้วปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือการศึกษา การติดต่อสื่อสาร และพ่อค้า

สนิท สมัครการ (2515) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการ พัฒนาการของสังคมกลุ่มชาติพันธุ์พวน บ้านบางกะพี้และบ้านสา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี สรุปว่า ชาวพวนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในยุคที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การ เมือง และการศึกษา การปรับตัวดังกล่าวมีหลายลักษณะ คือ มีการประกอบอาชีพอย่างอื่นแทน การทำนา เช่น เป็นพ่อค้า ข้าราชการ ช่างฝีมือ และนักการเมือง ชาวพวนยังมีการเปลี่ยน แปลงค่านิยมด้านการศึกษาว่าถ้าได้ส่งให้บุตรหลานเรียนระดับสูง จะทำให้ชีวิตปรับเปลี่ยน ไปสู่สภาพของชาวเมืองดั้งเดิมของตนเอง นิยมการทำตัวเป็นคนไทยมากกว่าคนพวน

เลิศ บรรณเลงเสนาะ (2517) ได้วิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในหมู่บ้านอันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางสังคมที่บ้านหว้า ตำบลหนองเต่ง อำเภอกระสังข์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า สภาพทั่วไปของหมู่บ้านเป็นระเบียบเรียบร้อยดีกว่าเดิม มีการขยายตัวของชุมชน ชาวบ้านมีความสนใจข่าวสารบ้านเมืองมากขึ้น มีการใช้รถใช้ถนน

และติดต่อกับส่วนราชการมากกว่าเดิม มีความเข้าใจเรื่องการรักษาพยาบาลดีกว่าเดิม ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านใช้เวลาในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ มากขึ้น ไร่ที่คืนให้เป็นประโยชน์กว่าที่เคย

สุจิตรา ประยูรพิทักษ์ (2520) ได้วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าเข้า บ้านผาเดื่อ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย สรุปสาระได้ดังนี้

1. ได้มีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ
2. มีการเปลี่ยนแปลงด้านการปกครอง จากแบบดั้งเดิมของชุมชน มาเป็นแบบที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนดให้
3. มีการปรับเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมในบางส่วน
4. มีการปรับเปลี่ยนด้านสุขภาพอนามัยเป็นอย่างมาก เพราะมีหน่วยงานของรัฐบาล เอกชนให้ความช่วยเหลือ
5. ด้านการศึกษา มีการปรับเปลี่ยนค่อนข้างมาก เพราะได้รับการช่วยเหลือและส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงราย
6. ด้านศาสนาและแนวความเชื่อ แทบจะไม่มีการปรับเปลี่ยน เพราะแนวความเชื่อดั้งเดิมของชาวเขา ยังคงทำหน้าที่สนองความต้องการของชุมชนได้เป็นอย่างดี

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และสุวรรณ บัวทวน (2528) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะปัจจัยและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างชุมชนบ้านไร่และผู้ไท ในอำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า สภาพนิเวศวิทยาของชุมชนไร่อยู่ที่เนินเขาสูง ผู้ไทอยู่บนที่ราบในหุบเขา จึงเป็นเหตุให้ผู้ไททำเกษตรกรรมได้ดีกว่าชาวไร่ เมื่อมองด้านการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ชุมชนไร่เปลี่ยนแปลงน้อยกว่า เพราะชุมชนไร่ได้รับอิทธิพลภายนอกน้อยกว่าชาวผู้ไท เหตุปัจจัยที่เป็นแรงหนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม คือ ด้านนิเวศวิทยา สาธารณูปโภค การสื่อสารมวลชน แต่ก็มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวด้วยระบบครอบครัวและเครือญาติ แนวความเชื่อและขนบประเพณี ปัจจัยด้านชาติพันธุ์และบุคคลิกภาพของปัจเจกชน กลุ่มผู้ไทจะมีความภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนมากกว่ากลุ่มไร่

พรศักดิ์ พรหมแก้ว และคณะ (2533) ได้ศึกษาถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรมภาคใต้ พบว่าเกิดผลกระทบอยู่หลายประการ คือ

1. ผลกระทบต่อวิถีการยังชีพในด้านอาหารการกินด้านที่อยู่อาศัย ด้านการแต่งกาย ด้านการเดินทาง ด้านอาชีพ การงาน เป็นต้น

2. ผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคม ในด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านบทบาทของบุคคล ด้านองค์กรทางสังคม ด้านค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรม

3. ผลกระทบต่อชนบประเพณี ด้านการนำประเพณีเดิมมารับใช้การท่องเที่ยว เช่น จัดเทศกาลอาหารทะเลที่จังหวัดภูเก็ต

4. ผลกระทบต่อหัตถกรรมพื้นบ้าน คือมีผลกระทบต่อกลุ่มผู้ผลิต ผู้สนับสนุนและผู้ใช้ ในด้านการพัฒนาฝีมือการรวมกลุ่ม พัฒนารูปแบบและลวดลาย มีการนำไปใช้ประโยชน์และมีตลาดจำหน่ายมากขึ้น

5. ผลกระทบต่อนันทนาการชาวบ้าน กล่าวคือ มีการนำเอานันทนาการพื้นบ้านมาใช้ในการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการดัดแปลงรูปแบบและขั้นตอนการแสดงเพื่อให้เหมาะกับโอกาสต่าง ๆ มีการรวมกลุ่มศิลปินเพื่ออนุรักษ์นันทนาการพื้นบ้าน

6. ผลกระทบด้านโบราณสถานและศาสนสถาน คือ เกิดร้านขายอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ห้องน้ำห้องส้วม การวางโต๊ะม้านั่ง ถึงขยะ ในบริเวณใกล้เคียงโบราณสถานและศาสนสถาน ทำให้เสียภูมิทัศน์ เป็นผลเสียของระบบนิเวศ นอกจากนี้ยังมีการใช้

โบราณสถานและศาสนสถานเพื่อบ่มุ่งอวดหรือเป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวมากจนเกินความพอดี สุรินทร์ กิจนิจชีวะ (2537) ได้ศึกษาวิจัยกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนสาครลี ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยได้สรุปสภาพปัญหาของชุมชนไว้ว่า

1. เศรษฐกิจชุมชนล้มละลาย เกิดภาวะหนี้สินท่วมท้น เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิต จากเคยทำนาปีละครั้งมาเป็นปีละ 2 ครั้ง ในปี 2512 จากการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเชิงพาณิชย์ ทำการปรับเปลี่ยนทั้งวิธีการผลิตและปัจจัยในการผลิต จากการทำที่เคยสร้างปัจจัยการผลิตเอง เช่นคันไถ ล้อเกวียน แรงงานสัตว์ เปลี่ยนเป็นซื้อจากนอกชุมชน เช่น รถไถ เครื่องสูบน้ำ เครื่องยนต์ พันธุ์ข้าวหมักจรรยา ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช ฯลฯ การลงทุนทางด้านการศึกษาสูงขึ้นเรื่อย ๆ แต่ราคาผลผลิตตกต่ำ ชาวบ้านเริ่มก่อหนี้สินแต่นั้นมา ครอบครัวละ 40,000 บาท ถึง 200,000 บาท ชาวนาค่อย ๆ สูญเสียที่ทำกินลงตามลำดับ เพราะไม่สามารถหาเงินมาชำระหนี้สินได้ นอกจากนั้นเนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมีบ้างใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืชบ้าง ทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตชาวนาเองและสัตว์ต่าง ๆ ในไร่นา ใน

แม่น้ำลำคลอง ในอากาศ ในดิน ซึ่งมีผลกระทบต่อระบบนิเวศสูงมาก ในปี 2531 จะมีนายทุน เข้ามากว้านซื้อที่ดินตามริมถนนใหญ่จนหมด แล้วเข้ามาตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ชาวนาจึง พากันขายที่ทำกินจนปัจจุบันเหลือไม่ถึง 30% จริงอยู่แม้จะมีเงินสดสะพัดในชุมชนอันเนื่องมาจาก รายได้อันเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม แต่ผลประโยชน์ส่วนนี้ก็ตกอยู่กับคนส่วนน้อย และบางส่วน ก็หมุนกลับไปสู่กระเป๋าของบริษัทต่าง ๆ ในโรงงาน เพราะโรงงานทำธุรกิจแบบครบวงจร มีทางเรียกรายได้จากการจ่ายกลับคืนมาในรูปของการจำหน่ายสินค้าทันสมัยให้แก่คนงานและ พนักงานของตน คนงานจึงจ่ายเงินหมดไปกับค่าครองชีพที่สูงขึ้นอยู่เสมอ นอกจากนี้ถ้า โรงงานอุตสาหกรรมลดแรงงานลงหรือย้ายฐานการผลิตไปที่อื่น แรงงานเหล่านั้น หรือชุมชน จะทำอย่างไร ทุกวันนี้ชุมชนมิได้พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ แต่ต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจนอก ชุมชนสูงมาก

2. ทรัพยากรที่เคยอุดมสมบูรณ์ กลับเสื่อมสภาพและร่อยหรอลงตามลำดับ เช่นดิน น้ำ อากาศ ปริมาณน้ำฝนน้อยลงทุกปี ระดับน้ำในลำคลองลดลงบางช่วงบางเวลาก็น้ำเหือด สัตว์น้ำและพันธุ์ปลาชนิดต่าง ๆ หายไปจากลำคลอง อากาศร้อนขึ้นทุกปี ชยะในชุมชนกองสูง มากขึ้น ผักตบชวาเต็มลำคลอง ชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่อย่างลำบากขึ้นทุกวัน

3. เกิดปัญหาด้านสังคมตามมา อาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ การรุมขึ้นทางเพศ การพนันระบาดไปทั่วทุกวงการ โดยเฉพาะหวยใต้ดิน สารระเหยและยาเสพติดในรูปแบบ ต่าง ๆ กาว กินเนอร์ ภัณฑุษา กระต้อม ยาม้า เฮโรอีน ฯลฯ ดำรงอยู่ได้เพราะผู้มีอิทธิพล ทั้งในและนอกชุมชนได้รับผลประโยชน์สิ่งเหล่านี้

4. ปัญหาด้านศีลธรรม บาบปญคุณโทษ เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่มองข้าม ทุกคนเอาเงิน หรือความร่ำรวยเป็นตัวตั้ง แม้กระทั่งวัดซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นที่พึ่งทางจิตวิญญาณของชุมชน ให้ ทุกคนยึดมั่นในความดีงามของชีวิตก็หันไปให้ค่านิยมทางด้านวัตถุ กระทำแต่พุทธพาณิชย์ ชีวิต จิตใจของคนในชุมชนจึงเปลี่ยนไป ต่างแข่งขันแย่งทรัพยากรกัน คนจึงมีแต่ความขัดแย้ง อยู่กัน แบบตัวใครตัวมัน

5. สถาบันครอบครัวแตกสลายสูง เกิดความขัดแย้งทางด้านความดีของคนใน ครอบครัว คนรุ่นเก่าดำรงชีวิตแบบชนบท คนรุ่นใหม่ต้องการดำรงชีวิตแบบสังคมเมือง ต้อง การความทันสมัยที่สิ้นเปลืองเงินทองสูง ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน บางครอบครัวพ่อแม่ สนใจแต่การทำกิน บางครอบครัวเข้าไปทำงานในโรงงานทั้งพ่อและแม่ ทำให้เด็กขาดความ อ่อนน้อม หันไปคบเพื่อนเลวทำตัวเหลวไหล ไม่สนใจการเรียนเอาแต่สนุกไปวัน ๆ และติดยา

เสพติดในรูปแบบต่าง ๆ

6. เป็นชุมชนสลายตัว ชุมชนขาดความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทุกคนนึกถึงแต่ผลประโยชน์ของตนเอง ขาดความรักความผูกพันต่อบ้านเกิดเมืองนอน ปัญหาต่าง ๆ

ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหายาเสพติด ปัญหาการพนันและอาชญากรรม มีผู้ให้ความสนใจที่จะคิดแก้ไขน้อย มักจะรอให้รัฐหรือผู้อื่นมาแก้ไขแทนให้ ไม่มีจิตสำนึกที่จะแก้ไขด้วยตนเอง

ปัญหาดังกล่าวนี้ ได้มีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนกับคณะครูโรงเรียนสาครลีวิทยา เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเริ่มลงมือปฏิบัติเป็นขั้นเป็นตอนดังนี้

1. ปี พ.ศ.2533 คณะครูและชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์สาครลี เพื่อระดมทุนให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ ทำการค้าหรือธุรกิจขนาดเล็ก รongรับการขายตัวทางอาชีพของชุมชนซึ่งมีหลากหลาย ครั้งแรกมีสมาชิก 3 ครอบครัวรวมทุนได้ 4,000 บาท ปัจจุบันสมาชิก 135 ครอบครัว มีเงินออมเดือนละ 25,000 บาท มีเงินออมทั้งสิ้น 700,000 บาท

2. ปี 2534 คณะครูเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนในการจัดตั้งกลุ่มเกษตรทางเลือกเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป จากการทำนาอย่างเดียวก็มาทำเกษตรแบบผสมผสาน มีทั้งทำนา ทำพืชผัก เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงไก่บนบ่อปลา ฯลฯ หลากหลายรูปแบบไปตามความถนัดและศักยภาพของแต่ละคน มีสมาชิกเริ่มต้น 5 ครอบครัว ปัจจุบันทำเกษตรผสมผสาน 15 ครอบครัว และแตกตัวออกไปปลูกผักปลอดสารพิษอีก 20 ครอบครัว ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนก็นำออกจำหน่ายในชุมชน ในโรงงานอุตสาหกรรมและในตลาดอำเภอเสนา จังหวัดอยุธยา โดยเกษตรกรเป็นผู้นำผลผลิตออกจำหน่ายเอง

3. ปี 2536 จัดตั้งกลุ่มธุรกิจทางเลือก หรือสนองตอบการขายตัวอาชีพที่เกิดขึ้นใหม่หลากหลายในชุมชน มีสมาชิก 12 ครอบครัว แต่ละคนพัฒนาอาชีพของตนให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำขนมปลอดสารกันบูด การทำอาหารถุง-อาหารสำเร็จรูปขายบริเวณหน้าโรงงาน ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ ช่างทำเครื่องประดับ ช่างเสริมสวย ช่างเหล็กตัด ช่างก่อสร้าง ช่างซ่อมรถจักรยานยนต์ ฯลฯ สมาชิกทั้ง 12 คน อยู่ในวัยหนุ่ม-สาว การประกอบธุรกิจจะต้องไม่ทำให้เกิดมลภาวะในชุมชน หรือทำอันตรายในรูปแบบต่าง ๆ แก่ชีวิตมนุษย์

4. ปี 2536 ชุมชนมีปัญหาด้านขยะและสิ่งแวดล้อมมาก จึงพยายามรณรงค์ให้ทุกครอบครัวมีส่วนร่วมแก้ปัญหาให้สิ่งแวดล้อมมีสภาพดีขึ้น มีกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรทางเลือก

กลุ่มธุรกิจทางเลือก กลุ่มครูโรงเรียนสาธิตวิทยา เป็นแกนนำ โดยนำนักเรียนและชาวบ้าน ออกกำจัดขยะ ปลุกต้นไม้ร่วมกับโรงงานรองเท้าแพน รณรงค์เก็บผักตบชวาในลำคลอง พร้อมกัน นั้นพยายามให้ชุมชนมีจิตสำนึกในการขจัดปัญหาและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ปัจจุบัน ถนนสะอาดขึ้น ลำคลองมีผักตบน้อยลง มีต้นไม้ยืนต้นเรียงรายตามถนนและหมู่บ้านมากขึ้น

5. ปี 2537 ชุมชนได้พยายามฟื้นฟูด้านศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา และนันทนาการของชุมชนซึ่งเคยมีอย่างอุดมสมบูรณ์ในอดีต แต่ปัจจุบันค่อย ๆ สูญหายไป ผู้นำชุมชนจึงได้พยายามฟื้นฟูสิ่งที่ตั้งงามให้กลับคืนมาโดยจัดแสดงการละเล่นพื้นบ้านให้สอดคล้องกับ เทศกาลต่าง ๆ เช่น เพลงเรือ เพลงอีแซว ลิเก ลอยกระทง ฯลฯ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ได้รับการตอบสนองจากชุมชนเป็นอย่างดี สามารถใช้เป็นสื่อนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในงาน พัฒนาต่าง ๆ ได้

6. พ.ศ. 2537 คณะครูได้พยายามรวมกลุ่มเยาวชนเพื่อพัฒนางานที่สร้างสรรค์ เยาวชนกลุ่มนี้ได้รับแรงกระแทกจากความทันสมัยต่าง ๆ จึงปล่อยตัวปล่อยใจหมกมุ่น อยู่กับความสนุกสนานและความประมาทมัวเมา คณะครูจึงใช้การกีฬาและดนตรีเป็น สื่อในการสร้างกลุ่ม แล้วค่อย ๆ สร้างความเข้าใจเรื่องชุมชน ปลุกจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความผูกพันต่อบ้านเกิดเมืองนอนของตน

7. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และปลุกจิตสำนึกให้แก่ชุมชน คณะครูร่วมมือกับ ผู้นำชุมชน พยายามสร้างภูมิปัญญาของชุมชนให้มีความรู้เท่าทันกระแสของเศรษฐกิจและสังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยสามารถปรับตัว ปรับครอบครัวปรับชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ ทำลายชุมชน ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ในช่วงต้นปีมีกิจกรรมหลากหลาย เช่น พาคนใน ชุมชนไปศึกษาดูงาน ร่วมสัมมนา ร่วมประชุมนอกสถานที่ นำผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ มาให้ ความรู้ความเข้าใจในส่วนที่ทำให้เกิดสติปัญญา มีการพูดคุยสนทนากันเองบ่อย ๆ อย่างน้อย เดือนละครั้ง เพื่อให้ชุมชนพัฒนาการเรียนรู้ ต่อมาเมื่อชุมชนมีกิจกรรมกลุ่มกิจกรรมการพัฒนา ต่าง ๆ ก็ถือโอกาสนำเอากิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นสื่อในการพัฒนาสติปัญญา บนพื้นฐาน ภูมิปัญญาของชาวบ้านต่อไป

หลังจากคณะครูและผู้นำชุมชนได้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตามขั้นตอนดังกล่าว แล้ว ก็ได้พบข้อจำกัด และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นตามมา คือ

1. การร่วมมือกับชุมชน ยังทำได้กับกลุ่มเล็ก ๆ คนกลุ่มใหญ่ยังไม่ร่วมมือ เช่นผู้มี อันจะกินหรือผู้ทำธุรกิจร่ำรวยแล้วก็จะไม่สนใจ ผู้ที่หาเช้ากินค่ำก็ไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมได้

นอกจากจะแบมือขอความช่วยเหลือแต่เพียงอย่างเดียว ผู้ที่หมกมุ่นอยู่กับการพนันและยาเสพติด ก็ล้มลงมัวเมาสนุกสนานไปวัน ๆ ส่วนใหญ่ของผู้ร่วมกิจกรรม คือ ผู้ที่มีฐานะปานกลางและแม่บ้านที่ห่วงใยอนาคตของบุตรหลาน

2. ผู้ที่อยู่ในเครือข่ายระบบอุปถัมภ์ของสังคมเก่า นอกจากจะไม่ให้ความร่วมมือแล้ว ยังแอบต่อต้านอยู่เบื้องหลัง พวกนี้จะพยายามชี้ว่า กลุ่มครูกับผู้นำในเชิงพัฒนา คือ คอมมิวนิสต์ ในรูปแบบใหม่จึงไม่สนใจให้ความร่วมมือ คนพวกนี้กลัวการรวมพลังของชาวบ้าน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ที่ฉ้อฉลเงินงบประมาณแผ่นดิน เจ้ามือบ่อน หวย เจ้าของช่องนางโคม และผู้มีอิทธิพลเลี้ยงนักเลงประจำหมู่บ้าน คนเหล่านี้เป็นเหตุให้ชาวบ้านเกรงกลัว ไม่กล้าให้ความร่วมมือ

3. คณะครูซึ่งอยู่ในระบบราชการ อันมีระเบียบแบบแผนบางอย่างไม่สอดคล้องกับงานพัฒนาสมัยใหม่ ข้าราชการผู้บริหารโรงเรียนยังไม่สนับสนุนเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุให้การปฏิบัติงานด้านพัฒนาชุมชนของคณะครูต้องประสบกับปัญหาเป็นทวีคูณ

บทที่ 2

สภาพทั่วไปของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน บ้านท่าขอนยาง

สภาพภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้ง ขนาด และลักษณะภูมิประเทศ

บ้านท่าขอนยาง อยู่ห่างจากที่ตั้งจังหวัดมหาสารคามไปทางทิศเหนือประมาณ 6 กิโลเมตร ตามเส้นทางซึ่งเป็นทางหลวงแผ่นดิน เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดมหาสารคาม-กาฬสินธุ์ ชื่อถนน ถีนานนท์ ถนนสายนี้จะทอดผ่านบ้านท่าขอนยางด้านทิศตะวันออก จากบ้านท่าขอนยางขึ้นไปทางทิศเหนืออีกประมาณ 35 กิโลเมตร จะถึงที่ตั้งจังหวัดกาฬสินธุ์ ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านมีแม่น้ำชีไหลผ่าน แม่น้ำชีจะเป็นเส้นเขตแดนธรรมชาติกั้นกลางระหว่างบ้านดินคำ ของเขตอำเภอเมือง และบ้านท่าขอนยางเขตอำเภอกันทรวิชัย ถนนตัดเข้าหมู่บ้านท่าขอนยางจะอยู่ที่เชิงสะพานข้ามลำชี ในเขตอำเภอกันทรวิชัยนั่นเอง ถนนดังกล่าวจะตัดผ่านไปยังบ้านดอนนาเส้นหนึ่ง และไปบ้านขามเรียงอีกเส้นหนึ่ง

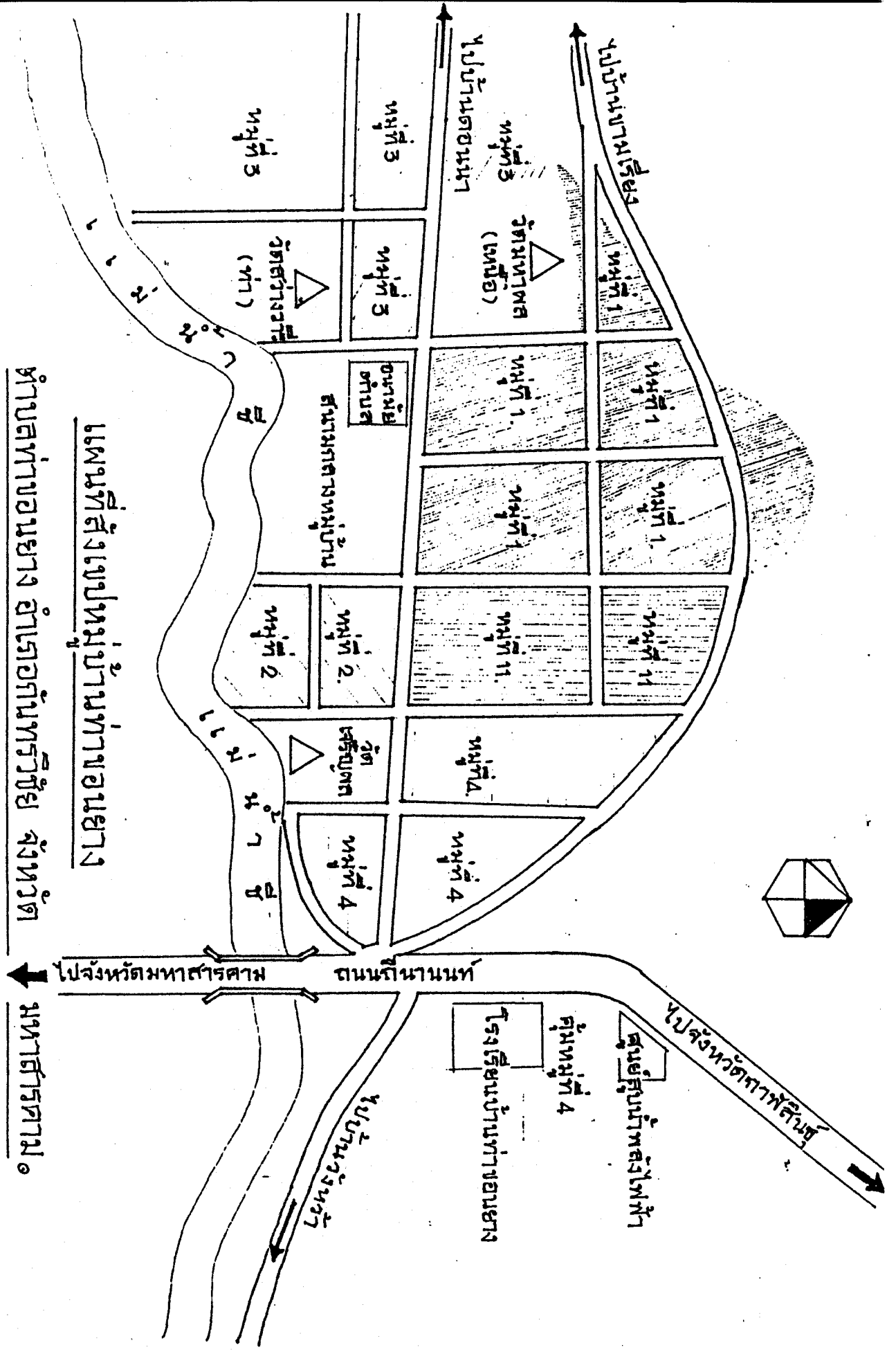
ภาพที่ 1 ถนนเข้าสู่บ้านท่าขอนยาง ด้านถนนถีนานนท์

บ้านท่าขนฮาง อยู่ในเขตการปกครองของตำบลท่าขนฮาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยฮ้อที่บ้านท่าขนฮางนี้ แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 11 ท่าเลที่ตั้งของหมู่บ้านต่าง ๆ จะเป็นดังนี้ คือ หมู่ที่ 4 อยู่ติดกับถนนถนนันท์ และติดกับลำน้ำชี หมู่ 2 อยู่ถัดจากหมู่ 4 เข้าไป และอยู่ติดลำน้ำชีเช่นกัน หมู่ 3 อยู่ถัดจากหมู่ 2 เข้าไปอีกต่อหนึ่ง และที่อยู่ติดลำน้ำชีเช่นเดียวกับหมู่ 4 และ หมู่ 2 ส่วนหมู่ 1 และหมู่ 11 จะอยู่ติดกับทุ่งด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 ก

ลำน้ำชี มองจากฝั่งบ้านท่าขนฮางไปบ้านดินคำฝั่งตรงข้าม

แผนที่สังเขปหมู่บ้านท่าขอนแก่น

ตำบลท่าขอนแก่น อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด

สภาพพื้นที่ของบ้านท่าของฮาง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มลำน้ำชีด้านทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศตะวันออกเป็นทุ่งนา มีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกชื่อ "หนองต้นบ้าน" มีตำนานเล่าขานเกี่ยวกับเจ้าพ่อประจำหนองน้ำแห่งนี้ จุดแม่ลำน้ำชีด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน คือบริเวณหมู่ที่ 3 มีลักษณะเป็นทะเลสาบรูปเกือกม้าที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "ชีหลงเหนือ" เป็นแหล่งประมงน้ำจืดที่ชาวบ้านอาศัยจับปลาหาเลี้ยงชีพกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2 ข

ลำน้ำชี เส้นเขตแดนธรรมชาติระหว่างอำเภอเมืองกับอำเภอกันทรวิชัย

2. อาณาเขต

อาณาเขตของชุมชนไทยฮ้อบ้านท่าของฮางมีดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านหัวขัว ตำบลท่าของฮาง

ทิศใต้ ติดกับบ้านดินคำ ตำบลแก้ง อำเภอเมือง

ทิศตะวันออก ติดกับบ้านนาหว้า ตำบลท่าของฮาง

ทิศตะวันตก ติดกับบ้านขามเรียง ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย

ชาวไทยชื้อบ้านท่าขนอยาง ทั้ง 5 หมู่บ้านนี้ มีถนนตัดเชื่อมโยงถึงกันทุกคุ้มเป็นจุด
ตาหมากรุก มีลำน้ำชีและหนองดินบ้านเป็นแหล่งอาหาร หอย ปู กุ้ง ปลา และสัตว์น้ำจืด
ประเภทอื่น ๆ มีฝิ่นนาอันเป็นแหล่งผลิตข้าวที่ใหญ่ที่สุดของหมู่บ้านอยู่ด้านทิศเหนือเรียก
กันว่า "ทุ่งหนองบึง" มีป่าละเมาะอยู่ด้านทิศตะวันตกเป็นแหล่งหาอาหารจากป่า เช่น
ผักต่าง ๆ เห็ดและแมลง ประชาชนในชุมชนท่าขนอยาง นอกจากจะมีอาชีพทำนาเป็น
หลักแล้ว ยังประกอบอาชีพอื่น ๆ อีก เช่น ทำสวน ทำไร่ ค้าขาย รับจ้าง บริการ
ในการซ่อมจักรสานและจักรสานยนต์ บางคนก็เข้ารับราชการที่จังหวัดมหาสารคาม เช่น
ที่สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม การเดินทางไปกลับได้สะดวกเพราะ
จากบ้านท่าขนอยางไปยังตัวจังหวัด มีระยะทางเพียง 5-6 กิโลเมตรเท่านั้น

ภาพที่ 2 ค

ถนนภายในหมู่บ้านท่าขนอยาง

3. ประชากร

ประชากรชุมชนไทยย้อบ้านท่าขนทราย เมื่อปี พ.ศ. 2534 มีทั้งหมด 510 ครอบครัว รวมชายหญิง 2094 คน แต่ในปี พ.ศ. 2538 จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น คือ มีทั้งหมด 548 ครอบครัว รวมชาย-หญิง 2830 คน รายละเอียดข้อมูลประชากรในปี 2538 มีดังนี้

ตารางแสดงประชากรไทยย้อบ้านท่าขนทราย

หมู่ที่	ครอบครัว	ประชากร			ผู้ใหญ่บ้าน
		ช.	ญ.	รวม	
1	140	443	341	784	นายเอื้อน พายุบุตร อายุ 52 ปี
2	60	196	181	377	นายสุจิตร์ คันทาร์ อายุ 44 ปี
3	152	340	395	735	นายเทียง บุตรราช อายุ 58 ปี
4	142	343	344	687	นางสำลี พิมาชนอก อายุ 47 ปี
11	54	144	133	267	นางสมบูรณ์ จันท์เปล่ง อายุ 52 ปี
รวม	548	1,436	1,394	2,830	

(สำรวจเมื่อ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2538)

4. ภาษา

ภาษาไทยช้อ จัดเป็นภาษาย่อยหรือภาษาถิ่นย่อยของภาษาตระกูลไทย-ลาว เช่นเดียวกับภาษาไทยลื้อ ภาษาผู้ไท ภาษาไทยเขิน ภาษาไทยคำตี้ เป็นต้น ฉะนั้น ผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว โดยทั่ว ๆ ไปจึงสามารถฟังภาษาไทยช้อได้เข้าใจพอสมควร

ภาษาไทยที่บ้านท่าขอนยาง มีภาษาที่แตกต่างไปจากไทยช้อบริเวณอื่น ๆ อยู่บ้าง เช่น

ไทยกลาง : ทำอะไร

ไทยอีสาน : เช็ดหยัง

ช้อถิ่นอื่น : เช็ดปั้ง

ช้อท่าขอนยาง : เช็ดปีเตอ

คำถามต่าง ๆ คือ ใคร, ผู้ใด, ไปไหน, ทำไม, เมื่อไหร่ ชาวช้อท่าขอนยาง จะออกสำเนียงเป็นสระเออ ทั้งสิ้น คือ

ไทยกลาง : ไปไหน

ไทยอีสาน : ไปไซ

ช้อ : ไปลีเลอ, ไปกะเลอ

ไทยกลาง : มาทำไม

ไทยอีสาน : มาหยัง

ช้อ : มาเมอเตอ, มาเผอ

ไทยกลาง : ใครนั่งอยู่นั้น

ไทยอีสาน : ไผ่ นั่งอยู่ขึ้น

ไทยช้อ : ผู้เลอ นั่งอยู่ขึ้น

ไทยกลาง : เมื่อไรจะกลับบ้าน

ไทยอีสาน : มีอได้สิเมื่อบ้าน

ช้อ : ปานเลอสิเมื่อบ้าน

ลักษณะเด่นของภาษาไทยช้ออีกอย่างหนึ่ง คือ แยกเสียงของสระไอ (ไม้มีลาย) กับ สระเออ (ไม้มีวง) ให้แตกต่างกันอย่างชัดเจน คือ สระไอ จะออกเสียง อัย แต่คำใช้ไม้มีวง 20 คำ จะออกเสียงเป็น เออ (อา+อือ) ดังตัวอย่าง

ไทยกลาง	ไทยอีสาน	ไทยอื้อ	หมายเหตุ
หัวใจ ลูกสะกั กิศไต ใหม ใหญ่ ทั ใจ, ผู้ใจ	หัวใจ ลูกไก กิศไต ใหม ใหญ่ ทั ใจ, ผู้ใจ	หัวใจ ลูกเกือ กิศเตือ เหมือ เหยือ เห้อ เผอ, ผู้เลอ	สระไอ
ไป ใต้ ไหว	ไป ใต้ ไหว	ไป ใต้ ไหว	สระไอ
ฉั้น คุณ, เขอ เขา, ท่าน รดน้ำ พายอ (เครื่อง- มือจับสัตว์น้ำ) มีด, พร้า, อีโต้ ฟัน เกิน บน ตะไคร้ บ้านเรือน ทอผ้า	ช้อย, ช้าน้อย เจ้า เพื่อน ชคน้ำ ตักสะคั่ง มีด, พร้า, มีดโต้ แช่ว กาย เกิง หัวคิงโค เอือน ต่ำหูก	ช้อย, ช้าน้อย เจ้า เพื่อน ชคน้ำ ตักสะคั่ง พร้ากะโมง แช่ว กาย เกิง หัวคิงเคอ เอือน ต่ำหูก	สระอื่น ๆ

ไทยกลาง	ไทยอีสาน	ไทยย่อ	หมายเหตุ
พริก จืด (ไม่มีรสชาด)	หมากพิก จืด, ว่าง	หมากเผ็ด ว่าง	

การสำรวจอุปโภคพื้นฐาน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อยที่บ้านท่าขอนยาง มีสาธารณูปโภคพื้นฐานที่น่าสนใจอยู่หลายประการ คือ ถนน ไฟฟ้า ประปา สถานีอนามัยตำบล และโรงเรียน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ก. ถนน

บ้านท่าขอนยาง มีถนนคอนกรีตมาตรฐาน ตัดผ่านหมู่บ้านอยู่ 2 สาย คือสายที่ 1 ตัดผ่านกลางหมู่บ้าน โดยผ่านหน้าวัดเจริญผล (วัดใต้) ตรงไปทางทิศตะวันตก แล้วผ่านวัดมหาผล (วัดเหนือ) ผ่านไปบ้านดอนนาทางทิศตะวันตก อีกสายหนึ่งตัดผ่านหมู่บ้านด้านเหนือ จากปากทางด้านทิศตะวันออก ตรงไปบ้านขามเรียงทางทิศตะวันตก และบ้านขามเรียงนี้เอง คือบริเวณที่ตั้งแห่งใหม่ของ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (มมส.)

ภาพที่ 3 ป้อมยามตำรวจหน้าทางเข้าหมู่บ้าน

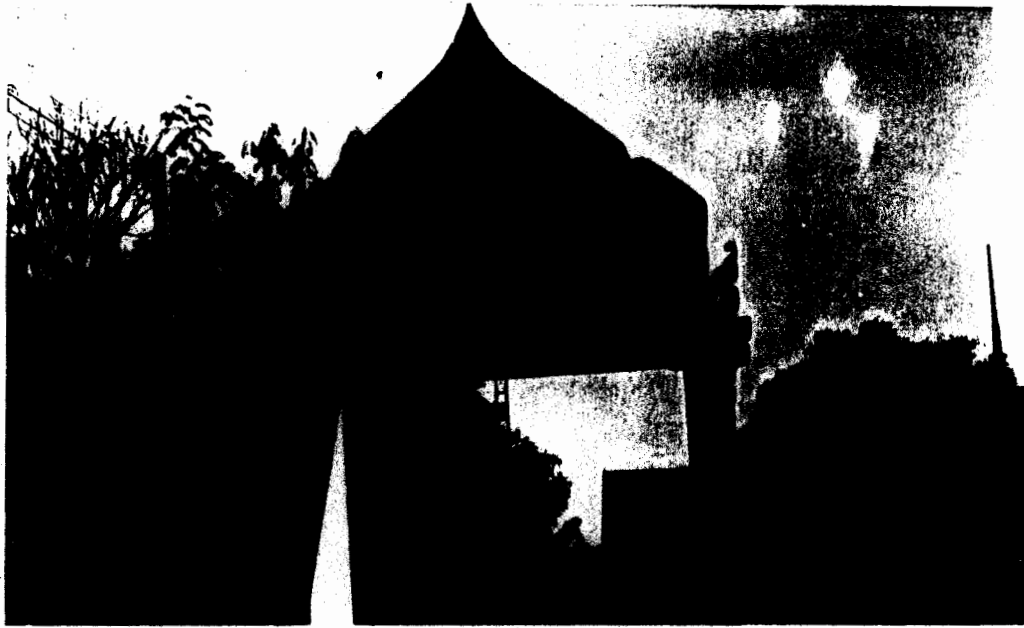
ภาพที่ 4 สถานีอนามัยบ้านท่าขนอย

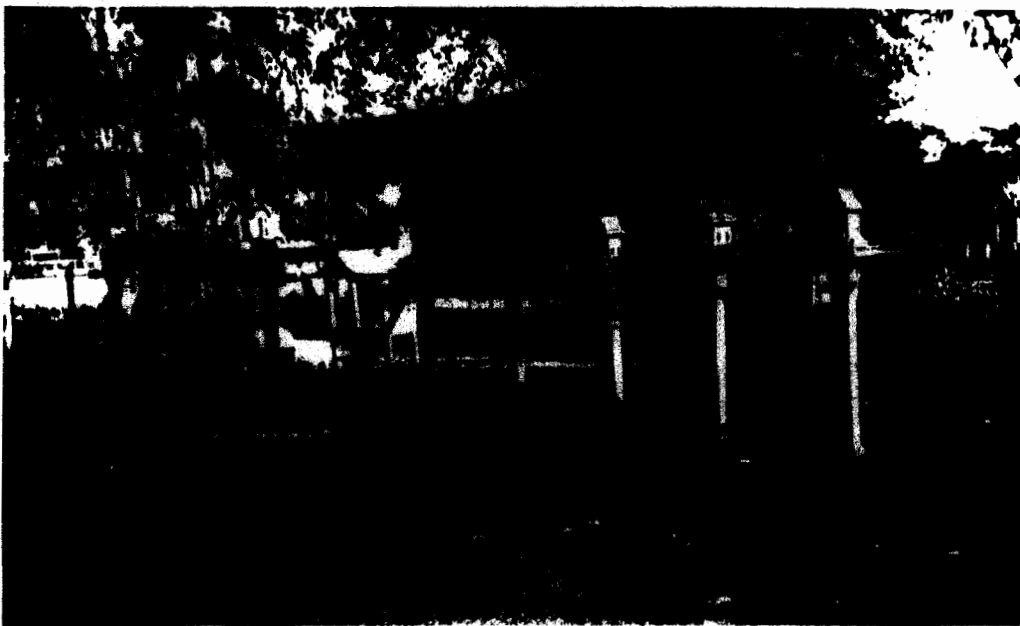
ภาพที่ 5 พระอุโบสถวัดเจวิญผล (วัดใต้)

ภาพที่ 6 ซุ้มประตูวัดมหาผล (วัดเหนือ)

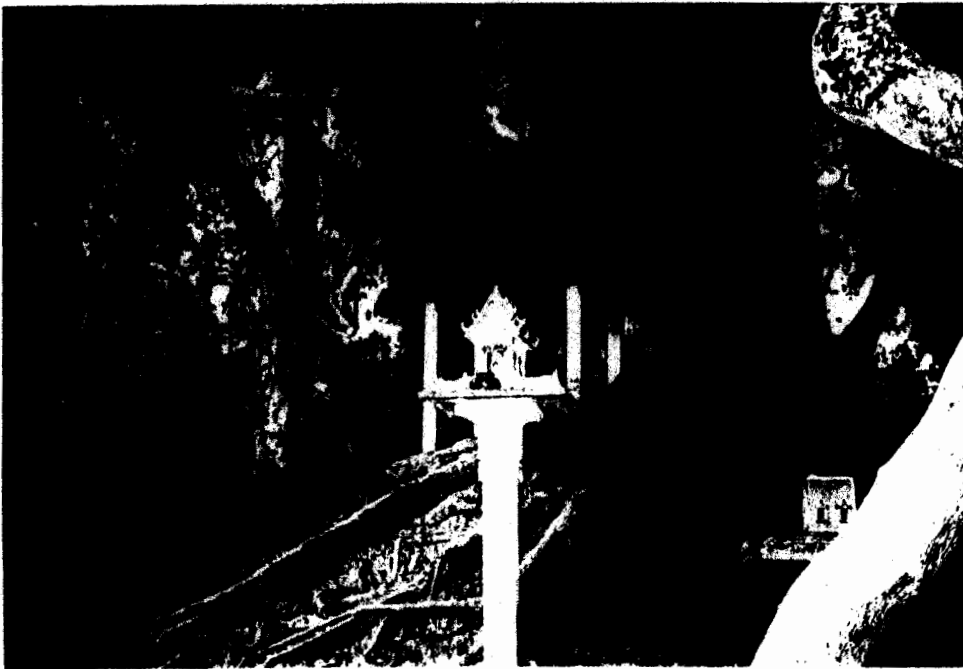
ภาพที่ 7 ซุ้มประตูวัดสว่างวารี (วัดท่า)

ภาพที่ 8 หอคาปิลีอ (หอกลาง)

ภาพที่ 9 หอเจ้าพ่อสวารัญ (หมู่ที่ 4)

ภาพที่ 10 หอแม่นางสองพี่น้อง (หมู่ที่ 3)

นอกจากนี้ยังมีถนนลูกรังตัดชอยภายในหมู่บ้านแต่ละหมู่ โดยมีถนนคอนกรีตสายกลาง หมู่บ้าน คือถนนไปบ้านดอนนาเป็นจุดผ่านและมีถนนสายเหนือที่จะไปบ้านขามเรียง และลำน้ำชีเป็นจุดเชื่อมโยง จึงทำให้มองดูคล้าย ๆ รูปตาหมากรุก ถนนเหล่านี้จะตัดตรงจากเหนือลงมาใต้ เรียงลำดับไปจากทิศตะวันออกไปตะวันตกดังนี้

1. ถนนตัดผ่ากลางหมู่ที่ 4 เชื่อมระหว่างถนนเส้นเหนือ(ไปบ้านขามเรียง) กับถนนกลางหมู่บ้าน(ไปบ้านดอนนา)แล้วตัดผ่านด้านทิศตะวันออกของวัดเจริญผล ไปจรดฝั่งแม่น้ำชี

2. ถนนตัดแบ่งเขตระหว่างหมู่ 4 กับหมู่ 11 เชื่อมระหว่างเส้นเหนือกับเส้นกลางแล้วตัดผ่านเขตวัดเจริญผลด้านทิศตะวันตก ไปจรดยังแม่น้ำชีในเขตหมู่ 2

3. ถนนตัดแบ่งเขตระหว่างหมู่ 11 กับหมู่ 1 เชื่อมระหว่างเส้นเหนือกับเส้นกลางแล้วเลี้ยวลงทางทิศใต้ โดยตัดแบ่งเขตระหว่างหมู่ที่ 2 กับสนามกลางหมู่บ้าน ไปจรดแม่น้ำชีที่บริเวณหมู่ 2

4. ถนนผ่ากลางหมู่ที่ 1 เชื่อมระหว่างถนนเส้นเหนือกับเส้นกลางหมู่บ้าน

5. ถนนตัดผ่านหมู่ที่ 1 ผ่านเขตวัดมหาผล(วัดเหนือ) ด้านทิศตะวันออกจรดถนนเส้นกลาง(ไปบ้านดอนนา) ผ่านเลขไปถึงหมู่ 3 แล้วตัดผ่านเขตวัดสว่างวารีด้านทิศตะวันออกจรดแม่น้ำชี

6. ถนนตัดแบ่งกลางหมู่ 3 เริ่มจากถนนเส้นกลางหมู่บ้าน(ไปบ้านดอนนา) ผ่านหมู่ 3 แล้วผ่านเขตวัดสว่างวารีด้านทิศตะวันตก จรดแม่น้ำชีที่หมู่ 3

ยังมีถนนภายในหมู่บ้านอีก 3 สายที่ทอดผ่านจากทิศตะวันออกไปทิศตะวันตก คือ

1. ถนนตัดผ่านจากหมู่ที่ 11 ไปหมู่ที่ 1 และไปจรดถนนคอนกรีตจะไปบ้านขามเรียง
2. ถนนผ่านหน้าวัดสว่างวารี ผ่านหมู่ที่ 3 ไปทิศตะวันตก
3. ถนนผ่านกลางหมู่ที่ 2 จากตะวันออกไปตะวันตก

ข. ไฟฟ้าและประปา

ปัจจุบัน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยฮ่อท่าขอนยางมีการติดตั้งไฟฟ้าทุกหลังคาเรือน สาธารณูปโภคด้านไฟฟ้าจึงมีเพียงพอ โดยปราศจากอุปสรรคปัญหาใด ๆ ส่วนด้านการประปาของหมู่บ้านซึ่งเริ่มดำเนินการมาประมาณ 10 ปีนั้น มีประวัติความเป็นมาและอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

ประมาณปลายปี พ.ศ. 2527 ได้มีการริเริ่มที่จะดำเนินการจัดตั้งประปาหมู่บ้านขึ้น ที่หมู่บ้านท่าขอนยาง ผู้นำหมู่บ้านประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู-อาจารย์ และพระสงฆ์ได้ ร่วมดำเนินการ เบื้องต้นมีการเก็บเงินจากชาวบ้านครอบครัวละ 250 บาทเพื่อรวบรวมเป็น กองทุน นำไปสมทบกับกองทุนของทางราชการ บางหมู่บ้านยังขาดแคลน ก็ขอร้องให้ทางวัดได้ ช่วยออกเงินเป็นทุนสำรองไปก่อน ผลสุดท้ายการดำเนินงานก็เป็นรูปธรรม คือมีการก่อสร้าง ถึงส่งน้ำประปา สร้างท่อเมน ติดตั้งระบบไฟฟ้า และติดตั้งแท่นเครื่องสูบน้ำ โดยสูบน้ำขึ้นมา จากลำน้ำชีนั่นเอง ระยะแรกนี้ยังไม่มีระบบกรองน้ำ จึงเป็นการสูบน้ำจากลำชีขึ้นมาใช้ใน หมู่บ้านเท่านั้น

ต่อมาได้งบประมาณจากทางราชการจึงได้ติดตั้งถังกรองน้ำขึ้น และได้ดำเนินงาน ต่อไปโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน แต่ก็เกิดอุปสรรคปัญหาหลายประการ เช่น

1. ชาวบ้านไม่พอใจและไม่เข้าใจว่า เพราะเหตุใดจึงต้องเสียเงินค่าต่อท่อย่อย จากท่อใหญ่เพื่อนำน้ำเข้าไปใช้ในบ้านของตน เพราะคิดว่าได้เสียไปครอบครัวละ 250 บาท ก็ควรจะมีเพียงพอแล้ว

2. มีการใช้น้ำลดหลั่นกัน คือ ผู้ที่อยู่ต้นน้ำก็เกิดเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เปิดใช้น้ำ ตลอดวัน ผู้อยู่ปลายน้ำมีโอกาสดูได้ใช้น้ำน้อยกว่าเพราะน้ำไม่ค่อยไหล

3. มีการขโมยน้ำกันขึ้น คือบางครอบครัวทำตัวเป็นคนรู้มาก ไม่ยอมเสียค่าใช้จ่าย ในการติดตั้งประปา โดยปฏิเสธว่าตนไม่มีความจำเป็นต้องใช้น้ำ แต่ความจริงเขาได้ลอบต่อ ท่อฝังอยู่ใต้ดิน จนคณะกรรมการตรวจพบแล้วเกิดการฟ้องร้องกันขึ้น

4. เงินค่าบริการที่เก็บจากชาวบ้านเป็นรายเดือนเกิดการรั่วไหล

5. เกิดกระแสการเมืองในหมู่บ้านเนื่องมาจากการหาเสียงในการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน หมู่ต่าง ๆ รวมทั้งการเลือกกำนันตำบลท่าขอนยาง

6. เครื่องไฟฟ้าที่ใช้สูบน้ำจากลำชีเกิดชำรุดเสียหาย

อุปสรรคและปัญหาดังกล่าวเป็นเหตุให้สภาฯ ภูมิภาคด้านการประปาของบ้านท่าขอนยาง ต้องหยุดชะงักลง จนต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ท่านเจ้าอาวาสวัดสว่างวาริวงศ์ปัจจุบัน คือ พระครูสิริ ปริยัติโสภิต ในสมัยที่ท่านยังเป็นพระมหาบุญเรือง ได้เกิดความคิดว่าเพราะ เหตุใดการประปาหมู่บ้านบ้านท่าขอนยางจึงหยุดดำเนินการ อุปสรรคปัญหาอยู่ที่ไหน จะแก้ไปได้ หรือไม่ เพราะน้ำคือปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ถ้าทำให้ชาวบ้านได้มีน้ำใช้สอยก็จะเป็น ประโยชน์มหาศาล เมื่อพิจารณามองเห็นสภาพปัญหาแล้วท่านมหาบุญเรืองจึงตัดสินใจดำเนินการ

ฟื้นฟูประปาหมู่บ้านท่าขอนยาง โดยกระบวนการขั้นตอนดังนี้

1. นำเงินไปเสียค่าติดตั้ง ซ่อมแซม ระบบไฟฟ้า ของเครื่องสูบน้ำรวมทั้งสิ้น 20,000 บาท ชาวบ้านบางส่วนได้พยายามตัดทอน เพราะเห็นว่าไม่ควรทำ เพราะนำเงินของหมู่บ้านเดียวไปช่วยเหลือหมู่บ้านอื่น ๆ แต่ท่านมหาบุญเรื่องก็ได้ชี้แจงจนคนเหล่านั้นเข้าใจ
2. จัดให้มีมิเตอร์เพื่อจะได้จัดเก็บค่าบริการตามปริมาณการใช้น้ำของแต่ละครอบครัว
3. ทำการซ่อมแซม-เปลี่ยนแปลงท่อเก่าที่ชำรุดเสียหายให้มีสภาพใช้ได้ โดยใช้เงินจำนวน 10,000 บาท
4. จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน จำนวน 10 คน คัดเลือกมาจากหมู่บ้านต่าง ๆ หมู่บ้านละ 2 คน มีท่านมหาบุญเรื่องเป็นประธาน
5. ผลการปฏิบัติงานของคณะกรรมการชุดนี้ ในระยะเวลาประมาณ 2 ปี มีเงินเหลือเก็บไว้ประมาณ 30,000 กว่าบาท

เนื่องจากพระครูสิริ ปริยัติโสภิต(พระมหาบุญเรื่อง) ในปัจจุบันมีภาระกิจต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ต้องทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์อุปสมบทกุลบุตรที่จะเข้ามาเป็นภิกษุในพุทธศาสนา ทำหน้าที่อบรมธรรมแก่พุทธศาสนิกชนในจังหวัดมหาสารคาม ตามภาระที่ได้รับมอบหมายจาก เจ้าคณะจังหวัดมหาสารคาม จัดการศึกษาและการสอบธรรมศึกษาแก่นักเรียนโรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคมจำนวนเกือบ 300 คน และจะมีการสอบไล่สนามหลวงในวันที่ 18-19 พฤศจิกายน 2538 นี้ (พระครูสิริปริยัติโสภิต : สัมภาษณ์ : 2538) เหตุผลดังกล่าวมานี้ เป็นเหตุให้พระครูสิริปริยัติโสภิต มอบหมายงานประปาหมู่บ้าน ให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ได้ดำเนินงานกันต่อไป เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2538.

ค. โรงเรียน

ชุมชนไทยชัยบ้านท่าขอนยางมีสถานศึกษาสำหรับส่งบุตรหลานไปเรียนหนังสือ อยู่ 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านท่าขอนยาง ซึ่งเป็นโรงเรียนระดับประถม และโรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม อันเป็นโรงเรียนมัธยม ดังมีรายละเอียดดังนี้

โรงเรียนบ้านท่าขอนยาง แต่เดิมตั้งอยู่กลางหมู่บ้านมีที่ดินประมาณ 2 ไร่ ต่อมาได้ย้ายออกไปตั้งอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน คือ อยู่ปากถนนถนนนันทน์ ด้านตะวันออก เป็นบริเวณตรงกันข้ามกับหมู่บ้านท่าขอนยาง ซึ่งตั้งอยู่ด้านตะวันตกของถนนถนนนันทน์ (คูแผนผังประกอบ) เด็กนักเรียนบ้านท่าขอนยางจะไปหรือกลับจากโรงเรียนจะต้องเดินข้ามถนนถนนนันทน์ เพื่อไปโรงเรียนและ

กลับบ้านวันละ 2 เที้ยว อุบัติเหตุจากรถยนต์ชนหรือเฉี่ยวนักเรียนจึงมีอยู่เป็นประจำ ในปัจจุบัน
ทราบว่าอาจารย์ใหญ่ได้แก้ปัญหาโดยให้นักเรียนเดินลอดใต้สะพานแทนการเดินข้ามถนน

โรงเรียนท่าขอนยางปัจจุบันมีครูทั้งหมด 19 คน มีนายเจเวียน โพธิ์ศรีอ่อน เป็นอาจารย์ใหญ่
มีนักเรียนชาย 126 คน หญิง 127 คน รวม 253 คน มีการจัดการเรียนการสอนดังนี้

ชั้นอนุบาล 1	2 ห้อง
ชั้นอนุบาล 2	2 "
ชั้น ป.1	1 "
" ป.2	1 "
" ป.3	2 "
" ป.4	1 "
" ป.5	2 "
" ป.6	1 "

จำนวนนักเรียนทั้งหมดนี้ 90% มาจากบ้านท่าขอนยาง อีก 10% มาจากบ้านวังหว้า
ทางโรงเรียนมีคณะกรรมการการศึกษาอยู่คณะหนึ่งประกอบด้วย

นายสำลี จันทร์เปล่ง	ประธาน
นายสุจิตร์ คันขาร์	รองประธาน
นายเอื้อน พายุบุตร	กรรมการ
นายเที่ยง บุตรราช	"
นายกรรณ จำรัสศรี	"
นายที เหล่าโพธิ์	"
นายจันทร์ จันทร์	"
นายอุบล ไชยราช	"
นายธงไชย พิมพ์โคตร	"
นายสง่า กรมแสง	"
นายสนั่น ทินจันทร์	"
นายเจริญ เนื่องอุดม	"
นายไสย์ จันทร์จร	"
นายเจเวียน โพธิ์ศรีอ่อน	กรรมการและเลขานุการ

มีการจัดประชุมกรรมการการศึกษาของโรงเรียนภาคเรียนละ 2 ครั้ง เพื่อ
แจ้งความเคลื่อนไหวและความก้าวหน้าของโรงเรียนให้คณะกรรมการได้ทราบมากกว่า
จะขอวัดหรือรบกวนให้คณะกรรมการได้ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ของโรงเรียนดังเช่น
กรรมการศึกษาไทยทั่วไป

นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังมีเงินทุนก้อนใหญ่ ให้สวัสดิการแก่คณะครูได้กู้ยืมไปใช้
ยามขัดสน (เจเวียน โพธิ์ศรีอ่อน, สัมภาษณ์ : 2538)

โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคมตั้งอยู่นอกหมู่บ้านท่าขอนยาง ไปทางบ้านขามเรียง
ประมาณ 2 กิโลเมตร พื้นที่ตั้งโรงเรียนอยู่ใกล้กับบริเวณที่ตั้งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
แห่งใหม่ เดิมทีโรงเรียนนี้เป็นสาขาหนึ่งของโรงเรียนมัธยมกันทรวิชัย เพิ่งจะแยกตัวเป็น
เอกเทศในปีการศึกษา 2538

โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม เปิดการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปี 2535 มีครูอาจารย์
10 คน มีนายไพบูลย์ นามเจียงใต้ เป็นอาจารย์ใหญ่ มีครูอัตราจ้างอีกจำนวนหนึ่งมีนักเรียน
ชาย 147 คน นักเรียนหญิง 134 คน รวม 281 คน ปัจจุบันใช้อาคารเรียนชั่วคราวดำเนินการ
การเรียนการสอน และกำลังดำเนินการจัดสร้างอาคารเรียนถาวรในงบประมาณ 10 กว่า
ล้านบาทในพื้นที่ประมาณ 60-100 ไร่ โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนดังนี้

ม.1	2 ห้อง	120 คน
ม.2	2 ห้อง	75 คน
ม.3	2 ห้อง	86 คน

นักเรียนชั้น ม.3 รุ่นแรก (ที่จบในปีการศึกษา 2537) ของโรงเรียนท่าขอนยาง
พิทยาคมจำนวน 30 คนเศษ ได้เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนต่าง ๆ ดังนี้

1. โรงเรียนสารคามพิทยาคม	3 คน
2. โรงเรียนผดุงนารี	3 คน
3. วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม	7 คน
4. วิทยาลัยอาชีวะมหาสารคาม	1 คน
5. โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์	1 คน
6. โรงเรียนกันทรวิชัยพิทยาคม	12 คน

(ไพบูลย์ นามเจียงใต้, สัมภาษณ์ : 2538)

ง. สถานีอนามัยตำบล

บ้านท่าขนช้างมีสถานีอนามัยตำบล อยู่ 1 แห่ง ตั้งอยู่ในบริเวณสนามกลางหมู่บ้าน ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับวัดมหาผลและหมู่ที่ 1 ทางทิศเหนือ หมู่ที่ 3 และวัดสว่างวารีทางทิศตะวันตก มีหมู่ที่ 11 และหมู่ที่ 2 อยู่ทางทิศตะวันออก ท่าเลขที่ตั้งสถานีอนามัยแห่งนี้จึงอยู่กึ่งกลางหมู่บ้านพอดี

ปัจจุบันสถานีอนามัยตำบลท่าขนช้างมีบุคลากรปฏิบัติงานอยู่ 3 คน คือ

1. นายสังวรณ์ วรไวย์ หัวหน้าสถานีอนามัย
2. นางจารุณี เนื่องพระแก้ว เจ้าพนักงานสาธารณสุข 4
3. นางมะลิวรรณ มาวัน เจ้าพนักงานสาธารณสุข 4

บุคลากรประจำสถานีอนามัยแห่งนี้ ตามโครงการจะมีจำนวน 5 คน คือ

1. หัวหน้าสถานีอนามัย ระดับ 6 1 คน
2. นักวิชาการสาธารณสุข ระดับ 6-7 1 คน
3. เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน ระดับ 1-5 3 คน

ภาระหน้าที่ของสถานีอนามัยตำบลที่กระทำอยู่เป็นประจำมีอยู่ประมาณ 12 อย่าง คือ

1. งานรักษาพยาบาล
2. งานส่งเสริมเผยแพร่
3. งานสุขาภิบาล
4. งานสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์
5. งานควบคุมโรคติดต่อ
6. งานอนามัยแม่และเด็ก
7. งานวางแผนครอบครัว
8. งานทันตสุขศึกษา
9. งานอนามัยโรงเรียน
10. งานสาธารณสุขผู้สูงอายุ
11. งานสุขภาพจิต
12. งานบริหาร

จากข้อมูลการรายงานผลการปฏิบัติงาน ตามแบบ รง.504 เกี่ยวกับการเจ็บป่วยของ
ประชากร บ้านท่าขอนยาง ของสถานีอนามัยบ้านท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัด
มหาสารคาม ประจำเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2538 มีรายละเอียดดังนี้

กลุ่มโรค	สาเหตุที่ป่วย	จำนวนผู้ป่วย		
		รวม	ผู้ป่วยในหมู่บ้าน	จากที่อื่น
1	โรคติดเชื้อและปรสิต	-	-	-
2	เนื้องอก	-	-	-
3	โรคเกี่ยวกับต่อมไร้ท่อ โภชนาการ	-	-	-
4	โรคเลือดและอวัยวะสร้างเลือด	-	-	-
5	ภาวะปรวนแปรทางจิต (วิตกกังวล)	4	4	-
6	ระบบประสาทและอวัยวะสัมผัส	-	-	-
7	ระบบไหลเวียนเลือด(ความดัน)	10	10	-
8	ระบบหายใจ(ไข้หวัด ฯลฯ)	102	102	-
9	โรกระบบย่อยอาหาร(ปาก-กระเพาะ)	96	96	-
10	โรกระบบอวัยวะสืบพันธุ์ร่วมปัสสาวะ	-	-	-
11	ภาวะแทรกการตั้งครรภ์ การคลอด และ ระยะอยู่ไฟ	-	-	-
12	โรคผิวหนังและเนื้อใต้ผิวหนัง(ลมพิษ ผื่นคัน)	30	30	-
13	ระบบเนื้อกล้ามเนื้อ รวมโครงร่างและเนื้อยึด เสริม(ปวดเมื่อย)	22	22	-
14	รูปปริศแต่กำเนิด	-	-	-
15	สาเหตุบางอย่างทางพยาธิภาพและมฤตภาพ			

กลุ่มโรค	สาเหตุที่ป่วย	จำนวนผู้ป่วย		
		รวม	ผู้ป่วยในหมู่บ้าน	จากที่อื่น
	ที่เกี่ยวข้องกับการคลอด	-	-	-
16	อาการและภาวะที่กำหนดไม่ชัดเจน	86	86	-
17	อุบัติเหตุ การถูกพิษ และพลวเหตุ	10	10	-
	รวมทั้งสิ้น	360	360	-

(สังวรณ์ วรไวย์. สัมภาษณ์ : 2538)

5. ความเชื่อ

แนวความคิดความเชื่อ

ชาวไทยย้อบ้านท่าขอนยางนับถือทั้งผีและพุทธศาสนา มีหอผีอยู่ 3 หอ คือหอเจ้าพ่อสาราญ อยู่บริเวณหมู่ 4 ด้านสะพานข้ามลำน้ำชี ถนนถีนานนท์ เจ้าพ่อตาปิลือ ตั้งอยู่บริเวณสนามกลางบ้าน อันมีพื้นที่ติดกับหมู่บ้าน คือหมู่ 1, 2, 3, 11 มีสถานีอนามัยตำบลตั้งอยู่ด้านหลังและหอสุดท้ายคือหอสองพี่น้อง อยู่ในหมู่บ้านที่ 3 บริเวณริมลำน้ำชี เชื่อกันว่าวัดสว่างวาริ์ไปทางทิศตะวันตก

ชาวไทยย้อบ้านท่าขอนยางมีวัดพุทธศาสนานิกายอยู่ 3 วัด คือ

วัดเจริญผล(วัดใต้) มีพื้นที่ประมาณ 8 ไร่ อยู่ระหว่างหมู่ 4,2 และ 11 หน้าวัดติดกับลำน้ำชี ด้านเหนือของวัดติดกับถนนที่ไปยังบ้านดอนนา ถือเป็นวัดที่เก่าที่สุดมีประวัติความเป็นมาคู่กับชาวไทยย้อบ้านท่าขอนยาง มีพระพุทธรูปโบราณ ในพรรษา(2538) มีพระภิกษุจำพรรษา 4 รูปไม่มีสามเณร

วัดมหาผล (วัดเหนือ) มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เรียกว่าวัดใต้ด้านเหนือวัดติดกับถนนที่ตรงไปบ้าน
ขามเรียง ส่วนทิศใต้ติดกับถนนไปบ้านดอนนา วัดมหาผลนี้อยู่ในเขตหมู่ที่ 1 กับหมู่ที่ 3 เป็นวัด
ที่ตั้งอยู่ห่างจากลำน้ำชี และที่วัดนี้ มีศิลาจารึกอักษรธรรม ระบุ จุลศักราช 1222 (พ.ศ. 2403)
อันตรงกับสมัยของเจ้าเมือง (พระสุวรมณีกิติ) คนที่ 2 รายละเอียดของจารึกมีดังนี้

จารึกวัดเหนือ (วัดมหาผล)

ที่อยู่ วัดเหนือบ้านท่าขอนยาง ต.ท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม
รูปร่าง ใบเสมาหินทรายใบโพธิ์ ขนาดสูง 0.34 ม. กว้าง 0.40 ม. ไม่มีดวงฤกษ์
อักษร ตัวธรรมอีสาน จำนวน 11 บรรทัด บรรทัดที่ 10-11 อักษรหายไป (หินกระเทาะ)
ศักราช 1222 ตรงกับ พ.ศ. 2403
ประวัติ เดิมปักอยู่ที่ประตูด้านหลังของอุโบสถเก่าในราว พ.ศ. 2524-2525 สร้างอุโบสถ
ใหม่ได้นำมาไว้ที่กุฏิของเจ้าอาวาส
สาระสำคัญ พระสุวรมณีกิติ เจ้าเมืองท่าขอนยางและบรรดาท้าวพระยาพร้อมด้วยหัวครู
หลักคำได้สร้างวัดเหนือ

คำจารึก

- บรรทัดที่ 1 จุลลสงกราชราชาไท 1222 ตวีปิวอกเทาสกเทิน
" 2 7 ชิน 15 คำ วัน 1 พายไนมีหัวคุ หลักคำ
" 3 แลคนสงทังปวงพายนอมีพรสุนนภักที-
" 4 จาเมืองอุปพหาราชชวงราชชบทธาว
" 5 เพัยกมมกานทังปวงมีเจตตนาสททพอมกันสาง
" 6 พัททสสิมลินีไวกับสาสสนาพรพุทธเจาตาบต
" 7 เทา 5000 พรวสสา นีรพานปัจจเฮาเหา
" 8 ตุ สาทุส(าทุ อนุโมทามิ) อนิจจ ทุกข อ-

- " 9 นตดา.....นปร วัตต นियाเทมิ
- " 10
- " 11

คำอ่านปัจจุบัน

จุลศักราชได้ 1222 ¹⁾ ตัวปีออก โทศก เดือน
 7 ขึ้น 15 ค่ำวัน 1 ภายใน²⁾ มีหัวครุหลักคำ³⁾
 แลคณะสงฆ์ทั้งปวง ภายนอก⁴⁾ มีพระสุวรรณภักดี-
 เจ้าเมืองอุปหาส⁵⁾ ราชวงศ์ราชบุตร ท้าว
 เพี้ย⁶⁾ กรมการทั้งปวง มีเจตนาศรัทธา พร้อมกันสร้าง
 พัทธสีมา⁷⁾ ลูกร⁸⁾ นี้ไว้กับศาสนาพระพุทธเจ้าตราบต่อ
 เท้า⁹⁾ 5000 พระวัสสา นิพพานปัจจุโยโห
 ตุ สาธุ ส(าธุ อนุโมทามิ) อนิจจ ทุกข อ-
 นตดา.....นปร วัตต นियाเทมิ

อธิบายศัพท์

- 1) จุลศักราช 1222 - ตรงกับ พ.ศ. 2403
- 2) ภายใน - กรมการฝ่ายสงฆ์
- 3) หัวครุหลักคำ - ตำแหน่งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์ผู้ใหญ่
- 4) ภายนอก - กรมการฝ่ายฆราวาส
- 5) อุปหาส - อุปฮาด หรือ อุปราช
- 6) ท้าวเพี้ย - ตำแหน่งขุนนางชั้นพระยา
- 7) พัทธสีมา - อุโบสถ

- 8) ลูก - ลักษณะนามของอุโบสถ
9) ตราบต่อเท่า - ตลอดถึง

วัดสว่างวารี (วัดท่า) ตั้งอยู่ริมฝั่งของแม่น้ำชี ซึ่งอยู่ในเขตของหมู่ที่ 3 ด้านทิศใต้ (วัดมหาผลอยู่หมู่ 3 ด้านทิศเหนือ) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน คือ พระครูสิริปริยัติโสภิต (บุญเรือง) ได้บูรณะปฏิสังขรณ์ เสนาสนะต่าง ๆ จนปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น ได้ถมที่และสร้างทำนบคอนกรีต บริเวณท่าน้ำ สร้างกำแพงล้อมรอบเขตวัด และได้สร้างเมรุ เพื่อให้ชาวบ้านทำขอนขางได้มีที่กระทำฅาปนกิจศพ นอกจากนี้ทางยังได้วางกฎกติกาเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ สามเณร ที่อยู่ประจำในวัดสว่างวารี เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงาม อย่างเช่น

1. พระภิกษุสามเณรต้องทำวัตรเช้า-เย็นทุกวัน เว้นแต่มีกิจธุระจำเป็น
2. ออกบิณฑบาตทุกวันไม่ขาด
3. ทำความสะอาดกุฏิ ศาลา จัดอาสนะที่ศาลาร่วมกันทุกวัน
4. เวลา 15.30 น. ทำความสะอาดบริเวณวัดพร้อมกันทุกรูป
5. หลังจากทำวัตรเช้า-เย็นแล้ว ฟังการอบรมธรรมและปฏิบัติกรรมฐานต่อ
6. เวลาออกนอกวัดต้องนั่ง-ห่มให้เรียบร้อย
7. ห้ามภิกษุ-สามเณรเก็บเครื่องไทยธรรมไว้เป็นสมบัติส่วนตัว
8. ห้ามไม่ให้นอนในที่สูงและฟูกที่มีนุ่นและสำลี
9. ห้ามไม่ให้มีวิทยุ-โทรทัศน์ไว้เป็นส่วนตัว ให้มีแต่ของวัดเพื่อใช้ในเวลาค่ำเป็น
10. ห้ามไม่ให้ภิกษุ-สามเณรที่อยู่ในวัดฟังวิทยุ ดูโทรทัศน์ การแสดงต่าง ๆ อันไม่เหมาะสมแก่สมณะเพศ และห้ามออกนอกวัดในเวลาวิกาลโดยไม่จำเป็น

หากภิกษุ-สามเณรองค์ใดฝ่าฝืน จะได้รับโทษดังนี้

- ก. กล่าวตักเตือน
- ข. ลงโทษทัณฑ์
- ค. ให้ออกจากวัด
- ง. ให้อาลิขชา

ประวัติชาวไทยย้อ

ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไทยย้อ อยู่ในบริเวณเมืองหงสา ซึ่งปัจจุบันเมืองนี้อยู่ในแขวงอุดมไซของ สปป.ลาว ซึ่งอยู่ติดกับแขวงหลวงพระบางทางทิศตะวันตก และติดกับพระราชอาณาจักรไทยที่จังหวัดน่าน เมืองหงสานี้อยู่ในบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนเหนือ เมื่อเกิดเหตุขัดแย้งกับผู้ครองเมือง ประชาชนชาวไทยย้อจึงพากันอพยพ โดยล่องแพลงมาตามลำน้ำโขง แล้วพากันแยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งพากันไปสร้างบ้านแปงเมืองในบริเวณเมืองคำม่วน เมืองคำเกิด อีกกลุ่มหนึ่งมาตั้งเมืองอยู่บริเวณลุ่มน้ำสงครามโดยขึ้นตรงต่อเมืองเวียงจันทน์

ถ้าดูจากแผนที่ สปป.ลาว ปัจจุบัน เส้นทางการอพยพโยกย้ายของชาวไทยย้อในลาว จากเมืองหงสาท่างภาคเหนือล่องตามแม่น้ำโขงลงมาจนถึงบริเวณเมืองคำเกิดในแขวงบอลิคำไซและเมืองคำม่วน ในแขวงคำม่วนนั้น นับว่าเป็นระยะทางขวานับพันกิโลเมตร บริเวณดังกล่าวจะเป็นชัยภูมิที่เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานท่ามาหากินมากกว่าถิ่นเดิม คือเมืองหงสา แขวงอุดมไซ ฉะนั้นพวกไทยย้อคงจะอพยพโยกย้ายติดตามกันลงมาหลายครั้งหลายหน จนผลสุดท้ายกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อที่ปักหลักท่ามาหากินอยู่ที่เมืองหงสา คงเป็นชนส่วนน้อย เพราะส่วนใหญ่จะอพยพมาคำม่วนคำเกิดดังกล่าวแล้ว

ชาวไทยย้อในแผ่นดินอีสานของประเทศไทย ปรากฏหลักฐานครั้งแรกในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ รัชกาลที่ 3 เมื่อเมืองเวียงจันทน์เสียแก่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2379 พระค้ำกอนเจ้าเมืองคำเกิดพร้อมด้วยอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร มาคิดเห็นตรงกันว่า แม้เมืองเวียงจันทน์เป็นใหญ่ ยังเสียแก่กรุงเทพฯ และยอมสวามิภักดิ์แล้ว เมืองคำเกิดเป็นเมืองน้อยจึงควรสวามิภักดิ์ด้วย คิดดังนี้แล้วจึงจัดทำบัญชีท้าวเพี้ย ราษฎร ชาย-หญิง ภูษสามเณรได้ประมาณ 2,859 คน นำขึ้นสวามิภักดิ์ต่อกรุงเทพฯ โดยพระมหาอำมาตย์(เปี่ยม) เป็นผู้นำขึ้นกราบบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ในปีกุน จุลศักราช 1201 (พ.ศ. 2382) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับไว้ให้อยู่ภายใต้ร่มโพธิสมภาร พระค้ำกอนจึงได้พาท้าวเพี้ยราษฎร อพยพจากเมืองคำเกิด ลงมาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง (เดิม วิชาคณกิจ. 2530 : 241)

ความจริงชาวไทยย้อได้ตั้งหลักแหล่งที่บ้านท่าขอนยางมาก่อนหน้านี้แล้ว คือครั้งเมื่อเจ้าอนุวงศ์ได้รวบรวมไพร่พลเจตนาจะไปตีกรุงเทพฯ แต่ทำที่ว่าจะนำเครื่องบรรณาการไปถวายต่อกรุงเทพฯ ชาวไทยย้อส่วนหนึ่งก็ร่วมเดินทางไปด้วย มีท่านอุปฮาดเป็นหัวหน้า

เหตุการณ์ครั้งนั้น แทนที่จะนำเครื่องบรรณาการไปถวายกษัตริย์ไทยกลับเป็นการไปทำศึกที่เมืองโคราช ขณะที่เจ้าอนุวงศ์กำลังนำทัพกลับเมืองลาวและถึงมณฑลร้อยเอ็ด (บริเวณจังหวัดมหาสารคามในปัจจุบัน) เกิดการแตกแยกกันขึ้นเพราะทัพไทยไล่ตามกระชั้นชิดเข้ามา กองกำลังเจ้าอนุวงศ์ได้แยกกลุ่มกันออกไปหลายทิศทาง ท่านอุปฮาดได้นำชาวฮ่อแยกไปต่างหาก และได้ไปพบทำเลอันเหมาะสมที่จะตั้งถิ่นฐานทำมาหากินได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นที่ราบลุ่ม ริมน้ำชี สามารถเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูกและมีปลาในลำน้ำชีเป็นอาหารได้อย่างอุดมสมบูรณ์ ที่ดังกล่าวคือบ้านท่าขอนยาง จึงได้ยึดเอาสถานที่นี้เป็นที่ทำมาหากิน พระคำก๊อนและประชาชนชาวฮ่อส่วนใหญ่ได้อพยพมาสมทบในภายหลัง (ทรงพันธ์ วรรณมาศ 2521:8)

ในคราวที่พระคำก๊อน พาราษฎรอพยพจากเมืองคำเกิดนั้น อุปฮาดคำแดงเมืองคำม่วน ก็พาราษฎรชาวไทยฮ่ออีกกลุ่มหนึ่งอพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านบึงกระดาน (ปัจจุบันคือบ้านแซงบาดาล อ.เขาวง จ.กาฬสินธุ์) ชาวไทยฮ่อทั้งจากเมืองคำเกิดและเมืองคำม่วนนั้นคงจะแยกย้ายกันออกไปตั้งถิ่นฐานทำมาหากินอยู่ในที่อื่น ๆ อีก เช่น อำเภอท่าอุเทน และอำเภอนาหว้า จังหวัดนครพนม อำเภอเมือง อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอวานรนิวาส อำเภออากาศอำนวย อำเภอ กุดบาก และอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร อำเภอศรีสงครามและอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย อำเภอสหสัมพันธ์จังหวัดกาฬสินธุ์ (เจอรี่ เกนีย์ และ ชีร์พันธ์ ล.ทองคำ, แผนที่ภาษาในประเทศไทยโครงการวิจัยภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่าง ๆ , 2520)

ประวัติชุมชนไทยฮ่อที่บ้านท่าขอนยาง

เมื่อปีจุลศักราช 1206 (พ.ศ. 1387) พระคำก๊อนพร้อมด้วยอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตรพากันลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ณ กรุงเทพมหานคร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บ้านท่าขอนยางเป็นเมืองท่าขอนยาง พระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์ให้พระคำก๊อนเป็นพระสุวรรณภักดี ปกครองเมืองท่าขอนยางแต่คงให้ขึ้นอยู่กับเมืองกาฬสินธุ์ ส่วนราษฎรที่ตกค้างอยู่ ณ เมืองคำเกิดนั้น ให้คงเป็นไพร่หลวงเก็บส่วยขึ้นกับเมืองท่าขอนยาง และเมืองท่าขอนยางให้เรียกส่วยเป็นชายฉกรรจ์ 400 คน ค่าส่วยคนละ 2 บาท กับพลเร็ว (หมากแห้ง) อีก 40 หาบ เวลานั้นหาบละ 20 บาท มาขึ้นต่อกรุงเทพฯทุกปี

ในปีจุลศักราช 1214 (พ.ศ. 2395) พระสุวรรณภักดีถึงแก่กรรมจึงโปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาด เป็นพระสุวรรณภักดี ให้ท้าวหนุบบุตรคนโตของพระสุวรรณภักดี (พระค้ำก้อน) เป็นอุปฮาดและให้ ท้าวหงส์บุตรคนที่สองเป็นราชวงศ์รับราชการสนองพระเดชพระคุณสืบมา

ในปีจุลศักราช 1237 (พ.ศ. 2418) พระสุวรรณภักดี (หนู) ถึงแก่กรรม รุ่งขึ้นปีชวดจุลศักราช 1238 (พ.ศ. 2419) พระยามหาชามาศย์ (ป้อม) กลับจากราชการทัพเมืองหนองคาย ลงมาพัก อยู่ในเมืองร้อยเอ็ด ในปีนี้ได้โปรดเกล้าฯ ให้อุปฮาด (หนู) เป็นพระสุวรรณภักดีให้ราชวงศ์ (หงส์) เป็นอุปฮาด

ในปีวอก จุลศักราช 1246 (พ.ศ. 2427) พระสุวรรณภักดี (หนู) ได้พาไพร่พลประมาณ 300 คนอพยพไปทำราชการขึ้นกับเมืองท่าอุเทน (อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม) คงให้อุปฮาด (หงส์) ผู้น้องชาย ครองเมืองท่าอุเทนมา

ในปีมะโรง จุลศักราช 1266 (พ.ศ. 2447) อุปฮาด (หงส์) ถึงแก่กรรม ปีมะเส็ง พ.ศ. 2448 คือปีถัดมา โปรดเกล้าฯ ให้ยุบเมืองท่าอุเทนเป็นอำเภอท่าอุเทนขึ้นตรงต่อ เมืองกาฬสินธุ์ และในปี พ.ศ. 2454 ได้ยุบอำเภอท่าอุเทนลงเป็นตำบลท่าอุเทนขึ้นกับ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม จนถึงปัจจุบันนี้ (หอสมุดแห่งชาติ 2506:374-376)

101° 102° 103°

ຈີນ
CHINE

ນ.ນັ້ນຈູງ
NanChiao

ບຽນມາ
BIRMANIE

ຂ.ຝັ່ງສາລີ
P. PHONGSALI

ຂ.ຫລວງນ້ຳທາ
P. LOUANG-NAMTHA

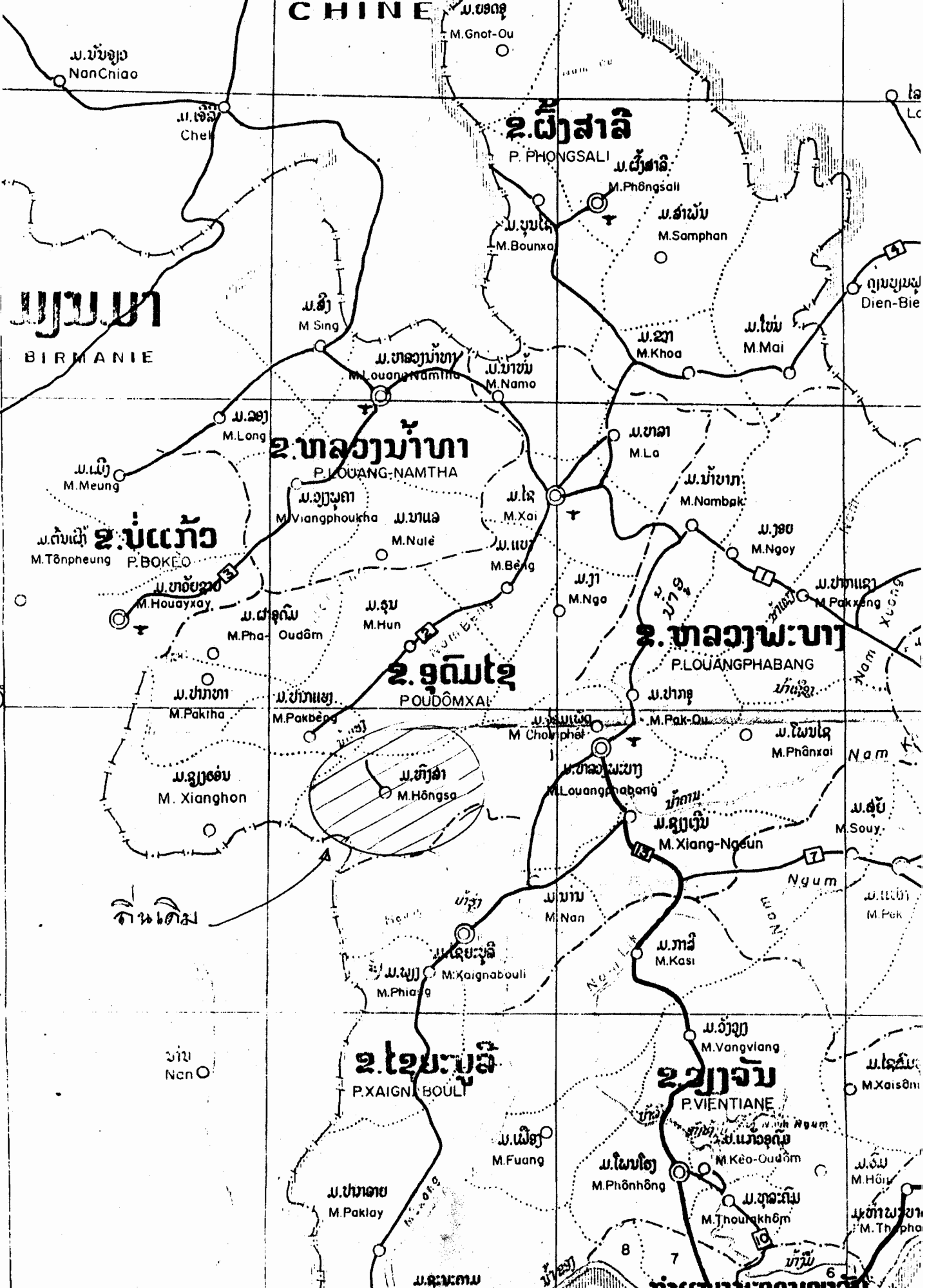
ຂ.ບໍ່ແກ້ວ
P. BOKEO

ຂ.ອຸດົມໄຊ
POUDOMXAI

ຂ.ຫລວງພະບາງ
P. LOUANGPHABANG

ຂ.ໄຊຍະບູລີ
P. XAIGN BOULI

ຂ.ວຽງຈັນ
P. VIENTIANE

ໄລ
Lc

ດຽນບູນຝູ
Dien-Bie

ນ.ສິງ
M. Sing

ນ.ບຸນໄຊ
M. Bounxa

ນ.ສຳພັນ
M. Samphan

ນ.ໄພ່
M. Mai

ນ.ຂາ
M. Khoa

ນ.ຫລວງນ້ຳທາ
M. Louang Namtha

ນ.ນາວັນ
M. Nam

ນ.ລອງ
M. Long

ນ.ເມັງ
M. Meung

ນ.ວຽງພັດ
M. Viangphoukha

ນ.ນາແລ
M. Nalé

ນ.ໄຊ
M. Xai

ນ.ນ້ຳທາ
M. Namthak

ນ.ຫລາ
M. La

ນ.ງອບ
M. Ngoy

ນ.ຕົ້ນເຜີ້
M. Tonpheung

ນ.ຫວັຍຂາຍ
M. Houayxay

ນ.ຜ່າອຸດົມ
M. Pha-Oudom

ນ.ອຸນ
M. Hun

ນ.ແບ້ງ
M. Béng

ນ.ງາ
M. Nga

ນ.ປາກແຊງ
M. Pakxeng

ຂ.ຫລວງພະບາງ
P. LOUANGPHABANG

ນ.ປາກທາ
M. Paktha

ນ.ປາກແຮງ
M. Pakheung

ຂ.ອຸດົມໄຊ
POUDOMXAI

ນ.ຊຸມເພັງ
M. Chouphet

ນ.ປາກອຸ
M. Pakou

ນ.ໄພ່ໄຊ
M. Phinxai

ນ.ຊຽງອ່ອນ
M. Xianghon

ນ.ຫົງສາ
M. Hongsa

ນ.ຫລວງພະບາງ
M. Louangphabang

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ນ.ສຸຍ
M. Souy

ຈີນ
CHINE

ນ.ນານ
M. Nan

ນ.ຫລວງພະບາງ
M. Louangphabang

ນ.ໄພ່ໄຊ
M. Phinxai

ນ.ເປັກ
M. Pek

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ນ.ກາສີ
M. Kasi

ນ.ວັງວຽງ
M. Vangviang

ນ.ໄຊຍະບູລີ
M. Xaignabouli

ນ.ນັ້ນ
Ncn

ນ.ປາກລາຍ
M. Paklay

ນ.ເຜີ້ງ
M. Fuang

ນ.ໄພ່ໂຮງ
M. Phanhong

ນ.ອິນ
M. Hin

ນ.ຫລວງພະບາງ
M. Louangphabang

ນ.ທ້າວຟາ
M. Thapha

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

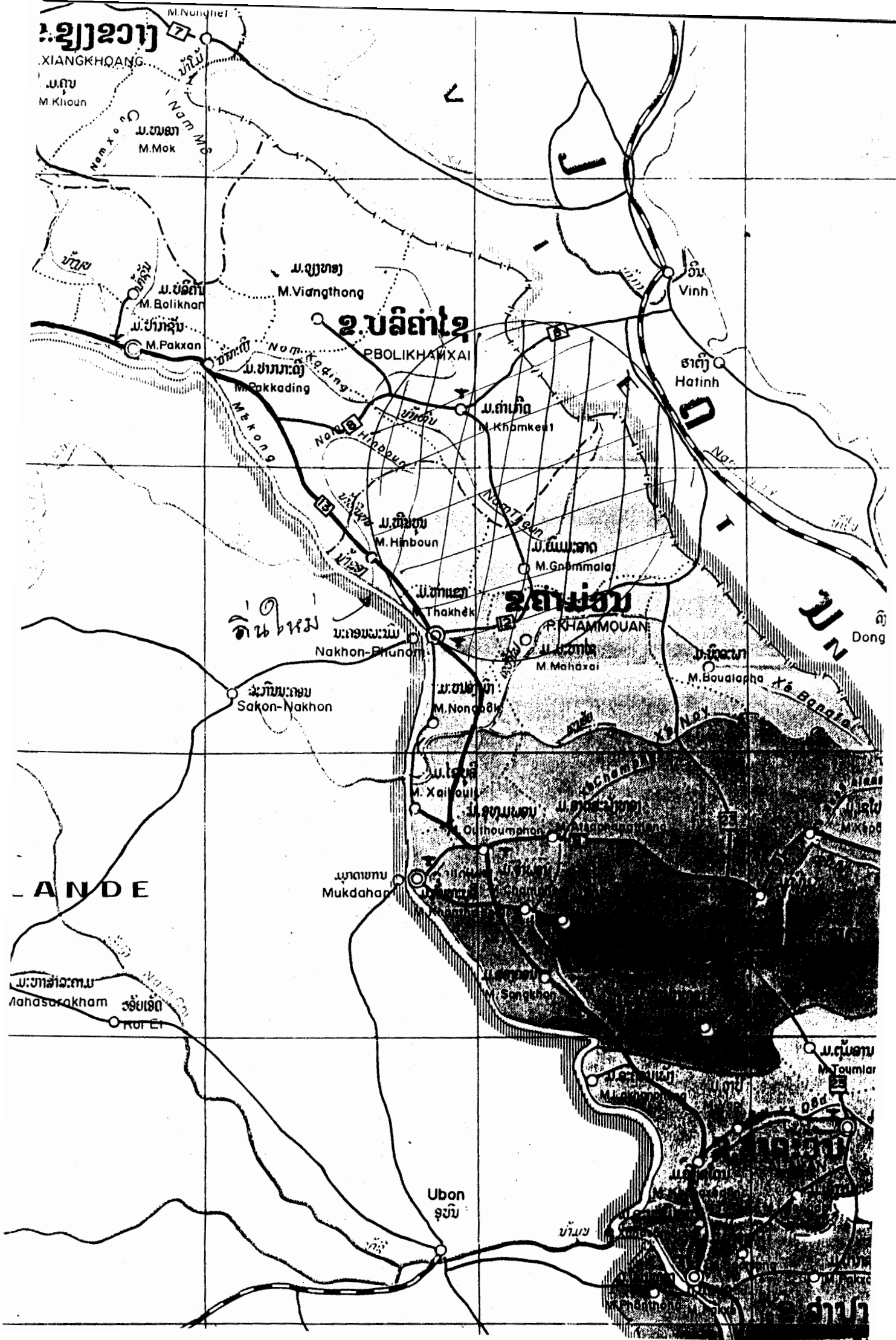
ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ນ.ຊຽງເງິນ
M. Xiang-Ngeun

ຂຽງຂວາງ
XIANGKHOANG

ມ.ຄູນ
M. Kloun

ມ.ບວນ
M. Mok

ມ.ບໍລິຄັນ
M. Bolikhan

ມ.ປາກຂັນ
M. Pakxan

ມ.ວຽງທອງ
M. Viangthong

ຂ.ບໍລິຄັນໄຊ
PBOLIKHAWXAI

ມ.ປາກກະດິງ
M. Pakkading

ມ.ຄຳເກີດ
M. Khamkeut

ມ.ຫິນບຸນ
M. Hinboun

ມ.ຍີ່ມະລາດ
M. Gammala

ມ.ຫາຂາ
Thakhe

ຂ.ຄຳມ່ວນ
PKHAMMOUAN

ນ.ຄອນລະນີ
Nakhon-Phanom

ມ.ມາຫາ
M. Mahaxai

ສະກົນນະຄອນ
Sakon-Nakhon

ມ.ນອນດິກ
M. Nongdi

ມ.ໄຊຍຸດ
M. Xaiyoud

ມ.ອຸໂຫມພອນ
M. Outhoumphon

ມ.ອັດຕະປູ
M. Attapeu

ມຸກດາທນ
Mukdahan

ANDE

ມ.ຫາລາວຕາມ
Mahasarakham

ຮອຍເອັດ
ROI ET

ຸບອນ
Udon Thani

ມ.ຕຸ້ມອາ
M. Toumlar

ມ.ສິງຄັດ
M. Singkhat

ສາກົນ

บทที่ 3

วิถีครอบครัว

ชาวชาติพันธุ์ไทยย้อบ้านท่าขนายาง

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีครอบครัวโดยทั่วไป

โดยสามัญสำนึกแล้ว ครอบครัว หมายถึงสังคมของมนุษย์อันประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร ที่มีช่วงระยะเวลาหนึ่งได้อยู่ร่วมกัน และต่างก็มีสัมพันธ์ภาพต่อกันในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกฎหมาย หรือขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมนั้น ๆ แต่ถ้าพิจารณากันในแง่ของ วิชาการด้านต่าง ๆ ก็อาจได้นิยามของครอบครัวแตกต่างกันไป คือ

ในแง่ชีววิทยา ครอบครัว หมายถึงกลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่นสามีภรรยา มีบุตรอันเกิดจากอสุจิบิดาผสมกับไข่สุกของมารดา ฉะนั้น บิดา มารดาและบุตรจึงเกี่ยวพันกัน ทางสายโลหิต

ในแง่กฎหมาย ครอบครัว หมายถึงชายและหญิงที่จดทะเบียนสมรสกัน แล้วอาจมี บุตรเกิดขึ้น บิดามารดาและบุตรมีหน้าที่จะพึงปฏิบัติต่อกันตามกฎหมาย กล่าวคือบุตรมีสิทธิได้รับ มรดกจากบิดา

ในแง่เศรษฐกิจ ครอบครัว คือชายและหญิงที่สมรสกันแล้ว ย้ายออกไปอยู่ต่างหาก จากบิดามารดา แต่ก็ต้องรับผิดชอบส่งเสียให้หนึ่ง ๆ ได้เรียนศึกษา ช่วยกันแบ่งเบาภาระแก่ บิดามารดา

ในแง่สังคม ครอบครัว คือกลุ่มคนที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน อาจไม่เกี่ยวพันทางสาย โลหิตหรือทางกฎหมาย แต่ก็มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน ให้ความรักและความเอาใจใส่ต่อกัน เช่นบุตร ของลูกจ้างถ้าที่อยู่บ้านเดียวกัน เจ้าของบ้านก็เลี้ยงดูให้ความเอาใจใส่และความรักเด็กนั้นก็ คือเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวในแง่ของสังคม

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวิถีครอบครัวนั้น นอกจากนิยามของครอบครัวแล้ว ก็ควรจะได้ รับทราบเกี่ยวกับ กำเนิดของครอบครัว ประเภทของครอบครัว หน้าที่ของครอบครัว และ ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวไทยดังจะกล่าวเป็นลำดับไป

กำเนิดของครอบครัว

ครอบครัวเกิดขึ้นได้เพราะชายหญิงตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันแบบสามีภรรยา สาเหตุที่ชายหญิงจะตัดสินใจอย่างนั้นถือว่าเป็นต้นกำเนิดของครอบครัว อันมีหลายสาเหตุด้วยกัน คือ

1. ความรัก ความรัก คือความปรารถนาของชายและหญิงที่จะใช้ชีวิตร่วมกันในฐานะสามี-ภรรยา ความรักแรกพบเชื่อกันว่าเกิดจากบุพเพสันนิวาส คือเคยเป็นคู่ครองกันมาในอดีตชาติเมื่อมาพบกันในชีวิตนี้ จึงถูกตาต้องใจกันในแบบที่ว่า

"ความรัก ความรัก เจ้าชา จู๋ ๆ ก็มาไม่ทันตั้งตัว

เพียงแต่แรกพบสบตา ความรักก็พาให้ตามีดมัว

ทำอะไรก็เห็นเขาดีไปทั่ว..."

แต่ความรักของชายหญิงบางคู่ไม่ได้เกิดแบบรักแรกพบ หากแต่เกิดความรักใกล้ชิดสนิทสนมกัน ให้ความสนใจดูแลใจใส่กันและกัน เกิดความเห็นอกเห็นใจ จนสุดท้ายกลายเป็นความรักความผูกพันจึงตัดสินใจร่วมชีวิตกันแบบ สามี-ภรรยา ความรักไม่ว่าจะเป็นรักแรกพบหรือรักเพราะความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจกัน ต่างก็ต้นเหตุที่ทำให้เกิดครอบครัว ทำให้คนเป็นสามีภรรยากัน มีลูกหลานสืบทอดวงศ์ตระกูลต่อไป

2. ฐานะทางสังคม จุดเร้าที่ทำให้หญิงมีคู่ครอง คือ การมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าปัจจุบัน ดังนั้นหากฝ่ายชายมีสถานภาพสูงกว่า ฝ่ายหญิงมักจะตัดสินใจมีคู่โดยไม่ลังเลใจ ตรงกันข้ามฝ่ายชายส่วนมากจะไม่นิยมมีคู่ที่มีสถานภาพสูงกว่าตน

3. การปรับตัวทางสังคม คนส่วนใหญ่ทั้งชายและหญิงในสังคมปัจจุบัน ผู้ที่แต่งงานหรือมีคู่ครอง จะมีจำนวนมากกว่าคนโสด เพราะคนโสดนั้นถ้าเป็นฝ่ายหญิงจะถูกมองว่าเลือกผู้ชายมากเกินไป หรือเก่งเกินไปหรือไม่มีเสน่ห์พอที่จะดึงดูดผู้ชายได้ ถ้าเป็นผู้ชายก็อาจถูกมองว่าเป็นลูกแห่งของแม่เกินไป เลือกผู้หญิงมากเกินไป ไม่กล้ารับผิดชอบครอบครัว การถูกมองจากสังคมในลักษณะดังกล่าวเป็นสาเหตุให้ชายและหญิงสละโสด แต่งงานเพื่อสร้างครอบครัวกัน อันถือเป็นจุดกำเนิดของครอบครัวอีกลักษณะหนึ่ง

4. ความเปล่าเปลี่ยว ความเปล่าเปลี่ยวนับว่าเป็นจุดกำเนิดของครอบครัวอีกแบบหนึ่ง เพราะคนเราเมื่อมีอายุมากขึ้น เพื่อน ๆ รุ่นเดียวกันก็แต่งงานมีครอบครัวกันไป ที่เคยใกล้ชิดสนิทสนมกันก็ค่อย ๆ ห่างเหินกันไป เพราะมีภาระทางครอบครัว การแต่งงานเพราะความเหงาหรือเปล่าเปลี่ยวนี้อาจจะไม่สนใจรูปร่างหน้าตาของคู่ครองมากนัก ขอเพียงแต่มีอุปนิสัยใจคอพอไปกันได้เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว

5. ความต้องการทางเพศ มนุษย์เราเมื่อเติบโตขึ้นจนเป็นหนุ่ม-สาว ความประสงค์จะมีเพศสัมพันธ์นั้นนับเป็นเรื่องของสัญชาตญาณที่มนุษย์ต้องการจะสืบสร้างเผ่าพันธุ์ให้ยืนยงยาวนาน ฉะนั้นความปรารถนาในเพศรส จึงเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญที่ทำให้เกิดมีครอบครัว มีพ่อ-แม่-ลูก ตลอดไปจนถึงหลานเหลน (นิยม บุญมี. 2534:7-8)

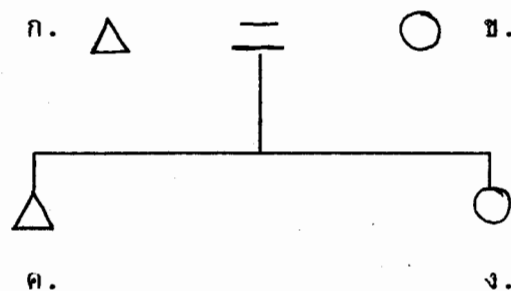
ประเภทของครอบครัว

ครอบครัวของสังคมมนุษย์ อาจแบ่งออกเป็นหลายประเภทตามความคิดเห็นที่ต่างกันของนักวิชาการ แต่โดยทั่วไปแล้วเราสามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ครอบครัวหน่วยกลาง (nuclear family)
2. ครอบครัวพหุสามี ภรรยา (polygamous family)
3. ครอบครัวขยาย (extened family)

1. ครอบครัวหน่วยกลาง (nuclear family) ครอบครัวประเภทนี้ในภาษาอังกฤษเรียกกันหลายชื่อ เช่น nuclear family หรือ element family หรือ conjugal family เป็นต้น ส่วนชื่อของครอบครัวแบบนี้ที่นักวิชาการไทยก็ใช้กันอยู่หลายชื่อเช่น ครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวเริ่มแรก ครอบครัวเบื้องต้น ฯลฯ แต่ในที่นี้จะใช้คำว่าครอบครัวหน่วยกลาง (nuclear family) ตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524) เป็นหลัก

ครอบครัวหน่วยกลาง เป็นกลุ่มสังคมมนุษย์ที่ประกอบด้วยคู่สมรสคู่หนึ่ง และบุตรที่ยังไม่ได้สมรสอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน ครอบครัวประเภทนี้โดยทั่วไปจะมีสมาชิกจำนวนน้อย และมีความใกล้ชิดผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น เพราะมีสมาชิกเพียงพ่อแม่และลูกซึ่งมีแค่ 2 ชั่วคน (Generation) คือ ชั่วคนของพ่อแม่และชั่วคนของลูก ดังแผนภาพต่อไปนี้

ในแผนภาพนี้ฝ่ายชาย คือ ก. ไปสมรสกับฝ่ายหญิง คือ ข. มีบุตร 2 คน คนโตเป็นชายคือ ค. คนเล็กเป็นหญิงคือ ง. สามีและภรรยาในครอบครัวหน่วยกลางนี้มีพันธะหน้าที่ต้องตอบสนองความต้องการทางเพศต่อกันและกันและถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เคารพในเอกสิทธิ์ทางเพศ (sexual privilege) ของคู่สมรสของตนอาจผลให้ครอบครัวประเภทนี้ถึงสลายตัวได้ทันที

นอกจากให้บริการทางเพศแล้ว ปัจจัยที่ยึดเหนี่ยวคู่สมรสในครอบครัวหน่วยกลางเข้าด้วยกันก็คือ การร่วมมือทางเศรษฐกิจ เพราะทั้งสามีและภรรยาในครอบครัวประเภทนี้ต่างเป็นกำลังสำคัญทางเศรษฐกิจที่ต้องช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะกระทำในรูปการแบ่งงานกันทำตามเพศ (division of labor by sex) เช่นสามีต้องไปล่าหาอาหารนอกบ้าน ภรรยาทำอาหาร ตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ดูแลลูกอยู่ในบ้าน หรือจะเป็นการแบ่งงานกันตามความชำนาญพิเศษ (division of labor by specialization) เช่นในสังคมสมัยใหม่มีอาชีพต่าง ๆ มากมาย ซึ่งต้องอาศัยผู้ที่มีความสามารถมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ สามีภรรยาก็ต้องช่วยกันประกอบอาชีพตามความเชี่ยวชาญของแต่ละคน เพื่อสร้างหลักฐานความมั่นคงให้แก่ครอบครัว นอกจากนั้นลูก ๆ ที่โตพอสมควรแล้ว ก็จะเป็นแรงงานที่ช่วย พ่อ-แม่ ได้ อีกทางหนึ่ง ไม่ว่าจะป็นงานบ้านหรืองานมีรายได้อีก ๆ ในครอบครัวหน่วยกลางจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดยพี่ ๆ จะเป็นผู้ช่วยของพ่อแม่ในการดูแลน้อง ๆ และพี่น้องจะเป็นเพื่อนเล่นกันในวัยเด็ก นอกจากนั้นน้อง ๆ จะได้รับบริการถ่ายทอดวิธีการเล่นเกมต่าง ๆ งานฝีมือ และการทำงานหลาย ๆ ด้านจากพี่ ๆ

ครอบครัวหน่วยกลางโดยทั่ว ๆ ไปจะเคร่งครัดในข้อห้ามการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างญาติ (incest taboo) เช่นระหว่างพ่อกับลูกสาว แม่กับลูกชาย พี่ชายกับน้องสาวหรือพี่สาวกับน้องชาย จะมีกำหนดไว้ทั้งเป็นลายลักษณ์อักษรและเป็นจารีตประเพณี ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีโทษ มีบทลงโทษที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม ตั้งแต่รุนแรงที่สุดถึงขั้นฆ่าให้ตาย หรือเบาที่สุดแค่การขู่มิให้แต่งงานกันในอนาคต ผลจากข้อห้ามการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างญาตินี้ ทำให้การรวมกลุ่มของครอบครัวหน่วยกลางเป็นไปอย่างไม่ถาวรเพราะเมื่อขาดองค์ประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งเช่นบิดาถึงแก่กรรม สมาชิกที่เหลือได้แก่มารดาและบุตร จะไม่ถือว่าเป็นครอบครัวหน่วยกลางอีกต่อไป

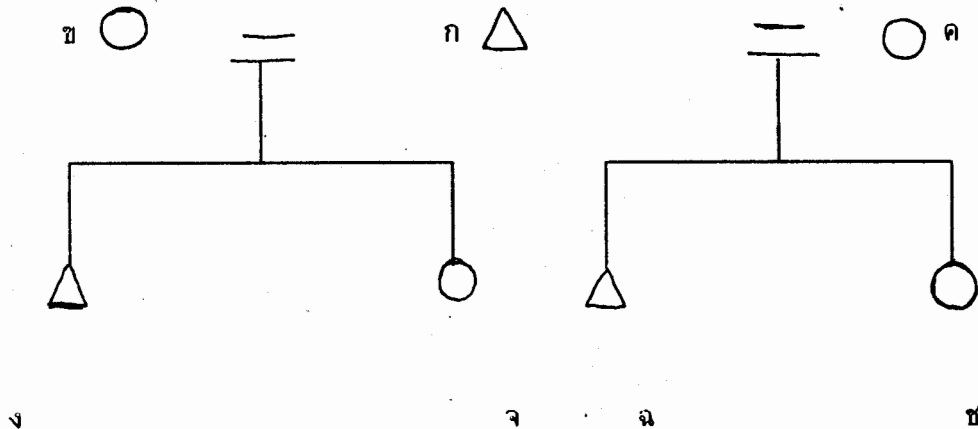
Murdock เสนอว่า (Murdock: 1949) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวหน่วยกลางควรแยกศึกษาออกเป็น 9 คู่ คือ สามี - ภรรยา บิดา-ลูกชาย บิดา-ลูกสาว

มารดา-ลูกสาว มารดา-ลูกชาย พี่สาว-น้องสาว พี่สาว-น้องชาย พี่ชาย-น้องสาว พี่ชาย-น้องชาย อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแล้วทุกคู่จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงต่อกันไปหมด สายสัมพันธ์ในลักษณะเช่นนี้ทำให้ครอบครัวหน่วยกลางมีความสนิทสนมผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง อันเป็นผลดียิ่งต่อการเสริมสร้างความร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัว

2. ครอบครัวพหุสามีภรรยา (Polygamous family) ครอบครัวประเภทนี้ สังคมยินยอมให้บุคคลจะเป็นเพศใดก็ตามสามารถมีคู่สมรสได้เกินกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ถ้ามีที่อยู่อาศัยร่วมกันหรืออยู่ใกล้เคียงบริเวณเดียวกัน มีความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ และต้องมีความสัมพันธ์ทางเพศต่อกัน ดังนั้นการที่ชายหรือหญิงจะอยู่กินกับหญิงหรือชายอื่นโดยที่สังคมไม่อนุญาตจะไม่ถือว่าการอยู่ร่วมกันนั้นเป็นครอบครัวพหุสามี - ภรรยา ตามความหมายนี้

ครอบครัวพหุสามีภรรยา มีอยู่ 2 แบบ คือ ครอบครัวพหุภรรยา (polygynous family) และครอบครัวพหุสามี (polyandrous family)

2.1 ครอบครัวพหุภรรยา ครอบครัวประเภทนี้สังคมอนุญาตให้ผู้ชายมีภรรยาได้มากกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

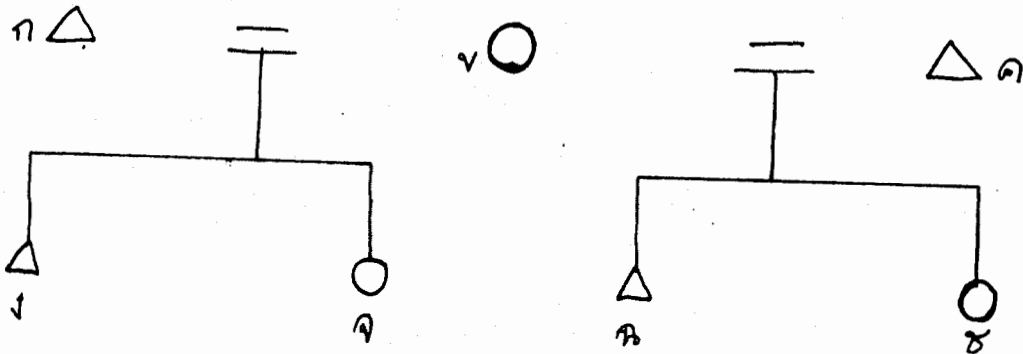

ตามแผนภาพนี้ ฝ่ายชายคือ ก. มีภรรยา 2 คน คือ ข. และ ค. โดยมีบุตรกับ ข. คือ ง. และ จ. และมีบุตรกับ ค. คือ ฉ. กับ ช. สังคมที่นิยมให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน ตัวอย่างเช่นสังคมของพวกมุสลิม กลุ่มที่พูดภาษาอาหรับ สังคมอเมริกันอินเดียน สังคมพวกเอสกีโมและสังคมชาวอัฟริกัน อย่างกรณีชาวซากันดา (Baganda) ซึ่งมีจำนวนประชากรประมาณ 1 ล้านคน อาศัยอยู่ในประเทศอุกันดาด้านตะวันออก มีอาชีพหลักคือทำปศุสัตว์และ

เพาะปลูก สังคมของพวกเขาต่างปกครองด้วยระบบผู้นำที่มีอำนาจสูงสุด และมีหัวหน้าระดับรองลงมาอีกจำนวนหนึ่งเป็นผู้ช่วยการปกครอง ผู้นำของบ้านก็มีฐานะร่ำรวยมั่นคง โดยเฉพาะผู้นำสูงสุดหรือประมุขนั้นสามารถมีภรรยาได้เป็นร้อย ๆ คน หัวหน้ารองลงมาก็จะมีการรยได้เป็นสิบ ส่วนสามัญชนประเภทชาวนาหรือช่างฝีมืออื่นก็จะมีการรยได้ 2 คน ในการบริหารครอบครัวสามีชาวบ้านจะต้องจัดหาบ้านและสวนผักให้ภรรยาแต่ละคนไว้เป็นที่อยู่อาศัย และที่ทำงาน สามีจะหมุนเวียนไปพักอาศัยกับภรรยาแต่ละคนอย่างทั่วถึง ภรรยาแต่ละคนมีหน้าที่ให้อาหารและตอบสนองทางเพศแก่สามีในช่วงเวลาที่พักอาศัยอยู่ด้วยกัน ภรรยาคนแรกจะมีอำนาจเหนือภรรยาคนอื่น ๆ ภรรยาคนที่สองจะทำหน้าที่โกนหัวและตัดเล็บให้สามี เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าผมและเล็บของมนุษย์สามารถนำไปใช้ในพิธีทางไสยศาสตร์เพื่อทำร้ายหรือฆ่าผู้ที่เป็นเจ้าของได้

เหตุหรือปัจจัยที่เสริมให้มีครอบครัวแบบพหุภรรยาในหลายสังคมถือว่า การที่สามีมีการรยหลายคนเป็นการแสดงออกถึงสถานภาพทางสังคมที่สูงส่ง แสดงว่าชายผู้นั้นมีความมั่งคั่งในทรัพย์สิน อีกสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะสังคมนั้น ๆ มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบง่าย ๆ ขณะที่สังคมที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจซับซ้อนหรือสังคมสมัยใหม่ มีแนวโน้มที่จะมีครอบครัวแบบคู่สมรสคนเดียว (monogamous family) อีกอย่างหนึ่งการที่ชายมีการรยหลายคนก็เพราะเป็นธรรมเนียมปฏิบัติหรือข้อกำหนดของบางสังคมที่กำหนดให้คู่สมรสละเว้นมีเพศสัมพันธ์หลังการกำเนิดบุตรเป็นระยะหนึ่งปีหรือมากกว่านั้น เพื่อให้สุขภาพของเด็กดีขึ้น เมื่อได้ดื่มนมมารดาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานพอสมควร ระยะการตั้งครรรภ์จะได้ห่างออกไป อันจะเป็นผลดีต่อสุขภาพของมารดา เหตุนี้ชายผู้เป็นสามีต้องหากทางออกทางเพศโดยการมีภรรยาหลายคน แต่มีบางทัศนะให้แง่คิดว่าการมีภรรยาหลายคนเป็นเรื่องของการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมากกว่า โดยอ้างถึงพวกผู้ชายชาวไซไ (Siwai) แห่งแปซิฟิกตอนใต้ว่า พวกเขามีการรยหลายคนก็เพราะจะได้มีแรงงานในครัวเรือนไว้เลี้ยงสุกร สังคมไซไถือว่าสุกรเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีคุณค่าทางสังคม จำนวนสุกรของแต่ละครัวเรือนคือมาตรฐานวัดความร่ำรวยของบุคคล

2.2 ครอบครัวพหุสามี ครอบครัวแบบนี้อนุญาตให้หญิงมีสามีได้มากกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

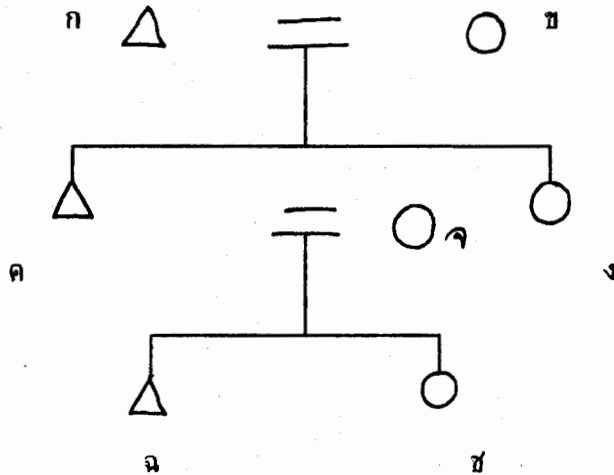
ตามแผนภาพนี้ ข.คือฝ่ายหญิงซึ่งสมรสกับ ก.และ ค.ในเวลาเดียวกัน แล้วมีบุตรกับ ก. คือ ง.กับ จ และมีบุตรกับ ค. คือ ฉ.และ ช. ครอบครัวแบบนี้ จะมีอยู่ไม่กี่แห่งในโลกนี้ คือ ได้แก่พวกชิเบต พวกมาร์เคซานแห่งโพลีโซเนีย พวกเซอร์ปาแห่งเนपालและพวกโทดา แห่งอินเดีย ครอบครัวพหุสามี จะมี 2 แบบ คือ พหุสามีพี่น้องกัน และพหุสามีไม่ได้เป็นพี่น้องกัน

กรณีพวกโทดาที่อินเดีย พ่อแม่ชาวโทดาจะทำการหมั้นให้แก่ลูกของตนตั้งแต่ยังเป็นทารก โดยครอบครัวฝ่ายชายจะต้องนำสินสอดมาให้ฝ่ายหญิงปีละ 2 ครั้ง แม้หญิงชาวโทดาจะทำการหมั้นกับชายเพียงคนเดียวก็ตาม แต่โดยธรรมเนียมของชาวโทดา เธอจะต้องตกเป็นภรรยาพี่ชายทุกคน และน้องชายทุกคนของชายที่เธอหมั้นด้วย ไม่ว่าผู้ชายเหล่านั้นจะแก่เฒ่าหรือเป็นเด็กก็ตาม (Murdock:1967)

3. ครอบครัวขยาย (Extended family) ครอบครัวขยาย จะมีสมาชิกจำนวนมาก ทั้งที่เกี่ยวข้องกันโดยสายโลหิตและโดยการสมรส ครอบครัวขยายประกอบด้วยครอบครัวหน่วยกลางตั้งแต่สองครอบครัวขึ้นไป อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน หรืออยู่คนละบ้านแต่อยู่ในพื้นที่บริเวณเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และอำนาจในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ ๆ ของครอบครัวประเภทนี้มักจะอยู่ที่บุคคลคนเดียว จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ แต่มักจะเป็นผู้อาวุโส ครอบครัวขยายมีอยู่ 2 แบบคือ

- 3.1 ครอบครัวขยายแบบแนวตั้ง (Vertical extended family)
- 3.2 ครอบครัวขยายแบบแนวนอน (Horizontal extended family)

ครอบครัวชายแบบแนวยืน ครอบครัวแบบนี้จะประกอบด้วยครอบครัวกลางหลาย
ครอบครัวที่มีความเกี่ยวข้องกันตามสายโลหิตโดยตรง ตั้งแต่ 2 ชั่วคนขึ้นไป อาศัยอยู่ใน
รั้วเรือนเดียวกัน เช่นมี ปู่ ย่า ตา ยาย พร้อมทั้ง พ่อ แม่ ลูกหลาน ดังแผนภาพต่อไปนี้

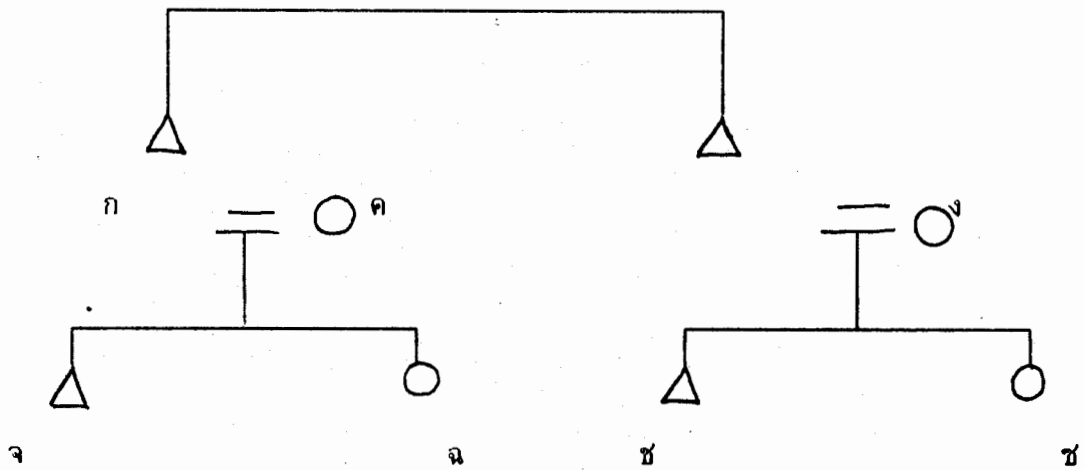

ตามแผนภาพนี้ ครอบครัวชายแบบแนวยืนมีฝ่ายชายคือ ก. ได้สมรสกับฝ่ายหญิงคือ ข. แล้วมี
บุตรกับฝ่ายหญิง คือ ข. แล้วมีบุตร 2 คน คือ ค. เป็นพี่ชาย และ ง. เป็นน้องสาว ต่อมา ค.
พี่ชาย) สมรสกับ จ. โดย จ. เป็นสะใภ้ของ ก. และ ข. (เป็นพี่สะใภ้ของ ง.) แล้วเอา
ง. มาอยู่ร่วมชายคาเรือนกับพ่อแม่จนเกิดบุตร 2 คนคือ ฉ. และ ช.

โดยนัยนี้ ครอบครัวชายแบบนี้จะประกอบด้วย ครอบครัว หน่วยกลาง 2 ครอบครัว คือ
زوج ก+ข และของ ค+จ และถ้าจะมองในแง่ชั่วคนหรือชั่วโคตร ครอบครัวชายนี้จะประกอบ
ด้วย 3 ชั่วโคตร คือ 1 พ่อ+แม่ 2 ลูก 3 หลาน โดยคนทั้ง 7 ในครอบครัวนี้จะประกอบด้วย
3 (ชั่วโคตร)

ครอบครัวชายแนวนอน

ครอบครัวแบบนี้อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ครอบครัวร่วม (Joint family)
ประกอบด้วยครอบครัวหน่วยกลางหลายครอบครัวซึ่งเกี่ยวข้องเป็นพี่น้องกัน (Siblings)
อยู่รวมในครัวเรือนเดียวกัน เช่น ครอบครัวของพี่ชายและครอบครัวของน้องชาย อยู่ใน
รั้วเรือนเดียวกัน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ตามแผนภูมิต้นี้ ก กับ ข เป็นพี่น้องกัน (เป็นฝ่ายชายทั้งคู่) ต่อมา ก สมรสกับ ค ข สมรสกับ ง โดยมีบุตรของ ก+ค คือ จ และ ฉ ส่วนบุตร ข+ง คือ ช และ ซ ครอบครัวแบบนี้ จะประกอบด้วยกลุ่มคน 2 ชั่วคน คือ พ่อ - แม่ และ ลูก ๆ

หน้าที่ของครอบครัว

ในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ครอบครัวย่อมมีภาระหน้าที่ที่จะพึงปฏิบัติต่อสมาชิกของครอบครัวหลายประการ ดังที่ เฮอร์ตันและฮันต์ (Horton and Hunt. 1976:196 -199) ได้กล่าวถึงหน้าที่ของครอบครัวว่ามี หน้าที่หลักที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรง ดังต่อไปนี้

1. หน้าที่ในการให้กำเนิดบุตร-ธิดา เพื่อเพิ่มประชากรให้แก่ประเทศชาติ โดยเฉพาะประเทศไทย มีพลเมือง 8 ล้านคนในปี พ.ศ.2453 ต่อมาอีก 32 ปี (พศ.2485) เพิ่มเป็น 16 ล้านและ 15 ปีต่อมา (พศ. 2500) เพิ่มเป็น 24 ล้าน อีก 9 ปีต่อมา (พ.ศ.2509) เพิ่มเป็น 32 ล้านคน (พศ.2539) มีประชากร 60 กว่าล้านคน

จากการรายงานของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ครั้งล่าสุด เมื่อ 1 มกราคม 2539 ประเทศไทยมีประชากรทั้งสิ้น 59 ล้านคนเศษ โดยแบ่งเป็นชาย 29,837,000 คน หญิง 29,872,000 คน โดยแยกเป็นภาคดังนี้

ภาคอีสาน	19,440,000 คน
ภาคกลาง	12,954,000 คน
กทม.	7,846,000 คน
ภาคเหนือ	11,994,000 คน
ภาคใต้	7,475,000 คน

สำหรับอัตราการเกิดของคนไทย มีอัตรา 17.6 ต่อพันคน และอัตราการเสียชีวิต

5.2 ต่อพันคน ส่วนอัตราการเพิ่มประชากรตามธรรมชาตินั้น อยู่ในระดับร้อยละ 1.2

ด้านอายุขัย เพศหญิงมีอายุเฉลี่ย 71.7 ปี ขณะที่เพศชายมีอายุเฉลี่ย 66.6 ปี ในเดือนมิถุนายน ปี 2539 จะมีประชากร 60 ล้านคน (น.ส.พ.ไทยรัฐรายวัน:23 มค.39) การเพิ่มประชากรถ้ามากเกินไปจะเกิดปัญหาในกรณีจำนวนไม่สมดุลย์กับทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของครอบครัวที่จะต้องวางแผนการมีบุตรในอัตราที่เหมาะสม โดยต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของครอบครัวที่จะเลี้ยงดูอุปการะให้เจริญเติบโตขึ้นมา โดยไม่ให้เป็นการแก่สังคม

2. หน้าที่ในการให้ความรัก ความอบอุ่น กล่าวคือ ความรักที่พ่อ-แม่มีต่อลูก เป็นความรักต่อเนื่อง เป็นสายใยผูกพันอย่างไม่มีสิ้นสุด เป็นความรักบริสุทธิ์ที่ไม่ต้องการสิ่งตอบแทน บุตร-ธิดา ที่เกิดมาท่ามกลางความรักความเข้าใจ และความพึงพอใจของพ่อ-แม่ ย่อมได้รับการดูแลเอาใจใส่ด้วยความห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นขณะที่แม่ให้นมและอาหาร แก่ลูกอย่างทะนุถนอม ความรักความเอาใจใส่ด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งขณะที่ลูกอยู่ในวัยทารก ความทราบซึ่งจากการได้กอดสัมผัส จะทำให้ทารกเกิดความอบอุ่นไม่อ้างว้างเปลี่ยวใจเกิดความไว้วางใจต่อสิ่งรอบตัว จากประสบการณ์ ด้านความอบอุ่นที่ลูกได้รับจาก พ่อ-แม่ ลูกจะรู้สึกมั่นใจและปลอดภัย เมื่อโตขึ้นจะเป็นผู้มีสุขภาพจิตดี เป็นคนมีเหตุมีผล ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อสังคม ตรงกันข้ามกับเด็กที่ขาดความรักความเอาใจใส่ต่อครอบครัว เมื่อเติบโตขึ้นจะกลายเป็นคนมีปัญหา จิตใจมีแต่ความอิจฉาริษยา มองโลกในแง่ร้าย เมื่อมีคู่ครองก็จะเกิดปัญหาในการปรับตัว ในชีวิตคู่ เกิดปัญหาต่อไปถูกลูกหลานที่จะตามมาในอนาคต

3. หน้าที่ในการอบรมสั่งสอน พ่อแม่ทุกคนมีหน้าที่หลักในการอบรมสั่งสอนให้ลูกได้เข้าใจและยอมรับระเบียบแบบแผนและพฤติกรรมที่ถูกต้องของสังคม เพื่อจะได้ปรับตัว และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างถูกต้องและมีความสุขการอบรมสั่งสอนนั้นพ่อแม่อาจดำเนินการเป็นหลายระยะด้วยกันคือ

3.1 ระยะเด็กอยู่ในวัยทารก พ่อแม่จะต้องอยู่ใกล้ชิด คอยฝึกให้เด็กมีระบบระเบียบในการกินอาหาร การขับถ่าย การเล่นและการนอนอันจะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี

3.2 ระยะเด็กพูดได้ เด็กจะเริ่มรู้พฤติกรรมทางสังคมอย่างรวดเร็ว มีพัฒนาการด้านภาษา พ่อแม่ควรฝึกอบรมให้เด็กรู้ว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดถูกสิ่งใดผิด

3.3 ระยะเด็กเข้าโรงเรียน เห็นว่าสถาบันโรงเรียนจะช่วยแบ่งเบาภาระการอบรมสั่งสอนในจากสถาบันครอบครัวในส่วนหนึ่งก็ตาม แต่ครอบครัวก็ต้องช่วยควบคุมดูแลเด็กเช่นกัน อย่างน้อยก็ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในการควบคุมพฤติกรรมของเด็ก เช่น ให้ไปโรงเรียนสม่ำเสมอจัดหาเครื่องมือเครื่องใช้หรืออุปกรณ์ที่จำเป็นในการเรียน ช่วยกดดันให้เด็กได้ขยันทำการบ้านอย่างสม่ำเสมอ ให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในทุกโอกาสเท่าที่สามารถจะทำได้

4. หน้าที่ให้ความปลอดภัย ถือเป็นหน้าที่โดยตรงที่ครอบครัวจะต้องคุ้มครองป้องกันให้ลูก ๆ มีความปลอดภัยตั้งแต่แรกเกิดจนเติบโตใหญ่สามารถไปประกอบอาชีพและมีครอบครัวได้ ปัจจุบันวิทยาศาสตร์ทางการแพทย์ได้เจริญก้าวหน้ามากพอที่จะช่วยเหลือครอบครัวให้ปกป้องคุ้มครองเด็กให้พ้นจากโรคสำคัญ ๆ เช่น คอตีบ ไอกรน โปลิโอ รวมทั้งการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ทารกด้วย นอกจากนี้ความรู้ด้านโภชนาการสมัยใหม่ ช่วยให้พ่อแม่ที่สนใจ ซ่อมเสริมสร้างภาวะโภชนาการในทารกให้ดีขึ้นทำให้เด็กเติบโตขึ้นมามีร่างกายแข็งแรง มีสุขภาพจิตดี

5. หน้าที่ในการให้การศึกษา การศึกษาในที่นี้มีได้หมายถึงการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่หมายความไปถึงการเรียนรู้เพื่อจะดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีประสิทธิภาพสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ทำงานอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่สังคมได้ ครอบครัวเป็นแหล่งกำเนิดชีวิต เป็นที่เริ่มต้นของชีวิต ก่อนที่เด็กจะเข้าสู่ระบบโรงเรียน พวกเขาจะได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ เช่น เรียนรู้การพูด การกินการนอน ความรู้เบื้องต้นดังกล่าวเป็นภาระหน้าที่ของพ่อแม่ , ปู่ย่าตายายจะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ให้การศึกษาแก่เด็กของตน

6. หน้าที่ในการจัดหาอาชีพแก่บุตรในสถานะที่อยู่ใกล้ชิด พ่อ แม่ จะสังเกตเห็นความพร้อม ความถนัดลักษณะนิสัย ความสนใจในการประกอบอาชีพของลูก ๆ ได้ดีกว่าคนอื่น ๆ อาชีพเดิมของครอบครัว จะมีอิทธิพลต่อการประกอบอาชีพของลูกเป็นอย่างมาก คือถ้าพ่อแม่ เป็นชาวนา พ่อค้า ข้าราชการ กรรมกร ชาวไร่ชาวนสวน ชาวประมง ลูก ๆ ก็มีมักจะมีแนวโน้มทางอาชีพไปในทางนั้น ๆ

ยังมีหน้าที่บางประการที่ครอบครัว จะต้องดำเนินการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่เด็ก อาจจะเป็นหน้าที่ซึ่งมีความสำคัญรองไปจากที่ตั้งได้กล่าวมาแล้ว แต่ถ้าพิจารณาให้ดีแล้ว หน้าที่เหล่านี้อาจมีความสำคัญยิ่งกว่าหน้าที่หลักเสียอีก หน้าที่ดังกล่าว คือ

1. หน้าที่ทางศาสนา

การนับถือศาสนา เป็นมรดกที่สมาชิกของครอบครัวได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ คือถ้าพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย นับถือศาสนาใด ลูกก็มานับถือศาสนานั้น มีจำนวนน้อยมากที่จะหันไปนับถือศาสนาอื่น ๆ การอบรมให้สมาชิกครอบครัวได้รับรู้และเข้าใจในหลักของศาสนาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เช่นพาไปวัดทำบุญตักบาตรได้ไหว้พระสวดมนต์ตามหลักปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา อบรมให้ยึดมั่นในพระรัตนตรัย เชื่อฟังพ่อแม่ เคารพนับถือ ครูบาอาจารย์ฝึกอบรมให้ตั้งมั่นอยู่ในหลักธรรมเบื้องต้นของศาสนา เช่นให้มีพรหมวิหารรวมทั้ง 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ถ้าหลักธรรมเหล่านี้ได้ซึมซับอยู่ในจิตใจของเด็กแล้ว เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ขึ้น พวกเขาจะไม่สร้างปัญหาให้เกิดขึ้นในสังคม เช่น ก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ฉ้อราษฎร์ บังหลวงในวงราชการ ก่อเหตุทุจริตมิฉฉาชีพ ทั้งนี้เพราะแต่ละคนได้รับการอบรมให้ละอาย และเกรงกลัวต่อบาปความชั่วอันมีเป็นเอนกประการ

2. หน้าที่ด้านสันตนาการ

ธรรมชาติของมนุษย์เมื่อคร่ำเคร่งต่อกิจการงานกันในระยะหนึ่งแล้วก็จะมีกิจกรรมผ่อนคลายความเครียดในรูปแบบของการรื่นเริงบันเทิงต่าง ๆ งานสันตนาการนั้นมักจะจัดรวมกันเป็นกลุ่มโดยมีศูนย์กลาง อยู่ที่วัด หรือกลางหมู่บ้าน โดยขณะจัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ ถ้าเป็นครอบครัวการสันตนาการ จะเกิดขึ้นในการแต่งงานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช และงานศพ เป็นต้น โดยจัดขึ้นในบริเวณบ้านของเจ้าภาพนั่นเอง

3. หน้าที่ในการดูแลเอาใจใส่คนชรา แม้ในกฎหมายครอบครัวจะไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่าบุคคลพึงบำรุงเลี้ยงดูบิดา มารดา แต่ในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาได้ระบุไว้ชัดเจนในที่หลายแห่งว่าบุตรพึงบำรุงเลี้ยงดูบิดา-มารดา เช่นในคิหิปฏิบัติได้กล่าวถึงหน้าที่ของบุตรในข้อที่ 4 ว่า "ในยามที่ท่านแก่ชรา บุตร-ธิดา ต้องเลี้ยงดูท่านให้มีความสุข" หรือในมงคลชีวิต 36 ประการมีอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า "มาตา ปิตุ อุภูฐานัน" การอุปถัมภ์ค้ำชู เลี้ยงดูบิดามารดา ถือว่าเป็นมงคลอันสูงสุดของชีวิตประการหนึ่ง (เอจวมงคลมุตตม) ภาระหน้าที่ในการเลี้ยงดูบิดา มารดา ผู้แก่เฒ่า เป็นของบุตร-ธิดา และหลาน เหลน ผู้เกิดมาในภายหลัง ทั้งนี้เพราะท่านเหล่านั้นเลี้ยงดูเรามาเมื่อวัยเยาว์ตามหลักของ กตัญญูกตเวทิตาคุณ ลูกหลาน เหลน ก็ต้อง

เลี้ยงดูท่านเป็นการตอบแทนบุญคุณ แนวคิดอย่างนั้นได้รับการสนับสนุนจาก สุภัตรา สุภาพ
สรุปความว่าคนชราเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ต้องการน้ำ แสงแดดและปุ๋ย นั่นคือความรักความ
เอาใจใส่ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ชีวิตคนชรามีความหมาย คนชราไม่ต้องการเพียงชีวิตที่มีอาหาร
กินไปเพียงวันหนึ่ง ๆ แต่ต้องการความรักจากลูกหลานโดยความสนใจ เอาใจใส่ให้ความรัก
ความอบอุ่น อันเป็นความต้องการทางด้านจิตใจ เป็นสำคัญ (สุภัตรา สุภาพ 2515:46)

ลักษณะโดยทั่วไปของครอบครัวไทย

ลักษณะเฉพาะของครอบครัวไทยนั้น จะมีรากฐานมาจาก แนวคิดความเชื่อ และ
ค่านิยมต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจาก ศาสนา ระบบเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ตลอดจน
จนกระแสความคิดใหม่ ๆ จากวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างบุคลิกเฉพาะ
ให้แก่ครอบครัวไทย และเป็นผลถึง สภาพสังคมแบบไทย ๆ ดังจะเห็นได้จากลักษณะต่าง ๆ
ดังต่อไปนี้

1. มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เพราะพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวม
จิตใจของคนไทยทั่วประเทศ ทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงบำเพ็ญพระองค์เพื่อประโยชน์สุข
ของอาณาประชาราษฎ์ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ทรงขึ้นครองราชย์ ทรงเป็นประการสุดท้าย
ในการแก้ไขวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในชาติบ้านเมือง
2. มีลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวขยาย เพราะสังคมไทยเป็นแบบเกษตรกรรม
จำเป็นต้องมีแรงงานจำนวนมากพอสมควรเพื่อไว้ใช้ในการประกอบอาชีพอีกประการหนึ่งบิดา
มารดา ประสงค์จะมีบุตรชายไว้เพื่อเป็นผู้สืบสกุล และบวชเรียนให้พ่อแม่ได้บุญกุศลฉะนั้น
ครอบครัวใดยังไม่มีบุตรชาย ก็จะขอมมีบุตรหลาย ๆ คน เพื่อจะได้บุตรชายไว้สืบสกุลดังกล่าว
3. มีความนิยมระบบอาวุโส เพราะสังคมไทยยอมรับนับถือระบบนี้มาแต่โบราณกาล
บุคคลที่อายุมากกว่าจะถูกเรียกว่า พี่ น้า อา ลุง ป้า ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องในระบบเครือญาติ
แต่ประการใด อีกฝ่ายหนึ่งผู้มีประสบการณ์มากกว่าทำงานนานกว่า ถ้าเป็นพระก็แก่พรรษากว่า
จะได้รับการยอมรับนับถือ ถึงแม้จะมีอายุน้อยกว่าก็ตาม
4. ความเป็นชาตินิยม สังคมไทยมีความเป็นชาตินิยมในระดับหนึ่ง ไม่เข้มข้น สุด
ยอดเหมือน จีน ญี่ปุ่น หรือ เยอรมัน ลักษณะอย่างนี้ทำให้บางคนเห็นประโยชน์ส่วนตนมากกว่า
ส่วนรวม หรือชาติบ้านเมือง มองผลประโยชน์เพื่อชนกลุ่มน้อยมากกว่าสังคมส่วนใหญ่
5. การยอมรับเรื่องโชคเคราะห์และโหราศาสตร์สังคมไทยส่วนใหญ่มีค่านิยมในแนวทาง

ของไสยศาสตร์และโหราศาสตร์มาแต่โบราณ ในวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย จะปรากฏแนวความคิดความเชื่อดังกล่าวนี้นี้ สอดแทรกอยู่ทุกขั้นตอน จนเกิดเป็นประเพณี พิธีกรรมในรูปแบบต่าง ๆ แม้ในยุคโลกาภิวัตน์ปัจจุบันนี้ ดูเหมือนแนวโน้มในเรื่องนี้จะยิ่งเข้มข้นมากขึ้น เป็นเหตุให้พระเกจิต่าง ๆ เช่น หลวงพ่อคุณ แห่งวัดบ้านไร่ นครราชสีมา ต้องรับแขกที่มาเยี่ยมเยือนสักการะเพื่อการดังกล่าวจนลืมนึกถึงเวลาพักผ่อน (13 เมษายน 2539)

6. กิจกรรมตามประเพณีนิยมหรือที่เรียกว่าประเพณีพิธีกรรมนั้น สังคมไทยมีขนบนิยมอยู่หลากหลาย อาจแยกเป็น 3 ลักษณะคือ

6.1 ประเพณีพิธีกรรมประจำชีวิต คือ การเกิด การบวช การแต่งงาน และการตาย

6.2 ประเพณีพิธีกรรมตามเทศกาล คือ หมุนเวียนกันไปทุกเดือน จนครบ 12 เดือนของทุก ๆ ปี ประเพณีแบบนี้ ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียกว่า "ฮีต 12" เช่น

เดือน 5 : วัดบุญสงกรานต์

เดือน 6 : บุญบังไฟ

เดือน 7 : บุญเบิกฟ้า , เลี้ยงอารักษ์หลักเมือง

เดือน 8 : บุญเข้าพรรษา

เดือน 9 : บุญข้าวประดับดิน

เดือน 10 : บุญข้าวสาก

(ลีลา วีระวงศ์ 2517 : 1-29)

6.3 ประเพณีพิธีกรรมตามโอกาส คือ พิธีกรรมที่จัดกระทำในโอกาสต่าง ๆ เช่น ปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญต่ออายุ ทำบายสีสูชวิญ การเกี่ยวข้าว การปลูกเรือน การขอฝน การทำบุญฉลองโบราณวัตถุสถาน การแข่งเรือ

วิถีครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานบ้านท่าขอนยาง

ในการศึกษาวิถีครอบครัวของไทยอีสานท่าขอนยาง จะแบ่งหัวข้อในการศึกษา ออกเป็น 2 ประเด็น คือ

1. โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ
2. การดำเนินวิถีชีวิตประจำวัน

ลักษณะวิถีครอบครัวทั้ง 2 ประเด็นดังกล่าว จะทำให้เห็นสภาพของครอบครัวของ
ชุมชนไทยย้อยบ้านท่าขอนยางได้ในระดับหนึ่งดังรายละเอียดที่จะนำเสนอเป็นลำดับไป

โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ

ในจำนวนครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ย้อยท่าขอนยางซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 548 ครอบครัวนั้น
จะมีชายมากกว่าหญิง คือมีประชากรชาย 1436 คน หญิง 1394 คน ชาวไทยย้อยในอดีตย้อนหลัง
ไปประมาณ 20-30 ปีจะอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ โดยมี ปู่ ย่า เป็นหลักในกรณี สะใภ้
เข้ามาอยู่ร่วมด้วย และมีตาชายเป็นหลัก กรณีที่เข้ามาอยู่ร่วมด้วย ขณะเดียวกันบางครอบครัว
อาจมีทั้ง เขย และสะใภ้ที่อยู่ร่วมบ้านเดียวกันแต่ในปัจจุบัน (2538) ลักษณะครอบครัวของชุมชน
ไทยย้อยบ้านท่าขอนยางส่วนใหญ่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว คือมีเฉพาะ พ่อ-แม่ และลูก ๆ เป็น
ส่วนใหญ่ ส่วนครอบครัวชยาย หรือ
ขนาดใหญ่ นั้น เป็นส่วนน้อย โดยสรุป ลักษณะโครงสร้างครอบครัวของชาวไทยย้อยท่าขอนยาง
เรียงจากน้อยไปหายากจะเป็นดังนี้

1. ทวด + ปู่ + ย่า + พ่อ + แม่ + ลูก + หลาน (เหลน)
2. ทวด + ตา + ยาย + พ่อ + แม่ + ลูก + หลาน (เหลน)
3. ปู่ + ย่า + ตา + ยาย + พ่อ + แม่ + ลูก + หลาน
4. ปู่ + ย่า + พ่อ + แม่ + ลูก + หลาน
5. ตา + ยาย + พ่อ + แม่ + ลูก + หลาน
6. พ่อ + แม่ + ลูก + เขย + สะใภ้ + หลาน
7. พ่อ + แม่ + ลูก + สะใภ้ + หลาน
8. พ่อ + แม่ + ลูก + เขย + หลาน
9. พ่อ + แม่ + ลูก

ความสัมพันธ์และการสืบสายตระกูล

ครอบครัวและเครือญาติหมายถึงเมื่อครอบครัวซึ่งประกอบด้วย พ่อ+แม่+ลูก อันเป็น
ครอบครัวเล็ก ๆ ในเบื้องต้นแล้ว ต่อไปเมื่อครอบครัวชยายออกไปมี เขย สะใภ้ มีลูก หลาน
และเหลน ผู้เป็นพ่อ แม่ ก็จะกลายเป็นปู่ ย่า หรือตา ยาย หรือกลายเป็นทวดไปในโอกาสที่
มีอายุยืนถึงรุ่นลูกของหลานคือเหลน ความสัมพันธ์ของครอบครัวก็จะโยงใยเป็นลักษณะเจ็ดชั่วคน
หรือเจ็ดชั่วโคตร ดังนี้

ชื่อโคตร	บุคคล	หมายเหตุ
ที่ 1	ทวด (ชาย หญิง)	
ที่ 2	ปู่-ย่า ตา-ยาย	
ที่ 3	พ่อ-แม่	
ที่ 4	ตัวเรา	
ที่ 5	ลูก	
ที่ 6	หลาน	
ที่ 7	เหลน	

สายเครือญาติทั้ง 7 ชื่อโคตรนี้ จะมีการแยกย้ายครอบครัวออกไปเช่น ลำดับที่ 4 ก็มีตัวเรา พี่เรา น้องเรา ตัวเราเองอาจอยู่กับพ่อ-แม่ พี่เราอาจไปมีครอบครัวท่ามาหากินอยู่ที่กรุงเทพฯ น้องเราแต่งงานแล้วก็อาจแยกครอบครัวไปอยู่อีกตำบลหนึ่ง การแยกกันอย่างนี้เป็นปกติธรรมดาของครอบครัวไทยโดยทั่ว ๆ ไป ชาวไทยย้ายบ้านท่าขนอยาก็จะเป็นอย่างนี้เช่นกัน แต่เครือญาติไทยย้ายท่าขนอยามีลักษณะเด่นตรงที่ว่า พวกเขาแม้จะแยกครอบครัวไปแล้ว แต่ก็ยังไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเต็มความสามารถ ยามเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เช่น บุญสงกรานต์ อันเป็นงานส่วนรวม หรืองานบวชงานแต่งงานลูกหลาน อันเป็นงานส่วนบุคคลเครือญาติชาวไทยย้ายท่าขนอยาง จะเดินทางไปร่วมงานดังกล่าว ไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลกันเพียงไร และจะกุสุมจอบช่วยเหลือให้กิจการงานต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงไป อุตศุทุมเททั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์กำลังความคิด ให้แก่งานของเครือญาติอย่างไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก และการหมดเปลือง เพราะเหตุนี้เองสายสัมพันธ์เครือญาติของชาวไทยย้ายท่าขนอยาง จึงกระชับแน่นและมั่นคงไปชั่วลูก ชั่วหลาน

ชาวไทยย้ายบ้านท่าขนอยาง เชื่อกันว่าผู้จะทำหน้าที่แทนพ่อได้เป็นอย่างดี คือลูกชาย เพราะผู้ชายนั้นบึกบึน ทรหดอดทน สามารถทำงานในอาชีพเกษตรกรได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นการสืบสายตระกูลและการรับมรดก ส่วนใหญ่จะตกอยู่กับผู้ชาย

ภาระหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัว

หน้าที่ในการหาเงินทองมาจับจ่ายใช้สอยภายในครอบครัวการคุ้มครองดูแลให้ความปลอดภัย การก่อสร้างตัดแปลง หรือตกแต่งบ้านเรือน ตลอดจนการติดต่อประสานงานกับสังคมภายนอกครอบครัวจะเป็นหน้าที่ของพ่อบ้าน

แม่บ้านจะดูแลลูก ๆ ให้มีอาหารการกิน จัดแจงเสื้อผ้าให้แก่ทุกคนในครอบครัว จัดทำความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่บ้านเรือน จัดระบบการใช้จ่ายภายในบ้าน จัดการอบรมเลี้ยงดูลูก ๆ ให้อยู่ในกรอบอันดีงามของสังคม เช่น ให้เอาใจใส่ในการศึกษาเล่าเรียน ให้อ่านหนังสือพิมพ์ให้ผู้ที่หลักผู้ใหญ่ ให้อ่านปฏิบัติตนตามประเพณีพิธีกรรมทางศาสนา ให้อ่านช่วยเหลือพ่อแม่ทำกิจการงานภายในบ้าน และให้มีความรักความสามัคคีกันระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ เป็นต้น (แท่น นิมิตร, สัมภาษณ์: 2538)

วิธีการดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับปัจจัย 4

เกี่ยวกับปัจจัยการดำรงชีวิตอันสำคัญ 4 อย่าง คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคนั้น ชาวไทยย้อยที่บ้านท่าขอนยางในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะมีลักษณะผสมผสานกลมกลืนกับวัฒนธรรม ไทย-ลาว ในยุคโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตามลักษณะบางอย่างซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยย้อย ก็ยังปรากฏให้เห็นอยู่บ้าง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. อาหาร

ชาวไทยย้อยบ้านท่าขอนยางนิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลักโดยมีกับข้าวประจำไม่ว่าจะเป็นอาหารมื้อเช้า กลางวันหรือเย็น คือแจ่ว (น้ำพริก) ผักต่าง ๆ ส้มตำ ปลาแดก (ปลาร้า) สำหรับปลาแดกนั้น ชาวบ้านนิยมทำเอง จากวัตถุดิบคือปลาที่หามาได้จากแหล่งธรรมชาติ คือหนองต้นบ้านและลำน้ำชี และจากการขุดสระเลี้ยงปลาในบริเวณไร่นาสวนผสมปลาแดกดังกล่าว ชาวบ้านจะนำมาเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหารต่าง ๆ เช่น แกง ลาบ ต้ม ส้มตำ เป็นต้น เนื้อสัตว์ที่ใช้ปรุงเป็นอาหารจำพวกสัตว์ปีก คือ เป็ด ไก่ ชาวบ้านมักเลี้ยงไว้เพื่อเป็นอาหารมากกว่าจะซื้อตามท้องตลาด ส่วนหมูและวัว ส่วนมาก 2 แหล่ง คือตลาดนัดของตำบลท่าขอนยางซึ่งเพิ่งเริ่มดำเนินการในปี 2539 และตลาดนัดริมฝั่งชีในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม

อาหารประเภทผักเช่น ถั่ว มะเขือ พริก ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า ชาวบ้านได้มาจาก 2 แหล่ง คือจากसानครวับริเวณริมฝั่งน้ำชีและเขตไรรักษาสวนผสม และจากตลาดนัดทั้ง 2 แห่ง ดังกล่าวแล้ว ส่วนอาหารที่ได้จากป่าซึ่งตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกของหมู่บ้านจะมีทั้งหมดเห็นต่าง ๆ คือ เห็ดโคน เห็ดตับเต่า เห็ดโคน เห็ดเปาะ พวกพืชผักจากป่า คือ ผักเม็ก สะเดา กะโดน ผักหวาน ตำลึงนอกจากนี้ยังมีไม้หอมแดง แมงกุดจี แมงกึนูน อาหารจำพวกผลไม้ที่ปลูกไว้ รับประทานเองก็มีมะม่วง ขนุน มะละกอ น้อยหน่า ละครูด นอกจากนั้นก็ยังมีผลไม้ที่ซื้อจากตลาดนัด เช่นส้มเขียวหวาน มังคุด ลำไย ชมพู่ และอื่นๆ ตลอดจนผลไม้ต่างประเทศ คือแอปเปิ้ล และ ลูกท้อ เป็นต้น

การปลูกอาหารของชาวไทยยังมีทั้งปรุงสุกและปรุงดิบ อาหารปรุงสุกทำได้หลายวิธี คือ หุง ต้ม จี่ (เผา)ย่าง แกง หมก ผัด คั่ว ลาบ และป่น ส่วนปรุงดิบเรียกว่า ก้อยเช่นเดียวกับ ไทย-ลาว ทั่วไป อาหารประเภทก้อยอาจทำจาก กุ้ง ปลา แมลง หมู และเนื้อ สัตว์ปีกต่าง ๆ ไม่นิยมนำมาทำก้อย

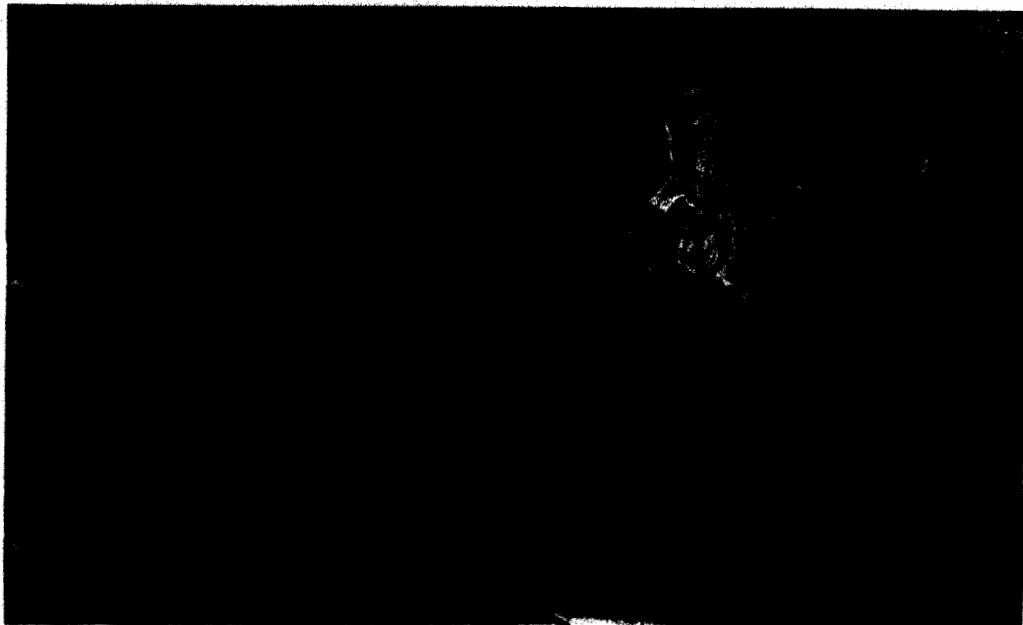
การบริโภคใช้สอยอาหาร ชาวท่าขอนยางจะใช้บริโภคในชีวิตประจำวันทั้ง 3 มื้อ คือ เช้า กลางวัน เย็น นอกจากนี้ชาวท่าขอนยางยังใช้อาหารเป็นเครื่องบูชาและสังเวยในงาน ประเพณีต่าง ๆ เช่นงานบุญในพุทธศาสนา งานเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่เรียกกันว่าเลี้ยงหอผี (พระครูสิริปริยัติโสภิต สัมภาษณ์: 2538)

ภาพ 11 : พระครูสิริปริยัติโสภิต เจ้าอาวาสวัดสว่างวาริ
ขณะให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัย

ภาพที่ 12 การทอดแหหาปลาในลำน้ำชี

ภาพที่ 13 เรือหาปลาในลำน้ำชี

ภาพที่ 14 การกินอาหารตามปกติ

ภาพที่ 15 อาหารในงานบุญประเพณีต่าง ๆ

ที่อยู่อาศัย

ในอดีต ชาวไทยซื้อบ้านท่าขนอย่าง มีการปลูกบ้านเรือนกันอยู่ 2 แบบ คือ ผู้ซัดสนอยากจนจะปลูกกระท่อมหรือกระท้อบโดยใช้ฝาแฝง (ไม้ไผ่) หรือฝาแถบตอง (ใบไม้) หลังคามุงด้วยหญ้าแฝกพื้นบ้านปูด้วยไม้ฟาก (ไม้ไผ่) ส่วนผู้มีอันจะกินก็จะใช้ฝากระดานพื้นบ้านใช้ไม้จริง (ไม้เนื้อแข็ง) หลังคามุงกระเบื้อง หรือสังกะสี ไม่ว่าจะ เป็นบ้านคนจนหรือคนมีเงินต่างก็ปลูกแบบใต้ถุนสูงเช่นกัน เพราะใช้ใต้ถุนบ้านให้เกิดประโยชน์หลายๆ อย่าง

ในปัจจุบันชาวไทยซื้อบ้านอยู่อาศัยเป็นของตนเองกันทุกครัวเรือน ลักษณะของบ้านจะมีส่วนประกอบดังนี้

1. เสาเรือน นิยมใช้ไม้เนื้อแข็งทั้งเสากลมและเสาเหลี่ยม แต่ปัจจุบันเสาไม้หายากจึงหันมาใช้เสาปูนที่ซื้อหามาจากร้านค้าในตลาดอำเภอเมืองมหาสารคาม จำนวนเสาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นบ้านขนาดกลางใช้เสาเรือนหลังใหญ่ 8 ต้น เสาระเบียงอีก 4 ต้น เสาบ้านเรือนอีกจำนวนหนึ่ง

2. ฝาบ้านใช้กันรอบๆ บ้าน และกันห้องบางส่วนวัสดุที่ใช้คือไม้แป้น (ไม้กระดาน) ไม้แฝง (ไม้ไผ่สาน) แฝกใบตอง

3. พื้นบ้านและเพดาน บ้านไทยซื้อที่ปลูกในระยะ 5-10 ปี มาแล้ว ผู้มีฐานะดีจะตีฝ้าหรือเพดานด้วยไม้กระดาน หรือแผ่นเช่นโลกريت (กระเบื้องอัด) ส่วนพื้นบ้านชั้นบนจะใช้ไม้กระดานชั้นล่าง (คือใต้ถุนเดิม) จะเทคอนกรีตเสริมเหล็ก หรือ เสริมด้วยซีเมนต์

4. หลังคาบ้าน ในอดีตป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ บ้านของชาวไทยซื้อท่าขนอย่าง จึงนิยมมุงหลังคาด้วยไม้ ในกรณีผู้มีอันจะกิน ส่วนคนยากจนก็จะมุงด้วยใบไม้ หญ้าคา หรือหญ้าแฝก ปัจจุบันนี้ นิยมมุงด้วยสังกะสีเป็นส่วนใหญ่ จะมีหลังคากระเบื้องอยู่บ้างประปราย

5. ประตูบ้าน จะใช้ไม้กระดานแผ่นเดียว หรือบนประตูสำเร็จรูปซึ่งซื้อจากร้านค้า โดยมีกลอนประตูทำด้วยไม้

6. หน้าต่าง หรือที่ชาวไทยซื้อเรียกว่า "ป่องเอี่ยม" ในอดีตจะมีขนาดเล็กประมาณ $1 \times 1 \frac{1}{2}$ ฟุตเท่านั้น แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นแบบหน้าต่างบ้านมาตรฐานโดยทั่วๆ ไป

7. บันไดบ้าน ชาวไทยซื้อจะทำบันไดบ้านพาดไว้กับชานบ้านเรือน โดยมีส่วนประกอบคือแม่บันไดและลูกบันได แม่บันไดจะมี 2 ชั้น โดยมีความยาว และขนาดเท่ากัน ใช้เป็นฐานสำหรับสอดลูกบันไดเข้าไป เพื่อให้คนได้เหยียบ-ก้าวขึ้นหรือลงจากบ้านได้สะดวก ด้านบนของแม่บันไดจะเรียกว่า "หัวบันได" จะยื่นสูงเลยขึ้นไปจากพื้นบ้านเรือนประมาณ 2 ฟุต หรือมาก

กว่านั้น เพื่อให้คนที่ขึ้น-ลงบันไดจับยึดช่วยการทรงตัว จำนวนขึ้นบันได (ลูกบันได) ชาวไทยยึดทำนองขางนิคมเลขคู่ คืออาจเป็น 3,5 หรือ 7 ชั้น แล้วแต่ความสูงต่ำของชานเรือนเหตุที่นิยมเลขคู่ เพราะเชื่อกันว่าเลขคี่นั้นมันคงถาวรกว่าเลขคู่ดังคำพังเพยของไทยที่ว่า "คืออยู่คู่ไป"

8. รั้วบ้านจะมีทั้งแบบและชั่วคราว โดยอาจทำด้วยไม้ไผ่ปลูกต้นไม้เป็นแนวรั้ว หรือปักเสารั้วซึ่งทำจากไม้หรือเสาคอนกรีตเสริมเหล็กกรอบ ๆ บริเวณบ้าน

ด้านการใช้สอยในที่อยู่อาศัย ชาวไทยจะแบ่งการใช้ประโยชน์ออกเป็น 2 ส่วนคือ การใช้ประโยชน์เกี่ยวกับตัวบ้านและประโยชน์จากบริเวณบ้าน

ในอดีต บริเวณบ้านจะกว้างขวางมาก ประโยชน์ใช้สอยในบริเวณบ้านจึงมีนานาประการ เช่น ใช้เป็นคอกวัว ควาย เป็นที่ปลูกพืชผักสวนครัว เป็นที่ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเป็นที่เลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เช่น สุนัข สุนัข เป็น ไก่ แต่ในปัจจุบันบริเวณกว้างขวางนั้นแคบลงเพราะต้องแบ่งที่ดินให้ลูกหลานได้ปลูกที่อยู่อาศัยเมื่อเขาเหล่านั้นมีคู่ครองและแยกครอบครัวไป ฉะนั้น ลักษณะการใช้พื้นที่ว่างทางทิศตะวันออกจะปลูกเหล้าข้าว (ยุงข้าว) โดยมีวัวควาย หรือเปิด ไก่ อยู่ใต้เหล้าข้าวนี้ ส่วนด้านตะวันตกจะใช้เป็นที่ตั้งคุ่มน้ำฝนของ กสช. และเป็นที่พักขยะต่าง ๆ และเผาทิ้งไปเมื่อมีปริมาณมากล้นพื้นที่ ถ้ายังมีที่ว่างอยู่ก็อาจปลูกพืชผักสวนครัวกินบ้าง ส่วนดอกไม้และไม้ประดับนั้นจะมีเพียงบางครอบครัวเท่านั้น

การใช้ประโยชน์ในตัวบ้านซึ่งแบ่งเป็นชานเรือน ระเบียง เรือนนอน และห้องครัว นั้น มีรายละเอียดดังนี้

1. ชานเรือน นับเป็นสิ่งก่อสร้างที่ต่อยื่นออกมาจากตัวเรือนใหญ่ มีเสา มีพื้น แต่เปิดโล่งไม่มีหลังคา พื้นของชานจะปูด้วยไม้เนื้อแข็งเว้นช่องให้ห่างกันพอสมควรเพื่อประโยชน์หลายประการ คือเป็นที่ทิ้งเศษอาหารหรือขยะมูลฝอย เมื่ออาบน้ำหรือชำระล้างสิ่งของต่าง ๆ น้ำจะไหลลงสู่พื้นได้สะดวก มุมหนึ่งของชานเรือนจะมีโถงน้ำใช้ตั้งไว้ และบางบ้านจะมีกระถางหรือภาชนะใส่ดินปลูกผักประเภทผักชี สระแทน หรือต้นโป๊ยเซียน วางไว้บนนอกชานใกล้ ๆ คุ่มน้ำนั้น เพราะพืชผักเหล่านี้จะได้รับน้ำที่เกลือกจากอาบหรือชำระล้างภาชนะอื่น ๆ โดยเฉพาะชาวไทยจะใช้ชานเรือนเป็นที่เตรียมวัตถุดิบสำหรับจะปรุงเป็นอาหาร เช่น ขอดเกล็ดปลา ถลกหนังกบ ช่าหล่นเนื้อเปิด เนื้อไก่ เมื่อน้ำที่ชำระล้างสิ่งดังกล่าวโปรดพิชรดในกระถางเป็นผลให้พืชผักดังกล่าวเจริญงอกงามอย่างดียิ่ง

ชานเรือน มักจะเชื่อมต่อไปยังห้องครัว ในยามเย็นหรือยามค่ำหลังเสร็จจากภารกิจการประจำวัน ชาวบ้านมักจะมานั่งพักผ่อน พูดคุยปรึกษาหารือ กันที่บริเวณชานเรือนนี้ ตอนกลางวัน

ที่แดดร้อน ชานเรือนจะเป็นที่ตากที่นอน หมอน มุ้ง และเสื้อผ้าต่าง ๆ รวมทั้งตากอาหารประเภทเนื้อต่าง ๆ เป็นประโยชน์ในการถนอมอาหาร เก็บไว้รับประทานได้นาน ๆ พืชพันธุ์ธัญญาหารอื่น ๆ เช่นถั่ว ข้าวโพด ก็มาตากไว้บนนอกชาน เพื่อให้แห้งแล้วเก็บไว้ทำพันธุ์ในปีต่อไป

2. ระเบียง เป็นส่วนหนึ่งของบ้าน คือมีพื้นหลังคาติดกับเรือนหลังใหญ่ หรือบ้านบางหลัง ระเบียงจะใช้พื้นระดับเดียวกับบ้านหลังใหญ่นั้นเอง แต่บางหลังพื้นระเบียงอาจลดต่ำกว่าตัวบ้านเล็กน้อย แต่ก็ใช้หลังคาาร่วมกัน ที่ห้องระเบียงนี้จะมีฝาผนังเพียงบางส่วน ส่วนใหญ่จะปล่อยให้โล่ง เพื่อให้ลมโกรกเย็นสบาย เหมาะสมกับที่เป็นที่รับแขก และเป็นที่พักผ่อนของคนในบ้าน แต่เพื่อป้องกันมิให้คนหรือสิ่งของตกหล่นลงไปข้างล่าง (ใต้ถุน) จึงมัดทำลูกกรงโปร่ง ๆ กันไว้แทนฝา ที่ระเบียงนั้นนอกจากจะใช้เป็นที่รับแขกแล้ว ยังใช้เก็บเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ บางครอบครัวจะใช้ระเบียงเป็นที่รับประทานอาหารและบางครอบครัวก็ใช้ระเบียงเป็นห้องครัวไปในตัว

3. เรือนนอนหรือเรือนใหญ่ ถือเป็นหัวใจของที่อยู่อาศัย พื้นของเรือนนอนมักจะสูงกว่าส่วนอื่น ๆ จะมีฝาผนังทั้ง 4 ด้าน มีประตูทางเข้าภายในเรือนใหญ่จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือห้องนอนกับห้องเปิง

3.1 ห้องนอน คือพื้นที่ส่วนใหญ่ของเรือนใหญ่นั้นเองเพราะชาวไทยช้อยจะใช้เรือนใหญ่เกือบทั้งหมดเป็นห้องนอน แต่จะเว้นที่ไว้ส่วนหนึ่งเป็นห้องเปิงหรือห้องผี ห้องพระ ปกติห้องนอนจะไม่นิยมใช้เตียงนอน เพียงใช้เสื่อ หรือฟูกก็เพียงพอแล้วพ่อกับแม่จะนอนชิดห้องเปิง ส่วนลูก ๆ ก็จะนอนเรียงกันไป

3.2 ห้องเปิง หรือห้องพระ ชาวไทยช้อยถือว่าเป็นห้องสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ของบ้าน จะมีหิ้งพระไว้สำหรับบูชากราบไหว้ ห้องเปิงเป็นห้องต้องห้ามสำหรับแขกหรือสะกั คือห้ามแขกหรือสะกัเข้าไปในห้องนี้โดยพลการ ยกเว้นแต่จะมีผู้อื่นในบ้านพาเข้าไป ห้องเปิงอาจใช้เป็นที่เก็บที่นอนหมอนมุ้ง เพื่อเอาไว้รับแขกก็ได้ หรือพี่ชายคนโตจะเป็นผู้นอนใกล้ห้องพระ (หนูกัน ระวีโรจน์ สัมภาษณ์: 2538)

ภาพที่ 16 เรือนแบบโบราณ ใต้ถุนสูง

ภาพที่ 17 เรือนใต้ถุนสูงแบบใหม่

ภาพที่ 18 ฝายบ้านไม้แป้น และฝายไม้แพง

ภาพที่ 19 ฝายบ้านคอนกรีต และตุ่มน้ำ กส.ช.

ภาพที่ 20 การแต่งกายของสตรีสูงอายุในงานประเพณี

ภาพที่ 21 การแต่งกายของชาวนา, ชาวไร่

เครื่องนุ่งห่ม

เครื่องนุ่งห่มของชาวไทยช้อท่าขนอยาง ในอดีตเมื่อประมาณ 40-50 ปีที่แล้วนิยมผลิตขึ้นใช้เอง โดยเสื้อผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันจะทำด้วยฝ้าย ส่วนเสื้อผ้าที่ใช้ในประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ผู้ที่มีฐานะดีก็จะใช้ผ้าไหม

การทอผ้าฝ้าย มีวิธีการขั้นตอนดังนี้

1. นำปุยฝ้ายมาจัดการแยกเมล็ดออกจากปุยฝ้าย ด้วยเครื่องมือชนิดหนึ่งเรียกว่า "อ้ว"
2. นำปุยฝ้ายที่ปราศจากเมล็ดแล้วไปปั่นให้เป็นเส้นด้าย ด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า "หลา" (เครื่องปั่นฝ้าย)
3. นำเส้นด้ายไปทอเป็นผืนผ้า ด้วยเครื่องมือ อันประกอบด้วย ฝีม, กี่, กระจสวข
4. นำผ้าดิบที่ได้ไปย้อมเป็นสีต่าง ๆ แล้วนำไปตัดเป็นเสื้อผ้าตามต้องการ

การย้อมผ้าของชาวไทยช้อบ้านท่าขนอยาง ถ้าเป็นผ้าฝ้ายจะนิยมย้อมด้วยครามหรือมะเกลือ ส่วนผ้าไหมจะนิยมย้อมด้วย ครั่ง, ขมิ้น, เปลือกตะโก, ลูกมะเกลือ, ลูกมะแข, ลูกตะโก, เปลือกขนุน

ชาวไทยช้อบ้านท่าขนอยาง จะนำผ้าที่ทอและย้อมเสร็จเรียบร้อยแล้วไปตัดแปลงเป็นเครื่องแต่งกายทั้งชายและหญิง นอกจากนี้ยังนำไปตัดเย็บเป็นผ้าห่ม, หมอนชนิด(หมอนแก็บ) และผ้าขาวม้า โดยผ้าหมอนอนนั้นจะทำเป็นผืนขนาดใหญ่ ผ้าห่มดังกล่าวจะยัดนุ่นหรือสาลีไว้ภายในเพื่อให้เกิดความอบอุ่นเมื่อใช้หมอนอนในฤดูหนาว ผืนของผ้าห่มส่วนใหญ่จะเป็นสีครามหรือสีดำแล้วสอดสลับด้วยสีแดง หมอนชนิดหรือหมอนแก็บก็จะถักทอเป็นลวดลายต่าง ๆ ส่วนผ้าขาวม้าส่วนใหญ่เป็นสีขาว-ดำ คือ ขาวดำเป็นตาหมากรุก หรือลายขาวตามความยาวของผ้าก็ได้

ในอดีตสตรีชาวไทยช้อท่าขนอยางจะนุ่งผ้าชิ้นฝ้ายในยามปกติแต่ในงานพิธีกรรม สตรีสูงอายุนุ่งผ้ากล่อนไหม ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับผ้าโจงกระเบนของภาคกลาง ส่วนสตรีสาว ๆ ก็จะนุ่งซิ่นทิว ซิ่นหมี่ สวมเสื้อสีต่าง ๆ และห่มผ้าสะไบเฉียง ผู้ชายสูงอายุนุ่งปกติก็นุ่งโสร่งฝ้ายหรือกางเกงขาก๊วย (ขาก้วย) หรือผ้าขาวม้า โดยไม่นิยมสวมเสื้อ หรือถ้าสวมก็จะเป็นเสื้อแบบพื้นบ้าน (เสื้อกฤษเียง) ในยามที่มีงานพิธีกรรมก็จะพากันนุ่งโสร่งไหม

สวมเสื้อสีสุภาพ ผู้อยู่ในวัยหนุ่มก็มักจะแต่งกายไม่แตกต่างไปจากผู้สูงอายุเท่าใดนัก ส่วนในปัจจุบันขามปกติชาวไทยย่อจะแต่งกายเช่นเดียวกับชุมชนไทย-ลาวโดยทั่วไป แต่ในงานประเพณีก็ยังคงแต่งกายเช่นเดิมเป็นส่วนใหญ่

การรักษาโรค

การบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวไทยย่อท่าขนองาง จะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ บำบัดรักษาวิธีการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยมีคลินิกประจำหมู่บ้าน และสถานอนามัยตำบล อีก 1 แห่ง นอกจากนั้นชาวไทยย่อท่าขนองางสามารถเดินทางไปรับการตรวจและรักษาพยาบาลได้ที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเพียงสิบกว่ากิโลเมตรเท่านั้น การบำบัดรักษาโรคอีกลักษณะหนึ่ง คือใช้ยาแผนโบราณ โดยมีตัวยาสมนไพรต่าง ๆ คือ

1. กำล้างพระชาเสื่อโคร่ง เป็นไม้ยืนต้นมีใบดกหนาทึบ สีของเปลือกค่อนข้างดำ เปลือกของไม้ชนิดนี้เองเป็นตัวยาสมนไพร โดยนำมาต้มน้ำให้เดือดประมาณ 5-10 นาที นำน้ำตมนั้นเองมาดื่มวันละ 2-3 ถ้วยชาถือว่าเป็นยาชูกำลังได้เป็นอย่างดี

2. ปลีแดง, โง และกระเทียมนำมาต้มรวมในหม้อเดียวกัน น้ำตมนั้นเป็นยาแก้ร้อนในหรือยาขับเลือด

3. ผลมะเกลือดิบ ใช้เป็นยาถ่ายพยาธิ วิธีการและขั้นตอนในการทำยาถ่ายพยาธิ คือ นำผลมะเกลือดังกล่าวมาตำให้แตกละเอียด แล้วนำมาคั้นเอาน้ำไว้ นำน้ำมะเกลือนี้ไปผสมกับกะทิมะพร้าวในอัตราส่วน น้ำมะเกลือ 1 ผล ต่อน้ำกะทิ 2 ช้อนครึ่ง ยาถ่ายพยาธินี้จะรับประทานในเวลาเช้า โดยมีข้อจำกัดว่าผู้ป่วยจะต้องงดรับประทานอาหารมื้อเย็น เพื่อให้ท้องว่าง วันรุ่งขึ้นจึงกินยาถ่ายมากหรือน้อยตามอายุของผู้ป่วย คือ เด็กใช้ยาประมาณ 1-2 ช้อนโต๊ะ ผู้ใหญ่ประมาณ 4-5 ช้อนโต๊ะ

4. ชิง เป็นสมุนไพรรักษาอายุวัฒนะ นอกจากนั้นยังแก้โรคได้สารพัดโรค เช่น ท้องอืดเฟ้อ, ท้องร่วง, คลื่นเหียนอาเจียน, เป็นลมหน้ามืดตาลาย, โรคปากเปื่อย ส่วนของชิงที่ใช้เป็นยาสมุนไพรมีได้ทั้งราก(เง่า), ลำต้น และใบ ใช้ได้ทั้งสดและแห้ง โดยนำชิงสด ๆ ไปทุบให้แตกแล้วต้มน้ำให้เดือด ใช้น้ำรับประทาน หรือถ้าตากแห้งจะทำเป็นชิงผงก็ได้

5. ข่า, ตะไคร้ สำหรับข่าใช้หัวอ่อน ๆ ต้มกับน้ำใช้ดื่มแก้เหน็บชา, คลื่นเหียน อาเจียน, จุกเสียด, ตะไคร้ หั่นเป็นแว่นบาง ๆ คั่วให้สุกเหลือง ชงแทนน้ำชา แก้ก้อง อืดเฟ้อ, แก้กัดเบา(ปัสสาวะไม่สะดวก)

6. สมุนไพรประเภทนำมาฝนเป็นยาแก้โรคต่าง ๆ คือ

6.1 หอยสังข์

6.2 เขาสัตว์ กระดุกสัตว์

6.3 รากพืช หรือลำต้น กิ่งก้านของพืช

6.4 หินตามผนังถ้ำ เรียกว่า หินพ้อพญานาค

สมุนไพรเหล่านี้ อาจนำมาผสมกัน หรือฝนเดี่ยว ๆ เพื่อใช้ดื่มใช้ทาบำบัดรักษา โรคแต่ละชนิด

7. สมุนไพรที่เป็นพืชจากป่า มีหลายประเภท เช่น ไม้จันทร์เปลือกปานดง, เปลือก สังกะสี, แก่นสีเสียด, รากต้นเก้านาง(ที่)(แก่นขี้เหล็ก, ก้านพวงเก้าชั้น(ตากกลาง), เถาวัลย์ เปรี๊ยะ หรือเครือตาปลา) และหมกษา สมุนไพรเหล่านี้ใช้รักษาโรคไข้ร้อนใน ไข้หามกไม้ คือไข้ป่าหรือมาเลเรีย ไข่ออกหัดอัสสัม อีดำอีแดง

นอกจากชาวไทยย้อบ้านท่าขอนยางจะรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยยาสมุนไพรแล้ว ยังนิยม รักษาด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม โดยใช้หมอธรรมเป็นผู้นำมารักษา ชนิดของโรคภัยไข้เจ็บและ วิธีการ ขั้นตอนในการบำบัดรักษามีดังนี้

โรคภัยไข้เจ็บ "แบบผีเข้าเจ้าสุน" ที่ใช้การบำบัดรักษาแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาว บ้านท่าขอนยางมีอยู่ 5 ประเภท คือ

1. พระภูมิเจ้าที่กระทำ
2. ป่วยเพราะผีเข้า หรือผีบรรพบุรุษ
3. ป่วยเพราะผีเข้าสิง
4. ป่วยเพราะเสียขวัญ
5. ป่วยเพราะผีปอบเข้าสิง

ในกรณีถูกพระภูมิเจ้าที่กระทำ ญาติของผู้ป่วยคนใดคนหนึ่งจะไปขอให้หมอธรรม ช่วยเหลือ โดยมีเครื่องบูชา คือ ดอกไม้และเทียน อย่างละ 1 คู่ เมื่อหมอธรรมชกถาม

อาการของผู้ป่วยจากญาติผู้ไปหาที่นั่นพอได้ความแล้ว ก็จะเข้าที่นั่นสมาธิ เพื่อตรวจสอบ สาเหตุของการป่วยด้วยญาณทัศนะอีกครั้งหนึ่ง เมื่อตรวจดูอย่างแน่ใจแล้วจึงแนะนำให้ญาติ ของผู้ป่วยนั้น ไปจัดการแต่งแก้ เช่น กรณีผู้ป่วยไปตัดต้นไม้บริเวณหัวไร่ปลายนา แล้วถูก พระภูมิเจ้าที่โกรธ ทำให้เกิดเจ็บป่วยมีอาการ ต่าง ๆ เช่น ปวดหัว เจ็บท้อง เป็นไข้ จะรักษาโดยวิธีการใด ๆ ก็ไม่หาย หมอธรรมก็จะแนะนำให้ไปขอขมาลาโทษพระภูมิเจ้าที่ โดย สัญญาว่าจะไม่กระทำอย่างนั้นอีกต่อไปและจะต้องปลูกต้นไม้ชนิดเศษให้ในบริเวณที่ตัด ต้นไม้ นั้น เมื่อถ้าปฏิบัติครบถ้วนตามขั้นตอนดังกล่าวแล้ว อาการเจ็บป่วยก็จะค่อย ๆ ทุเลา ลงและหายขาดไปในที่สุด

ในกรณีถูกผีเข้ากระทำให้ป่วย สาเหตุเกิดจากความโลภของบางคน กล่าวคือ จะมีผู้หนึ่งในหมู่พี่น้องชายหญิง หลังจากบิดา-มารดาตายจากไป เกิดความโลภในทรัพย์ มรดกที่บิดา-มารดาจัดสรรค้ำปันส่วนไว้ให้ คือได้ส่วนของตนแล้วยังไม่พอใจพยายามหาทาง ยึดมรดก อันเป็นส่วนของพี่น้องคนอื่น ๆ เอามาเป็นของตนโดยมิชอบ เช่น ใช้เล่ห์เหลี่ยม ในทางกฎหมาย ฟ้องร้องว่าความกันจนได้รับชัยชนะ แล้วได้ครอบครองมรดกมากกว่าใคร ๆ กรณีอย่างนี้ผีเข้า คือ พ่อ-แม่ หรือ ปู่ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้วจะมาทักท้วง แล้วทำให้ บุคคลนั้นเจ็บป่วย วิธีแก้ไข กระทำคล้ายกับกรณีพระภูมิเจ้าที่ โดยให้ผู้ป่วยนั้นสำนึกผิด ที่ได้กระทำไป แล้วแต่งแก้โดยขอขมาลาโทษผีเข้า แล้วคืนทรัพย์มรดกที่ตนได้คดโกง เอาไปให้แก่ญาติพี่น้อง อาการป่วยก็จะค่อย ๆ ทุเลา และหายขาดไปในที่สุด

กรณีเจ็บป่วยเพราะผีเข้าสิง ลักษณะคล้าย ๆ พระภูมิเจ้าที่ในประเด็นแรก ต่างแต่ว่าในกรณีนี้รุนแรงกว่า เพราะเป็นเจ้าที่ ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมาก จะไปขอสมา อภัยตามธรรมดาจะไม่มีผล ต้องให้หมอธรรมไปเป็นผู้กระทำพิธี โดยขอร้องให้ผีเจ้าที่ ตนนั้นได้มีขอบเขตให้อยู่เป็นที่ เป็นทาง และให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่รุกร้าเขตแดนกัน ในกรณีนี้หมอธรรมจะตกลงแบบสันติวิธีกับผีเจ้าที่ แล้วจัดการกำหนดเขตแดนให้อยู่ เมื่อ เสร็จพิธีการแล้วอาการป่วยก็จะทุเลา และหายขาดไป มีกรณีตัวอย่าง ผู้ป่วยเป็นราษฎร บ้านอุปราศ ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เมื่อหมอธรรมไป ดำเนินการ จัดการปักปันเขตให้เจ้าที่ได้้อยู่อาศัยเรียบร้อยแล้ว อาการป่วยก็หายเป็น ปกติ ภายหลังผู้ป่วยได้ใช้ที่ดินผืนนั้นปลูกมันป่านพอ บังเอิญระยะนั้นป่านปอราคาดี ผู้ป่วยจึงลুক้าเขตแดนของเจ้าที่ อันเป็นการละเมิดคำมั่นสัญญาผีเจ้าที่จึงกระทำให้ผู้นั้น

ถึงแก่ความตาย โดยปัจจุบันไม่ทันที่ญาติจะวิ่งไปหาหมอธรรมให้มาแก้ไขเหตุการณ์ฉุกเฉินที่ผ่านมา

กรณีป่วยเพราะเสียขวัญ จะเกิดขึ้นแก่คนที่ไปเที่ยวต่างบ้านต่างเมืองแล้วเกิดขวัญหนี มีอาการเหม่อลอย ญาติจึงมาหาหมอนิมนต์หลวงพ่อ (ครูของหมอธรรม) ให้ไปช่วยหมอธรรมจะตั้งชั้น 5 ชั้น แล้วนั่งกรรมฐานเพื่อสำรวจดูข้อเท็จจริง ว่าคนผู้นั้นถูกจับขวัญไปหรือไม่ เมื่อได้ความว่าถูกจับจริง หมอธรรมก็จะขอร้องให้ผู้ที่จับขวัญไว้ คืนขวัญแก่เจ้าของเดิม ถ้าเขาจะคืนให้ก็ใช้สมาธิสำรวจให้แน่ชัดอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นหมอธรรมก็จะเตรียมสายสิญจน์ เพื่อเอาไว้มัดตัวของคนที่เสียขวัญ กล่าวคือ ขณะที่หมอธรรมทำพิธีคืนขวัญ จะมีญาติพี่น้องของผู้ป่วยนั่งแวดล้อมอยู่ด้วย อุปกรณ์สำคัญคือ ด้ายสายสิญจน์ หมอธรรมจะนั่งบริกรรมอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง พอแน่ใจว่าผู้ที่ยึดขวัญไว้จะคืนขวัญให้ และหมอธรรมก็ตรวจสอบต่อไปว่า เป็นขวัญแท้จริงของผู้นั้น จนแน่ใจแล้วจึงใช้ด้ายสายสิญจน์มัดตัวเจ้าของขวัญ และญาติพี่น้องของผู้ป่วยก็จะช่วยกันมัดอีกทีหนึ่ง อาการป่วยไข้ของผู้ป่วยก็จะหายไประยะหนึ่ง

กรณีผีปอบเข้าสิง คนที่ถูกผีปอบเข้าสิงสู่ จะออกอาการอละวาด โดยบอกว่าตนเองชื่อนั้น ๆ มาจากที่นั้น ๆ พอเห็นหมอธรรมก็แสดงกิริยาดุถูกดูหมิ่น บางรายถึงกับถ่มน้ำลายใส่หน้า แสดงอาการไม่กลัวเกรง กรณีอย่างนี้หมอธรรมต้องเตรียมตัวให้พร้อม อุปกรณ์ที่ใช้ปราบผีปอบ คือ ด้ายสายสิญจน์ และแส้ปะกา (หวาย) พอหมอธรรมไปถึงบ้านผีปอบจะกัมหน้าไม่สบตาหมอธรรม หมอธรรมจะใช้แส้ปะกาโบย แล้วใช้ด้ายสายสิญจน์มัดผู้ป่วยเอาไว้ หมอธรรมจะซักถามว่าเป็นใคร มาจากไหน แล้วสอนสัมกับว่าต่อไปอย่ามาทำผู้คนอื่น โดยให้กินน้ำสาบาน แล้วให้ขอขมาต่อหมอธรรมโดยให้เข้ามาใช้ลิ้นเลียปลายเท้า แล้วสัญญาว่าจะไม่กลับมาทำร้ายผู้ป่วยอีก (หนูกัน ระวีโรจน์. สัมภาษณ์ :

ภาพที่ 22 นายหนูกัน ระวิโรจน์ หมอธรรมบ้านท่าขอนยางขณะให้สัมภาษณ์
แก่ผู้วิจัย

บทที่ 4

ครอบครัวกับชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

คำว่าโลกาภิวัตน์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า Globalization เดิมทีคำนี้ในภาษาไทย ใช้คำว่า "โลกาภิวัตน์" อันหมายถึง ความประพติดตามโลก และโลกในที่นี้ หมายถึงคนที่อยู่ในโลก คือกลุ่มมนุษย์ มิใช่หมายถึงลูกโลก คือ Globe แต่ประการใด ส่วนคำว่าโลกาภิวัตน์ หมายถึงว่า โลกคือลูกโลกโลกกลม ๆ ลูกนี้ กำลังเป็นไปอย่างที่เราเห็นกันอยู่ คือจากที่เคยรับทราบว่าลูกโลกของเราใหญ่โตมากมีพื้นที่ (Space) กว้างใหญ่ มีกาลเวลาแตกต่างกัน (Time) แต่ในปัจจุบันนี้เกิดมีเทคโนโลยี การสื่อสาร-คมนาคม ก้าวหน้ากว่าเก่า คือมีดาวเทียมที่ใช้ในการสื่อสารโคจรหมุนเวียนอยู่รอบโลก (เหมือนดวงจันทร์) มีเส้นใยแก้วนำแสง ทำให้ลูกโลกที่เคยกว้างใหญ่ เล็กและแคบลง ข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งบนผืนโลก สามารถรับรู้กันได้ที่ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว นี่คือลักษณะรวม ๆ ของโลกาภิวัตน์ อันหมายถึงความเป็นไปของลูกโลกคือ Globe ใบนี ในลักษณะขยับย่อ หรือเชื่อมโยงระหว่างกาลและเทศะ (Time and Space) ให้ชิดติดกันมากขึ้น จะทำให้โลกตะวันตกกับตะวันออกรับรู้เรื่องราวของกันและกันได้มากขึ้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช:

2537.26-31)

ในท่ามกลางความเป็นไปของโลกและชีวิตนั้น มนุษย์ในทุกซีกของลูกโลกใบนี ย่อมจะได้รับผลกระทบทั้งในด้านครอบครัว และด้านสังคมหรือชุมชนกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น อาจเป็นชุมชนหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือประเทศ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อยที่บ้านท่าซอนฮาง ก็หนีสภาพดังกล่าวไปไม่พ้น กระแสโลกาภิวัตน์ได้หลังไหลเข้าสู่บ้านท่าซอนฮาง แล้วมีผลต่อระบบครอบครัวและชุมชนในด้านต่าง ๆ คือ

1. ด้านประเพณี พิธีกรรม
2. ด้านการจัดสถานภาพแวดล้อมของชุมชน
3. ด้านวิธีการขั้นตอนในการจัดการเพื่อการอยู่ร่วมกันของสังคม

ประเพณี พิธีกรรมของชาวไทยอีสานบ้านท่าขอนยางในกระแสโลกาภิวัตน์

งานด้านประเพณีและพิธีกรรม เป็นมรดกตกทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของมนุษยชาติ ประเพณีและพิธีกรรมนั้นอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ประเพณีประจำชีวิต ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ และตาย
2. ประเพณีประจำเดือน ซึ่งตรงกับประเพณีตามฮีต 12 ของอีสาน
3. ประเพณีตามโอกาส เช่น รับ-ส่งผู้มาใหม่ และผู้ที่จากไป ส่งท้ายปีเก่า-ต้อนรับปีใหม่ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่และพิธีสู่ขวัญบายศรี เป็นต้น

ชาวบ้านท่าขอนยาง จะมีวิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติตามประเพณีพิธีกรรมในทุก ๆ ประเภท จะได้นำเสนอตัวอย่างบางประเภท คือ

1. ประเพณี พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด

ก่อนถึงกำหนดคลอดประมาณ 1-2 เดือน ผู้เป็นสามีของสตรีที่ตั้งครรภ์ จะต้องเตรียมหาไม้พินไว้สำหรับการอยู่ไฟของภรรยา ย่อจะเรียกการอยู่ไฟว่า "การเข้ากรรม" เช่นเดียวกับกับไทยลาวโดยทั่ว ๆ ไป ไม้พินที่เตรียมไว้ส่วนใหญ่จะเป็นไม้ตะคล่อง ไม้มะค่า (แต่) ไม้สะแกแต่ไม่นิยมไม้แดง เพราะเวลาติดไฟมักจะแตกดังโป๊ะ-เป๊ะ สะเกิดไฟจะกระเด็นออกมาทำอันตรายผู้อยู่ไฟได้

เมื่อถึงกำหนดคลอด หมอตำแย จะเป็นแม่งานในการทำคลอดโดยตระเตรียมอุปกรณ์การทำคลอด เช่น ผ้าขาว กระดิ่งฝัดข้าว ถ่านไฟ ผิวไม้ไผ่ แล้วจัดแจงให้สตรีผู้จะคลอดได้นั่งพิงหมอน เหยียดปลายเท้าทั้งคู่ออกไป แล้วใช้มือทั้งสองจับโหนบมผ้าขาวม้าที่ผูกโยงลงมา จากหลังคาบ้าน การนั่งทำนี้ จะช่วยให้ ผู้คลอดมีแรงแบ่ง (ลมแบ่ง) ได้มากกว่าปรกติ และเป็นการผ่อนคลายความเจ็บปวดลงได้บ้าง

ตามปรกติทั่วไป ทารกที่เคลื่อนจากท้องแม่ จะเอาศีรษะออกมาก่อน แต่จะมีบางรายที่เอาเท้าออกมาก่อน กรณีที่เอาเท้าออกมาก่อนนี้ ถือเป็นอาการผิดปกติ จึงมีความเชื่อกันว่าใครก็ตามที่เกิดโดยเอาเท้าออกมาก่อน จะเป็นผู้มีอาถรรพณ์อยู่ในตัวเอง คือสามารถใช้หัวแม่เท้าเขี่ยกางปลาที่ติดค้างอยู่ในลำคอของคนอื่น ๆ ออกได้ ความเชื่อดังกล่าวจะคล้ายกับความเชื่อของไทย-ลาว ด้วย อยากรณิษของอาจารย์วราภรณ์ศักดิ์ พิจิตรบุญเสริม นักวิจัย 6 ของสถาบันศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มศว.มหาสารคาม เป็นบุคคลตัวอย่าง ที่คลอดออกจากครรภ์มารดาโดย

เอาเท้าออกมาก่อนเมื่อประมาณเดือนมิถุนายน 2537 ได้มีการนัดหมายกันระหว่างเพื่อนฝูง เพื่อรับประทานปลาจากสระที่บ้านของ ผศ. วิโรจน์ มุกกันต์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณ มศว.มหาสารคาม ปลาที่รับประทานนั้นก็ปลาตะเพียน ปลานิลล้วนแต่เป็นปลาที่มีก้างมาก ระหว่างที่รับประทานกันอยู่อย่างเพลิดเพลิน พอดี รศ.ดร. สุทธิ ภมรสมิต เกิดก้างปลาติดคอ มีการพยายามหลาย ๆ อย่างเพื่อจะทำให้ก้างปลาหลุดออกไปเช่น ดื่มน้ำ ปั่นข้าวเป็นก้อนแล้วกลืนเข้าไป แต่ก็ไร้ผล ในที่สุดอาจารย์วราภรณ์ศักดิ์พิจิตร จึงทักเอาสา โดยขมมือไหว้ขอขมาก่อนทำพิธีกรรม เพราะจะต้องใช้หัวแม่เท้าไปเหยียที่ลำคอของผู้ป่วย สถานที่ประกอบพิธีกรรมนี้ คือบ้านไต่บ้านของ ผศ. วิโรจน์ นั้นเองผู้ประกอบพิธีกรรมทั้งคู่ คือผู้รักษาจะนั่งอยู่ชั้นบน ผู้ป่วยจะนั่งที่บันไดชั้นล่าง ผู้รักษาจะเหยียดเท้าออกมา พลวงกลั้นลมหายใจแล้วใช้หัวแม่เท้าสะกดที่ลำคอของผู้ป่วย 3 ครั้ง เมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม ก้างปลาก็หลุดออกไปได้อย่างน่าอัศจรรย์ (วราภรณ์ศักดิ์พิจิตร บุญเสริม , สุทธิ ภมรสมิต สัมภาษณ์ 2537)

เมื่อทารกคลอดออกได้แล้วหมอตำแยก็จะจัดการอาบน้ำให้ แล้วจัดทำพิธีกรรมการ ซึ่งเด็กจากผี โดยนำกระดิ่งฝัดข้าว 1 ใบ มาวางคว่ำไว้ แล้วใช้ผ้าขาว 1 ผืน ปูทาบไว้บนกระดิ่ง แล้วจึงนำเด็กมาวางนอนหงายไว้บนผ้าขาวอีกต่อหนึ่ง จากนั้นหมอตำแยก็จะกล่าวขึ้นว่า

"หากว่าเป็นลูกสุ ให้เอาไปมือนี่ ครั้นว่าผ่านมือนี่ ถือว่าเป็นลูกกู กุกกู-กุกกู-กุกกู" การให้นมลูก จะต้องรอไปสัก 2-3 วัน พอให้ผู้เป็นแม่ได้พักผ่อนเสียก่อน ระยะเวลาจะให้ทารกได้ดื่มน้ำสะอาด(น้ำดื่มโดยค่อย ๆ หยอดเข้าไปในปากที่ละหยด-สองหยด เมื่อได้พักผ่อนได้ประมาณ 2-3 วันแล้ว) ผู้เป็นแม่จะพยายามบีบเต้านมเพื่อให้มีนมออกมา แต่นมที่ออกมาระยะแรกนี้มักจะไม่มีชั้น และจะมีรสเปรี้ยว ผู้เป็นแม่จึงต้องบีบทิ้งไปเสียก่อน ส่วนมากจะบีบทิ้งใส่คิงไฟ หรือกองไฟที่ผู้เป็นแม่เข้ากรรมอยู่ ต่อเมื่อน้ำนมมีสีขาวข้นดีแล้ว จึงค่อยให้ทารกดื่มนม

การตัดสายป้อ (สายสะดือ) หรือสายรก หมอตำแยจะเตรียมอุปกรณ์ คือมีวไม้ไผ่และถ่านไฟ โดยนำด้ายดิบมามัดสายรก 2 เปลาะ ถัดจากสะดือออกมา คือเปลาะแรกจะมัดเพียงหลวม ๆ แต่เปลาะที่ 2 มัดแน่น สายรกที่ตัดแล้วนั้นให้นำไปฝังไว้ตรงบริเวณชายคาบ้าน เพื่อให้คนในบ้านได้อยู่เย็นเป็นสุข มีความชุ่มชื้นกับน้ำฝนที่ตกลงจากชายคาบ้าน และทำให้พื้นดินบริเวณที่ฝังรกไว้ชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลา

เตาไฟ หรือ คิงไฟนั้น จะทำขึ้นบนบ้านโดยใช้อุปกรณ์ คือ ก้านกล้วยสด เกลือ ก้อนดิน ขึ้นแรกนำกาบกล้วยมาวางเป็นพื้นล่างของเรือนไฟ พยายามซ้อนกันหลาย ๆ กาบ จัดทำเป็น แท่นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

เมื่อได้กระบะกาบกล้วยแล้ว จึงนำเกลือมาโรยให้ทั่วทั้งกระบะ เพื่อให้กาบกล้วย ขึ้นอยู่เสมอ เสร็จแล้วจึงวางทับบนเกลืออีกครั้งหนึ่ง แล้วนำพินที่เตรียมไว้มาก่อเป็นกองไฟ บนกระบะนั้น มีอิฐหรือก้อนหินมาวางเป็นก้อนเสาจำนวน 3 ก้อน

กองไฟที่ก่อกั้นนั้นใช้ประโยชน์ 2 ประการ คือ ใช้ข่างร่างกายของแม่ลูกอ่อน เพื่อให้มดลูกเข้าอู่ตามเดิม โดยแม่ยาหรือแม่ของแม่ลูกอ่อนจะเป็นผู้มาช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา และอีกอย่างหนึ่งจะใช้กองไฟนี้เอง ต้มน้ำสำหรับใช้กิน (ดื่ม) ใช้อาบทั้งหญิงแม่ลูกอ่อนและ เด็กทารก โดยจะใช้หม้อดินหรือปีบก็ได้เป็นภาชนะ ภาชนะในภาชนะนั้นบรรจุใบมะขาม แก่น มะขาม หรือกิ่งก้านมะเข่า (มักเข่า) หรือสมุนไพรอื่น ๆ ต้มประสมกับน้ำ เมื่อจะอาบให้ แม่ลูกอ่อนเอาน้ำเย็นใส่ครุมาประสมกับน้ำในภาชนะนั้น เพื่อให้อุ่นพอดี ชาวชอโบราณมีวิธี ตรวจสอบความอุ่นพอดีของน้ำโดยใช้มือวิกน้ำขึ้นมา แล้วปล่อยให้ไหลลงตามแขน ถ้าน้ำไหล ไปถึงข้อศอกแล้วทนความร้อนได้ก็เป็นอันว่าใช้ได้

การอาบน้ำก็ดี กินน้ำก็ดี ระยะเวลาแรก ๆ ให้ใช้น้ำร้อนที่มีอุณหภูมิต่ำ แล้วเพิ่มความร้อน ขึ้นทุก ๆ วัน ทั้งนี้เพราะระยะแรก ๆ ร่างกายของแม่ลูกอ่อนยังไม่แข็งแรงพอที่จะอาบหรือ กินน้ำร้อนมาก ๆ ได้ เมื่อเริ่มแข็งแรงมากขึ้นจึงสามารถจะรับน้ำกินน้ำอาบที่มีอุณหภูมิสูงได้

การงันหม้อกรรม คือการจัดงานฉลองการได้ บุตร-ธิดา ของชาวชอ โดยจัดขึ้นที่ เรือนของผู้คลอดบุตร บรรดาญาติพี่น้องมิตรสหายจะพากันมาจัดงานฉลอง โดยนำหมากพลูบุหรี่ สุรายาเมา พร้อมทั้งอาหารการกินต่าง ๆ มาสมทบร่วมกันสนุกสนานรื่นเริง อาจมีการบันเทิง จากหมอลำ หมอแคน ทั้งชายหนุ่มหญิงสาวต่างก็ใช้โอกาสนี้ ทำความรู้จักสนิทสนมเกี้ยวพาราสี กันไปตามประสาหนุ่มสาว งานนี้จะเริ่มตั้งแต่วันที่แม่ลูกอ่อนเข้ากรรม สมัยโบราณชาวชออาจ จัดงานนั้นติดต่อกันนับ 10 วันขึ้นไป แต่ยุคปัจจุบันโดยเฉพาะชาวชอที่บ้านท่าขอนยาง จะจัด ทำกันเพียงคืนเดียวเท่านั้น คือคืนแรกของการอยู่กรรมของแม่ลูกอ่อน

เมื่อแม่ลูกอ่อนอยู่กรรมไปได้ประมาณ 5-10 วัน จะมีพิธีกรรมอย่างหนึ่งเรียกกันว่า "ปลดหม้อกรรม" หรือ "ปกหม้อกรรม" หมายถึงการเลิกอยู่กรรมนั่นเอง พิธีกรรมนี้จะทำโดย ขุดดินเป็นรางยาวประมาณ 3 ศอก กว้าง 2 ศอก ลึกประมาณ 1 ศอก แล้วนำไม้พินได้แก่ ไม้มะขามป้อม ไม้มะขาม ไม้มะขูด ไม้สะแก มาสุมไฟให้เป็นถ่าน เกลี่ยให้เสมอกันในรางที่

ชุดไว้แล้วทำแคว่สูงจากพื้นดินประมาณ 1 ศอก ครอบบนรางถ่านไฟนั้น นำเอาใบไม้ต่าง ๆ ดังกล่าวมาปูไว้บนแคว่นำหญิงผู้จะออกกรรมลงนอนบนแคว่หาผ้าหนา ๆ มาคลุม แล้วช่วยให้หญิงนั้นพลิกคว่ำพลิกหงายหลาย ๆ ครั้งจนเหงื่อโทรมกาย จากนั้นจึงนำลงจากแคว่ เลิกการอยู่กรรม ในเวลากลางคืนญาติพี่น้องมิตรสหายจะมาทำพิธีสู่ขวัญบายศรีให้หญิงที่ออกจากการอยู่กรรม เป็นอันว่าเสร็จพิธีการปกหม้อกรรม (หนูกัน ระวีโรจน์ สัมภาษณ์:2537)

2. ประเพณีการแต่งงาน

ในการแต่งงานของชาวไทยฮ้อท่าซอนยาง จะเริ่มต้นด้วยการตัดสินใจเลือกคู่ โดยจะให้ชายและหญิงเลือกคู่ครองได้ตามความพอใจไม่มีการบังคับแบบคลุมถุงชน แต่ก็ต้องฟังคำแนะนำเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองที่ดี จากพ่อ-แม่ และญาติผู้ใหญ่

เมื่อหญิงและชายตกลงรักใคร่กันแล้ว ก็จะมีการทาบทามก่อนการสู่ขอ โดยฝ่ายชายจะขอให้หญิงปลอดไปเป็นแม่สื่อทาบทามกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง การทาบทามนี้ ไทยฮ้อเรียกว่า "ไปอวมสาว" พ่อแม่ฝ่ายหญิงถึงแม้จะรู้ล่วงหน้าแล้วว่าทั้งคู่นั้นชอบพอรักใคร่กันแล้ว แต่ก็จะบ้ายเบียงขอถามความสมัครใจของลูกสาวดูก่อน เมื่อฝ่ายลูกสาวตกปากรับคำแล้ว จึงมอบหมายให้หญิงปลอดอีกผู้หนึ่ง (ไม่ใช่คนของฝ่ายชาย) ไปบอกตอบรับการทาบทามของฝ่ายชาย ที่ชาวไทยฮ้อเรียกว่า "ไปสั่ง"

เมื่อฝ่ายชายได้รับ "สั่ง" จากฝ่ายหญิงแล้ว ก็จะคุกเข่าขามที่จะไปสู่ขอ การไปสู่ขอนี้จะต้องเตรียมบุคคลและวัตถุสิ่งของคือ

1. พ่อล่ำม 2 คน คือ ล่ำมใหญ่กับล่ำมน้อย
2. ถ้ำแก่ 2 คน นิ้วเมีย
3. งาน 1 ใบ ดอกไม้และเทียนอย่างละ 1 คู่
4. เงินไซค่าปากอาจเป็น 9 บาท 99 บาท หรือ 999 บาท ก็ได้
5. เหล้า 1 ขวด ไก่ต้ม 2 ตัว คือ ไก่แก้ว 1 ตัว ไก่ขวัญ 1 ตัว

บุคคลและสิ่งของทั้ง 5 นี้ จะต้องเตรียมไปให้เพียบพร้อมบริบูรณ์ หากขาดเพียงหนึ่งอย่างฝ่ายหญิงจะไม่ยอมเจรจาด้วย เมื่อเห็นว่าบุคคลและสิ่งของครบถ้วนดีแล้ว จึงเริ่มเจรจาด้วย โดยถ้ำแก่ฝ่ายชายจะเจรจากับถ้ำแก่และพ่อ-แม่ฝ่ายหญิงเพื่อทำความตกลงกันในเรื่องค่าสินสอดและวันเวลาที่จัดการแต่งงาน นอกจากนี้ฝ่ายชายยังจะต้องเตรียม "เงินค้าย" จำนวน 13 บาท 50 สตางค์

มาให้ฝ่ายหญิง และหากต้องการให้ฝ่ายหญิงไปอยู่บ้านฝ่ายชาย ฝ่ายชายต้องเตรียมเหล่า 1 ชุด
ไก่ 1 ตัว เพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมที่เรียกกันว่า "การย้ายดินนาง" เหล่าและไก่นั้นเตรียม
ไว้เพื่อทำการลาผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง เมื่อเจรจาเสร็จความแล้วถ้าแก่ฝ่ายหญิงก็จะรับเงิน
ค่าไช้ค่าปากจากฝ่ายชาย จึงเป็นอันจบพิธีการสู่ขอ

ถ้าหากว่าฝ่ายชายและหญิงยังไม่พร้อมที่จะเข้าพิธีแต่งงานในเร็ววัน ฝ่ายชายก็จะ
จัดการหมั้นไว้ก่อน โดยมีของหมั้นทองคำมากน้อยแล้วแต่จะตกลงกัน ชาวไทยยังไม่นิยมนั้น
ไว้นานเกินกว่า 3 เดือน

สำหรับฤกษ์ยามในวันแต่งงาน จะนิยมเดือนคู่ เว้นเดือน 8 เดือนคี่ไม่นิยม เดือนที่นิยม
แต่งงานกันมากที่สุดคือเดือน 12 และเดือน ๕ สำหรับฝ่ายชายนั้นต้องบวชก่อนจึงจะแต่งงานได้
แต่ยุคโลกาภิวัตน์ อาจแต่งงานก่อนบวชก็ได้ สถานที่จัดการแต่งงานคือบ้านฝ่ายหญิง ถ้าในบ้าน
ฝ่ายหญิงมีคนตั้งท้อง (มีครรภ์) จะจัดงานแต่งงานไม่ได้ และในกรณีน้องสาวแต่งงานก่อนพี่สาว
ตามประเพณีผู้เป็นน้องสาวจะต้องซื้อห้องนอนจากพี่สาว

ก่อนพิธีการแต่งงาน จะจัดให้มีการสู่ขวัญน้อยขึ้นที่บ้านฝ่ายชายหรือจะทำพิธีบ้าน
ฝ่ายหญิงด้วยก็ได้ คือต่างคนต่างจัดทำสู่ขวัญน้อยที่บ้านของตน ก่อนจะทำพิธีสู่ขวัญใหญ่ในงาน
แต่งงาน โดยทั่วไปหลังจากแต่งงานแล้ว ฝ่ายหญิงจะต้องมาอยู่บ้านฝ่ายชาย และมีสิทธิรับ
มรดกจากฝ่ายชายด้วย

หลังจากสู่ขวัญน้อยในตอนเช้าแล้ว เมื่อได้ฤกษ์ดีมีชัย ฝ่ายชายก็จะตั้งขบวนแห่เดินทาง
ไปยังบ้านฝ่ายหญิง เมื่อถึงบ้านเจ้าสาวถ้าแก่ฝ่ายชายก็จะเข้าไปเจรจากับถ้าแก่ฝ่ายหญิง
ส่วนพ่อล่ำก็จะถือขวานมาผ่าพื้นที่เตรียมไว้แล้วบริเวณลานหน้าบ้าน หญิงพลอดหรือเด็กสาว
พรหมจรรย์ จะล้างเท้าเจ้าบ่าวที่เหยียบอยู่บนหินลับมีดที่เชิงบันไดบ้าน โดยบนหินนั้นจะวาง
ใบขมิ้น ใบกล้วย และใบคูดั่วไว้ เสร็จจากการล้างเท้า เจ้าบ่าวจ่ายเงินจำนวนหนึ่งให้แก่หญิง
พลอด หรือเด็กสาว ผู้ที่ทำหน้าที่ล้างเท้านั้นต่อจากนั้นหญิงพลอดหรือเด็กสาวก็จะจูงมือเจ้าบ่าว
มาส่งบริเวณพาขวัญ ส่วนขอดกล้วย ขอดอ้อย ดอกไม้และเทียนที่เจ้าบ่าวถือมานั้นจะถูกนำไป
เหน็บไว้ใต้หลังคาบ้าน จากนั้นพ่อล่ำก็จะนำเจ้าสาวออกมาจากห้องแล้วไปนั่งคู่กับเจ้าบ่าวเพื่อ
ทำการบายศรีสู่ขวัญใหญ่ ตอนนั้นหมอสูดก็จะดำเนินการทำพิธีกรรมการบายศรีสู่ขวัญตั้งแต่ต้น
จนจบ เสร็จแล้วจึงเป็นหน้าที่ของพ่อล่ำจะป้อนไข่ให้ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาว จับศีรษะของ
เจ้าบ่าวและเจ้าสาวชนกัน แล้วบอกกล่าวสั่งสอนท่านองว่าให้เป็นผัวเมียที่ดีและรักซื่อสัตย์

ต่อกัน จากนั้นญาติทั้งสองฝ่ายจะเข้ามาผูกแขน กล่าวคำอวยพรให้คู่บ่าว-สาว แล้วเจ้าบ่าว-เจ้าสาวจะพากันนำเทียนคมะมาวางไว้ตรงหน้าเก้าอี้ทั้งสองฝ่าย ตอนนั้นเก้าอี้ก็จะสอนจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณแก่ฝ่ายชาย เพื่อให้ชายได้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด หลังจากนั้นฝ่ายชายและฝ่ายสะใภ้จะนำเอาผ้าห่ม ที่นอน หมอน ผ้าขาวม้าไปสมมา (ขอขมา) ญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายเป็นอันเสร็จพิธีการแต่งงาน

ชาวไทยย่อท่าขนอยาง มีแนวคิด ความเชื่อเกี่ยวกับการแต่งงานในประเด็นต่าง ๆ คือ

(1) ชาวไทยข้อยนิยมมีผิวเดียว เมียเดียว ไม่นิยมการหย่าร้าง

(2) เมื่อเกิดทะเลาะบาดหมางกันระหว่างผัว-เมีย พ่อล่อมจะเป็นผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยให้ปรองดองสามัคคีคืนดีต่อกัน

(3) หากสามีตายไป ฝ่ายภรรยาจะไม่แต่งงานใหม่ หญิงใดหย่าร้างกับสามีจะถูกสังคมตำหนิอย่างรุนแรง จะไม่มีชายช้อคนใดจะมาเป็นผู้ครองด้วยเลย

(4) ในการเลือกคู่ครอง ยึดถือคติที่ว่า "ดูวิวให้ดูหาง ดูนางให้ดูแม่"

(5) ในการทาบทาม นิยมใช้ผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เพราะส่วนใหญ่ผู้หญิงจะมีวิธีการเจรจาพาทีได้ดีกว่า ประสบความสำเร็จมากกว่า

(6) เรื่องฤกษ์ยาม เป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด เริ่มจากการทาบทามไปจนถึงการจัดพิธีแต่งงาน

(7) พ่อล่อมจะเป็นตัวแทนของฝ่ายชายในการไปสู่ขอ เพราะเชื่อว่าพ่อล่อมเป็นคนดีน่าเชื่อถือ หากออกปากสู่ขอทางฝ่ายหญิงจะไม่ปฏิเสธ และพ่อล่อมสามารถตัดสินค่าสินสอดได้อย่างยุติธรรม

(8) ถ้าหมั้นเกิน 3 เดือนถือว่า คะล่า และชายหญิงคู่นั้นมักจะไม่ได้แต่งงานกัน

(9) ให้เหยียบก้อนหิน เป็นคติเตือนใจว่า เจ้าบ่าวจะมีความทรหดอดทน หนักแน่น คุจก้อนหินนั้น

(10) การใช้ใบไม้ต่าง ๆ มาวางบนแผ่นหินคือใบคูณ, ใบขอ, ใบกล้วยและใบพุท ให้แง่คิดว่าเจ้าบ่าวต้องค้าคุณให้ครอบครัวอยู่ดีมีสุข ต้องยกย่องให้เกียรติทั้งต่อหน้าและลับหลัง ต้องขยันทำมาหากิน และต้องเป็นคนอยู่ในท่ามกลางธรรม

(11) ขอดกล้วย, ขอดอ้อย, คอกไม้และเทียนที่เจ้าบ่าวถือมา แล้วถูกนำไปเสียบไว้ใต้หลังคาบ้าน เป็นเครื่องแสดงว่าให้มีลูกเต็มบ้านหลานเต็มเมืองให้ชีวิตคู่มีความสุข หอมหวาน สดชื่นตลอดไป

(12) พอล้ามสะพายมีดและลันดักปลาไหล ถือขวานผ่าฟันเป็นเครื่องเตือนสติ
เจ้าบ่าวให้เป็นผู้ขยันขันแข็งในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัวให้มีความสุข

(13) น้องสาวแต่งงานก่อนต้องซื้อห้องนอนต่อพี่สาว มิฉะนั้นจะคะลำ คือ พี่สาว
จะไม่ได้แต่งงานตลอดไป

(14) การบอกกล่าวผีบรรพบุรุษเพื่อนำฝ่ายหญิงไปไว้ที่บ้านฝ่ายชาย ก็เพราะ
เชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมาคุ้มครองปกป้องรักษา และคลันดาลศิริมงคลให้แก่คู่บ่าว-สาว

(15) ถ้าบ้านฝ่ายหญิงมีคนท้องจะแต่งงานไม่ได้ ถ้าฝ่าฝืนแต่งก็จะคะลำ ทำให้คน
ในบ้านประสบเหตุ เกิดเจ็บป่วย หรือถึงตายได้

(16) การป้อนไข่คู่ บ่าว-สาว ให้ข้อคิดว่า ให้อยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน แม้จะอดอยาก
ทุกข์ยากแสนเข็ญเพียงใดก็ต้องไม่ทอดทิ้งกัน

(17) ในงานแต่งงานจะห้ามแต่งชุดสีดำ เพราะจะเป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุเจ็บป่วย
ถึงตายได้

(18) ไม่ให้หญิงมาช่วยทำงาน และในพิธีแต่งงานห้ามทำอาหารจากเบ็ด ทั้งสอง
ประเด็นนี้ถ้าขึ้นทำ จะเป็นเหตุให้คู่บ่าว-สาวต้องเป็นม่ายในอนาคต (คาน , เมืองอุ้ม :
สัมภาษณ์. 2538)

3. ประเพณีเบ็ดเตล็ด

ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ ที่นำเอาวิทยาการใหม่ ๆ เข้ามาสู่ชุมชนอย่างไม่
ขาดสาย กระแสดังกล่าวทำให้ประเพณีพิธีกรรมหลายอย่างของไทยย้อย บ้านท่าขนอย่าง
ถูกกลืนเลือนหายไปกับวิถีชีวิตของพวกเขา แต่ก็ยังมีประเพณีอีกหลายอย่างที่คงอยู่

ประเพณีพิธีกรรมที่ยังคงอยู่จนถึงทุกวันนี้ ได้แก่ ประเพณีการนับถือผี ประเพณีการ
สะเดาะเคราะห์ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับหมอธรรม ในที่นี้จะยกประเด็นการนับถือผีมา
เป็นกรณีตัวอย่าง

ประเพณีการนับถือผีนั้น ชาวบ้านท่าขนอย่างจะมี หอเจ้าพ่ออยู่ 3 หอ คือ

1. หอเจ้าพ่อสารภี ตั้งอยู่บริเวณป่าไม้ของหมู่ที่ 4 ใกล้กับสะพานท่าขนอย่างที่ทอด
ข้ามลำน้ำชี และใกล้กับถนนถนนหนทางที่เชื่อมจังหวัดมหาสารคามกับจังหวัดกาฬสินธุ์

2. หอตาปิลือ ตั้งอยู่บริเวณสนามกลางหมู่บ้าน (เดิ่นบ้าน) ซึ่งทางด้านทิศเหนือติดกับ
หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 11 ทิศตะวันออกติดกับหมู่ที่ 2 ทิศตะวันตกติดกับหมู่ที่ 3 และทางทิศใต้ติด

กับลำน้ำชี ที่ตั้งของหออยู่ทางที่มุมด้านตะวันตกเฉียงเหนือของสนามซึ่งจะอยู่ติดกับหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 1

3. หอนางสองพี่น้อง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 3 อยู่เขตวัดสว่างวาริ์ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ อันเป็นพื้นที่ริมตลิ่งของลำน้ำชีนั่นเอง

หอทั้ง 3 นั้นจะเป็นที่ประดิษฐานดวงวิญญาณของมเหศักดิ์ อันเป็นบรรพบุรุษชาวไทยย้อย ตั้งแต่สมัยยังอยู่ที่เมืองคำม่วน คำเกิด อันเป็นดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง หอตาปิลื้อ และหอเจ้าพ่อสำราญ เป็นมเหศักดิ์ฝ่ายชาย ส่วนหอนางสองพี่น้องเป็นมเหศักดิ์ฝ่ายหญิง ชาวบ้านท่าขอนยางจะทำพิธีเลี้ยงผีมเหศักดิ์ทุกปี วิธีการและขั้นตอนในการเลี้ยงผีก็คือ

1. กำหนดเลี้ยงผีในเดือน 4 ข้างขึ้น (ประมาณเดือน มีนาคม) ของทุกปี และจะตัดวันพุธ

2. ผู้นำในพิธีกรรมเรียกว่า ขอน้ำ หรือ ะจ้ำ ซึ่งเป็นผู้หญิง

3. ผู้ทำพิธีกรรมและผู้ร่วมพิธีกรรมจะจัดการเรียไรเงินและวัตถุสิ่งของ เพื่อนำมาใช้สอยในพิธีกรรม

4. เมื่อชะจ้ำ ถูกเข้าทรงโดยผีมเหศักดิ์แล้ว ถ้าเป็นผีผู้ชาย คือ เจ้าพ่อตาปิลื้อหรือเจ้าพ่อสำราญ ชะจ้ำก็จะมีบุคลิกเป็นผู้ชาย คือ มีเสียงห้าว ดื่มน้ำและสูบบุหรี่ ทั้ง ๆ ที่ชะจ้ำตอนเป็นคนธรรมดาจะไม่แตะต้องสิ่งดังกล่าว แต่ถ้าเป็นผีผู้หญิงชะจ้ำจะไม่ดื่มน้ำและสูบบุหรี่

5. ชะจ้ำ ซึ่งเป็นร่างทรงจะทำนายชะตาของบ้านว่าจะดีหรือร้ายโดยใช้ของ 2 สิ่งคือ เหล้าและแกง เป็นเครื่องทำนายในกรณีของเหล้า ถ้าเหล้าที่นำมาในพิธีเหลือมากทำนายว่าปีนั้นน้ำจะมากถ้าเหลือน้อยน้ำจะน้อยขาดความอุดมสมบูรณ์ กรณีของแกงจะดูว่า แกงที่นำมานั้นมีน้ำแกงพอดี ทายว่าพืชพันธุ์ธัญญาหารจะอุดมสมบูรณ์ แต่ถ้ามีน้ำแกงมากเกินไปนั้นน้ำจะท่วมสร้างความเสียหายแก่พืชพันธุ์ธัญญาหารและหากน้ำแกงน้อยปีนั้นทายว่า จะเกิดทุกข์ภัยข้าวยากหมางแกง

นอกจากนี้ชะจ้ำยังทวงสินบนจากคนที่มาบนหรือบาต่อมเหศักดิ์ว่าให้เร่งมาจัดการกับนเสี่ย มิฉะนั้นจะเดือดร้อน คืออาจเจ็บไข้ได้ป่วย หรือ อาจถึงแก่ชีวิตได้

6. เจ้าพ่อฝ่ายชายจะได้รับเครื่องเซ่นไหว้ คือ หัวหมู ของควา ของหวาน เหล้า และสิ่งของอื่น ๆ ส่วนแม่นางสองพี่น้องจะได้รับการเซ่นไหว้เฉพาะของควา ของหวาน

ภาพเหตุการณ์ในพิธีทางการเลี้ยงผีบรรพบุรุษหรือผี มเหศักดิ์ของชาวบ้านท่าขนายาง

ภาพที่ 23

ในการประกอบพิธีกรรม ชาวบ้านจะพากันถือพาอาหาร และสิ่งของเครื่องสังเวช
เดินเวียนรอบ ๆ ศาลตาผีหรือศาลปู่ตาแบบทักษิณาวัฏ คือ เวียนขวา จำนวน 3 รอบ
ในภาพล่างผู้หญิงสวมเสื้อดำที่อยู่กลางภาพ คือ ชะจ้ำในงานนี้

ภาพที่ 24

ภาพที่ 25

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง การแต่งกายของผู้สูงอายุจะเป็นแบบโบราณคือนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อแขนกระบอก วิธกลางคนก็จะนุ่งซิ่นและสวมเสื้อธรรมดา ส่วนผู้มีอายุวัยสาวก็จะนุ่งกางเกง ภาพล่างจะเห็นว่าการยกพื้นขึ้นสำหรับให้พระสงฆ์นั่ง ส่วนชาวบ้านจะนั่งกับพื้นปูเสื่อไว้

ภาพที่ 26

ภาพที่ 27

ในการจัดพาอาหารและเครื่องสังเวชนอื่น ๆ นั้น ชาวบ้านจะจัดใส่ในภาชนะ คือ จานและถาด โดยชาวบ้านเรียกว่า "พา" ในภาพทั้งสองนี้จะสังเกตเห็นว่ามีผู้ชายร่วมพิธีอยู่ 2-3 คน และจะนั่งอยู่ด้านหน้า ส่วนพระสงฆ์อีกรูปหนึ่งให้เห็นในภาพล่าง คือ ท่านเจ้าอาวาส วัดมหาผล อยู่ในวัย 80 ปีแล้ว

ภาพที่ 28

ภาพที่ 29

พระสงฆ์ในภาพ 2 รูป คือ ท่านเจ้าอาวาสวัดมหาผล และท่านเจ้าอาวาสวัด
(ว่างวารี(องค์หนุ่มกว่า) ท่านทั้ง 2 รูป มาในพิธีโดยได้รับนิมนต์ให้มารู้เห็นเป็นสักขีพยาน
ท่านั้น มิใช่เป็นผู้เข้าร่วมกระทำพิธีกรรมด้วย แต่ท่านก็มีส่วนสำคัญในการให้ขวัญและกำลังใจ
แก่ผู้ร่วมพิธีกรรม ดังที่เห็นในภาพด้านล่างนี้

ภาพที่ 30

ภาพที่ 31

แม้ว่าผู้นำในการทำพิธีกรรม คือ พระเจ้า และมักจะเป็นผู้หญิงก็ตาม ผู้ที่เป็นกำลัง
สำคัญ ก็คือผู้ชายนั่นเอง อันได้แก่พระสงฆ์และผู้จัดการสร้างสถานที่เพื่อทำพิธีกรรม ตลอดจน
ช่วยจัดหาอาหารและวัสดุสิ่งของเครื่องสังเวย ดังที่เห็นในภาพล่าง ผู้ที่ยืนอยู่ข้างศาลนั้น คือ
หัวหน้าฝ่ายจัดดำเนินการทั้งหมด

ภาพที่ 32

แม้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์ จะพัฒนาให้วิถีชีวิตชาวบ้านท่าขนอชางเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมในหลายอย่าง ๆ ก็ตาม แต่ความเชื่อความศรัทธาที่ชาวบ้านมีต่อตาปิลือหรือผีบรรพบุรุษของเวกเขายังมิได้เสื่อมคลายแต่ประการใด พวกที่ต้องออกจากบ้านไปทำงานทำในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ต่างจังหวัด ในกรุงเทพฯ หรือแม้แต่ในต่างประเทศ เมื่อมีโอกาสกลับมาเยี่ยมบ้านก็มักจะทำเครื่องเซ่นสังเวยไปสักการะบูชาเจ้าพ่อตาปิลือ เพื่อขอให้ช่วยปกป้องคุ้มครองให้แคล้วคลาดปราศจากอันตรายจากการเดินทางหรือจากการประกอบอาชีพ แล้วเจ้าพ่อตาปิลือได้บันดาลให้ชาวบ้านที่ขนอชาง ได้แคล้วคลาดจากภยันตรายได้ เป็นที่ประจักษ์จริง ดังเช่นกรณี เรือประมงของไทยต้องอับปางลงกลางทะเลนับจำนวนร้อย ๆ ลำเพราะพายุโซนร้อนลูกเรือประมงเหล่านั้นเป็นที่ทราบกันว่าส่วนใหญ่เป็นคนอีสาน ได้สูญหายล้มตายเป็นจำนวนมาก ชาวไทยซื้อท่าขนอชาง ก็อยู่ในเหตุการณ์นั้นด้วยนับสิบคน แต่เสียชีวิตเพียง 2 คน นอกนั้นรอดตายมาได้ก็เพราะได้รับความช่วยเหลือคุ้มครองจากตาปิลือนั่นเอง เรื่องนี้ชาวบ้านที่ขนอชาง เชื่อกันอย่างสนิทใจ

ประเพณีพิธีกรรมที่เคยปรากฏในวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าขนอชางแต่ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้วนั้น ได้แก่ ประเพณีขอฝนแห่งนางแมว ประเพณีจับสาวลงช่วงเข็นฝ้าย ประเพณีตำข้าวจับ (เก็บ) สาว ประเพณีการตัดสาว ประเพณีการเล่นนางครกนางสาว และประเพณีดั่งหนัง ประเพณีดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับ การประกอบอาชีพ หรือการทำมาหากินของชาวไทยฮ้อใน ส่วนหนึ่ง คือ เกี่ยวข้องกับการทำนา ได้แก่ ประเพณีตำข้าวจับสาว, ประเพณีนางครกนางสาว เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมการจัดทำเสื้อผ้าอาภรณ์ ได้แก่ ประเพณีลงช่วงเข็นฝ้าย เกี่ยวข้องกับ สัตลิบสอง ได้แก่ ประเพณีดั่งหนัง ซึ่งมักเล่นกันในวันสงกรานต์/ เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีระบบ ได้แก่ ประเพณีตัดสาว

สำหรับประเพณีตัดสาว ในอดีตเมื่อประมาณ 20-30 ปีมาแล้ว ชาวไทยฮ้อท่าขนอชาง มีชนบอยู่ว่า หากมีผู้สาว (หญิงสาว) ซึ่งเป็นญาติของบ้านใดบ้านหนึ่งมาเยี่ยมเยือนอาจจะมาเพียงคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม ผู้บ่าวไทยฮ้อก็จะมาขอเสนอตัวเป็นคู่รักเป็นจำนวนมาก อาจมีจำนวน 4-5 คน หรือ เป็น 10 คนก็ได้ เมื่อได้กล่าวทักทาย จนทั่วถึงกันทุกคนแล้ว สาวผู้เป็นคนต่างบ้านก็จะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกชายหนุ่มคนใดคนหนึ่งเป็นคู่สนทนาด้วย ส่วนชายหนุ่มคนอื่นที่ไม่ได้รับเลือกก็จะหลีกทางจากไปโดยดี

สาเหตุที่ทำให้ประเพณีต่าง ๆ ดังกล่าวเลือนหายไปจากวิถีชีวิตชาวไทยฮ้อก็เพราะว่าอาชีพบางอย่างที่เคยมี เช่นการทอผ้าฝ้าย ก็ไม่ได้กระทำกันแล้วในปัจจุบัน และอาชีพการ

ทำนาแม้ว่ายังทำกันอยู่ แต่วิธีการและขั้นตอนในการทำนาได้ปรับเปลี่ยนตามยุคตามสมัย ที่เคย
ดำข้าวก็เปลี่ยนมาใช้โรงสีข้าว, ครกสากที่เคยใช้เป็นอุปกรณ์สำคัญในการแปรรูปจากข้าวเปลือก
ก็ไม่มีควมจำเป็นต้องใช้อีกต่อไป (คาน เนื่องอุดม : สัมภาษณ์. 2538)

4. ประเพณีพิธีกรรมตามฮีต 12

ชาวบ้านท่าขอนยาง มีประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับฮีต 12 หรือเกี่ยวกับเทศกาลทั้ง 12
เดือน ไม่แตกต่างจากวัฒนธรรมไทย-ลาวโดยทั่ว ๆ ไปมากนัก ประเพณีบางอย่างได้ล้มเลิก
ไปเพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่นประเพณีบุญคูณลาน ในปัจจุบันชาวบ้านไม่ทำกันเพราะไม่ต้อง
นวดข้าวเหมือนแต่ก่อน และบุญบั้งไฟก็เลิกทำกันมาประมาณ 5-6 ปีแล้วทั้ง ๆ ที่เคยทำกันทุกปี
สาเหตุเกิดจากบั้งไฟที่จุดนั้นเกิดระเบิดขึ้นจนทำให้มีคนบาดเจ็บล้มตายเป็นกลางภัยก็เลย
งดจัดงานบุญบั้งไฟจนทุกวันนี้

สำหรับฮีต 12 ที่ยังทำกันเป็นประจำได้แก่ บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา บุญเวส
หรือบุญเวสหรือบุญมหาชาติ บุญสงกรานต์ บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน และบุญกฐิน การทำ
บุญดังกล่าวนี้วิธีการขั้นตอนในการทำ ก็จะคล้ายกันกับสังคมไทย-ลาวโดยทั่วไปยกเว้นบุญออก
พรรษา ชาวท่าขอนยางจะจัดลักษณะพิเศษออกไป ดังจะได้กล่าวถึงพอเป็นสังเขป

ในเดือนตุลาคม หรือ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ จะมีการทำบุญในประเพณีออกพรรษา ใน
งานนั้นนอกจากจะมีการทำบุญตักบาตรกันในวัดทั้ง 3 วัด คือ วัดเจริญ วัดสว่างศรีและวัดมหาผล
แล้วยังจัดให้มีงานไหลเรือไฟ อีกด้วย โดยจัดให้มีขบวนแห่ขึ้น 3 ขบวน คือ

1. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 จะจัดขบวนแห่ของวัดมหาผล
2. ชาวบ้านหมู่ที่ 2, 4 และ 11 จัดขบวนแห่ของวัดเจริญผล
3. ชาวบ้านหมู่ที่ 3 จัดขบวนแห่วัดสว่างศรี

ในแต่ละขบวน จะจัดเป็นรูปเรือสุพรรณหงส์ ปลายู่ จระเข้ ปลาตะเพียน นกกระยาง
และพญานาค นอกจากนั้นยังจัดให้มีขบวนพ้อน(เข็ง) นำหน้ารูปหุ่นต่าง ๆ และบนรถของหุ่น
แต่ละคันก็จะมีหญิงสาวชาวไทยย้อยแต่งตัวเป็นเทพนึ่งประจำอยู่ทุกคัน ขบวนแห่ดังกล่าวจะเริ่มแห่
เวียนรอบ ๆ หมู่บ้าน ตั้งแต่เวลาประมาณ 16.00 น. จึงพากันมาที่สนามกลางบ้านอยู่ระหว่าง
หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 เพื่อรอฟังผลการตัดสินให้รางวัลขบวนแห่ เมื่อได้รับรางวัล
เรียบร้อยแล้วทุกขบวนก็จะแห่กลับไปวัดของตน จนถึงเวลา 20.00 น. จึงนำรูปหุ่นต่าง ๆ
ลงแพแล้วลอยไปตามลำน้ำชี ส่วนบริเวณวัดทั้งสามวัดก็จะจัดให้มีการแสดงมหรสพสมโภชตลอดคืน

สภาพแวดล้อมของชุมชน

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยชื้อบ้านท่าขนอยาง มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติที่พึงศึกษาสังเกตอยู่ 3 ประการ คือ สภาพป่าไม้ สภาพดิน และสภาพน้ำ

สภาพป่าไม้ ในอดีตนั้นชุมชนไทยชื้อบ้านท่าขนอยางจะมีป่าไม้อยู่โดยรอบหมู่บ้าน คือ ทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศตะวันออก ส่วนทางทิศใต้จะมีลำน้ำชีไหลผ่านเป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกถึงทิศตะวันออก จึงเกิดลักษณะป่าบุงป่าทามในบริเวณนี้ตลอดริมฝั่งลำน้ำชี ปัจจุบันสภาพป่ารอบ ๆ หมู่บ้านท่าขนอยางได้เปลี่ยนไป คือทางทิศเหนือของหมู่บ้านได้กลายเป็นท้องทุ่งนาอันกว้างใหญ่ที่สุดของหมู่บ้าน เรียกกันว่า "ทุ่งหนองบึง" แสดงว่าในอดีตนั้นบริเวณดังกล่าวเป็นป่าไม้สลัดกับหนองและบึงซึ่งมีเป็นหย่อม ๆ ต่อมาทั้งหนองและบึงรวมทั้งป่าไม้เหล่านั้น ได้กลายเป็นท้องทุ่งนาอันกว้างใหญ่ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สภาพป่าไม้ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน คือถัดจากหนองต้นบ้านขึ้นไป และบริเวณป่าบุงป่าทามริมลำน้ำชีหลง แถบทิศตะวันตกเฉียงใต้เดิมทีก็เป็นป่าสาธารณะที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่ต่อมาได้มีชาวบ้านเข้าไปจับจองเป็นเจ้าของที่ โดยทางการได้ออกเอกสารสิทธิ์ให้แก่ชาวบ้านผู้เข้าไปจับจองเหล่านั้น จนผลที่สุดป่าสาธารณะในอดีตบริเวณนี้ได้กลายเป็นพื้นที่มีเจ้าของครอบครองไปหมดสิ้น แต่ก็ยังคงมีป่าละเมาะหัวไร่ปลายนา และป่าทามริมฝั่งลำน้ำชี ให้ชาวบ้านได้อาศัยเก็บผักหักฟัน และหาของป่าอื่น ๆ ได้พอประมาณ โดยผู้ถือครองพื้นที่เหล่านั้นก็อนุโลมให้พอสมควร

สภาพป่าไม้ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ อันเป็นพื้นที่ติดกันกับตำบลขามเรียง ปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นป่าสาธารณะที่ประชาชนทั้งสองตำบล คือ ท่าขนอยางกับขามเรียงยังใช้ประโยชน์ร่วมกันอยู่ แต่พื้นที่ดังกล่าวซึ่งมีจำนวนประมาณ 2,000 ไร่ กำลังจะหมดไป ด้วยสาเหตุหลายประการ คือ

1. พื้นที่ประมาณ 50-100 ไร่ เป็นที่ตั้งของวัดกู่แก้ว คือวัดป่าที่ชาวบ้านทั้งตำบลท่าขนอยางและตำบลขามเรียงเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง ในวันวิสาขบูชา คือวันเพ็ญเดือนหกของทุกปี ชาวบ้านดังกล่าวจะมาร่วมกันกระทำพิธีสงฆ์และมีประเพณีบุญบั้งไฟอันยิ่งใหญ่ โดยมีชาวตำบลใกล้เคียงมาร่วมงานอย่างคับคั่ง แม้แต่ชาวบ้านดินดำ เขตอำเภอเมืองที่อยู่กันคนละฟากฝั่งลำน้ำชีก็ยังมาร่วมงานนี้ด้วย ในงานนี้มีการประกวดประชัน

ชบวนแห่ และเอ็งไฟของแต่ละหมู่บ้าน มีทั้งบั้งไฟหมื่นและบั้งไฟแสน กระทบกันมาอย่างนี้ เป็นประจำทุกปี จนมาถึงปี พ.ศ. 2521 ในงานบั้งไฟปีนั้นมีการประกวดชบวนแห่และ ประกวดบั้งไฟกันเช่นเคย แต่ในการจุดบั้งไฟของหมู่บ้านหนึ่ง (บางท่านว่าเป็นบั้งไฟของ บ้านท่าขอนยาง) บั้งไฟเกิดระเบิด หัวบั้งไฟแทนที่จะวิ่งขึ้นบนท้องฟ้า กลับวิ่งชนานไปกับ พื้นดิน ทำให้คนเสียชีวิตหลายคน ตามคำบอกเล่า เชื่อว่าอุบัติเหตุครั้งนี้เกิดจากการกระทำ ของผู้เสียชีวิตนั่นเอง คือ ก่อนหน้านั้นไม่นาน คนกลุ่มนั้นได้พากันไปวิดน้ำหาปลาที่หนองน้ำใน บริเวณนั้น ได้ปลาบางส่วน แต่ที่สำคัญคือได้พบงูเหลือมตัวใหญ่อยู่ที่กันแองน้ำนั้น และ คนกลุ่มนั้นได้ช่วยกันฆ่างูเหลือมตัวนั้นตาย ครั้นไม่นานเมื่อถึงงานบุญบั้งไฟปีนั้น (2521) คนกลุ่มนั้นก็เสียชีวิตไปเพราะบั้งไฟระเบิด ข้อนี้ชาวบ้านท่าขอนยาง ถือเป็นคนละอย่างยิ่ง ของบ้าน เพราะเหตุนี้จากปี 2521 เป็นต้นมา ชาวตำบลท่าขอนยางและตำบลขามเรียง จึงลดพิธีกรรมบุญบั้งไฟลงให้เหลือเป็นงานขนาดย่อม คือ บั้งไฟที่ใช้จุดก็ทำพอเป็นพิธี มีขนาดเล็กใช้ดินปืนประมาณ 2 กิโลกรัม และเส้นผ่าศูนย์กลางของท่อบั้งไฟประมาณ 1.5 ถึง 2 นิ้วเท่านั้น บั้งไฟขนาดนี้แม้เกิดระเบิดขึ้นมาก็จะไม่ทำอันตรายคนถึงแก่ชีวิต ปัจจุบันนี้แม้จะมีงานบุญสงกรานต์และงานบุญบั้งไฟอยู่ แต่บั้งไฟหมื่นและบั้งไฟแสนก็ไม่มีให้เห็น อีกต่อไป (ถาวร เนื่องวาระ. สัมภาษณ์: 2538)

2. พื้นที่ป่าสาธารณะอีกส่วนหนึ่งให้เป็นสถานที่ใช้สอยของกรมราชทัณฑ์

3. พื้นที่อีกส่วนหนึ่งประมาณ 300 ไร่ เป็นที่ตั้งของโรงเรียนมัธยมสาขา ของโรงเรียนกันทรวิชัยพิทยาคม ซึ่งเริ่มตั้งเมื่อปี 2535 ปัจจุบันแยกเป็นโรงเรียน มัธยมเอกเทศแล้ว มีอาคารถาวรในงบก่อสร้างประมาณ 100 ล้านบาท มีนักเรียน ตั้งแต่ชั้น ม.1 ถึง ม.3 อาจารย์ใหญ่คนปัจจุบันคือ อาจารย์ไพบูลย์ นามเชียงใต้ โรงเรียนนี้ชื่อว่า โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม (ไพบูลย์ นามเชียงใต้. สัมภาษณ์: 2538)

4. พื้นที่อีกประมาณ 1,300-1,500 ไร่ เป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยแห่งนี้เดิมที่อยู่บริเวณสนามม้าเก่าของจังหวัดมหาสารคาม คือ ระหว่างคุ่ม หนองข่าและคุ่มบ้านโนนศรีสวัสดิ์ดำเนิน และปัจจุบันก็ยังอยู่ที่นั่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้พัฒนามาจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา (วศ.) มหาสารคาม ซึ่งเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2511 โดยการสนับสนุนของศาสตราจารย์บุญถิ่น อัตถากร ซึ่งเป็นอธิบดีกรมการฝึกหัดครูในสมัยนั้น วศ. ในสมัยนั้นยังขึ้นอยู่กับกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ เช่นเดียวกับวิทยาลัยครู

ทั่วประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 วศ.มหาสารคามได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยชั้นตรงต่อ
ทบวงมหาวิทยาลัย ในนามของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตมหาสารคามมีวิทยา-
เขตใหญ่หรือวิทยาเขตแม่ คือ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพฯ
ในขณะนั้น (พ.ศ. 2517) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมีทั้งหมด 8 วิทยาเขต คือ วิทยาเขต
ประสานมิตร วิทยาเขตปทุมวัน วิทยาเขตบางเขน วิทยาเขตบางแสน วิทยาเขตพิษณุโลก
วิทยาเขตมหาสารคาม และวิทยาเขตสงขลา ต่อมาวิทยาเขตต่าง ๆ ในต่างจังหวัด เช่น
บางแสน, พิษณุโลก ต่างก็แยกตัวออกไปเป็นมหาวิทยาลัยอิสระ ไม่ขึ้นตรงต่อวิทยาเขต
ประสานมิตร ท้ายสุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม ก็ได้แยกตัวเป็นอิสระเช่นกัน
ในปี พ.ศ. 2537 นามใหม่ว่า "มหาวิทยาลัยมหาสารคาม" ใช้ชื่อย่อว่า "มมส."

โดยเจตนารมณ์ของผู้บริหารในปัจจุบัน ที่ดินจำนวนประมาณ 1,500 ไร่ อันเป็นที่
สาธารณะประโยชน์ที่ประชาชนทั้ง 2 ตำบล คือ ท่าขอนยางและขามเรียงใช้ร่วมกันนั้นจะเป็น
ที่ตั้งของคณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน คือ คณะศึกษาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และคณะเทคโนโลยี กล่าวคือ จะย้ายคณะต่าง ๆ ดังกล่าวจาก
ที่อยู่เดิมคือ บริเวณสนามม้าเก่าตั้งอยู่ระหว่างบ้านหนองข่าและบ้านโนนศรีสวัสดิ์ ไปอยู่ที่ดิน
1,500 ไร่ ดังกล่าวแล้ว ขณะนี้กำลังดำเนินการก่อสร้างอาคารต่าง ๆ อย่างรีบเร่งคาดหวังว่า
ในระยะเวลาอีกประมาณ 2 ปี การเคลื่อนย้ายก็ควรจะเสร็จเรียบร้อย ส่วนอาคารเดิมจะใช้เป็น
สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม และบัณฑิตวิทยาลัย (ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีบัณฑิตวิทยาลัยนับเป็น
มหาวิทยาลัยแห่งเดียวในประเทศที่ไม่มีบัณฑิตวิทยาลัย เพราะได้ล้มเลิกไปโดยมติของสภา-
มหาวิทยาลัย เมื่อปี 2537)

จะเห็นว่าที่ดินสาธารณะประโยชน์ในบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของบ้านท่าขอนยางนี้
เป็นที่ดินเส้นใหญ่มาก ชาวบ้านทั้ง 2 ตำบล คือ ท่าขอนยางและขามเรียงเคยใช้ประโยชน์ร่วมกัน
มาก่อน ภายหลังหากจะโอนไปให้หน่วยราชการใดก็ตามจะต้องตราเป็นพระราชบัญญัติ โดยผ่าน
มติของสภาผู้แทนราษฎร 3 วาระ และประเด็นสำคัญอย่างอื่นก็คือ หลังจากโอนกรรมสิทธิ์ไปแล้ว
จะต้องหาพื้นที่ในจำนวนเท่าเทียมกันนี้ให้ราษฎรได้ใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป (รต. ทรงพล
มะลิกล. สัมภาษณ์ : 2538)

ปัจจุบันชาวบ้านท่าขอนยาง ไม่มีสิทธิที่จะเข้าไปใช้ประโยชน์ใด ๆ ในบริเวณนี้ เพราะ
ถือว่าเป็นกรรมสิทธิ์ของหน่วยราชการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามถ้าค่านิ่งประโยชน์
ที่ชาวบ้านพึงได้รับตามกฎหมาย ชาวบ้านน่าจะได้รับการชดเชยผลประโยชน์ที่คงสูญเสียไป

ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง แม้ว่าสภาพตำบลของทั้งสองแห่งจะมีมติขกที่ดินดังกล่าวนี้ให้แก่หน่วยราชการใด ๆ ไปแล้วก็ตาม

สภาพป่าไม้ด้านทิศเหนือ ในอดีตเคยเป็นป่าไม้อุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันได้กลายเป็นทุ่งนาผืนใหญ่ที่สุดของชาวบ้านท่าขอนยางดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังคงมีป่าหัวไร่ปลายนากอยู่จำนวนหนึ่ง แต่หมดสภาพจากป่าสาธารณะไปแล้ว ชาวบ้านผู้ถือกรรมสิทธิ์ในผืนดินดังกล่าว กำลังหักล้างถางพงบุกเบิกทำไร่ และไถนาสวนผสม สภาพป่าจึงกำลังจะหมดไปในเร็ววันนี้

ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน บริเวณที่ติดต่อกับถนนสายมหาสารคาม-กาฬสินธุ์ มีป่าสาธารณะอยู่อีกแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านเรียกกันว่า "โคกป่าช้า" เดิมทีชาวบ้านท่าขอนยาง และบ้านหัวซัวคงใช้เป็นสถานที่ฌาปนกิจศพ ทั้งนี้เพราะเป็นคตินิยมของชาวบ้านอีสานโดยทั่วไปที่จะจัดสถานที่อันเป็นสมบัติสาธารณะแห่งใดแห่งหนึ่งไว้สำหรับกระทำการฌาปนกิจ มากกว่าจะใช้บริเวณวัด เช่นในภาคกลาง โคกป่าช้า ดังกล่าวชาวบ้านคงใช้ตามวัตถุประสงค์ดังที่ว่ามา แต่ในปัจจุบันนี้บริเวณดังกล่าวได้เกิดสำนักสงฆ์ขึ้นมา มีการหักร้างถางป่า แล้วปลูกสร้างอาคารต่าง ๆ เช่น กุฏิ ศาลา ขึ้นหลายหลัง แต่สภาพปาก็ยังคงมีอยู่ เพราะผู้สร้างสำนักสงฆ์ พยายามจะอนุรักษ์พรรณไม้ต่าง ๆ เอาไว้เป็นอย่างดี ความจริงแล้วสำนักสงฆ์ดังกล่าว คือ สาขาของวัดในบ้านท่าขอนยางนั่นเอง ฉะนั้นแม้ในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านท่าขอนยางและบ้านใกล้เคียง เช่น บ้านหัวซัว บ้านวังหว่า ก็ยังใช้สถานที่สำนักสงฆ์แห่งนี้เป็นที่ฌาปนกิจศพกันอยู่เป็นประจำ เฉพาะที่บ้านท่าขอนยางนั้น ปัจจุบันมีการสร้างฌาปนกิจสถาน (เมรุเผาศพ) ขึ้นที่วัดสว่างวารี (วัดท่า) ทำให้ชาวบ้านท่าขอนยางนิยมนำศพไปเผาที่เมรุวัดสว่างวารีมากกว่าจะนำมาเผาที่ "โคกป่าช้า" อย่างที่เคยทำในอดีต ทั้งนี้เพราะสะดวกกว่าเนื่องจากอยู่ใกล้บ้าน คนบ้านท่าขอนยางทั้งหมด 1, 2, 3, 4 และ 11 ใช้บริการจากวัดสว่างวารีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 (พระครูสิริปริยัติโสภิต. สัมภาษณ์. 2538)

สภาพดิน

สภาพการใช้ที่ดินของชาวไทยอีสานบ้านท่าขอนยาง จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และใช้เป็นที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

ที่อยู่อาศัยของชาวบ้านทั้ง 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1, 2, 3, 4 และ 11 ส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำชีด้านตะวันตกของถนนถีนานนท์ และมีอีกส่วนหนึ่งเป็นชาวหมู่บ้านหมู่ที่ 4 จะอยู่บริเวณตอนเหนือของโรงเรียนบ้านท่าขอนยาง ซึ่งตั้งอยู่ด้านตะวันออกของถนนถีนานนท์ กำแพงที่ตั้งของโรงเรียนนี้ อยู่คนละฟากถนนกับหมู่บ้าน ทำให้เกิดปัญหากับนักเรียนที่จะไปและกลับจากโรงเรียน จะต้องเดินข้ามถนนถีนานนท์วันละ 2 เที่ยว เป็นเหตุให้เด็กนักเรียนบ้านท่าขอนยางประสบอุบัติเหตุได้รับบาดเจ็บล้มตายอยู่เป็นประจำ

พื้นที่อยู่อาศัยผืนใหญ่ของชาวบ้านท่าขอนยาง จะทอดตัวยาวไปตามลำน้ำชีจากตะวันออกไปตะวันตกประมาณ 2,000 เมตร และขยายตัวจากริมฝั่งชีขึ้นไปทางด้านเหนือจนถึงทุ่งหนองบึงประมาณ 1,500 เมตร ในพื้นที่ประมาณ 300,000 ตารางเมตร (สามแสนตารางเมตร) หรือ 3 ตารางกิโลเมตรนี้เองเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อ 5 หมู่บ้านจำนวนประมาณ 3,000 คน มีวัดพุทธศาสนานิกายจำนวน 3 วัด ตั้งอยู่ในบริเวณดังกล่าวคือ วัดมหาผลของหมู่ที่ 1 วัดเจริญผลของหมู่ที่ 2 และ 4 และวัดสว่างวาริของหมู่ที่ 3

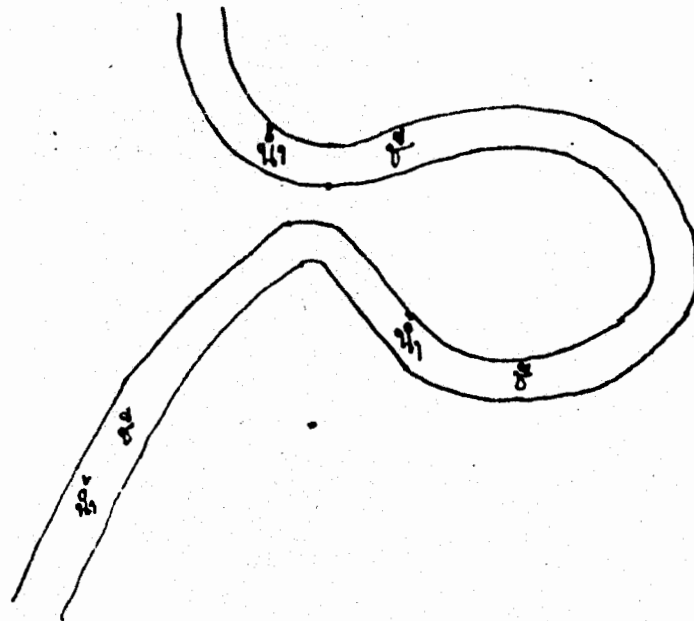
ในบริเวณที่อยู่อาศัยนั้นชาวไทยเชื้อบ้านท่าขอนยางได้ใช้บางส่วนของที่ดินปลูกพืชผักสวนครัวประเภทพริก มะเขือ ข่า ตะไคร้ มะนาว มะกรูด ผักชี สระแหน่ ฯลฯ นอกจากนี้ บางส่วนก็ใช้ปลูกไม้ยืนต้นประเภท มะขาม ชนุน น้อยหน่า และบางบ้านก็ปลูก กล้าย อ้อย มะละกอ มะนาว เลี้ยงเป็ดไก่

ผืนดินบริเวณริมแม่น้ำชีฝั่งเหนือที่ทอดตัวยาวประมาณ 2 กิโลเมตร อันเป็นที่ของชาวบ้านหมู่ที่ 4 หมู่ที่ 2 และ หมู่ที่ 3 นั้นบางส่วนจะทำเป็นที่เพาะปลูกพืชผักต่าง ๆ เช่น ถั่วฝักยาว ผักคะน้า ผักชี ผักกาดหอม ผักชีฝรั่งหรือหอมเป และบางส่วนก็จะทำเป็นฟาร์มเลี้ยงเป็ด ไก่ ผลิตผลเหล่านี้ชาวบ้านจะส่งไปขายที่ตลาดนัด 2 แห่ง คือ ตลาดนัดริมฝั่งชีด้านใต้ อันเป็นบริเวณเชิงสะพานท่าขอนยางฝั่งบ้านดินดำเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม และตลาดนัดของสภาตำบลท่าขอนยางที่ตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันกับ "โคกป่าช้า" ตลาดนัดแห่งนี้ตั้งอยู่ริมถนนถีนานนท์ ด้านตะวันตกฝั่งตรงกันข้ามกับศูนย์สูบน้ำพลังไฟฟ้า คุ้มหมู่ที่ 4 ส่วนนอก และเชื่อมกันกับโรงเรียนบ้านท่าขอนยางไปทางทิศเหนือ หรือทางทิศตะวันตกเฉียงเหนืออันเป็นบริเวณที่ติดกันกับร้านอาหารแจ่วฮ้อนอันลือชื่อของจังหวัดมหาสารคาม

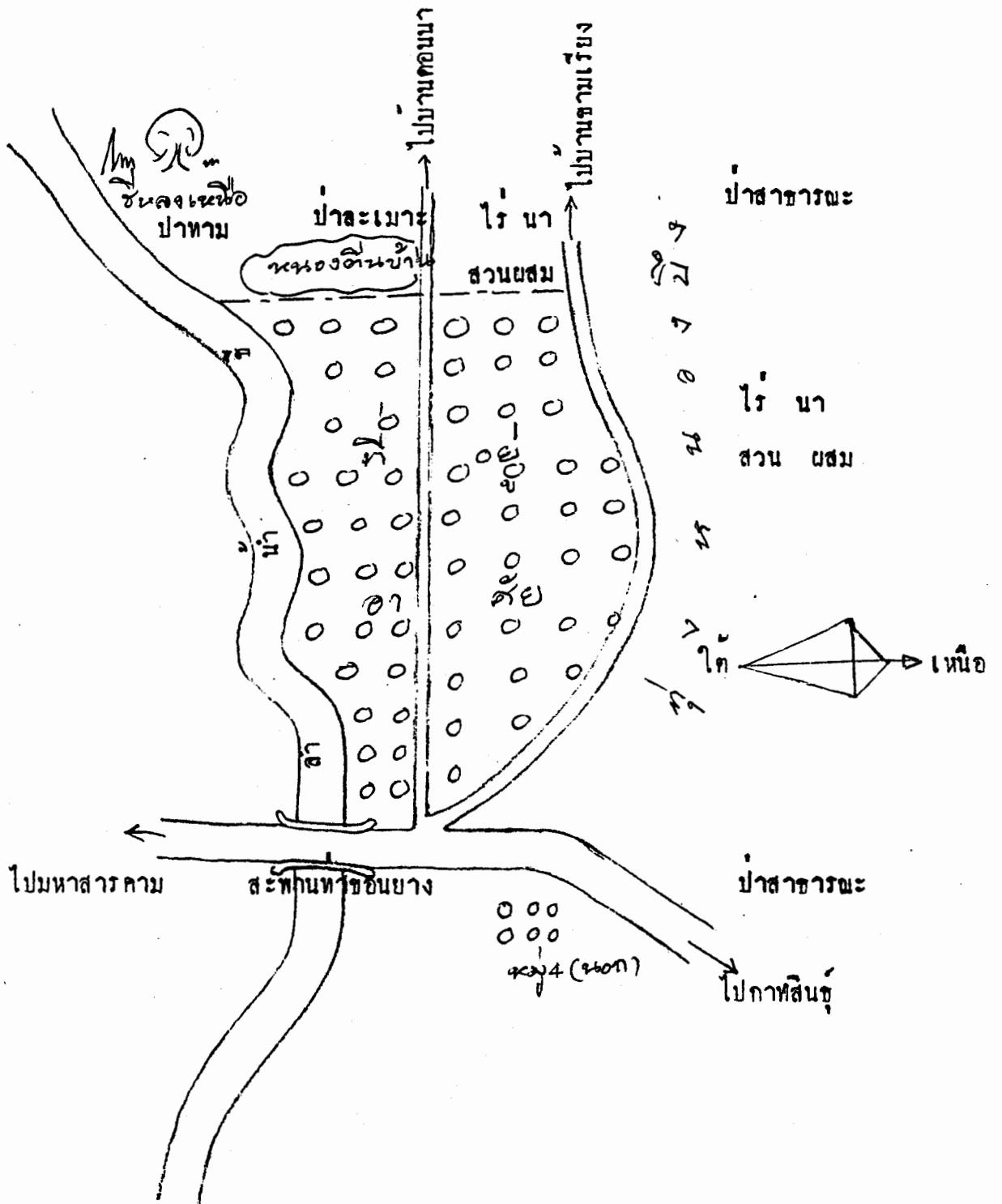
การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมนอกที่อยู่อาศัย ชาวบ้านท่าขอนยางในอดีตจะใช้ที่ดินในการทำนาเป็นพื้น คือปลูกข้าวเหนียวกันเต็ม 100% ปลูกเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน เท่านั้น ผืนนาที่ใหญ่ที่สุดอยู่ด้านเหนือของหมู่บ้านเรียกกันว่า "ทุ่งหนองบึง" มีพื้นที่นาประมาณ

1,000-1,500 ไร่ ถัดจากทุ่งหนองบึงไปทางทิศตะวันออกจะเป็นถนนถีนานนท์ข้ามถนนไปฝั่งตะวันออกจะเป็นชาวบ้านหมู่ที่ 4 ส่วนหนึ่งซึ่งมีผืนนาทำการเกษตรแปลงเล็ก ๆ อยู่หลังหมู่บ้านด้านตะวันออก ซึ่งเป็นเขตติดต่อกับบ้านวังหว่า บ้านไค่นุ่น จากทุ่งหนองบึงไปทางทิศตะวันออกจะเป็นทุ่งนาสลับกับป่าละเมาะ จนไปถึงบริเวณซีหลงเหนือ อันเป็นเขตติดต่อกับบ้านท่าขอนยางกับบ้านคอนนา

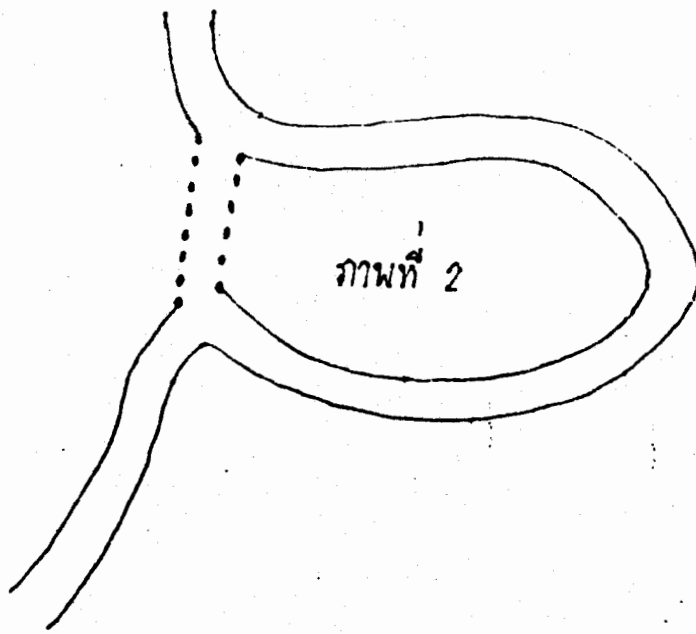
ระหว่างบ้านท่าขอนยางจะมีซีหลงอยู่ 2 ที่ คือซีหลงเหนือดั้งที่กล่าวแล้ว กับซีหลงใต้ ซึ่งอยู่ถัดจากบ้านท่าขอนยางไปทางทิศตะวันออกประมาณ 2 กิโลเมตร จนถึงพื้นที่บ้านไค่นุ่น ได้มีลักษณะลำซีหลงอีกแห่งหนึ่ง เหตุที่เรียกว่า ซีหลงเหนือ-ใต้ ก็เพราะว่าคนรุ่นเก่าถือว่าด้านต้นลำน้ำเป็นทิศเหนือส่วนด้านท้ายลำน้ำเป็นทิศใต้ เมื่อน้ำซีไหลผ่านจังหวัดชัยภูมิเข้าสู่จังหวัดขอนแก่นเริ่มผ่านจังหวัดมหาสารคามที่อำเภอโกสุมพิสัยแล้วมาเกิดซีหลงที่เขตติดต่อกับบ้านท่าขอนยาง-บ้านคอนนา ที่นี้จึงเรียกว่าซีหลงเหนือ เมื่อน้ำไหลไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตรเกิดซีหลงขึ้นอีกจึงเรียกกันว่า ซีหลงใต้ ลักษณะของซีหลงคือ เดิมทีแม่น้ำซีจะไหลผ่านพื้นที่นั้น ๆ ในลักษณะแก่งอกม้า หรือที่ภาษาอังกฤษว่า Oxbow Lake ดังรูปภาพนี้

แผนที่ บ้านท่าขนอยาง : แสดงการใช้ที่ดิน
 ตำบลท่าขนอยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

เมื่อเวลาผ่านไปนับร้อยปี หรือหลาย ๆ ร้อยปีคอคอดตอนบนกับตอนล่างของสายน้ำ ก็จะกัดกร่อนแผ่นดินเข้าหากันจนเกิดเป็นลำน้ำเส้นทางลัดติดต่อเข้าถึงกัน ส่วนที่เป็นรูปเกือกม้า เดิมก็กลายเป็นน้ำล้อมรอบทำให้แผ่นดินที่อยู่กลางรูปเกือกม้ากลายเป็นเกาะกลางน้ำผู้ที่เดินทางไปตามลำน้ำหากเลี้ยวซ้ายไปตามรูปเกือกม้าก็จะอ้อมโค้งไปเรื่อย ๆ เมื่อมาถึงจุดโค้งตอนล่าง อาจจะหลงย้อนขึ้นไปอีกแล้วเลี้ยวซ้ายวนรอบ ๆ เกาะอยู่อย่างนั้นในลักษณะที่เดินทางหลงแม่น้ำ เส้นทางของสายน้ำอย่างนี้ เมื่อเกิดกับลำน้ำจึงเรียกกันว่า "ซีหลง" ดังกล่าวแล้ว

ลักษณะซีหลงเมื่อลำน้ำตัดลัดเข้าหากันที่ฐานเกือกม้าทั้งคู่ (คือฐานล่าง-ฐานบน)

ในปัจจุบันมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมแผนใหม่อยู่ 2 บริเวณ คือ ด้านเหนือทุ่งหนองบึงและด้านตะวันตกเขตติดต่อกับบ้านขามเรียง สำหรับบริเวณเหนือทุ่งหนองบึง ตัวอย่างของผู้จัดทำไร่นาสวนผสม คือ นายหนูกัน ระวีโรจน์ ราษฎรบ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 1 บ้านท่าขอนยาง แต่เดิมที่ดินผืนนี้มีที่นาส่วนหนึ่งอีกส่วนหนึ่งเป็นป่าละเมาะ ภายหลังจากนายหนูกัน และลูก ๆ ได้ช่วยกันบุกเบิกป่าละเมาะขุดสระเลี้ยงปลาและปลูกผลไม้ขึ้นต้นประเภท มะม่วง ขนุน และจัดการเลี้ยงไก่อีกด้วย

ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านมีการจัดทำเกษตรกรรมแผนใหม่แบบไร่นาสวนผสมกันอยู่จำนวนนับสิบราย ผู้ริเริ่มก็คือ นายเจริญ ภูผา ราษฎรบ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 1 ได้ทำนาข้าวส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งได้ขุดสระเพื่อใช้เลี้ยงปลาและเพาะพันธุ์กุ้งตามคันเดินริมสระน้ำใช้ปลูกพืชผักผลไม้ต่าง ๆ เช่นมะม่วง มะละกอ ตะไคร้ ขิง ข่า รวมทั้งพริก มะเขือ

การทำไร่นาสวนผสมดังกล่าวนี้ ชาวไทยชื้อบ้านท่าขอนยางกำลังอยู่ในระยะริเริ่มกระทำกันทุกหมู่บ้าน โดยเฉพาะในพื้นที่ซึ่งล่าคลองชลประทานของศูนย์สูบน้ำพลังไฟฟ้าทอดผ่าน จากสถิติของสภาตำบลท่าขอนยางแสดงให้เห็นพื้นที่ซึ่งใช้ทำเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสมของแต่ละหมู่บ้านดังนี้

หมู่ที่	ทำนา/ไร่	ทำไร่นาสวนผสม/ไร่
1	2,274	40
2	962	36
3	1,802	45
4	765	41
11	373	39
รวม	6,176	191

เมื่อพิจารณาจากจำนวนที่นาของชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านแล้วการทำไร่นาสวนผสมของหมู่ที่ 1 มีจำนวนน้อยที่สุด เพราะมีที่นาถึง 2,274 ไร่ แต่ทำไร่นาสวนผสมเพียง 40 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.8 เท่านั้น ส่วนชาวบ้านหมู่ที่ 11 ซึ่งมีที่นาเพียง 373 ไร่ แต่มีไร่นาสวนผสมจำนวน 39 ไร่ คิดเป็นร้อยละได้ 13.12 ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าพื้นที่ทำนาของหมู่ที่ 1 ส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณทุ่งหนองบึงซึ่งอยู่ด้านทิศเหนือของหมู่บ้าน บริเวณนี้ไม่มีล่าคลองชลประทานเป็นเหตุให้ไม่เหมาะที่จะทำเป็นไร่นาสวนผสม ส่วนหมู่ที่ 11

นั้นแม้พื้นที่จะน้อยแต่พื้นที่ส่วนใหญ่น่าจะอยู่แถบตะวันตกของหมู่บ้าน อันเป็นบริเวณที่คลองชลประทานทอดผ่าน มีน้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรมแบบไร่นาสวนผสมเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการทำเกษตรกรรมแผนใหม่ของชาวไทยชื้อบ้านท่าขอนยางยังอยู่ในขั้นเริ่มทดลองเท่านั้นประกอบกับชาวบ้านมีทุนน้อยจึงทำแบบค่อยเป็นค่อยไป ผลประโยชน์จากกิจการดังกล่าวจึงยังไม่ปรากฏให้เห็น เป็นรูปธรรมมากนัก (สมชาย ภูผา. สัมภาษณ์ 2538)

สภาพน้ำ

ชุมชนไทยชื้อบ้านท่าขอนยางมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือ ลำน้ำชีซึ่งไหลผ่านหมู่บ้านทางทิศใต้ นอกจากนั้นก็มีแหล่งน้ำธรรมชาติอีกแห่งหนึ่ง คือ หนองดินบ้าน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก คำว่า "หนองดินบ้าน" เป็นภาษาไทยชื้อ หมายถึงหนองน้ำที่อยู่ติดกับหมู่บ้านทำนองเดียวกับคำว่า "ป่าดินเขา" ก็หมายถึงป่าที่อยู่ติดกันกับภูเขา

น้ำในลำน้ำชี เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ชาวบ้านท่าขอนยางจึงมีอาหารที่ได้จากลำน้ำชื้อค่อนข้างจะอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านบางรายสามารถหาปลาได้จำนวนมากพอที่จะนำไปจำหน่ายที่ตลาดนัดของหมู่บ้าน หรือที่ตลาดนัดตอนเช้าในตัวจังหวัดอีกด้วย นอกจากลำน้ำชื้อจะให้ประโยชน์ด้านอาหารแก่ชาวบ้านแล้วน้ำในลำน้ำชื้อยังเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการอุปโภคบริโภคและการใช้สอยด้านการเกษตร

ในด้านการอุปโภค-บริโภค ชุมชนไทยชื้อได้ดำเนินการสร้างประปาขึ้นใช้ในหมู่บ้านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 โดยชาวบ้านได้ออกเงินสมทบกับทางราชการครบครวละ 250 บาท แต่หมู่ที่ 1 มีอุปสรรคด้านการเงินจึงขอความช่วยเหลือจากกองทุนวัดมหาผล (วัดเหนือ) ให้ออกเงินทรรองให้ชาวบ้านไปก่อน การประปาดังกล่าวได้สูบน้ำขึ้นมาจากลำน้ำชี ที่ตั้งของการประปาอยู่ในที่ดินจำนวน 2 ไร่ เศษกลางหมู่บ้านซึ่งเป็นที่ตั้งโรงเรียนบ้านท่าขอนยางหลังเก่า ระยะเวลาการดำเนินการของกิจการประปาหมู่บ้านอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการหมู่บ้าน การดำเนินงานในระยะเวลาตั้งแต่ ปี 2527-2535 เกิดอุปสรรคปัญหาหลายประการ เช่นมีชาวบ้านไม่ยอมเป็นสมาชิกแต่ก็ลักลอบต่อท่อเข้าไปใช้โดยผลการจัดเก็บค่าบริการก็ไม่ค่อยจะได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ผลที่สุดกิจการประปาก็เลิกร้างไประยะหนึ่ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2536 พระมหาบุญเรืองเจ้าอาวาสวัดสว่างวารี (ปัจจุบันคือ พระครูปริยัติโสภิต) ได้เข้ามารับหน้าที่จัดดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ให้ผ่อนคลาย

ลงจนกิจการประปาหมู่บ้านท่าขอนยางดำเนินการต่อไปได้เป็นที่น่าพอใจของชาวบ้านในระดับหนึ่ง ต่อมาในปี 2538 พระมหาบุญเรือง ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระครูสัญญาบัตรและพร้อมกันนั้นก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอุปนายกด้วยมีภาระกิจด้านศาสนารีดตัวมากจึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการการประปาหมู่บ้านไปดำเนินการ คณะกรรมการหมู่บ้านดังกล่าวประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ คือ

1. นายดำเนิน เนื่องวระณะ ประธาน
2. นายบุญกุล เหล่าสิน นายช่าง
3. ผู้แทนหมู่ 1
4. ผู้แทนหมู่ 2
5. ผู้แทนหมู่ 3
6. ผู้แทนหมู่ 4
7. ผู้แทนหมู่ 11

ผู้ดำเนินการเหล่านี้จะได้รับค่าตอบแทนพอสมควร เช่น นายช่างประปาได้รับเดือนละ 300 บาท ผู้แทนหมู่บ้านแต่ละคนจะได้รับคนละ 100 บาท อัตราค่าน้ำจะเก็บลูกบาศก์เมตรละ 4 บาท อย่างกรณีบ้านผู้ใหญ่เที่ยง บุตรราช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 เสียค่าน้ำประมาณ 60 บาท ต่อเดือน เท่ากับว่าใน 1 เดือนใช้น้ำประมาณ 15 ลูกบาศก์เมตร (เที่ยง บุตรราช. สัมภาษณ์, 2539)

นอกจากจะใช้น้ำในลำชีในการอุปโภค-บริโภคโดยการประปาหมู่บ้านแล้วชาวไทยฮ้อบ้านท่าขอนยางยังได้นำน้ำไปใช้ในการเกษตรกรรมอีกด้วย มีการตั้งเครื่องสูบน้ำจากลำชี โดยการพลังงานแห่งชาติซึ่งตั้งที่ทำการอยู่ด้านทิศตะวันออกของถนนถีนานนท์ในหมู่ที่ 4 ด้านนอกที่มีอาณาเขตติดต่อกับโรงเรียนบ้านท่าขอนยางอยู่คนละฟากถนนกับตลาดนัดของสภาตำบลท่าขอนยาง เครื่องสูบน้ำนั้นมีอยู่ 2 แห่ง คือ

1. ทำน้ำวัดสว่างวาริ
2. ด้านตะวันออกของสะพานท่าขอนยาง

เครื่องสูบน้ำทั้ง 2 แห่งนี้จะมีคลองส่งน้ำคอนกรีตนำน้ำไปสู่พื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านท่าขนอย่างได้กว้างขวางพอสมควร คือ เครื่องสูบน้ำที่วัดสว่างวารีนานำน้ำไปให้พื้นที่ได้จำนวน 2,300 ไร่ ส่วนเครื่องที่ 2 ที่อยู่ด้านตะวันออกสะพานท่าขนอย่างจะสามารถส่งน้ำไปสู่พื้นที่ประมาณ 2,000 ไร่ มหาวิทยาลัยมหาสารคามแห่งใหม่ที่ตั้งอยู่ระหว่างบ้านท่าขนอย่างและบ้านขามเรียงนำอุปโภค-บริโภคที่จะใช้กันในสถาบันดังกล่าว เบื้องต้นก็จะต้องได้จากเครื่องสูบน้ำบ้านท่าขนอย่างนี้เอง (สภาพตำบลท่าขนอย่าง. 2539)

สำหรับน้ำในหนองต้นบ้านอดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด สมัยของกำนันกิจ จันทรเจริญ เมื่อประมาณ 30 กว่าปีมาแล้วมีปลาชุกชุมมาก ต่อมาได้มีการขุดลอกหนองน้ำนี้ในสมัยเงินผันของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชย์ ปลาที่เคยมีชุกชุมก็สูญหายไปหมดสิ้น แม้ในปัจจุบันนี้ทางกรมประมงจะได้นำพันธุ์ปลาต่าง ๆ มาปล่อยเป็นประจำปีละนับหมื่นนับแสนตัวก็ตาม ปลาพันธุ์ของกรมประมงก็ไม่ปรากฏร่องรอยให้เห็นดังเช่นที่เคยเป็นในสมัยอดีตที่ผ่านมา

สำหรับน้ำที่ใช้ดื่มหรือบริโภคของชาวไทยย้อบ้านท่าขนอย่างนั้นส่วนใหญ่จะเป็นน้ำฝนเพราะทุกบ้านจะได้รับการแจกตม่น้ำขนาดใหญ่จากทางราชการบ้านละ 5-10 ใบ ชาวบ้านจึงสามารถรองน้ำฝนเก็บไว้ดื่มได้ตลอดปี หากบ้านใดน้ำฝนหมดก็จะแก้ปัญหาโดยซื้อน้ำขวด (โพลาริส) จากท้องตลาดในเมืองซึ่งก็เป็นไปตามกระแสโลกาวิวัฒน์ คือน้ำดื่มบรรจุขวดพลาสติกในปัจจุบันมีหลากหลายยี่ห้อ แต่ละรายมีการบริการส่งถึงบ้านด้วยรถกระบะปิดอับในลักษณะส่งไว้ก่อนเก็บเงินทีหลังเป็นรายเดือน น้ำบ่อหรือน้ำโสภที่ชาวบ้านเคยใช้ดื่มกินกันในอดีตจึงไม่มีความสำคัญหรือจำเป็นต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านท่าขนอย่างอีกต่อไป

ภาพที่ 33 : ซีหลงเหนือ : ป่าบุงป่าทาม

ภาพที่ 34 : แหล่งน้ำธรรมชาติ : หนองดินบ้าน

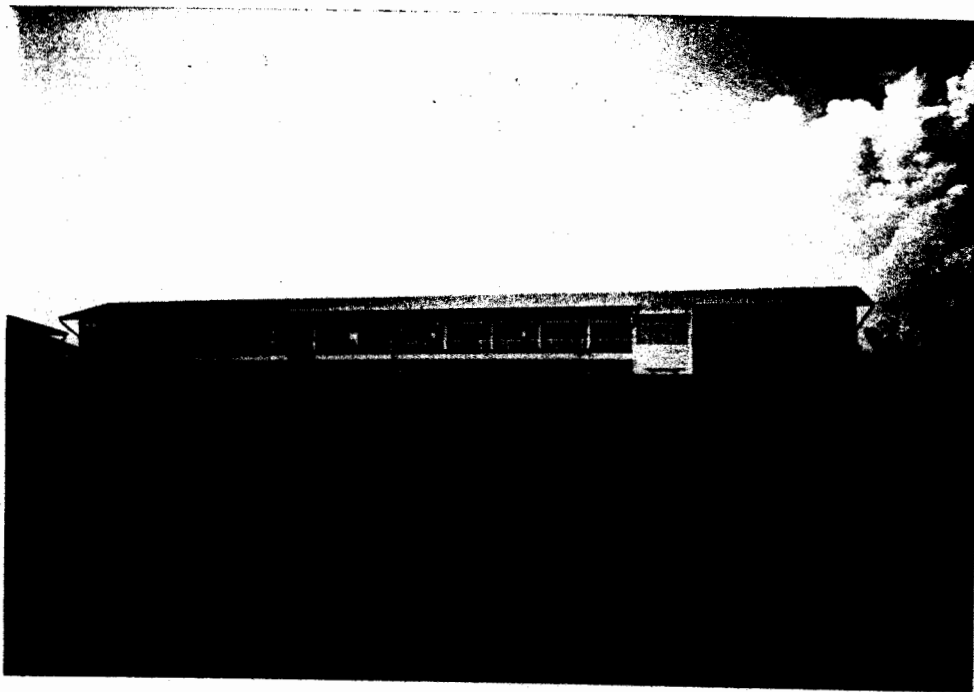
ภาพที่ 35 : ถั่วฝักยาว ปลุกกันริมฝั่งซี

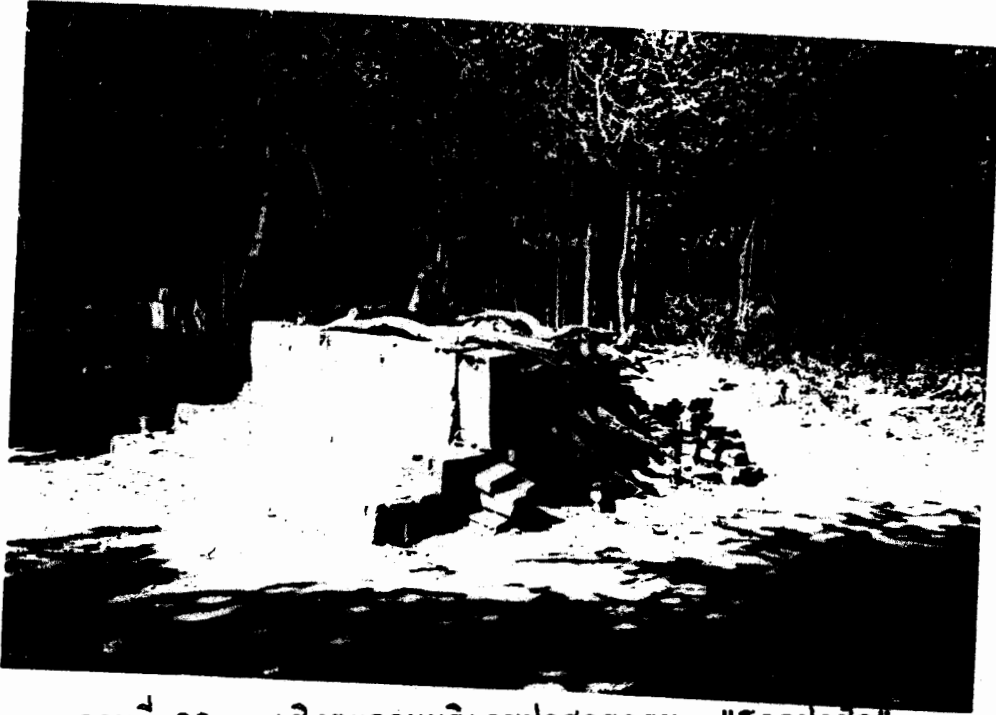
ภาพที่ 36 บริเวณ 2 ฝั่งลำซี พื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัว

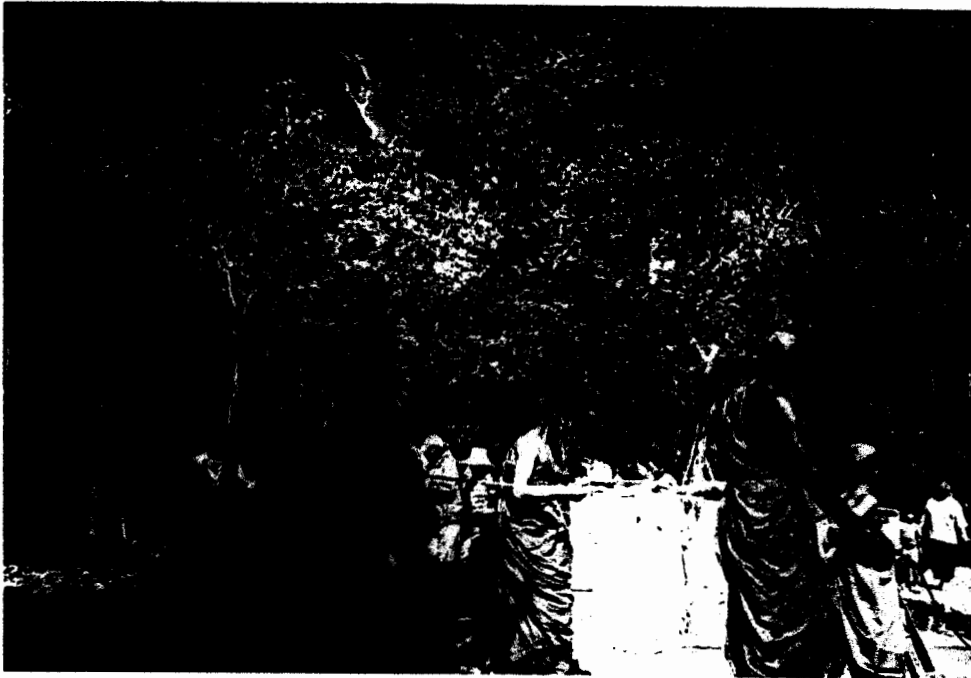
ภาพที่ 37 : โรงเรียนบ้านท่าขอนยาง ระดับประถมศึกษา

ภาพที่ 38 : โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม ระดับมัธยมศึกษา

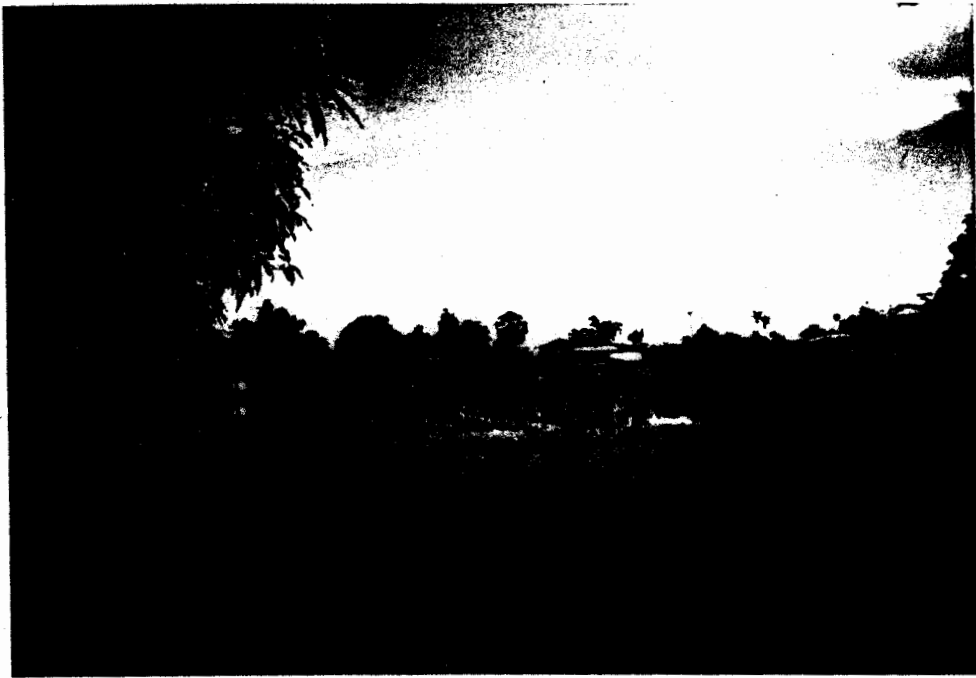
ภาพที่ 39 : เชิงตะกอนบริเวณป่าสาธารณะ "โคกป่าช้า"

ภาพที่ 40 : พระภิกษุสามเณรและญาติมิตรของผู้ตายกำลังนำศพเวียนรอบ
เชิงตะกอนที่ "โคกป่าช้า"

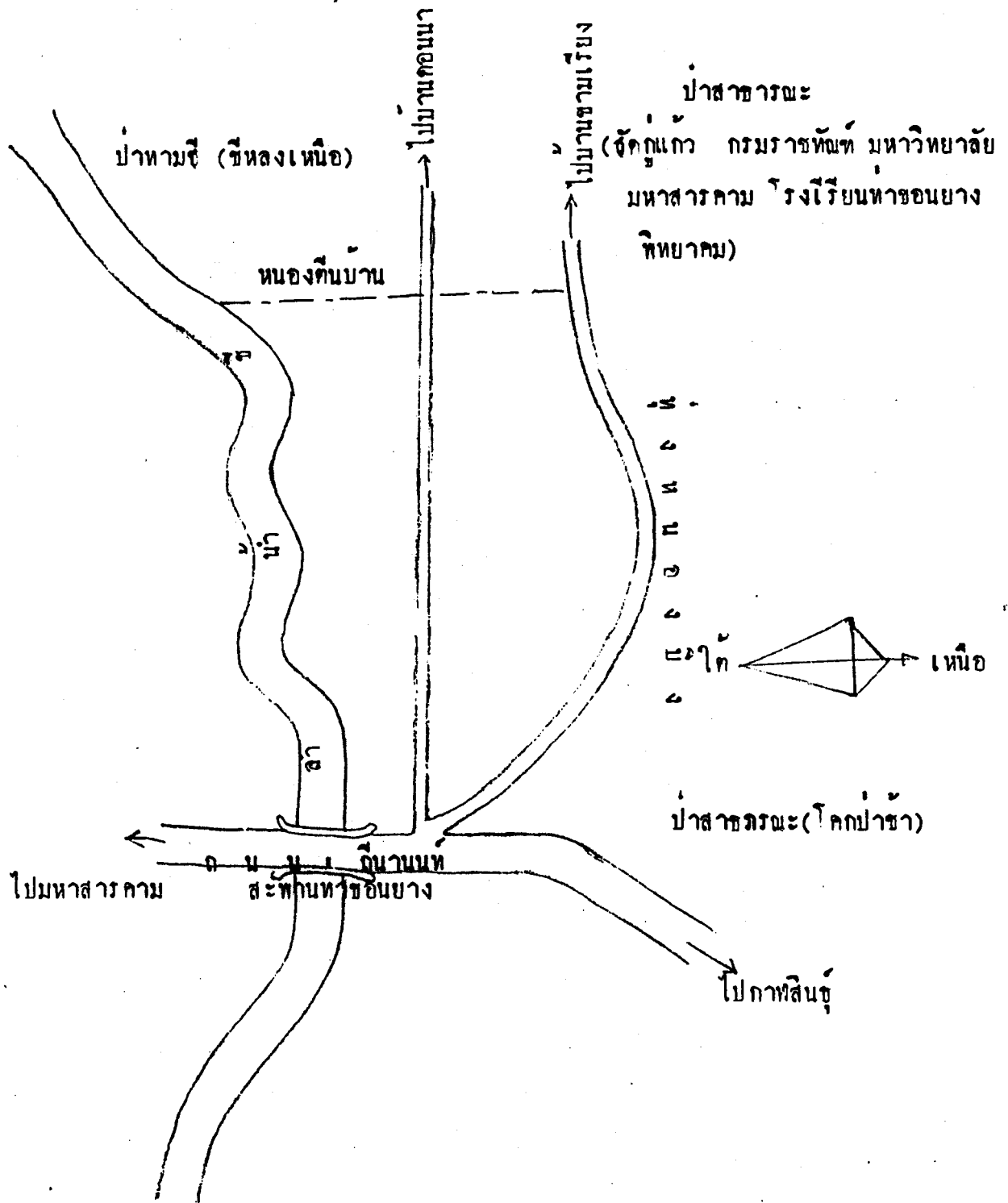

ภาพที่ 41 : ไร่สวนผสมริมถนนไปบ้านขามเรียง

ภาพที่ 42 : ไร่สวนผสมใกล้ ๆ หนองดินบ้าน

แผนที่ บ้านท่าขอนยาง : แสดงทรัพยากรธรรมชาติ
ตำบลท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

การจัดสร้างระบบเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อท่าขอนแก่นมีระบบระเบียบต่าง ๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม ทั้งระบบเก่าคือขนบธรรมเนียมและประเพณีพิธีกรรมแบบดั้งเดิมและระบบระเบียบที่เกิดขึ้นใหม่มีทั้งจากระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน และระเบียบสังคมที่ชาวไทยย้อท่าขอนแก่นร่วมมือร่วมใจกันจัดตั้งขึ้นมาดังจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

การรวมกลุ่มทางสังคมไทยย้อท่าขอนแก่นมีการรวมกลุ่มที่ค่อนข้างเด่นชัดอยู่ประมาณ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์หมู่ที่ 3 กลุ่มฌาปนกิจ และกลุ่มศูนย์สงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส การรวมกลุ่มจากระบบบริหารราชการแผ่นดิน คือ การจัดตั้งสภาตำบลท่าขอนแก่น การรวมกลุ่มโดยขนบธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่บริเวณ 3 หอ คือ ตาปิลื้อ หอเจ้าพ่อสำราญ และหอนางสองพี่น้อง การจัดงานบุญในวาระต่าง ๆ ตามฮีต 12 และการส่งสัการะแก่หมอธรรม

กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์หมู่ที่ 3

เจตนารมณ์ของสหกรณ์หมู่บ้าน ก็เพื่อให้ชาวบ้านได้รวมทุนกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนแล้วนำสินค้านำอุปโภค-บริโภคที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันมาจำหน่ายแก่สมาชิกด้วยราคายุติธรรม มีการจัดการอย่างมีระบบ คือเป็นไปตามระเบียบของทางราชการ

สหกรณ์หมู่ 3 บ้านท่าขอนแก่นเกิดขึ้นเพราะความดำริของผู้นำท้องถิ่น คือ ผู้ใหญ่เที่ยง บุตรราช ผู้ใหญ่บ้านประจำหมู่ที่ 3 มีนามัยตำบลในสมัยนั้น คือ นางศิริลักษณ์ มาบุญธรรม เป็นผู้ให้คำปรึกษา โดยประชุมปรึกษาหารือกันครั้งแรก ณ สถานีอนามัยประจำหมู่บ้านท่าขอนแก่น เมื่อวางแผนการกันอย่างละเอียดรอบคอบแล้ว จึงดำเนินการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นครั้งแรกในปี 2536

การก่อตั้งครั้งแรกใช้สถานที่คือ บ้านเลขที่ 55 หมู่ 3 อันเป็นบ้านของนางแจ่มศรี ทุ่มอกัย มีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

- (1) ประธานกรรมการ คือ นายเที่ยง บุตรราช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
- (2) เหม่ญัก คือ นายหนูรอด วรรณภักดีและนายแดง เนื่องมหา
- (3) ค่าหุ้น ๆ ละ 50 บาท
- (4) มีผู้ลงทุนจำนวน 80 คน

- (5) แต่ละคนจะลงทุนได้ไม่เกิน 10 หุ้น หรือ 500 บาท เช่นผู้ใหญ่เที่ยง บุตรราช ลง 10 หุ้น
- (6) ผู้ถือหุ้นจะผลัดเวรกันมาจัดการขายสินค้าวันละ 6 คน
- (7) สินค้าที่นำมาจำหน่าย ได้แก่ อาหารทั้งสดและแห้ง เครื่องใช้ในบ้าน ยาสามัญ ประจำบ้าน และอุปกรณ์ไฟฟ้าต่าง ๆ
- (8) มีคณะกรรมการอื่น ๆ นอกจากประธานกรรมการและเหรัญญิกไม่เกิน 10 คน
- (9) การลงทุนแต่ละเดือนจะไม่เกิน 1 หมื่นบาท
- (10) มีการปันผลกัน 6 เดือน ต่อ 1 ครั้ง

การปันผลครั้งแรกมีกำไรห้าหมื่นกว่าบาท ผู้ถือหุ้นต่างก็รับการปันผลเกือบจะเท่าจำนวนเงินที่ลงทุนกันไว้ แสดงว่าการดำเนินงานประสพผลสำเร็จอย่างยิ่ง ขณะที่สหกรณ์แห่งนี้ทำงานได้ผล แต่สหกรณ์ของหมู่บ้านอื่น ๆ ของชาวไทยย่อทำนองไม่ประสพผลสำเร็จเท่าที่ควร มีหน้าขายยังไม่ได้รับความสนใจจากสมาชิก ผลที่สุดก็ล้มเลิกไป ในจำนวน 5 หมู่บ้านนั้นมีเพียงหมู่ที่ 3 เท่านั้นที่ยังดำเนินกิจการอยู่ได้ สาเหตุที่เป็นดังนั้นเพราะสหกรณ์หมู่บ้านอื่น ๆ ไม่จำกัดในการลงทุนบางคนลงทุนมากก็ได้กำไรมากคนอื่น ๆ ลงน้อยก็ไม่สนใจที่จะให้ความร่วมมือต่างจากหมู่ที่ 3 มีข้อจำกัดว่าแต่ละคนจะถือหุ้นไม่เกิน 10 หุ้นและทุนแต่ละเดือนก็จะไม่เกิน 1 หมื่นบาท ลักษณะนี้เป็นทางสายกลางไม่มากไม่น้อยเกินไป

สหกรณ์หมู่ที่ 3 อยู่ที่บ้านนางแจ่มศรี ทุนอภัยเพียง 6 เดือนก็ย้ายไปอยู่ที่แห่งใหม่ คือบ้านนางลำดวน วิมูลอาจ แต่อยู่ได้เพียง 6 เดือนก็ต้องย้ายอีกเพราะผู้เป็นเจ้าของบ้านเห็นกิจการได้ผลดีจึงคิดจะค้าขายเสียเอง ผลที่สุดสหกรณ์ของหมู่บ้านที่ 3 จึงได้มาอยู่ที่ตั้งปัจจุบันคือบ้านของนางดาวเรือง บุตรราช ซึ่งได้ใช้สถานที่แห่งนี้ตั้งแต่ปี 2532 เป็นต้นมา ปัจจุบันมีคณะกรรมการสหกรณ์ดังนี้

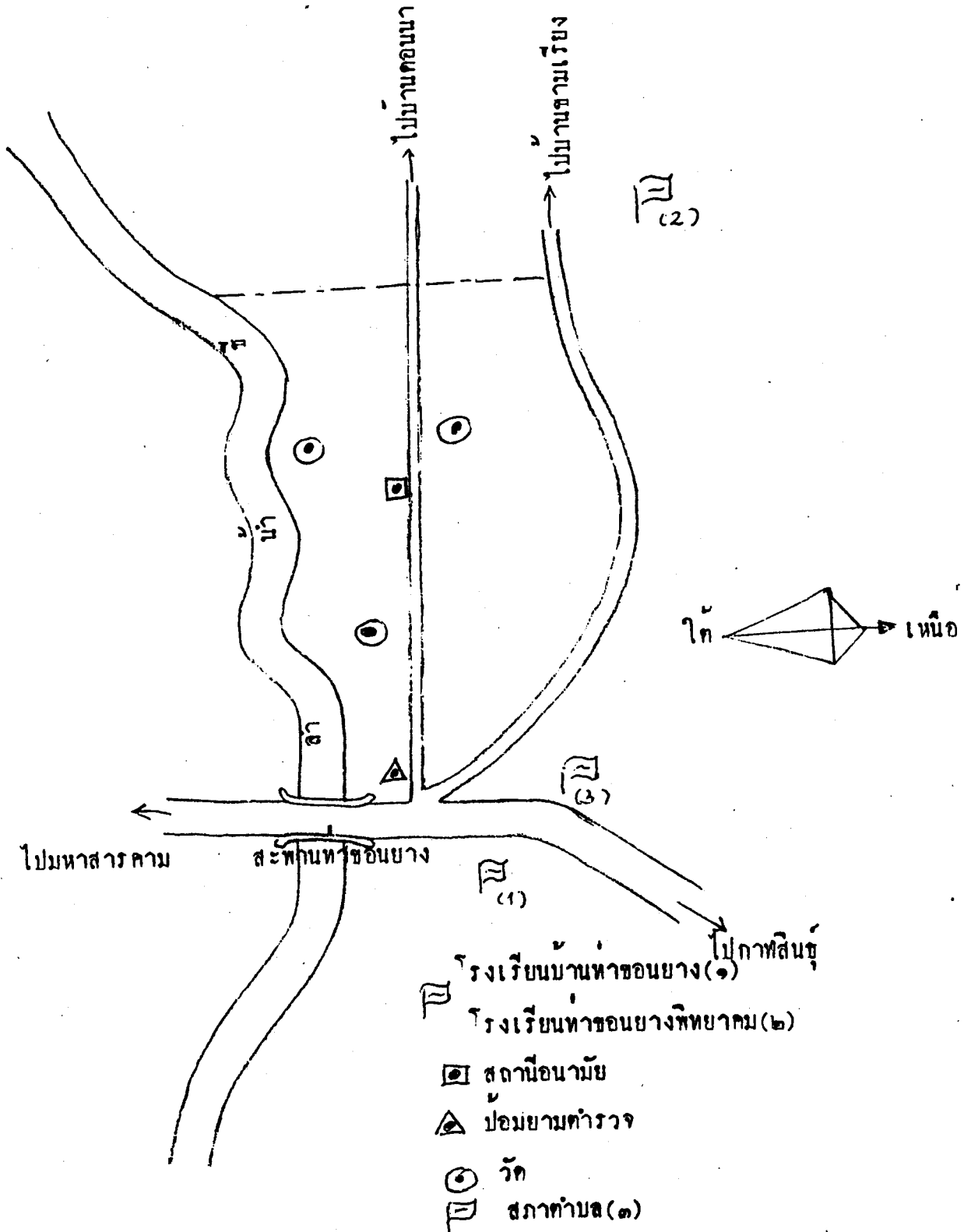
(1) นายเที่ยง บุตรราช	ประธาน
(2) น.ส. เพ็ญ เนื่องวรรณ	เหรัญญิก
(3) นายสมควร บุตรราช	เหรัญญิก
(4) นายปราโมทย์ พรหมจารีต	ผู้จัดการ
(5) นายอุทัย ใหม่คามิ	นายทะเบียน

- (6) นางทองใบ พรหมจารีต ผู้ชาย
- (7) น.ส. บังอร บุตรราช ผู้ตรวจสินค้า

ผู้เข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์หมู่ 3 นี้จะมีราชนครหมู่ที่ 1 บางรายมาเข้าเป็นสมาชิกด้วย
ปัจจุบันนี้มีสมาชิกจำนวน 90 คน ได้ขยายงานบางส่วนออกไป เช่น ซื้อตู้แช่ใหญ่ราคา
25,000 บาท ใช้จ่ายประจำของสหกรณ์ คือ

- (ก) ค่าภาษี 6 เดือน 300 บาท
 - (ข) ค่าไฟ 6 เดือน 3,000 บาท
 - (ค) ค่ารถ 6 เดือน 2,500 บาท
 - (ง) ค่าตอบแทนคณะกรรมการ 6 เดือน 15% ของกำไร เฉลี่ยแล้วจะได้คนละ
100 กว่าบาท
 - (จ) ประชานกรรมการจะได้ 50 บาทต่อ 6 เดือน
- (ดาวเรือง บุตรราช. สัมภาษณ์ 2539)

แผนที่ บ้านท่าขอนยาง.จ. สกลนคร บริการสังคม
 ตำบลท่าขอนยาง อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

ศูนย์สงเคราะห์ประชาชน

ศูนย์นี้เกิดขึ้นโดยการสนับสนุนของทางราชการ คือ กรมประชาสงเคราะห์ได้ให้
ทุนดำเนินการจำนวน 12,500 บาท โดยมอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้านร่วมกับผู้ช่วย
ผู้ใหญ่บ้านเป็น ผู้ดำเนินการ ชุมชนไทยย่อท่าขอนแก่นมีศูนย์สงเคราะห์ประชาชนอยู่ที่
หมู่ที่ 3 โดยมีคณะกรรมการดำเนินการ คือ

(1) นายเที่ยง บุตรราช	ประธาน
(2) นายหนูเพียร นิมิตร	รองประธาน
(3) นายบุญถิ่น บุตรราช	เหรัญญิก
(4) นายคำเนิน เนื่องวรรณะ	ผู้ทรงคุณวุฒิ
(5) นายแดง เนื่องมหา	กรรมการ

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ ได้นำทุนดำเนินการไปฝากธนาคารแล้วนำดอกผลมา
แจกจ่ายแก่ผู้สูงอายุที่ยากจนอนาถา ที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว ลงมติว่าบุคคล
เหล่านั้นเป็นบุคคลยากจนอนาถาจริง จากข้อมูลหมู่บ้านปรากฏข้อเท็จจริงดังนี้

ก. ครอบครัวผู้ยากจน	6 ครอบครัว
ข. ไม่มีที่ดินทำกิน	1 ราย
ค. ผู้สูงอายุที่ยากจน	6 ราย
ง. ผู้สูงอายุได้รับเพื่อยังชีพ	3 ราย
จ. คนพิการทุพพลภาพ	1 ราย

ในปัจจุบันคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ประชาชนได้คัดเลือกบุคคลที่ควรได้รับ
การสงเคราะห์จำนวน 7 คน คือ

1. นายที สอนศรี
2. นางทองมี บุตรราช
3. นางสุข จันทร
4. นางทองมี วรรณภักดี
5. นางสิงห์ ปรีชา

6. นางบุญศรี นิมิตร
7. นายอ่อน เพ็ญจันทร์

กลุ่มฌาปนกิจบ้านท่าขอนยาง

การรวมกลุ่มของกิจกรรมนี้มีสมาชิกแพร่กระจายอยู่ทั้ง 5 หมู่บ้านของชาวไทยย้อ บ้านท่าขอนยาง สมาชิกบางส่วนมาจากหมู่บ้านอื่นก็มี เช่น บ้านวังหว้าซึ่งอยู่ในตำบลท่าขอนยาง เช่นกัน เดิมที่มีเพียงกลุ่มกลุ่มเดียว คือ กลุ่มฌาปนกิจที่ 1 ต่อมาเมื่อมีผู้สนใจเป็นสมาชิกมากขึ้น กลุ่มที่ 1 ไม่สามารถรับสมาชิกรุ่นหลัง ๆ ได้จึงได้มีการตั้งกลุ่มฌาปนกิจที่ 2 ขึ้น อย่างไรก็ตามมีคนจำนวนมากเป็นสมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม คณะกรรมการกลุ่มฌาปนกิจประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ดังนี้

1. นายเลิศ แสงอุทัย	ประธาน
2. นายประพันธ์ มังคลสิทธิ์	ตัวแทนหมู่ 3
3. นายตุ้ย บุตรราช	ตัวแทนหมู่ 3
4. นายสมาน ทวีเลิศ	ตัวแทนหมู่ 1
5. นายบุญมี บุตรราช	ตัวแทนหมู่ 1
6. นางอุทัย แสนจรัส	ตัวแทนหมู่ 2

นอกจากนี้ยังมีบุคคลอื่น ๆ อีก กล่าวคือ มีกรรมการประจำหมู่บ้านหมู่ละ 2 คน รวม 6 หมู่บ้าน จึงมีกรรมการฌาปนกิจประจำหมู่บ้านทั้งหมด 12 คน เมื่อสมาชิกเสียชีวิตลง คณะกรรมการเหล่านี้จะเป็นผู้จัดเก็บเงินจากสมาชิกในหมู่บ้านของตนแล้วรวบรวมนำส่งที่ประธานกรรมการ ประธานกรรมการก็จะนำเงินดังกล่าวไปให้ครอบครัวผู้เสียชีวิตในวันถวายสังฆทานอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไป คณะกรรมการผู้รวบรวมเงินประจำหมู่บ้านจะได้รับเบี้ยเลี้ยงจำนวน 5% ของเงินที่เก็บได้

สมาชิกกลุ่มฌาปนกิจในปัจจุบันมีจำนวนประมาณ 1,000 คน ถ้ามีคนตาย 1 คน ญาติจะได้ค่าฌาปนกิจประมาณ 9,000-10,000 บาท เงินจำนวนนี้สามารถนำไปใช้จ่ายในการจัดงานฌาปนกิจศพได้อย่างเพียงพอ เป็นการปลดเปลื้องภาระแก่ลูกหลานญาติมิตรที่จะต้องรับภาระใช้จ่ายในงานศพไม่ให้เข้าทำนอง "คนตายชายคนเป็น" (คาน เนื่องอุดม. สัมภาษณ์. 2538)

สภาตำบลท่าขอนยาง

ในจังหวัดมหาสารคามมีการก่อตั้งสภาตำบลเริ่มแรกในปี 2539 จำนวน 10 ตำบล อยู่ที่อำเภอโกสุมพิสัย 3 ตำบลและอำเภอกันทรวิชัย 7 ตำบล สภาตำบลท่าขอนยางจึงเป็น 1 ใน 7 สภาตำบลของอำเภอกันทรวิชัย

สภาตำบลท่าขอนยางตั้งขึ้นมาด้วยเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่จะกระจายอำนาจการปกครอง มาสู่ภูมิภาค มีสมาชิกของสภาตำบลอยู่ 2 กลุ่มคือ สมาชิกที่มาจากกาเลือกตั้งจำนวน 24 คน ซึ่งได้มาจาก 12 หมู่บ้าน ๆ ละ 2 คน และสมาชิกอีกกลุ่มหนึ่งนั้นเป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง จำนวน 13 คน คือ

1. ผู้ใหญ่บ้านท่าขอนยางหมู่ที่ 1 ได้แก่ นายเอื้อน พายบุตร
2. ผู้ใหญ่บ้านท่าขอนยางหมู่ที่ 2 ได้แก่ นายสุจิตร์ คันทาร์ ท่านผู้นี้เป็นกำนันตำบลท่าขอนยางด้วยและดำรงตำแหน่งประธานสภาตำบลท่าขอนยาง
3. ผู้ใหญ่บ้านท่าขอนยางหมู่ที่ 3 ได้แก่ นายเทียง บุตรราช
4. ผู้ใหญ่บ้านท่าขอนยางหมู่ที่ 4 ได้แก่ นางสาวลี พิมายนอก
5. ผู้ใหญ่บ้านท่าขอนยางหมู่ที่ 11 ได้แก่ นางสาวสมบูรณ์ จันทรเปล่ง
6. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านกุตร่อง
7. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านวังหว้า
8. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 7 บ้านดอนขม
9. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 บ้านดอนเวียงจันทร์
10. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 บ้านหัวขัว
11. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 บ้านไค่นุ่น
12. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 12 บ้านดอนม่วน
13. แพทย์ประจำตำบลอีก 1 ท่าน

งบประมาณงวดแรกที่สภาตำบลท่าขอนยางได้รับจำนวน 1,300,000 บาท

สภาได้มีมติให้ใช้จ่ายในกิจการต่าง ๆ คือ

1. สร้างน้ำประปาบ้านไค่นุ่น 320,000 บาท
2. ซื้อหินลูกรังถนนใน 12 หมู่บ้าน 150,000 บาท
3. สร้างตลาดสด 250,000 บาท

4. ถมดินบริเวณตลาดสด	20,000 บาท
5. สร้างห้องน้ำ	20,000 บาท
6. จัดซื้อโทรทัศน์	15,000 บาท
7. จัดซื้อมอเตอร์ไซด์	50,000 บาท
8. จัดซื้อตู้เย็น	15,000 บาท
9. พัฒนาบ้านกุฎร่อง	40,000 บาท

จากงบประมาณทั้งหมดนั้นได้จัดไว้เป็นเบี้ยประชุมและเงินเดือนจำนวน 35% เท่ากับ 525,000 บาท จากเงินจำนวนนี้สมาชิกสภาตำบลจะได้รับเป็นเงินเดือนคนละ 500 บาท และเบี้ยประชุมอีกครั้งละ 200 บาท คาดว่าในงวดที่ 2 สภาตำบลจะได้รับงบประมาณอีกจำนวน 800,000 บาทถ้วน ทางสภาจะได้วางแผนจัดสรรงบประมาณกันต่อไป (วีระชัย เพชรดี. สัมภาษณ์. 2539)

การรวมกลุ่มโคชชนบธรรมนิยมประเพณี

ชาวไทยฮ้อบ้านท่าขอนยางมีชนบธรรมนิยมประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับผีसाงเทวดา และประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา งานประเพณีทั้งสองนี้บางงานก็แยกกระทำโดยไม่เกี่ยวข้องกัน คือ ถ้าเป็นงานผีसाงเทวดาพระภิกษุสามเณรก็จะไม่ไปเกี่ยวข้องด้วย หรือถ้าเป็นงานบุญทางพุทธศาสนา ผีसाงเทวดาก็จะกันไว้ต่างหาก อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ชาวไทยฮ้อบ้านท่าขอนยางได้ปรับประยุกต์ให้เกิดการประสมประสานขึ้นระหว่างผีกับพุทธ ซึ่งได้ปรากฏขึ้นตามพิธีกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. พิธีกรรมเลี้ยงผีประจำหอ

ในกรณีหอกลางบ้านหรือหอตาปลีจะมีพิธีการแก้บน(บ่า)กันทุกวันพุธ การบ่านั้นเป็นการร้องขอต่อผีบรรพบุรุษเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ในชีวิต 2 ประการคือ ให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่าง ๆ เช่น ไปทำงานที่ต้องเสี่ยงต่อความตายในกรณี เช่น ชาวประมงหาปลาในทะเล ไปเป็นทหารรับจ้างรบ เป็นต้น อีกประการหนึ่งเป็นการบนเพื่อให้สำเร็จสมประสงค์ในสิ่งที่ปรารถนา เช่น ให้สอบได้บรรจุเป็นข้าราชการ ให้แคล้วคลาดจากการ

เป็นทหาร ในพิธีการบ้ำดังกล่าว ผู้แก่นบอาจนำอาหารคาวหวานหรือชั้น 5 ชั้น 8 หรือสิ่งอื่น ๆ ไปเป็นส่วนประกอบในการบวงสรวงบูชา โดยไม่มีพระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้อง ถือเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับผีसाงเทวดาล้วน ๆ

แต่ในกรณีเลี้ยงผีแม่นางสองพี่น้องที่ชาวไทยชื้อเรียกกันว่า "พิธีเลี้ยงหอโสง" นั้น จะมีพระภิกษุเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย โดยจะมีวิธีการขั้นตอนดังนี้

- (1) ชาวบ้านช่วยกันจัดสถานที่บริเวณหอโสง นิมนต์พระภิกษุให้หนึ่งอยู่บนแคร่ ที่ยกพื้นสูงกว่าพื้นดิน
- (2) ชาวบ้านนำอาหารคาว-หวาน มากถวายเพล
- (3) พระภิกษุจะเทศน์ให้ชาวบ้านฟัง 1 กัณฑ์
- (4) พระภิกษุ 2 รูป คือ พระมหาบุญเรืองเจ้าอาวาสวัดสว่างวารีและพระอาจารย์บุญ เจ้าอาวาสวัดมหาผลจะดำเนินการผูกข้อต่อแขนแก่ผู้มาในงาน
- (5) ขอนเจ้าจะพาชาวบ้านถือพาอาหารเดินแห่ไปรอบ ๆ หอโสงนั้นจำนวน 3 รอบ
- (6) ขอนเจ้า คือ นางทุมมี วรรณภักดี จะเข้าทรงแล้วทำนายทายทักเหตุการณ์ในอนาคตของบ้านเมือง
- (7) ขอนเจ้าในร่างทรงจะแนะนำให้ชาวบ้านที่บ้าหรือบนไว้กับหอใด ๆ ทั้ง 3 หอ ให้รีบไปแก้บนเสียมิฉะนั้นจะเดือดร้อน

2. ประเพณีเข้าพรรษา

ในทุก ๆ ปีเมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ชาวไทยชื้อจะจัดงานบุญวันเข้าพรรษา กันเป็นประจำถือเป็นฮีตประจำเดือน 8 ในงานนี้จะเป็นการประสมประสานกันระหว่างประเพณีทางพุทธศาสนา และประเพณีเกี่ยวกับผีसाงเทวดาที่เคยมีมาแต่เดิมของผู้คนโดยทั่วไป มีวิธีการขั้นตอนดังนี้

- (1) เข้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ชาวบ้านจะแต่งกายเรียบร้อยสวยงามพากันนำอาหารคาว-หวาน และผ้าอาบน้ำฝนไปทำบุญที่วัด
- (2) พระภิกษุสามเณรลงฉันภัตตาหารที่ศาลาการเปรียญ
- (3) ทายก(มรรคทายก) นำชาวบ้านถวายอาหารและจตุปัจจัยไทยทาน มีผ้าอาบน้ำฝนเป็นต้น

- (4) พระภิกษุสามเณรให้พรด้วย ยถา, สัพพี
- (5) ชาวบ้านรับพรพระ กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติมิตรที่ตายไปแล้ว
- (6) บ่ายวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 มีเทศน์ 1 กัณฑ์ มรรคทายกจะอาราธนา เป็นภาษาบาลี โดยอ้างถึงพระพรหมที่เคยมาอาราธนาให้พระพุทธเจ้าเทศน์โปรดเวไนยสัตว์ในสมัยพุทธกาลนั้น
- (7) ภาคค่ำของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 นั้น อุบาสก-อุบาสิกาต่างพากันนุ่งขาว-ห่มขาว เตรียมดอกไม้ธูปเทียนและเทียนหอมอมมุ้งเพื่อไปจำศีลภาวนาและนอนค้างที่ศาลาวัด
- (8) พระภิกษุสามเณรพร้อมด้วยอุบาสก-อุบาสิกาสวดมนต์ทำวัดค่ำพร้อม ๆ กัน พระภิกษุ-สามเณรนั่งบนอาสนสงฆ์ อุบาสก-อุบาสิกาที่นั่งพื้นศาลาการเปรียญ
- (9) เวียนเทียนรอบพระอุโบสถ มีพระภิกษุสามเณรนำหน้าอุบาสก-อุบาสิกาตามหลัง
- (10) อุบาสก-อุบาสิกาจุดธูป-เทียนบริเวณกำแพงรอบ ๆ วัด
- (11) อุบาสก-อุบาสิกา ทำวัตร สวดมนต์แล้วเข้านอนบนศาลาการเปรียญ

การสังเกตอาการหออธรรม

หออธรรม คือผู้รักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านที่มีสาเหตุมาจากสิ่งเหนือธรรมชาติ คือจิตวิญญาณต่าง ๆ จิตวิญญาณเหล่านั้นจะทำให้ชาวบ้านเกิดอาการเจ็บป่วยในลักษณะต่าง ๆ คือ

- ก. ผีตก ทำให้เกิดอาการไข้ตัวร้อน
- ข. ผีโกรธ ทำให้เกิดอาการคลุ้มคลั่งจนกระทั่งเสียชีวิต
- ค. ผีเข้า มีอาการคลุ้มคลั่ง เป็นบ้า วิกลจริต
- ง. ผีเอาขวัญ มีอาการเหม่อลอย ไร้สติสัมปชัญญะ

อาการดังกล่าวนั้นเมื่อเกิดขึ้นกับผู้ใด ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ด้วยวิธีการของแพทย์แผนปัจจุบัน ชาวบ้านจึงต้องหันไปพึ่งพาหออธรรมแล้วหออธรรมก็สามารถรักษาให้หายเป็นปกติได้ เพราะเหตุนี้ชาวบ้านทำขอมขางจึงยังคงให้ความเคารพเชื่อมั่นในหออธรรมเป็นอย่างสูง แม้ความเจริญสมัยใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์จะทำให้วิถีชีวิตด้านอื่น ๆ เปลี่ยนแปลง

ไปเป็นอย่างมากแต่การรักษาโรคภัยไข้เจ็บในแบบดั้งเดิมโดยอาศัยหมอธรรมก็ยังคงเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับหมอธรรมจะมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ในยามที่เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยญาติของผู้ป่วยจะมาเชิญหมอธรรมไปจัดการบำบัดรักษาที่บ้านผู้ป่วยนั้นและในยามปกติชาวบ้านจะพากันนำดอกไม้และเทียนมาที่บ้านหมอธรรมในวันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ใน 1 เดือนจะมาหาหมอธรรม 4 วันคือ วันขึ้น 8 ค่ำ ขึ้น 15 ค่ำ แรม 8 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ ในวันพระ 8 ค่ำ จำนวนชาวบ้านที่มาจะน้อยกว่าวันพระ 15 ค่ำ เมื่อถึงวันดังกล่าวหมอธรรมจะแต่งกายนุ่งผ้าใส่รองเท้าใหม่ เสื้อเชิ้ตสีขาวมีผ้าขาวม้าใหม่คาดไหล่ซ้าย นั่งคอยท่ารับชาวบ้านที่จะมาสักการในตอนเย็นของวันพระ โดยจะเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 6 โมงเย็นไปจนถึงเวลาประมาณ 2 ทุ่ม วิธีการและขั้นตอนในพิธีกรรมมีดังต่อไปนี้

- (1) ประมาณ 6 โมงเย็นหมอธรรมจะจัดเตรียมสถานที่และแต่งตัวรอชาวบ้านที่จะมาส่งสักการ
- (2) เมื่อชาวบ้านมาถึงจะนำดอกไม้และเทียนเข้าไปหาหมอธรรม ยกดอกไม้และเทียนขึ้นจบที่หน้าปากแล้วถวายเครื่องสักการ คือ ดอกไม้และเทียนนั้นแก่หมอธรรมซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า "อาจารย์" หรือ จาน
- (3) หมอธรรมก็จะทักทายปราศรัยในเบื้องต้นต่อจากนั้นจะทำพิธีผูกข้อต่อแขนด้วยด้ายผูกข้อมือที่เตรียมไว้
- (4) หลังจากผูกข้อมือแล้วหมอธรรมก็จะอวยชัยให้พร
- (5) ชาวบ้านบางคนจะขอด้ายจากหมอธรรมเพิ่มเติมอีกเพื่อนำไปผูกข้อต่อแขนให้สมาชิกของครอบครัวซึ่งไม่ได้มาด้วย จะขอมากหรือน้อยก็แล้วแต่จำนวนคนในครอบครัวว่ามีจำนวนเท่าใด
- (6) เมื่อเสร็จจากการผูกข้อต่อแขนแล้วชาวบ้านก็รีบกลับไปทันที คนใหม่ก็จะเข้าไปหาหมอธรรม
- (7) เมื่อถึงเวลาประมาณ 2 ทุ่ม หมอธรรมก็จะนำดอกไม้และเทียนที่ชาวบ้านนำมาสักการทั้งหมดเข้าไปในห้องเพิงเพื่อทำพิธีการเคารพบูชาครูบาอาจารย์ ต่อจากนั้นก็นั่งบริกรรม ทำจิตใจให้หมดจดมองใส แผ่เมตตาไปถึงชาวบ้าน เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน

หมายเหตุ : ที่ใช้คำว่า "ผูกข้อต่อแขน" ก็เพราะว่าขณะที่หมอธรรมผูกข้อมือให้ชาวบ้านคนหนึ่ง ชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงก็จะยื่นแขนออกไปแตะร่างกายของคนนั้นเพื่อร่วมรับความเป็นสิริมงคลด้วย

ภาพที่ 43 : หมอธรรมกำลังผูกข้อมือให้ชาวบ้าน

ภาพที่ 44 การผูกข้อต่อแขน

การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต

สังคมในปัจจุบันกำลังมีการขยายตัวทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา อย่างกว้างขวาง ชุมชนชาวไทยชื้อบ้านท่าขนอยางจึงปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตให้ผสมกลมกลืนกับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในหลาย ๆ ด้าน คือ

(1) ด้านประเพณีพิธีกรรม มีการปรับเปลี่ยนในหลาย ๆ ประเด็น คือในประเพณีประจำชีวิต เกี่ยวกับการเกิด ปัจจุบันชาวไทยชื้อจะฝากครรภ์กับแพทย์ที่โรงพยาบาลในเมือง และทำคลอดกันที่โรงพยาบาล เพราะหมอต้าแม่ผู้ทำคลอดแบบโบราณทุกวันนี้ไม่มีแล้ว ในด้านการบวชจำนวนผู้บวชจะน้อยลง และมักจะบวชเพียง 7 วัน หรือ 15 วัน ชรรมนิยมการอยู่วัดก่อนบวชดูเหมือนจะเล็กลงไปแล้ว ในด้านการตายแม้จะมีเงินเฮือนดีกันอยู่แต่การเผาศพชาวบ้านท่าขนอยางจะนิยมจัดการฅาปนกิจกันที่วัดสว่างวารี ซึ่งมีเมรุเผาศพมากกว่าจะไปที่โคกป่าช้าดังเช่นในอดีต

ประเพณีพิธีกรรมตามเทศกาลในลักษณะฮีด 12 จะจัดกันเป็นกิจจะลักษณะอยู่เพียงไม่กี่ประเพณี เช่น บุญพะเวศ สงกรานต์ บุญบั้งไฟ เข้าพรรษา ออกพรรษา นอกนั้นก็ทำตามตามมีตามเกิดไม่พร้อมเพรียงยิ่งใหญ่เหมือนเช่นที่มีในอดีต

(2) ด้านการอาชีพมีการประกอบอาชีพอย่างอื่นแทนการทำนา ได้แก่ ค้าขาย รับราชการ กรรมกร ให้บริการ

ด้านการค้าขาย มีการขายอาหารและเครื่องดื่ม ขายของชำ ขายผักผลไม้ ร้านขายอาหารบ้านท่าขนอยางที่มีชื่อเสียง คือ ร้านไก่อ่าง-ส้มตำของนายมนูญ-นางสงัด ภวภูตานนท์ ตั้งอยู่ใกล้กับป้อมตำรวจปากทางเข้าบ้านท่าขนอยาง ลูกค้าส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองและที่อื่น ๆ เดินทางมาโดยรถยนต์ส่วนตัว ลูกมีนางสงัด คือ นางส้มโอ ฤทธิยา เป็นมือส้มตำที่ลูกค้าส่วนใหญ่ยกย่องว่าตำได้อร่อยมาก ร้านส้มตำ-ปิ้งไก่อ่างนี้ให้บริการลูกค้าวันละประมาณ 4 ชั่วโมง คือจาก 4 โมงเช้าถึง 2 โมงเย็นเท่านั้น ในแต่ละวันจะขายไก่อ่างได้ประมาณ 40-50 ตัว (มนูญ ภวภูตานนท์ : สัมภาษณ์. 2539)

การขายอาหารของชาวบ้านท่าขนอยางจะมีอีก 2 แบบคือ แบบตั้งแผงขายหน้าร้าน กับแบบใส่รถสาลี่แล้วเร่ขายตามหมู่บ้าน อาหารจะมีทั้งคาวและหวาน อาหารคาวส่วนใหญ่จะเป็นป่นปลา ซุปบักมี สบและแกงอ่อม ส่วนของหวานจะมีบวชชี ซ้ำหริ่ม หวานเย็นและอื่น ๆ

การขายของเช้าจะมีประจำทุกหมู่บ้าน เช่น กรณีหมู่ที่ 1 จะมีร้านของนายสมศักดิ์
แก้วเศรษฐ์ ร้านของนางสมร และสงอุทัย ส่วนการขายผักและผลไม้ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะนำ
ไปขายที่ตลาดสดซึ่งมีอยู่ 2 ที่ คือตลาดสดของสภาตำบลและตลาดสดเชิงสะพานท่าขอนยาง
วังบ้านดินดำ เขตอำเภอเมืองมหาสารคาม ตลาดทั้ง 2 แห่งนี้จะเปิดขายประมาณบ่าย 2 โมง
ไปจนถึงพลบค่ำ นอกจากผักและผลไม้แล้วชาวบ้านท่าขอนยางจะนำสินค้าสารพัดชนิดไปขาย
ที่ตลาดสดดังกล่าว สินค้าบางอย่างก็หามาเอง เช่น พลาสติก ปลาย่างจากลำน้ำชี แมงกีนูน
กบและอึ่ง บางอย่างก็ซื้อมาจากตลาดในเมือง เช่น ผลไม้ต่าง ๆ มีลำไย เงาะ ทุเรียน
ส้มเขียวหวาน ลางสาด พุทรา ละมุด ฯลฯ ในบริเวณตลาดสดนี้จะมีสินค้าประเภทเนื้ออยู่
1 ราย ที่สภาตำบลและ 2 รายที่เชิงสะพานท่าขอนยาง แต่ละรายจะล้มวัววันละ 2-3 ตัว
และมีเขียงหมู 1 เขียงที่เชิงสะพานท่าขอนยาง ส่วนที่สภาตำบลยังไม่ปรากฏเขียงหมู

อาชีพกรรมกร ชาวบ้านท่าขอนยางวัยหนุ่ม-สาวจะออกจากบ้านไปประกอบอาชีพ
เป็นกรรมกรในจังหวัดต่าง ๆ ภายในประเทศ โดยเฉพาะที่กรุงเทพมหานครและนอกประเทศ
ทั้งในกลุ่มอาเซียน คือ สิงคโปร์ มาเลเซีย บรูไน และนอกกลุ่มอาเซียน เช่น ใต้หวัน
เกาหลี ญี่ปุ่น และกลุ่มอาหรับ เช่น อิรัก อิหร่าน ลิเบีย ซาอุดีอาระเบีย

ภาพที่ 45 พิธีกรรมเผาศพที่โคกป่าช้า

จากภาพทั้งสองนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนไทยยึดทำนองอย่างกำลังปรับเปลี่ยนสถานที่
ฌาปนกิจศพจากที่เดิมคือ โคกป่าช้ามาสู่ที่ใหม่ คือ เมรุเผาศพที่วัดสว่างวาริ

ภาพที่ 46 : เมรุเผาศพที่วัดสว่างวาริ

ภาพที่ 47 : ร้านขายส้มตำ-ไก่ย่าง

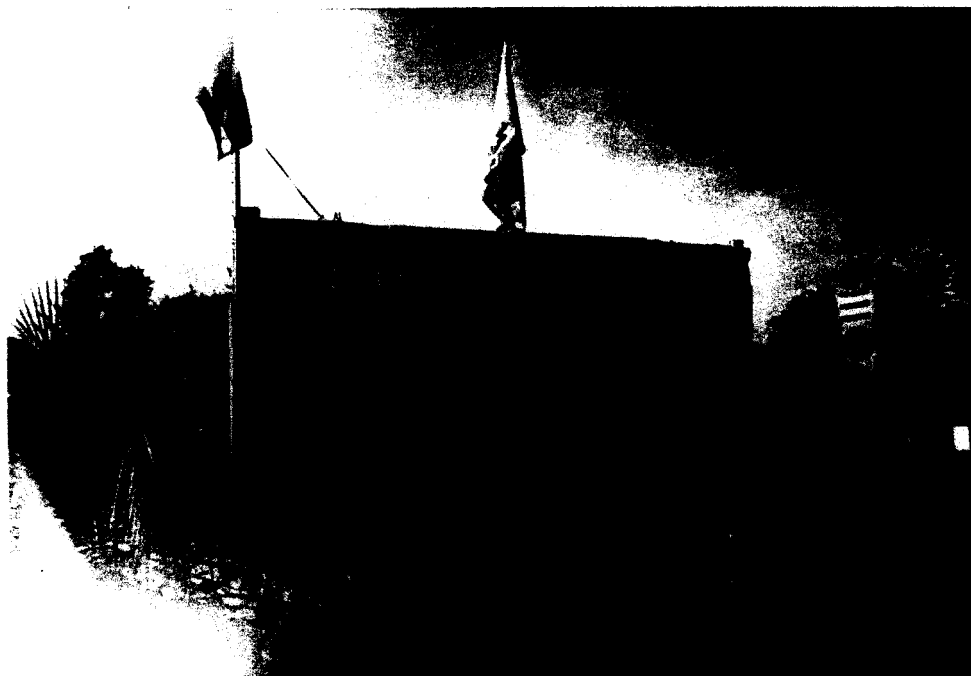
จากภาพทั้ง 2 นี้แสดงให้เห็นว่าชาวท่าขอนยางได้ปรับเปลี่ยนจากอาชีพทำนา มาเป็นการค้าขาย วิธีการมีทั้งประเภทตั้งร้านเป็นหลักแหล่งและเที่ยวเร่ขาย

ภาพที่ 48 : รถสาลีเร่ขายอาหาร

ภาพที่ 49 : ร้านขายเนื้อวัวสด

ภาพที่ 50 : ตลาดสดของสภาตำบล

ภาพที่ 51 : ตลาดสดเชิงสะพานท่าขนช้าง

ภาพที่ 52 : ชาวบ้านกับเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่รับจ้างเย็บส่งร้าน

อาชีพรับราชการ ชาวบ้านท่าขอนยางในปัจจุบันได้รับการศึกษาสูงขึ้นจึงสามารถเข้าทำงานในแวดวงราชการต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดอื่น ๆ เฉพาะที่มหาสารคามชาวไทยเชื้อสายอีสานที่มีอาชีพรับราชการครูในโรงเรียนต่าง ๆ และเข้ารับราชการในหน่วยงานอื่น ๆ คือ

- ก. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- ข. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม
- ค. ศูนย์เครื่องมือกล
- ง. กรมทางหลวงแผ่นดิน
- จ. วิทยาลัยเทคนิค
- ฉ. วิทยาลัยอาชีวศึกษา
- ช. วิทยาลัยเกษตรกรรม

ชาวบ้านท่าขอนยางที่รับราชการและมีตำแหน่งสูงสุดในปัจจุบันคือ นายพนพร จันทร์ถง ปลัดจังหวัดร้อยเอ็ดคนปัจจุบัน (คาน เนื่องอุดม. สัมภาษณ์. 2538)

อาชีพการบริการที่ชาวบ้านท่าขอนยางกระทำอยู่ในปัจจุบันนอกจากจะทำนอกบ้านท่าขอนยาง คือเป็นผู้เสิร์ฟอาหาร เป็นบ็อบโรงแรม และผู้ขับซีทรี่รับจ้างใน กทม. และจังหวัดสำคัญ ๆ ในภาคอีสาน เช่น นครราชสีมา อุบลราชธานี ขอนแก่น และอุดรธานีแล้ว ยังมีส่วนหนึ่งที่ทำงานบริการอยู่ในหมู่บ้าน คือ มีบริการซ่อมรถจักรยานยนต์อยู่ 5 แห่ง ได้แก่

- (1) ห้องแถวหมู่ที่ 4
- (2) ห้องแถวตรงข้ามกับป้อมตำรวจ
- (3) กลางหมู่บ้าน
- (4) ริมเส้นทางไปบ้านคองนา
- (5) ริมเส้นทางไปบ้านขามเรียง

ที่มีร้านซ่อมจักรยานยนต์หลายแห่งก็เพราะ ชาวบ้านท่าขอนยางมีรถจักรยานยนต์ใช้กันอยู่ไม่ต่ำกว่า 300 คัน มีรถกระบะประมาณ 80 คันและมีรถเก๋ง 4-5 คัน

อาชีพบริการอีกอย่างหนึ่งคือ จักรยานยนต์รับจ้าง มีสถานีรับส่งอยู่บริเวณป้อมตำรวจ รถรับจ้างนี้จะนำผู้โดยสารไปส่งตามหมู่บ้านต่าง ๆ ในเขตท่าขอนยาง นอกจากนั้นยังจะนำผู้โดยสารไปส่งยังบ้านอื่น ๆ ที่อยู่ถัดไปด้านใน เช่น บ้านหนอง บ้านคองนา และบ้านขามเรียง

ภาพที่ 53 : สถานีรับส่งผู้โดยสารจักรยานยนต์รับจ้าง
ภาพทั้ง 2 นี้แสดงให้เห็นถึงอาชีพด้านบริการของชาวท่าขอนยางซึ่งจะมีทั้ง
อาชีพจักรยานยนต์รับจ้าง และอาชีพบริการซ่อมรถจักรยานยนต์

ภาพที่ 54 : ร้านบริการซ่อมรถจักรยานยนต์

(3) มีการปรับตัวในการเกษตรกรรม โดยได้นำเอาเกษตรกรรมแผนใหม่แบบไร่นาสวนผสมเข้าไปใช้ ปัจจุบันนี้จะทดลองทำกันทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านและประมาณ 3-5 ครอบครัว บริเวณไร่นาสวนผสมนั้นจะอยู่ในบริเวณที่คลองชลประทานของการพลังงานแห่งชาติทอดผ่าน โดยที่การพลังงานแห่งชาติจะติดตั้งเครื่องสูบน้ำไว้บริเวณริมฝั่งลำชี 2 แห่ง คือ ที่หน้าวัดสว่างวาริ และที่เชิงสะพานท่าขนอยาง เครื่องสูบน้ำดังกล่าวจะช่วยนำน้ำไปสู่ไร่นาสวนผสมของชาวบ้านท่าขนอยางจำนวนหลายร้อยไร่

การปรับตัวด้านเกษตรกรรมอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีการนำเครื่องทุ่นแรงสมัยใหม่มาใช้แทนแรงงานของคนและสัตว์ คือ วัว ควาย ปัจจุบันนี้ชาวบ้านท่าขนอยางมีรถไถนาชนิดเดินตามอยู่ประมาณ 50 คัน รถไถดังกล่าวจะออกบริการแก่ชาวบ้านแทนวัว, ควาย ซึ่งเกือบจะไม่มีใช้แล้ว มีรายละเอียดดังนี้

- ก. ไถธรรมดา (ไถชุด) ค่าจ้างไร่ละ 100 บาท
- ข. ไถคราด คือ ไถพรวน ค่าจ้างไร่ละ 150 บาท
- ค. ไถหว่านกล้า ปีบละ 80 บาท

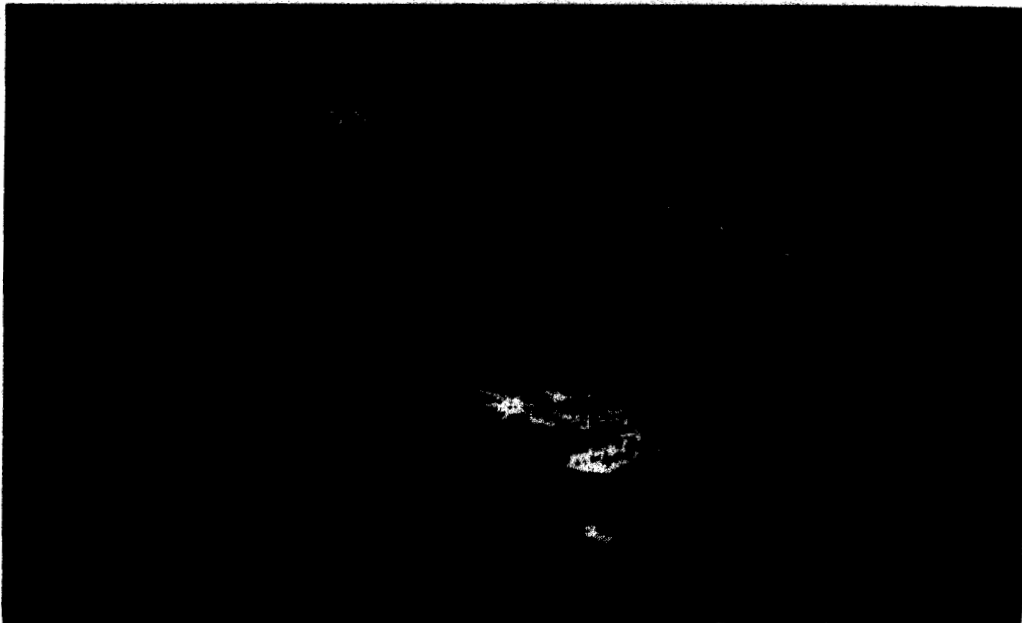
ที่นา 1 งานหรือ 100 ตารางวา จะใช้เมล็ดข้าวเพื่อหว่านกล้าประมาณ 2 ปีบ เพราะฉะนั้นที่หว่านกล้า 1 งานจะเสียค่าจ้างไถเป็นเงิน 160 บาท

และในหมู่บ้านท่าขนอยางนี้มีโรงสีข้าวขนาดกลางอยู่ 4 โรง เช่น โรงสีข้าวของนางสุมณรัตน์ จาริศศรี ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 โรงสีทั้ง 4 แห่งนั้นให้บริการแก่ชาวบ้านที่นำข้าวเหนียวมาสีข้าวเพื่อไปเก็บไว้รับประทานเท่านั้น ส่วนรายใดมีข้าวเหลือรับประทานก็จะนำไปขายที่โรงสี 2 แห่งคือ โรงสีสุภาพรที่บ้านดินคำ และโรงสีสุภาพรที่ตั้งอยู่ในตัวจังหวัดมหาสารคาม

(4) ด้านการเลี้ยงสัตว์จากอดีตที่เลี้ยงไว้เพื่อใช้งานและเป็นอาหารเปลี่ยนแปลงมาเป็นเลี้ยงเพื่อเศรษฐกิจการค้า กล่าวคือจะมีการเลี้ยงวัวพันธุ์กันทุกหมู่บ้าน ส่วนควายและวัวพันธ์บ้านส่วนใหญ่ก็จะเลี้ยงไว้เพื่อส่งขายในตลาดนัดวัวควายในอำเภอกันทรวิชัยนั่นเอง และได้มีการทำฟาร์มหมูขนาดย่อมกันทุกหมู่บ้านเช่นกัน

ภาพที่ 55 : เครื่องสูบน้ำจากลำชีหน้าวัดสว่างวารี

ภาพที่ 56 : เครื่องสูบน้ำจากลำชี เขิงสะพานท่าขนอยาง

ภาพที่ 57 : คลองส่งน้ำด้านตะวันออกของหมู่บ้าน

ภาพที่ 58 : สระเลี้ยงปลาบริเวณไร่นาสวนผสม

จำนวนสัตว์เศรษฐกิจของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ปรากฏหลักฐานจากสถิติของสภาตำบล
ทำนองอย่างเป็นดังนี้

หมู่ที่ 1	วัว	ควาย	หมู	หมายเหตุ
1	64	45	40	145
2	40	35	30	105
3	35	30	46	111
4	70	60	60	190
11	21	16	21	58
รวม	230	186	197	609

จากตารางนี้แสดงว่าชาวบ้านทำนอง หมู่ 4 ซึ่งอยู่ริมฝั่งริมชีและอยู่ริมถนนถนนันท์
มีการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจมากที่สุด ทั้งวัว ควาย และหมู รองลงไปคือหมู่ 1, 3, 2 และหมู่ที่ 11
มีน้อยที่สุดคือมีจำนวนรวมเพียง 58 ตัว สาเหตุเพราะเป็นหมู่บ้านที่เพิ่งจะแยกตัวออกมาจาก
หมู่เดิม มีประชากรน้อยมีทุนดำเนินการไม่เพียงพอ แต่โดยภาพรวมแล้วชาวไทยย้อทำนอง
เพิ่งจะเริ่มต้นในกิจการนี้เท่านั้นเอง

(5) การสำรวจปัญหาชาวบ้านและวิธีแก้ปัญหา เรื่องนี้สภาตำบลได้สำรวจสภาพ
ปัญหาต่าง ๆ ของชาวบ้านทั้ง 12 หมู่บ้านปรากฏหลักฐานดังนี้

1. เด็กแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี ขาดสารอาหาร จะพบมากที่สุดที่หมู่ที่ 1
2. คริวเรือนจัดบ้านไม่ถูกสุขลักษณะ พบมากเป็นที่ 1 คือหมู่ที่ 9 ที่ 2 คือ
หมู่ที่ 11
3. คริวเรือนไม่มีส้วมใช้ พบมากที่สุดที่หมู่ 9
4. เด็กไม่ได้ศึกษาต่อระดับมัธยม พบมากที่สุดที่หมู่ 4
5. เด็กไม่ได้รับการอบรมด้านอาชีพ พบมากที่สุดที่หมู่ 4

6. มีรายได้น้อยถึง 15,000 บาทต่อปี พบมากที่สุดที่หมู่ 5
7. คู่สมรสมีลูกไม่เกิน 2 คน พบมากที่สุดที่หมู่ 10, 11
8. ครัวเรือนไม่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม มีมากที่สุดที่หมู่ 3
9. การไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง มีมากที่สุดที่หมู่ 10, 11
10. คนเสพรามาก (ติดสุรา) มีมากที่สุดที่หมู่ 8
11. คนติดบุหรี่มาก มีมากที่สุดที่หมู่ 11

จากสถิติดังกล่าวนี้ ชาวไทยชื้อบ้านท่าขอนยางจะมีปัญหาอยู่ในระดับแนวหน้าอยู่ 5 ประเด็น คือ เด็กแรกเกิดขาดสารอาหาร เด็กไม่ได้เรียนต่อมัธยม เด็กไม่ได้รับการอบรมด้านอาชีพ ไม่ให้ความร่วมมือกับหมู่คณะ และติดบุหรี่ยากมาก น่าสังเกตว่าหมู่ที่ 3 นั้น เป็นหมู่เดียวที่สามารถตั้งสหกรณ์หมู่บ้านได้ แต่กลับมีปัญหาในเรื่องไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม ส่วนหมู่ที่ 2 ซึ่งเป็นเขตของกำนันนั้น มีปัญหาน้อยกว่าหมู่อื่น ๆ ปัญหาทั้ง 11 ประเด็นนั้น สภาตำบลท่าขอนยางได้สำรวจพบเมื่อไม่นานมานี้ คงจะต้องติดตามคู่มือวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวนั้นกันต่อไป

ปัญหาเฉพาะหน้าของชาวบ้านท่าขอนยางอีกประเด็นหนึ่งคือ เด็กนักเรียนที่เดินทางจากบ้านท่าขอนยางเพื่อไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนซึ่งตั้งอยู่คนละฟากถนนถนนที่จะต้องข้ามถนนสายนี้วันละ 2 เที่ยว ทั้งไปและกลับ เด็ก ๆ ต้องประสพอุบัติเหตุบนท้องถนนถึงเจ็บป่วยพิการ และเสียชีวิตอยู่เป็นประจำ ภายหลังปัญหานี้ได้รับการแก้ไข โดยภูมิปัญญาของชาวบ้าน และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านท่าขอนยางคนปัจจุบัน คือ นายเจวิชน โพธิ์ศรีอ่อน วิธีการแก้ปัญหาก็คือ บังเอิญว่าที่ถนนหลวงด้านหน้าโรงเรียนนั้นมีสะพานทอดข้ามลำห้วยเล็ก ๆ ที่ใต้คอสะพานนั้นได้แตกออกไว้เพื่อกันคอสะพานชำรุด ช่องว่างระหว่างตัวสะพานกับพื้นล่างมีพื้นที่เพียงพอที่จะให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่เดินลอดได้ ช่องทางนี้เองเป็นจุดอุโมงค์ลอดใต้ถนนนักเรียนบ้านท่าขอนยางจึงใช้อุโมงค์นี้เองเดินลอดใต้ถนนไปและกลับโรงเรียนจากหมู่บ้านวันละ 2 เที่ยวได้อย่างปลอดภัย

ภาพที่ 59 : นักเรียนกำลังเดินออกจากโรงเรียนเพื่อกลับบ้าน

ภาพทั้ง 2 นี้แสดงถึงภูมิปัญญาชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาด้านอุบัติเหตุ อุบัติภัยจากการจราจรบนท้องถนน

ภาพที่ 60 : อุโมงค์ใต้สะพานที่นักเรียนเดินลอดใต้ถนนด้วยความปลอดภัย

ความสำคัญในการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์

เอกลักษณ์ที่เด่นชัดของกลุ่มชาติพันธุ์ย้อบ้านท่าขอนยางในอดีตเมื่อประมาณ 30-40 ปีที่แล้วจะมีมากกว่าในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามยังมีเอกลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์อีกหลายประการที่ชาวย้อท่าขอนยางยังคงรักษาเอาไว้ได้เป็นอย่างดี เอกลักษณ์ดังกล่าวคือ

(1) ถ้อยคำภาษา ชาวย้อปัจจุบันแม้จะสามารถพูดภาษาไทย-ลาวและภาษาถิ่นกรุงเทพฯ (ไทยกลาง) ได้อย่างชัดเจนแล้วก็ตาม ขามเมื่อพวกเขาสนทนาระหว่างไทยย้อด้วยกันไม่ว่าเวลาและสถานที่ใดจะใช้ภาษาไทยย้อเสมอไม่ว่าคนรุ่นเก่าหรือรุ่นใหม่ พบพบหน้ากันก็จะได้ยินคำกักตักกันว่า

- เข็ดปีเตอ : ทำอะไร
- ไปลีเลอ, ไปกะเลอ : ไปไหน
- มาเมอเตอ, มาเผอ : มาทำไม
- ปานเลอสิเมื่อบ้าน : เมื่อไรจะกลับบ้าน

(2) ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับห่อผีบรรพบุรุษทั้ง 3 ห่อ คือห่อกลางหรือห่อตาปิลือ ห่อเจ้าพ่อสำราญ และหอนางสองพี่น้อง ยังคงจัดกระทำกันอยู่เป็นประจำทุก ๆ ปีมิได้ขาด ชาวย้อท่าขอนยางเมื่อจากบ้านไปทำงานในต่างจังหวัดหรือต่างประเทศหากกลับมาเยี่ยมบ้านจะต้องแสดงคารวะต่อห่อผีทุกครั้ง พร้อมกับบอกเล่าให้วิญญาณบรรพบุรุษเหล่านั้นได้ติดตามไปคุ้มครองป้องกันให้แคล้วคลาดจากอันตรายและภัยพิบัติทั้งปวง ถ้าผู้ใดปล่อยปละละเลยไม่แสดงความเคารพอ่อนน้อมผู้นั้นก็มักจะมีอันเป็นไปด้วยประการต่าง ๆ ฉะนั้นห่อผีของชาวไทยย้อท่าขอนยางจึงเป็นสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์สำหรับทุกคน

(3) การให้ความเคารพเชื่อถือในหมอธรรม แม้ว่าบ้านท่าขอนยางจะมีสถานีนามขตำบลด้าให้คำปรึกษาหารือในเรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบสมัยใหม่ มีโรงพยาบาลในตัวเมืองที่อยู่ห่างออกไปเพียง 5-6 กิโลเมตรเป็นสถานที่สำหรับบำบัดโรคภัยแบบแผนปัจจุบันแต่ชาวท่าขอนยางก็ยังคงเชื่อถือในการรักษาโรคทางจิตวิญญาณของหมอธรรมอย่างไม่เสื่อมคลาย

(4) การแต่งกายของสตรีสูงอายุ สตรีสูงอายุไทยย้อท่าขอนยางยังคงนิยมนุ่งผ้าซิ่น

ดอกในชนบทนิยมเดิมของชาวไทยย้อที่ยึดถือกันมาตั้งแต่สมัยยังอยู่ที่เมือง

คำม่วน คำเกิด เอกลักษณะแบบนี้คงจะหมดสิ้นไปในชั่วอายุของคนแก่คนเฒ่ารุ่นนี้เท่านั้น เพราะคนรุ่นต่อจากนี้คงจะเป็นไปตามกระแสความนิยมของโลกที่นิยมใช้ผ้าที่สำเร็จรูปจากโรงงานเท่านั้น

(5) ประเพณีการไหลเรือไฟตอนออกพรรษานับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทยฮ้อท่าขอนยางจะเป็นประเพณีที่ทุกหมู่บ้าน คือ หมู่ 1, 2, 3, 4 และ 11 มาร่วมจัดขบวนแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านแล้วแยกกันไปไหลเรือไฟตามคุ้มวัดต่าง ๆ ในยามค่ำคืน

(6) ประเพณีถือผ้าเดี๋ยวเมียเดี๋ยว ชาวไทยฮ้อในปัจจุบันถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด เอกลักษณ์ของชาวไทยฮ้อท่าขอนยางดังกล่าวมานี้อาจคงอยู่ได้ในระยะหนึ่ง ในอนาคตข้างหน้าฮ้อท่าขอนยางอาจถูกวัฒนธรรมไทย-ลาวและกระแสโลกาภิวัตน์กลืนหายไปหมดสิ้นก็อาจเป็นไปได้

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง "วิถีครอบครัวและชุมชนไทยชื้อบ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม" มีจุดมุ่งหมายอยู่ 3 ประการคือ

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนชาติพันธุ์ไทยชื้อ บ้านท่าขอนยาง
2. เพื่อศึกษาวิถีครอบครัวของชุมชนชาติพันธุ์ไทยชื้อ บ้านท่าขอนยาง
3. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวของชุมชนชาติพันธุ์ไทยชื้อบ้านท่าขอนยาง

ในกระแสโลกาภิวัตน์

ผลจากการศึกษาวิจัยทั้ง 3 ประเด็นนั้น พอสรุปได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชนไทยชื้อ บ้านท่าขอนยาง

1.1 สภาพภูมิศาสตร์บ้านท่าขอนยางของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยชื้อ เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1, 2, 3, 4 และ 11 ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำชี อยู่ทางทิศเหนือของตัวจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีระยะทางจากตัวจังหวัดไปถึงหมู่บ้านประมาณ 6-7 กิโลเมตร บ้านท่าขอนยาง อยู่ในตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัยมีประชากรทั้งหมด 548 ครอบครัว รวมชาย-หญิงจำนวน 2,830 คน ชาวไทยชื้อท่าขอนยาง มีภาษาพูดเฉพาะกลุ่ม ซึ่งแตกต่าง ๆ ไปจากภาษาไทย-ลาวโดยทั่วไป แต่ก็ยังถือว่าภาษาชื้อ คือ ภาษาชื้อหรือภาษาถิ่นย่อยของตระกูลไทย-ลาว นั้นเอง

1.2 การสาธารณูปโภค บ้านท่าขอนยางมีถนนหลวงจังหวัด คือถนนถีนานนท์ ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ทอดผ่านหมู่บ้านท่าขอนยาง มีสะพานท่าขอนยางเป็นตัวเชื่อมต่อ ที่เชิงสะพานด้านเหนือมีถนนตัดเข้าหมู่บ้านท่าขอนยาง ด้านซ้ายมือของถนนถีนานนท์และในหมู่บ้านท่าขอนยางทั้ง 5 หมู่บ้าน มีถนนเชื่อมกันทุกหมู่บ้าน เป็นเหมือนตาหมากรุกการไปมาหาสู่กันจึงสะดวกสบาย นอกจากนั้นยังมีถนนตัดผ่านบ้านท่าขอนยางไปยังบ้านอื่น ๆ อีก คือ สายหนึ่งไปบ้านดอนนา และอีกสายหนึ่งไปบ้านขามเรียง แล้วเชื่อมต่อไปถึงอำเภอเชียงยืน

ชาวบ้านท่าขอนยางมีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีน้ำประปาหมู่บ้านซึ่งสูบน้ำจากแม่น้ำชีขึ้นมามีค่าเงินการ โครงการประปาหมู่บ้านเริ่มดำเนินการเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว จนถึงปัจจุบันนี้ มีสมาชิกจำนวน 250 ครัวเรือน มีการเก็บค่าบริการลูกบาศก์ละ 4 บาท

บ้านท่าขอนยางมีโรงเรียนสำหรับส่งบุตรหลานเข้าศึกษาเล่าเรียนอยู่ 2 โรงเรียน คือโรงเรียนระดับประถมศึกษา ชื่อโรงเรียนบ้านท่าขอนยาง รับนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นป.6 นักเรียนทั้งหมดในโรงเรียนนี้ มาจากบ้านท่าขอนยาง 90% ส่วนอีก 10% มาจากบ้านวังหว้า ซึ่งอยู่ตำบลท่าขอนยางด้วยกัน มีโรงเรียนมัธยมอีก 1 โรงเรียน ชื่อโรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม เริ่มเปิดการเรียนการสอน เมื่อปี 2535 ในระดับ ม.1 ถึง ม.3 มีนักเรียนประมาณ 300 คน

สถานีอนามัยตำบลท่าขอนยาง ให้บริการด้านโรคภัยไข้เจ็บแก่ชาวบ้านท่าขอนยางทั้งด้านรักษาพยาบาลเบื้องต้น และการส่งเสริมเผยแพร่ เรื่องสุขภาพอนามัยให้แก่ชาวบ้านและนักเรียนทั้ง 2 โรงเรียน พบว่าในปี 2538 ชาวท่าขอนยางจะป่วยเพราะระบบลมหายใจ (ไข้หวัด) มากที่สุด รองลงไปคือ โรคระบบย่อยอาหาร (โรคกระเพาะ) และโรคผิวหนัง

1.3 แนวความคิดความเชื่อ

ชาวบ้านท่าขอนยาง มีความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษแต่ก็มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาด้วย ด้านความเชื่อเกี่ยวกับผี ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมคือจะมีศาลหอผีอยู่ในหมู่บ้าน 3 หอด้วยกันคือ หอเจ้าพ่อส่าราญในหมู่ที่ 4 หอตาปลือ อยู่ที่สนามกลางหมู่บ้าน และหอนางสองพี่น้องในหมู่ 3 ทุก ๆ ปีประมาณข้างขึ้นเดือน 4 จะมีการเลี้ยงผีเป็นประจำ ส่วนวัดที่บ้านท่าขอนยางมีทั้งหมด 3 วัด คือวัดประจำหมู่ที่ 2 4 และ 11 ได้แก่ วัดเจริญผล (วัดใต้) วัดประจำหมู่ 1 ได้แก่วัดมหาผล (วัดเหนือ) และวัดประจำหมู่ที่ 3 คือวัดสว่างวาริ (วัดท่า) ชาวบ้านท่าขอนยางถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในงานบุญประเพณี ต่าง ๆ ที่หมุนเวียนอยู่ตลอดทั้งปี

1.4 ประวัติความเป็นมา

ไทยย้อบ้านท่าขอนยาง มีถิ่นเดิมอยู่ทางภาคเหนือของ สปป.ลาว คือบริเวณเมืองหงสา แขวงอุดมไซ ซึ่งอยู่ติดกับแขวงหลวงพระบาง ต่อมาได้อพยพลงมาทางใต้แล้วตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณ เมืองคำม่วน คำเกิด อันเป็นดินแดนที่อยู่ตรงกันข้ามกับจังหวัดนครพนมของประเทศไทยในปัจจุบัน

สมัยราชกาลที่ 3 แห่งราชวงศ์จักรี พ.ศ. 2379 เมืองเวียงจันทน์เสียแก่กรุงเทพฯ พระคำก้อน เจ้าเมืองคำเกิด พร้อมด้วยอุปฮาด ราชวงศ์ ได้รวบรวมราษฎรพร้อมทั้งพระภิกษุสามเณร รวมแล้วเกือบ 3,000 คน ได้อพยพมาอยู่ที่บ้านท่าขอนยาง เมื่อปีจุลศักราช 1201 (พ.ศ. 2382) โดยรัชกาลที่ 3 ทรงรับไว้ภายใต้ร่มโพธิสมภาร

ปี พ.ศ. 1387 โปรดเกล้าฯ ให้บ้านท่าขอนยางเป็นเมืองท่าขอนยางโปรดให้พระคำก้อนเป็นเจ้าเมือง มีบรรดาศักดิ์เป็นพระสุวรรณหักดี เมืองท่าขอนยางมีเจ้าเมืองปกครองสืบต่อกันมาเป็นเวลา 60 ปี จนถึงปี 2442 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเมืองท่าขอนยางลงเป็นอำเภอท่าขอนยาง ขึ้นตรงต่อเมืองกาฬสินธุ์ และท้ายสุดในปี พ.ศ. 2454 ได้ยุบอำเภอท่าขอนยางลงเป็นตำบลท่าขอนยาง ขึ้นต่ออำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคามจนถึงทุกวันนี้

2. วิถีครอบครัวของชุมชนชาติพันธุ์ ไทยย้อบ้านท่าขอนยางในการศึกษาวิถีครอบครัวได้แยกออกเป็น 2 ประเด็น คือ โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ และการดำเนินวิถีดำรงชีวิตประจำวัน อันมีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

2.1 โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติไทยย้อบ้านท่าขอนยางทั้ง 5 หมู่บ้านมีจำนวนครอบครัวทั้งสิ้น 548 ครอบครัว มีประชากรเป็นชายมากกว่าหญิง คือชายจำนวน 1436 คน หญิง 1394 คน ครอบครัวของบ้านท่าขอนยางส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวเดี่ยว คือประกอบด้วย พ่อ-แม่และลูก ๆ เพราะเมื่อลูก ๆ แต่งงานแล้วก็มักจะแยกครอบครัวไปทันที ดังจะเห็นได้จากสถิติของครัวครัวในปี 2534 มีจำนวนทั้งหมด 510 ครอบครัว อีก 4 ปีต่อมาคือปี 2538 เพิ่มขึ้น ประมาณ 10 ครอบครัว

ชาวไทยย้อท่าขอนยาง แม้จะแยกครอบครัวไปแล้ว แต่ก็ยังไปมาหาสู่อยู่เสมอ ยามเจ็บไข้ได้ป่วยก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างเต็มความสามารถ ยามเทศกาลงานบุญต่าง ๆ เช่นงานบุญสงกรานต์ บุญออกพรรษา อันเป็นงานส่วนรวม หรืองานบวช งานแต่งงาน ลูกหลานอันเป็นงานส่วนบุคคล เครือญาติชาวไทยย้อท่าขอนยาง จะเดินทางไปร่วมงานดังกล่าวไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลเพียงใด จะกุลีกุจอช่วยเหลือในกิจการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไป จะอุทิศทุ่มเททั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์และกำลังความคิดให้แก่งานของเครือญาติอย่างไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากหรือหมดเปลือง ด้วยเหตุนี้ทำให้สายสัมพันธ์เครือญาติของชาวไทยย้อท่าขอนยางกระชับแน่นมั่นคงไปชั่วลูกชั่วหลาน

2.2 วิธีการดำเนินชีวิตเกี่ยวกับปัจจัย 4

ข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักของไทยช้อยท่าขอนแก่น โดยมีกับข้าวที่ทำให้สุก โดยวิธีการต่าง ๆ คือ ต้มและแกงเป็นกับข้าวประเภทมีน้ำ ผัด ปน ลาบและก้อยเป็นอาหารประเภทมีน้ำขลุกขลิกจี เปา ช่าง คั่วและหมกเป็นอาหารประเภทแห้ง อาหารดังกล่าวจะมี ส่วนประกอบหลักคือ เนื้อสัตว์ ประเภทหมู วัว เป็ด ไก่ กุ้ง ปลา และแมลงต่าง ๆ และ ส่วนประกอบรองประเภทผักต่าง ๆ และส่วนปรุงรสได้แก่พริก หอม กระเทียม ขิง ข่า ตะไคร้ สะระแหน่ มะกรูด มะนาว แหล่งที่มาของอาหารเหล่านี้ได้จากการเพาะปลูกเอง การเลี้ยงเอง และจากตลาดสดในเมือง รวมทั้งตลาดสด 2 แห่งใกล้หมู่บ้าน คือ ตลาดสด เชียงสะพานท่าขอนแก่นฝั่งบ้านดินคำ และตลาดนัดของตำบลท่าขอนแก่น อาหารดังกล่าวนี้ นอกจากจะได้บริโภคในชีวิตประจำวัน วันละ 3 เวลาแล้ว ยังนำไปใช้ในการประกอบพิธีกรรม ในงานประเพณีต่างๆ อีกด้วย

ที่อยู่อาศัยของไทยช้อยท่าขอนแก่นในอดีตจะปลูกเป็นบ้านใต้ถุนสูงและแม้ปัจจุบันก็ยัง นิยมปลูกบ้านใต้ถุนสูงกันอยู่ แต่ภายหลังได้ต่อเติมทำให้ใต้ถุนบ้านเป็นที่อยู่อาศัยได้ โดยพื้น คอนกรีต และก่อฝาซีเมนต์โดยรอบ แล้วทำประตู หน้าต่าง เช่นเดียวกับบ้านสมัยใหม่โดยทั่วไป หลังคาบ้านที่เคยมุงด้วยไม้หรือหญ้าแฝก ก็เปลี่ยนมาเป็นสังกะสีหรือกระเบื้อง ฝ้ายบ้านที่เคย ใช้ไม้พาก (ไม้ไผ่) หรือฝาแถบทอง (ใบไม้) ก็เปลี่ยนมาเป็นฝากระดาน (ไม้จริง) และ ฝาคอนกรีต แต่ก็ยังมีฝาไม้แป้น และไม้แผงให้เห็นอยู่บ้าง การตั้งบ้านเรือนของไทยช้อย ท่าขอนแก่น ดูแล้วเป็นระเบียบเรียบร้อยดี เพราะมีถนนตัดผ่านหมู่บ้านเป็นตาหมากรุก การปลูกบ้านเรือนจึงกลมกลืนกับถนน มีรั้วบ้านน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่ใช้ถนนนั่นเอง เป็นเขตบ้านของแต่ละครัวเรือน ส่วนต่าง ๆ ของตัวบ้านที่เคยมีในอดีตเช่นชานบ้าน ระเบียง บ้าน ปัจจุบันนี้เหลือไว้ให้เห็นเป็นส่วนน้อย ส่วนห้องเปิงหรือห้องพระ ยังคงมีอยู่ทุกบ้าน

เครื่องนุ่งห่มของชาวไทยช้อยในปัจจุบัน ในวิถีชีวิตสามปกติผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่น ใส่เสื้อ ที่ซื้อมาจากท้องตลาด ส่วนผู้ชายก็จะนุ่งกางเกงและสวมเสื้อตามท้องตลาดเช่นกัน ในงานบุญ หรืองานประเพณี ผู้หญิงสูงอายุจะนุ่งซิ่นใส่เสื้อแขนกระบอกพร้อมผ้าสะไบเฉียง ผู้ชายสูงอายุ จะนุ่งใส่ร่มใหม่ใส่เสื้อขาวมีผ้าพาดไหล่ ส่วนสตรีทั่วไปก็จะนุ่งผ้าซิ่น สวมเสื้อตามยุคสมัย สตรี วัยสาวบางคนนุ่งกางเกงก็มี ผู้ชายทั่วไปจะแต่งตัวตามสมัยนิยม สมัยก่อนจะมีการปลูกฝ้ายและ ทอผ้าฝ้ายใช้กันเกือบทุกบ้าน แต่ปัจจุบันไม่มีการปลูกฝ้ายกันแล้ว แต่ก็ยังมีการทอผ้ากันอยู่บ้าง โดยซื้อด้ายมาจากตลาด แล้วมาทอเป็นผ้าขาวม้า ผ้าซิ่นลายขีด และผ้าหม่นวม

การรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้านท่าขอนยาง จะมีอยู่ 2 แบบคือ แบบปัจจุบันกับแบบแผนโบราณ การรักษาแบบปัจจุบันในหมู่บ้านจะมีคลินิกอยู่ 1 แห่ง มีสถานอนามัยตำบล 1 แห่ง และมีโรงพยาบาลในเมืองซึ่งอยู่ไม่ไกลนัก ส่วนแผนโบราณก็จะมีหมอชาพื้นบ้านประเภทสมุนไพร และหมอน้ำมันมนต์ ช่วยรักษาโรคภัยทางร่างกาย ส่วนโรคทางจิตวิญญาณ หรือทางใจ จะมีหมอธรรมเป็นผู้บำบัดโรค

3. การเปลี่ยนแปลงวิถีครอบครัวของชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์ในยุคเทคโนโลยีใช้ดาวเทียมเป็นเครื่องมือสื่อสารโดยโคจรหมุนเวียนอยู่รอบโลก มีเส้นใยแก้วนำแสง ทำให้โลกที่เคยกว้างใหญ่เล็กและแคบลง ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ จุดใดจุดหนึ่งบนผืนโลกสามารถรับรู้กันไปทั่วโลกได้อย่างรวดเร็ว โลกใบนี้จึงถูกข่นย่อ ทั้งกาลและเทศะให้ชิดติดกันมากขึ้นสภาพอย่างนี้เองทำให้วิถีครอบครัวของไทยย้อยท่าขอนยาง ต้องมีการปรับเปลี่ยนไปในด้านต่าง ๆ คือ ด้านประเพณีพิธีกรรม ด้านการจัดสภาพแวดล้อมของชุมชน และวิธีการขั้นตอนในการจัดระบบเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

3.1 ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ

ในปัจจุบันนี้ มีทั้งยังคงมีอยู่และสูญสลายไป กรณีประเพณีประจำชีวิต ประเพณีการเกิดเกี่ยวกับการอยู่กรรมของแม่ลูกอ่อน ยังคงหลงเหลืออยู่บ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย เพราะการแพทย์แขนงสูติเวชนั้นมีความเจริญก้าวหน้ามาก ทำให้ชาวบ้านนิยมไปทำคลอดที่โรงพยาบาล มากกว่าจะคลอดโดยหมอตำแยเช่นสมัยก่อน เพราะสะดวกและปลอดภัยกว่า ประเพณีการแต่งงานและการตายนั้นยังคงถือปฏิบัติกันตามที่เคยมีมา ส่วนประเพณีการบวช มีการปรับประยุกต์ค่อนข้างมาก คือไม่ค่อยมีคนบวช ถ้าบวชก็ใช้เวลาไม่เกิน 7 วัน 15 วัน การบวชเพื่อทดแทนบุญคุณพ่อแม่จะมีความขลังน้อยกว่าไปทำงานนอกบ้านแล้วส่งเงินมาให้พ่อแม่ ประเพณีตามโอกาสเช่นขึ้นบ้านใหม่ สู่ขวัญบายศรี ยังพอมืออยู่บ้าง แต่มักจะเป็นงานเฉพาะบุคคลมากกว่าจะเป็นงานของสังคมส่วนรวม งานประเพณีตามเทศกาลซึ่งนับเป็นงานส่วนรวมที่ทำกันอยู่ให้เห็นเป็นรูปธรรม คืองานบุญออกพรรษา หรืองานไหลเรือไฟ ซึ่งจัดร่วมกันทุกหมู่บ้าน งานบุญเดือน 7 คือบุญสวดบ้าน จะทำกันที่สนามกลางบ้าน โดยนิมนต์พระจากทั้ง 3 วัด มาสวดมนต์เย็น 3 วัน ถือเป็นงานร่วมกันทุกหมู่บ้านเช่นเดียวกัน และงานบุญบั้งไฟ จะไปรวมทำกันที่ วัดกู่แก้ว ซึ่งอยู่นอกหมู่บ้านออกไป ส่วนบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก ก็คงกระทำกันตามคุ้มวัดแต่ละวัด และยังกระทำกันอยู่ถึงทุกวันนี้ เพราะเชื่อว่าจะสามารถส่งส่วนบุญไป

ให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วได้ ส่วนประเพณีการเลี้ยงผีประจำหอ นั้น นับว่าเป็นการประสมประสานระหว่างผีกับพุทธได้ในระดับหนึ่ง เพราะในงานนั้น นิมนต์พระไปฉันเพล เทศน์ 1 กัณฑ์ แล้วผูกพันธ์ต่อชนแก่ญาติโยมที่มาในงานก่อนที่จะกระทำพิธีเลี้ยงผีกันต่อไป

3.2 การจัดสภาพแวดล้อมของชุมชนชุมชนท่าขอนยาง มีการจัดที่ดินไว้ 3 ประเภท คือที่สำหรับอยู่อาศัย ที่สำหรับทำการเกษตรกรรม และที่สาธารณประโยชน์ สำหรับที่อยู่อาศัยจะมีอยู่ในบริเวณพื้นที่ 3.5-4 ตารางกิโลเมตร ทิศใต้จรดลำน้ำชี ทิศเหนือติดทุ่งหนองบึง ทิศตะวันออกติดถนนถนนนันทน์ และทิศตะวันตกติดหนองต้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีที่อยู่อาศัยของชุมชนหมู่ที่ 4 ส่วนหนึ่งอยู่ปากถนนถนนนันทน์ไปทางทิศตะวันออก ที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ที่ทุ่งหนองบึง อีกส่วนหนึ่งจะเป็นทุ่งนาสลับปลาละเมาะและป่าบุงป่าทาม ด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน และอีกส่วนหนึ่งจะมีบริเวณติดกับโรงเรียนบ้านท่าขอนยางที่สาธารณประโยชน์จะอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านซึ่งใช้ร่วมกันกับบ้านขามเรียง แต่ปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวถูกรอครอบครองโดยส่วนราชการต่าง ๆ คือกรมราชทัณฑ์ โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคมและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และเป็นที่ตั้งของวัดป่ากุ่มแก้วอีก 1 วัด

สำหรับแหล่งน้ำของชุมชนท่าขอนยาง มีอยู่ 3 ประเภท คือแม่น้ำชี ซึ่งไหลผ่านชุมชนท่าขอนยางยาวประมาณ 2 กิโลเมตร หนองต้นบ้านที่อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 1,000 x 500 ตารางเมตร และสระเลี้ยงปลาในพื้นที่ไร่นาสวนผสม ซึ่งได้น้ำจากเครื่องสูบน้ำขึ้นไปจากลำน้ำชี

ป่าสาธารณะของหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่งอยู่ด้านทิศเหนือ ถัดจากทุ่งหนองบึงขึ้นไป ติดกับถนนถนนนันทน์ด้านตะวันตก ป่าแห่งนี้ชุมชนท่าขอนยางใช้เป็นที่พักผ่อนร่วมกันกับหมู่บ้านอื่น ๆ คือดอนเวียงจันทน์ วังหว้า ชาวบ้านจึงเรียกที่สาธารณะแห่งนี้ว่า "โคกป่าช้า" ปัจจุบันมีการสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นที่โคกป่าช้า ซึ่งก็เป็นสาขาของวัดเจริญผลในหมู่บ้านท่าขอนยางนั่นเอง

3.3 การจัดระบบเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมมีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมจัดระบบในสังคมอยู่หลายกลุ่ม คือกลุ่มทางสังคม กลุ่มจากระบบบริหารราชการแผ่นดิน และกลุ่มจากชนบทรวมนิยมประเพณี

กลุ่มทางสังคม มีกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ของหมู่ 3 มีสมาชิกทั้งสิ้น 90 รายมีเงินทุนหมุนเวียนเดือนละประมาณ 10,000-15,000 บาท มีการปันผลกันทุก 6 เดือน นายเทียง บุตรราช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 เป็นประธานสหกรณ์ตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน (ตั้งมา 7 ปีแล้ว) กลุ่มศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ประชาชน มีทุนดำเนินการ 15,000 บาท ทุนนี้นำไปฝากได้ที่ธนาคาร

เพื่อนำดอกผลมาส่งเคราะห์แก่คนสูงอายุที่ยากจนและคนพิการ ปัจจุบันมีผู้อยู่ในข่ายได้รับความสงเคราะห์จำนวน 7 คน และกลุ่มฌาปนกิจมีสมาชิกอยู่ประมาณ 1,000 คน สมาชิกจะเสียค่าฌาปนกิจศพละ 10 บาท ญาติผู้เสียชีวิตจะได้ค่าฌาปนกิจรายละประมาณ 10,000 บาท

กลุ่มจากระบบบริหารราชการแผ่นดิน ได้แก่สภาตำบลท่าขอนยางเป็น 1 ใน 7 ของสภาตำบลอำเภอกันทรวิชัย มีจำนวนสมาชิกสภาตำบล รวม 37 คน เป็นสมาชิกโดยตำแหน่ง 13 คน คือจากผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านละ 1 คน และแพทย์ประจำตำบลอีก 1 คน อีก 24 เลือกจากหมู่บ้านละ 2 คน ปีนี้ได้รับงบประมาณงวดแรก 1300,000 บาท (1 ล้าน 3 แสนบาท) ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่นำไปสร้างที่ตั้งสภาตำบล และตลาดสดบริเวณที่ตั้งสภาตำบลและจัดไว้เป็นค่าเบี้ยประชุมจำนวน 35% เท่ากับ 525,000 บาท คาดว่าคงจะได้รับงบประมาณงวดที่ 2 อีกประมาณ 800,000 บาท

กลุ่มชนบทรรมนิยมประเพณี คือกลุ่มที่ศรัทธาในผีसांगเทวดา และกลุ่มพุทธศาสนา งานประเพณีดังกล่าวแยกกันทำก็มี ประสมประสานกันทำก็มี ที่แยกกันทำเช่น บุญบั้งไฟ จะไม่เกี่ยวข้องกับพระ แต่งงานเลี้ยงผีประจำหอ จะนิมนต์พระภิกษุไปร่วมด้วย โดยนิมนต์ไปฉันเพลและเทศน์ 1 กัณฑ์ หรืองานทำบุญสวดบ้านที่ทำกัน 3 วัน 3 คืน จะนิมนต์พระไปสวด 3 วัน แล้วนำก้อนหินดินทรายไปหว่านรอบๆ หมู่บ้าน เพื่อขจัดเสนียดจัญไรและสิ่งอัปมงคลต่าง ๆ ส่วนงานการหมอลงกรรมก็จะเป็นเรื่องจิตวิญญาณล้วน ๆ มิได้เกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรแต่ประการใด

ข้อเสนอแนะ

สำหรับหน่วยงานทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ น่าจะเข้าไปสัมผัสเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยย้อนบ้านท่าขอนยางในเรื่องต่าง ๆ คือ

1. เข้าไปแนะนำการทำไร่นาสวนผสมที่บ้านท่าขอนยาง ซึ่งเพิ่งจะริเริ่มทำกันไม่นาน เอกชนมีเงินทุนน่าจะเข้าไปช่วยให้ผู้ทำไร่นาสวนผสมได้ขยายงานให้ใหญ่กว่านี้
2. เข้าไปแนะนำด้านการเลี้ยงสัตว์เพื่อเศรษฐกิจ ด้านการเลี้ยงหมู วัว ควาย รวมทั้งเปิดไก่ ที่ชาวบ้านท่าขอนยางเพิ่งจะริเริ่มกระทำกัน
3. แนะนำด้านการใช้ที่ดินบริเวณริมฝั่งลำชีให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้านการปลูกพืชผักสวนครัว เพราะปัจจุบันยังมีการดำเนินงานด้านนี้ไม่มากเท่าที่ควร
4. ด้านการรวมกลุ่มของประชาชน ควรจะเข้าไปแนะนำให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ให้ชัดเจนกว่านี้ เช่น กลุ่มชาวพุทธ ชุมชนเกษตรกร ฯลฯ

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัย ควรมีการวิจัยวิถีการดำรงชีวิตของไทยชื้อบ้าน

ทำชื้อนชางในด้านต่าง ๆ อีก คือ

1. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ชื้อบ้านทำชื้อนชาง และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่อยู่รอบ ๆ บ้านทำชื้อนชาง
2. การเปรียบเทียบวิถีการดำรงชีวิต ระหว่างไทยชื้อบ้านทำชื้อนชางกับไทยชื้อในจังหวัดอื่น ๆ อาจเป็น สกลนคร นครพนม มุกดาหาร หรือจังหวัดสระแก้ว
3. เปรียบเทียบวิถีครอบครัวของไทยชื้อทำชื้อนชาง กับชื้อที่อยู่บริเวณเมืองคำม่วน คำเกิด สปป. ลาว

บรรณานุกรม

- กาญจนา คูวัฒนศิริ วรรณยุกต์ในภาษาไทยอีสาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 1980.
- กาญจนา สารภักดิ์ กลุ่มชนไทยอีสานบ้านโพธิ์ลิม ตำบลหัวนาคำ อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2527.
- การปกครอง, กรม ทำเนียบท้องที่ 2522 กรมการปกครองการตรวจมหาดไทย, 2522
- โชติ สุวดี "ชาวไทยและชาวต่างเผ่าในเมืองไทย" วารสารคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2:43; กรกฎาคม-ธันวาคม, 2519.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช โลกานุกรมกับอนาคตของประเทศไทย. โรงพิมพ์ผู้จัดการ, 2537.
- เติม วิภาคพจนกิจ ประวัติศาสตร์อีสาน. สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513.
- ชวีช ปุณโณทก รายงานการวิจัยเอกสารโบราณอีสานเรื่องพื้นเวียง: การศึกษาประวัติศาสตร์ และวรรณคดีอีสาน. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิตเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2523.
- นิยม บุญมี ครอบครัวยุคสมัย. คณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2534.
- บุญมา นครอินทร์ "การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางประการของชาวชนบทไทย" เอกสารประกอบงานนิทรรศการทางสังคมวิทยาและมนุษยวิทยาครั้งที่ 2 หน้า 20-25 กรุงเทพมหานคร: แผนกอิสระสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.
- บุญสงค์ เกศเทศ วัฒนธรรมของชาวไทยอีสาน บ้านท่าขอนยาง ตำบลท่าขอนยาง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2534
- บุญสนอง บุญโยทยาน มนุษย์กับสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.
- ประสิทธิ์ คุณรัตน์ ภูมิศาสตร์กายภาพภาคอีสาน. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.
- ประสิทธิ์ สวัสดิ์ญาติ ระบบเครือญาติและการจัดระบบสังคม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2535.
- เลิศ บรรเลงเสนาะ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจในหมู่บ้าน อันเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีการเปลี่ยนแปลงของบ้านห้วย ตำบลหนองเต็ง อำเภอกระสังข์ จังหวัดบุรีรัมย์ สืบเนื่องมาจาก การสร้างทางหลวงชนบทสายกระสังข์-ลำชี. วิทยานิพนธ์คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2517.

ศรีพิน ศิริวิศิษฐ์กุล ลักษณะภาษาฮ่อที่ตำบลคลองน้ำใส อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี.

วิทยานิพนธ์สาขาวิชาจาริกภาษาไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

สนิทร สมัครการ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2525.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ รายงานการวิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง

สังคม และวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์กวยและญ้อ เปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น:

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.

สมศักดิ์ศรีสันติสุขและสุวรรณ บัวทวน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์

2 แห่งของจังหวัดกาฬสินธุ์: การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์

และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.

สมิทธี สระอุบล วัฒนธรรมชาวไทยฮ่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณีบ้านโพนสิม ตำบลหัวนาคำ

อำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม, 2531.

สุจิตรา ประยูรพิทักษ์ การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางสังคมของชาวเขาเผ่าเข้า บ้านผาเคือ

อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สุจิตรา จันทรสาขา. รวมเผ่าไทยมุกดาหาร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2530.

สุรินทร์ กิจนิชชีวะ กระบวนการเรียนรู้ และการปรับตัวของชุมชนสาคลี ท่ามกลางกระแสการ

เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2537.

อนุমানราชชน, พระยา. เรื่องวัฒนธรรม. กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2496.

อัจฉรา เทียมสระคู ประเพณีการแต่งงานของชาวไทยญ้อ ศึกษากรณีบ้านแข่งบาดาล ตำบลแข่งบาดาล

อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาสารคาม, 2536.

อำนาง อุปัชฌาย์ และสมเกียรติ ภูกิจนิน ภาษาฮ่อในอำเภอขามเฒ่า จังหวัดกาฬสินธุ์ รายงาน

วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2525.

อภิศักดิ์ โสมนินทร์ ภูมิศาสตร์อีสาน โรงพิมพ์พรศักดิ์แอนด์แอสโซซิเอท, 2525.

Klausner, William. J. The World and Nong Khon วารสารสังคมศาสตร์ 3:9,

กรกฎาคม น. 122-123, 2515.

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ว่าที่ ร.ต.ทรงพล มะลิกุล
 พระครูสิริปริยัติโสภิต
 หนูกัน ระวีโรจน์
 เฉวิชน โพธิ์ศรีอ่อน
 ไพบุลย์ นามเชียงใต้
 สุจิตร คันธาร์
 วีระชัย เพชรดี
 เทียง บุตรราช
 สังวรณ์ วรไวย์
 จารุณี เนื่องนกแก้ว
 คาน เนื่องอุดม
 พร สุวรรณภักดี
 ถาวร เนื่องวรรณะ
 เพียง วงศ์นิลจันทร์
 แท่น นิมิตร
 สมชาย ภูผา
 ป້อง ถาทอง
 สัจด์ ภวภูตานนท์
 กวน ชัยราช
 เลียง ปาระณะ
 สร้อยทอง เพ็ญเกตุ
 มยุรี แก้วบุตา
 จีน พรสอน
 ดาวเรือง บุตรราช
 ถนอมศรี ช่อประพันธ์
 แก้ว ชัยบอล

รองผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม
 เจ้าอาวาสวัดสว่างวารี หมู่ที่ 3 ตำบลท่าขอนยาง
 หมอธรรมประจำหมู่ที่ 1 ตำบลท่าขอนยาง
 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านท่าขอนยาง
 อาจารย์ใหญ่โรงเรียนท่าขอนยางพิทยาคม
 กำนันตำบลท่าขอนยาง
 ปลัดอำเภอเกอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม
 ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลท่าขอนยาง
 หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลท่าขอนยาง
 เจ้าพนักงานสาธารณสุข สถานีอนามัยตำบลท่าขอนยาง
 อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 1
 อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 110 หมู่ที่ 1
 อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 80 หมู่ที่ 1
 อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 1
 อายุ 36 ปี บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 1
 อายุ 28 ปี บ้านเลขที่ 117 หมู่ที่ 1
 อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 1
 อายุ 46 ปี บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 1
 อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1
 อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 2
 อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 44 หมู่ที่ 2
 อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 3
 อายุ 88 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ที่ 3
 อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 3
 อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 3
 อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ที่ 3

อัย จันทร์ถง	อายุ 61 ปี	บ้านเลขที่ 62	หมู่ที่ 3
เล็ก วังหน้า	อายุ 79 ปี	บ้านเลขที่ 37	หมู่ที่ 3
องปาน จำรัสศรี	อายุ 72 ปี	บ้านเลขที่ 1	หมู่ที่ 3
นทร ทวีเลิศ	อายุ 74 ปี	บ้านเลขที่ 81	หมู่ที่ 3
งห์ จันทร์เปล่ง	อายุ 92 ปี	บ้านเลขที่ 20	หมู่ที่ 4
มโอ ฤทธิยา	อายุ 34 ปี	บ้านเลขที่ 25	หมู่ที่ 4
ง จักรบุตร	อายุ 65 ปี	บ้านเลขที่ 4	หมู่ที่ 4
มมา ภูแก้วแก้ว	อายุ 79 ปี	บ้านเลขที่ 47	หมู่ที่ 4
องเลียม วรรณภักดี	อายุ 46 ปี	บ้านเลขที่ 26	หมู่ที่ 11
จำ เรืองมาศ	อายุ 65 ปี	บ้านเลขที่ 13	หมู่ที่ 4

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... (ผู้ให้สัมภาษณ์)

เพศ.....อายุ.....ตำแหน่งในครอบครัว..... (พ่อ,แม่)

ตำแหน่งทางสังคม..... (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน,
เจ้าอาวาส, กรรมการกลุ่ม ฯลฯ)

วุฒิการศึกษา.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตอนที่ 2 : ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสภาพหมู่บ้าน

(1) สภาพภูมิศาสตร์.....

(2) ประวัติความเป็นมา.....

(3) สาธารณูปโภคพื้นฐาน.....

(4) สภาพเศรษฐกิจและสังคม.....

(5) ภาษา.....

ตอนที่ 3 : วิถีครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลง

(1) โครงสร้างระบบครอบครัวและเครือญาติ.....

(2) ปัจจัย 4 ในชีวิตประจำวัน.....

ตอนที่ 4 : ครอบครัวและชุมชนในกระแสโลกาภิวัตน์

(1) ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ.....

(2) ครอบครัวกับการจัดสภาพสิ่งแวดล้อม.....

(3) ครอบครัวกับการรวมกลุ่มเพื่ออยู่ร่วมกันในสังคม.....

(4) การสำนึกในเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นายสมชาย ลำดวน
นักวิจัยแห่งชาติ รหัสประจำตัว 38-60-0475
บ้านเกิด บ้าน [redacted] ตำบลหัวนา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี
การศึกษา กศ.บ.(ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร
ศศ.ม.(จารึกภาษาตะวันออก) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8
สังกัด ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม